

ב"ה
אין ליכט
פון תורה
ספר
חק לישראל
נא
בלשון הקודש
ואידיש

755

הוצאת אמונה
ברוקלין נוא יארק,
שנת תשנ"ט לפ"ק

ווינט אונ דא שוף גייט אריבער איר וועט אן אשפערונג ביו זיא קומט צו איר ריכטיגע צייט צו דעם אָרט וואס זיא איז אהין געגאנגען. אקאהל טרעפט ווען דא שוף גייט ארויף אויף דעם ים איז דער ים גאָץ רוהיג אונ שטייל. אונ אין אַפאר טאג שפעטער ווערט אשטורעם ווינט אונ עס ברעכט די שוף אונ מענטשין שרעקן זיי מיינען די שוף ווערט דער טרונקען אונ זיא גייט אזוי שלעכט פון דעס טרונוען קומט זיא צו איר אָרט אקאהל ווערט טאקן די שוף דער-טרונקען אין מיטען ים. דאס ועלביגע איז בייא די מענטשין. עס וענען דא מענטשין וואס ווערן העלטה גייט פון דעם טאג וואס וענען גיבארין ביו ווער לעצטין טאג זיי לעבן מיט פערנעניגע אונ שטארבין צו גאָץ אלטע יאהרין. עס וענען דא מענטשין וואס אין דא גרשטע יאהרין איז זיי גיט גוט אָבער די לעצטע יאהרין וענען גוט אונ דא לעצטע יאהרין וענען גיט גוט. אָדער עס איז אויסגעמישט אקאהל איז זיא גוט אונ אקאהל איז שלעכט. פון דעס טרונוען לעבן זיי ביו צו גאָץ אלטע יאהרין. אקאהל איז דא וואס דער מענטש שטארבט אין זיינע ווינע אָדער מיטלע יאהרין. פון אקראנקייט אָדער פלוצלינג חזו. דריבער זאל זיך דער מענטש גיט פאר-זיכערין אויף זיין געזונד גיט אויף זיינע יאהרין. נאר ער זאל פון זיין ווענד אנהייבן זאָגן אויף זיין סוף. פאר די נשקה. אונ ער זאל וויסען עס איז דא אַנאם וואס האט אים בשאפן אונ האט די גאנצע וועלט בשאפן. אונ פאר גאט וועט ער דארפן געבן אַרעכענינג וואס ער האט אויף דער וועלט גיטאָהן. ער האט הנאה געהאט פון אַפּרעכדע וועלט. ער האט גיגעסין געטרונגען גיט זיינע נאר וואס הקב"ה האט בשאפן. ער האט הנאה געהאט פון די ויגן פון דא לכהה. אונ נאך פון פיר זאכין וואס וענען גיט זיינע נאר זיי גיהערין צו הקב"ה וואס האט ער בַּאָהלעט צו הקב"ה פאר די פּערנעניגס. דער עיקר וואס הקב"ה פארלאנגט פון דעם מענטש. גיט זיין טובה. נאר די טובה פון דעם מענטש. עס זאל די מענטשין גוט זיין אויף ביידע וועלטין. דריבער דאך דער מענטש זיין אונטערטעניג צו הקב"ה. ווי משה רבינו האט גיזאגט צו פרעה ער קומי מאַה לענות מפני. ביו וואי לאנג וועסטו גיט וועלן זיין אונטערטעניג פאר הקב"ה. אונ ווייל פרעה האט גיט געלויבט אז עס איז דא אַנאם וואס האט בשאפן די וועלט אונ האט אים בשאפן. אונ ער האט גיזאגט צו משה מי הי

שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ האט גיזאגט אשְׁרֵי אָדָם מִפְּחַד תְּמִיד, וואהל דעם מענטש וואס ער שרעקט שטענדיג. עס איז דא פחד אונ עס איז דא יראה. אקאהל איז די מורא נאנט. דאס הייסט פחד אונ אקאהל איז דא מורא ווייט. דאס הייסט יראה. זאגט שלמה וואהל דעם מענטש וואס ער האט מורא פאר אווייטע נאך גלייה ווי זיא וואלט גינען נאנט. אפילו עס איז אטווענדער ספק טאקער וועט דער אומגליק קומען. אונ אפילו אויב עס וועט קומען וועט גאָר לאנגע יאהרין אנוועק גיין. פון דעס טרונוען אויב מען קען דאס היינט פאר היסען דער אומגליק זאל גיט קומען. זאל מען דאס באַר פאר היסען אונ מען זאל גיט זאגן עס איז נאך צייט. ווארום אַמענטש קען האבן אַמענות. ער מיינט צו די זאך איז ווייט. אונ הקב"ה קען די זאך פריינגען ווער נאנט. ער זאל דאמאלס שוין גיט צייט האבן אונ גענען פארריכטען. ווייל דער אומגליק קען חזו פלוצלינג קומען. אונ ער קען זיך גיט העלפן. אָבער פריער האט ער זיך געקענט העלפן. אזוי וואי עס איז בייא דעם מענטש וואס איז אין דא ווינע יאהרין. אַמענט אים פאר דער יצר הרע. עס איז אשיינע וועלט מען קען פון איר האבן גרויסע פער-געניגס. ווען דו וועסט אלט ווערן וועסטו צייט האבן צו גיין אין בית המדרש לערנען תורה. וועסטו ביינע יאהרין טיילן אין צוויי טייל. אין דער ווענד וועסטו אַרבעטן פאר דיין גוף אונ אויף דער אַלטער וועסטו אַרבעטן פאר דא דא נשקה. אויף דעם מיינען האט דוד המלך גיזאגט גיטו לבי לעשות חקך לעולם עקב. איר האב געניגט מיין הארץ. אפילו ווען מיין הארץ האט געצויגן צו דא פּערנעניגס פון די וועלט. ווייל זיא האט אויך גיזאגט צו לערנען תורה אונ צו טאהן מצות. אונ גאָר צייט אין די אַלטע יאהרין. האב איר מיט בוז געניגט מיין הארץ צו טאהן מצות. ווארום אויך האב גיזאגט צו מיין הארץ לעולם עקב. אויבין דאך דער מענטש מורא האבן טאקער איז שוין זיין סוף. אפילו ער איז אלט צעהן יאהר קען זיין דאס איז שוין זיין אַלטער ווייל ער האט שוין מער קיין יאהרין. וואי דער בחינת עולם זאגט העולם ים וועף והגופות ספירות. די וועלט איז ווי אים וואס שטורעמט אונ דא מענטשין וענען די שפען וואס גייען אויף דעם ים. דא שפען וואס פארען אויף דעם ים וענען דא דרייערליי. אקאהל טרעפט אשוף פארט אויף דעם ים אונ דער ים איז גאָץ רוהיג עס איז קיין

ה וּבְחַפֵּי יַת עֵינַי שְׁמַיָא
 דְּאַרְעָא וְלֹא יָכוֹל לְמַחְוֵי
 יַת אֲרַעָא וַיִּיכּוֹד יַת שְׁמַיָא
 שְׂרִי וּבְתָא דְאַשְׁתְּאַרְת
 דְּכוּן מִן פְּרָדָא וַיִּיכּוֹל
 יַת פִּי אֵילָנָא דְאַצְמַח
 דְּכוּן מִן חֶקְלָא :
 וַיִּתְמַלְכוּן בְּתֵיבָא וּבְתֵי
 פִּי אֶבְרָדָא וּבְתֵי פִי
 מִצְרָאֵי דִי לֹא חָזוּ
 אֶבְרָתָא וְאַבְתָּת אֶבְרָתָא

ה וּבְחַפֵּי יַת עֵינַי שְׁמַיָא
 דְּאַרְעָא וְלֹא יָכוֹל לְמַחְוֵי
 יַת אֲרַעָא וַיִּיכּוֹד יַת שְׁמַיָא
 שְׂרִי וּבְתָא דְאַשְׁתְּאַרְת
 דְּכוּן מִן פְּרָדָא וַיִּיכּוֹל
 יַת פִּי אֵילָנָא דְאַצְמַח
 דְּכוּן מִן חֶקְלָא :
 וַיִּתְמַלְכוּן בְּתֵיבָא וּבְתֵי
 פִּי אֶבְרָדָא וּבְתֵי פִי
 מִצְרָאֵי דִי לֹא חָזוּ
 אֶבְרָתָא וְאַבְתָּת אֶבְרָתָא

רשבים

(ה) ולא יוכל. הרואה לראות הארץ: העין הצומח. כי הברד שיבר את כל עץ השרה. ומה שיוצא ממנה
 בן ואכל הארבה :

שפתי חכמים

לך מסרס סוידר כדי לפרכו מלשון סוד או מלמה לכ"ס שאף
 ע"פ בן און סוכמתו מהם שמכר סוידר ופי' לשי הפנין גם כן
 מלשון שמה: ג טי' אבל לא ענין שטכוד כמו והחתי חתח
 ידיה. והסוף סוכ מלח לביח עני ופעל לפי שמתל עני בכל
 מקום הוא נאמר על הממון וכמו מוכר על הפסול: ד פירושו מחור זריחא כששט יש מרחק על הארץ שיוכל לראות את הארץ
 וזוהו מרחק דסייטו כששט נחמסו וא"כ ומחור כך לא יוכל לראות את הארץ וגם אונקלוס תרגם כן פון שמא דארעא :

רש"י

עני ג הארץ להיות עני ושפל מפני: (ה) את
 עין הארץ. את מראה ד הארץ: ולא יוכל
 וכו'. הרחוק לראות את הארץ ולשון קלרה דכר :
 מקום הוא נאמר על הממון וכמו מוכר על הפסול: ד פירושו מחור זריחא כששט יש מרחק על הארץ שיוכל לראות את הארץ
 וזוהו מרחק דסייטו כששט נחמסו וא"כ ומחור כך לא יוכל לראות את הארץ וגם אונקלוס תרגם כן פון שמא דארעא :

פכת הארבה

נוסע והולך לו אל מקום אחר. אבל ביאתו למצרים יסיה כחוסן
 אחר שבהרץ עין כיוס מחר יבא בכל נכול ארץ מצרים ארבע
 מאות פרסה על ארבע מאות פרסה. אשר אם סיה כל דרך
 טבע סיה לררץ ימיס רכיס להחפשט בכל כנכול סוכ סהוא.
 חולה כואם ככל השיעור כיוס אחר סרכוי מרר עלמו מהלך מ'
 יוס על מ'. יוס מוסוכ סוכ כלארן כרכיח סנמרון סוכ סהוא פלא
 פלוס. ושור השגמה עלישיח שכלל סרכוי סוכ לא יאכל רק
 ספלטס כנגארת לכס מן סכרד. אך לא כשפאר לישראל
 כשדוסיחיס כלארן גושן אף כס שפארן גושן סוכ סהוא מנכול מצרים
 וכל סך לא יקר מלמרים למקוס אחר לכקס אוכל לכנסס. כ"א
 אחר שאכל את יתר ספלטס ואכל את כל ספן וגו' וזללו כחידן
 וגו' להרד לכס. והפעם כואח סודייסיס ית' את אסר סחטלס
 ככס לעשות פלאי פלאות להשאר כמטס והכסמת כל ירחל לכס
 כי מולס או סרס עמדו לכס ע"כ אחר ואכל את יתר ספלטס
 לומר כי סיהת פלטס מלחתי ית' כשפאר סחטס וסכסמת :

(ס) וכמה את עין הארץ ולא יוכל לראות את הארץ. רש"י
 י"ל פי שפטר מהסבוק מי כוא אסר לא יוכל לראות את
 הארץ. וברמ"א י"ל כח ואחשוב שלון המקרא חסר. כי סנה
 יקרה ככל ארבע על הארץ ויוטנו על דשא הארץ סיהיס בין כל
 אחר לסכרו מטע ריח והספס כדופין שנס אם סיהיס האויר סכין
 ש לזו לר ער סנכוכ סנהילכ איש אללס לא ירחל את עטר
 הארץ עכ"ל לא יכלר מהארבע עלמו מרחות אוהת כי קרוב סהוא
 אלל הארבעת אסר כס עליס ולא יעטרנו כקירוב מרחות אוהת כי
 ירחל את הארץ ע"י מטע ספסס סכויסיס. אך לפעמיס יסיה
 כ"כ רחי עלוס וכו' כס סחסיס הארץ מלחס כ"כ סחסיינה דכוקת
 ש סס ו חו ונד שלא יעלר כח סחרכס עמלו לרעות את
 הארץ אסר כוא עליס והפעם אסר כוא אוכל. ו"א כניני מביח
 מחר ארבע כנכול וכל כך יכסס את הארץ עד גרר שלא יוכל
 פארכס עלמו לראות את הארץ. ומכס כניני לפרעס סנממתו
 ית' כי סנה דרך סחרכס סבל לער כי יבא בכל פוריטות דרך
 רשע וצעזע וסוכן ומחפשט כלארן עד סוס דשא מהארץ ואמ"כ

פירוש לתורה אלהים

אויף עקסין ויאכי אונ ער נועמס אויף עקסין אעלע
 פירות פון די בייקער נואם ער שפראצט צו אייך
 פון דעם פערד: (ו) ויבאואו בתיך אונ די היישעריקען
 וועלדן דער פילען דינגע היינער יבתי אונ דיא
 היינער פון גאנצין לאנד כפזרום אונ עם נועמס
 ויין אועלעקע היישעריקען אשר נואם היינע
 עלטערין אונ דינגע עלטערונגס עלטערין האבין
 אועלעקע נימ גינעהן סיוס פון דעם סאג נואם

בבניגען אהיישעריק אין דיין לאנד: (ה) ויבתי
 אונ ער נועמס כדעקין די שייין פון דער ערד ויא
 אונ דער נואם נועמס נועלדן זעהן דיא ערד נועמס
 ער נימ קענען זעהן כחוקת עם נועמס זיין כדעקמ
 מימ היישעריקען ויא אונ דער היישעריק נועמס
 אויף עקסין ית דאם איברניע הנישארט נואם איז
 אייך געבליבען אונ איז נימ דער שלאגין גינארין
 פון דעם האגיל נועמס דאם היינימ דער היישעריק

משלי חכמים

אעלע היישעריקען זענען אריין אין ים, אמילו איין היישעריק
 איז נימ געבליבען אין ספזרים, נאכדעם האט סהכית
 געשיקט גאנצוסיע פינגטערניס אין ספזרים, דרייא מענע איז
 גינען פינגטער. אין דיא דרייא מענע זענען גישפארבין פיל יודין, דיא יודין נואם האבין גימ געבליבען און סהכית
 האט געשיקט כושה מיט אהרן אויס צו נעקען דיא יודין פון ספזרים, אונ זייא האבין גינאגט סיר נועלדן גימ זארויס
 פון פון ספזרים שאמלר נועלדן סיר שפארבין אין דער כדקר פון הונגער, דיא סעקנשיון זענען גישפארבין אין די ריחי
 טעג

נאמס סען כעקעקס אויף אייניגס פון די קעקסס אז ער האט
 גענעגט דאס פינגעריל, סען האט דעם קעקסס אריין גינעקס
 גינען פינגטער. אין דיא דרייא מענע זענען גישפארבין פיל יודין, דיא יודין נואם האבין גימ געבליבען און סהכית
 האט געשיקט כושה מיט אהרן אויס צו נעקען דיא יודין פון ספזרים, אונ זייא האבין גינאגט סיר נועלדן גימ זארויס
 פון פון ספזרים שאמלר נועלדן סיר שפארבין אין דער כדקר פון הונגער, דיא סעקנשיון זענען גישפארבין אין די ריחי
 טעג

המשק סיסוד ומלכות היא שני דלת יוד בשש שני שני דלת שני דלת יוד ווח יאהדונהי נשמה דיסוד א אד אדנ אדני בשש אדני ווח אלה דלת גון יוד נשמה דמלכות יו דהו וו הו חיה חיה דיסוד יתקה חיה חיה דמלכות אל שם ב"ן שבעשיה :

א ריש וקלון פורע מוסר ושמר תוכחת יכבד : ג תאוה גהיה תערב לנפש ותועבת פסילים סוד מרע : ג הלכה את חכמים וחכם ורעה כסילים ירוע : ד חסאים תהרה רעה ואת צדיקים ישלם טוב : ה טוב ינחיל בניי בניים וצפון לצדיק חיל חוטא : ו רב אכל ניר ראשים ויש נספה בלא משפט :

א מקפינא ומאן ליה צערא קריש מדוהא ודמוהו קמ קסין וקא מתגבר : ב רינתא ויאא חכום נפשא דמתרסקא דכדלי פריקא מן צדיקא : ג דמלה עם חפמי נתחכם ודמסר לסקלי נבאש ליה : ד לחסאי תרבו

ההולך קרי יחכם קרי סקא סקא מורית לבני בנהוי ומתגמר לצדיקא בישקא וצדיקי ישמלכו סקתא : ה נגרא סקא מורית לבני בנהוי ומתגמר לצדיקא עותרא דחטאה : ו רבא אכיל ארע מסקינא נאית נגרא סתנגיד בלא דינא :

מצודת דוד

(א) ריש . ענינו וכיוון מעותדים לנו על המכיל המוסר אבל השומר כלנו דברי החוכמה יכבד מן הכריות : (ב) תאוה נהיה : כאשר נשכרה תמות האדם בענייני הנוף או תעבד לנפש המשכלת או כו לשכל אבל חשבו דבר חטוב הוא לנש כאשר מהם כרים : מן הרע מחסרון החלום כי יותר יחסלו שחלוו לטבירה וישמו : (ג) יחכם . כי ילמד מהם : ורועה . המחזיר עליו לכסילים לפיט לו לרעים שיכיר ויראם עמם כי ילמוד מהם ונמולו ויביט לו : (ד) חרף רעה . הפרט ששטים החטאי היא מדרוף חותם עד השמדם כי חטאנו עליהם : ואת צדיקים . הזכות ששם הלידיקם היא ישלם להם שכר טוב כי ילוי טובה עליהם : (ו) טוב . איש טוב ינחיל נחלתו אף לבני בניו אבל עושר החוטא הוא לפון ללדיק ואפי' לבניו לא ינחיל : (ז) רב אכיל . הרבה תאוה והנה העשירים אשר לא עמלו בו ואלו יאמר וי

(א) ריש וקלון . דלות וחסרות כאין על פורע מוסר : (ב) תאוה נהיה . כשאלה תאוות של אדם היא שרבי לנפשו : (ג) ורועה כסילים . המחזיר לכסילים : ירוע . ירוץ : (ד) חסאים תרדף . חותם רעתם : (ה) טוב ינחיל . את זכותו : חיל . ממון : (ו) רב אכיל . הרבה תורה נאל לעולם על ידי התלמידים שקבוחים למדיו מתוך טלפוטם : ניר . לי פרישה : ויש נספה . ויש הרבה מהם שכלים מן העולם כשכיל שאלו עוסקי משפט :

פירוש עימ

תבנה רעה די שלעקמם וואם די זינדנע מוהען נועם זיי זאגין ביו זיי וועלזין זיי פארלענדן ויא צדיקים ישלם טוב דאם נוסע וואם דיא צדיקים מוהען . נועם זייא דאם נוסם בצאהלן נוסם : (ה) טוב ינחיל בני בניים דער גוטער מאכט ירשן זיינע גוטע מדות אפילו צו זיינע אייניקלאך וצפון צדיק מיל חופא און דאם פארקעגין פון דעם זינדנער איז געהאלטן פאר דעם צדיק . און אפילו צו זיינע קינדער נועם ער גיט מאכין ירשן זיין פארקעגין : (ו) רב אכיל ניר ראשים אקאהל איז דער אקער ארעם . ווען מען אקערט ועקט אים דיא צייט שלעכט . פון דעם קעגנען נאקדעם ווערט די צייט פארקעכערט און עס וואקסט אויף דיא ארעמע פעלד פיל תבואה . און אקאהל איז פארקערט ויש נספה בלא משפט נאך דעם משפט פון דיא צייט האט דיא זאך דראקט זיין אויף דער וועלט לאנגע יאהרין . פון דעם קעגנען ועקט מען די זאך ווערט פאר לענדט פאר די צייט . צו נייזין אז גיט דער שכל פון מעקמש פירט דיא וועלט נאר הקב"ה פירט די וועלט מיט זיין חכמה :

יא) ריש וקלון פורע מוסר דער מעקמש וואם צו שפערט דעם מוסר . ער מוהט גיט ווי די הורה מיט דרה ארץ הייסין אים טאהן . וועט ער קוקען צו ארעקמייט און צו שאנד ושומר תוכחת יכבד און דער מעקמש וואם די רייד פון מוסר היט ער צו טאהן . נועם ער האבין כבוד און פריקא : (ב) תאוה נהיה תערב לנפש או מעקמש גריקט צו זאך . און ער האט די זאך געקומען . אז די זאך ביי אים זיס . ארער מען קיינט אז די האנה ווערט ביי דעם מעקמש צו בראכין ער גרוקט גיט צו דיא וועלטליכע פערענעניגען . אזי זיס ביי די נשמה . דאמאלס הייבט אן דיא נשמה קעגען גרוקטין צו הורה און מכות והיעבת פסילים סוד פנע אקער די נארען ווילען פון זיינערע שלעכטע מאות גיט אנוועק גיין . אז זייא זעהן אקעקמש שייך זיך אפ פון די מאות עולם הנה . דער מעקמש איז ביי זייא פארמיואקט : (ג) הולך את חכמים יחכם דער וואם גייט שפענדיג מיט חכמים נועם ער אויך קלוג ווערין ורעה פסילים ירוע און דער וואם בהעקט זיך מיט נארען . ומיט לשאימו . נועם ער צו בראכין ווערין : (ד) חסאים

פרק ו א בש"א הבקר לעניים מי שהפקיר לעניים ולא לעשירים דין הפקר יש לו וספור מן המעשר דכתיב כלקט ופאה (ויקרא יט) לעני ולגר תעזוב אותם מה ת"ל תפוזב אותם למד על עזיבה אחרת להיני

[א] הבקר כמו הפקר שניסח הכי"ח והפ"ח מוחלט השפס ומתחליפין : (א) ויף על גב דדרשין מחטוב טוב לפניס כריס פרק ד' מ"ח שתיני מני' נמי לך דכולס ככלל תעזוב ועי"ל דלמחר דריש ספוא מיוחד : (ב) מחטוב אותם מיטע זה לעניים ולא לעשירים אבל מה שגמר במקום אחר לעניים ולעשירים וק"ל השמטה ונעטמה זה לעניים ולעשירים אכל מה שגמר במקום אחר לעניים ולא לעשירים : ירו' : [ג] בש"א שגמר לכ"ס ספוא יכול להקטין לעשרין על קב קב ולעשרת ממנו שורה : הוביל וטומרי שהיה קטנים שאין ככ"א ואחר כ"א קב וכן עומרי שהיה של כ" קנין : של ד' קנין וכ"ח מחזי לעשירים ולמחר כולל פירקין ג' לעניים וד' לעשירים : ובי"ח לית לכו רוחין ירו' : (ג) הרי"ט ועמ"ל כשלא הניחו אלא א" מדברים הללו אפי"ש שכתבו אינו שכתה הוביל החזיק בו לטובו לעיר אכל כשהניחו אלא דבר מחיים אפי"ש שחזיק כבר להוליכו לעיר היו שכתה שסבירים דושכתה ע"י עמ"ל ולא כשי"ש דבר הבורס השכ"ח ע"י שכתה בו ולא הניחו אלא דבר מחיים גרס לו שכתה : תוי"ט וע"ש : [ג] שכנגדו מוכיח : סדר המשנה כ"ג

כלי אמצעי דחסד דמלטה דלינה אל אל

פרק ו א בש"א [א] הבקר לעניים הבקר ובה"א אינו הפקר עד שיופקר אל לעשירים כשמיטה כל עומרי השרה של קב ואחד של ארבעת קבין ושכחו בית שמאי אומרים אינו שכתה : ובית הלל אומרים שכתה : ב העומר שהוא סמוך לנפה ולגדיש לבקר ובכלים ושכחו [ג] בית שמאי אומרים אינו שכתה : ובית הלל אומרים שכתה : ג ראשי שורות העומר [ג] שכנגדו מוכיח : העומר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכחו מודים שאינו שכתה : ד ואלו הן ראשי שורות : שנים שהתחילו מאמצע כלי המחשים : בית שמאי אומרים אינו שכתה : פלוניתיא דכ"ג וכו"ל כעומר שהחזיק בו להוליכו לעיר ונתנו כלי הנפה או כלי הגדיש ושכחו שס שכתה שמה"ל אומרים אינו שכתה וזכה בו וכתה הלל אומרים להוליכו לעיר ושכחו מודים בית הלל לכ"ס שאינו שכתה : זה כשלא הניחו אלא הנפה או אלא הגדיש : (ג) : סי' אחר כש"ל אינו שכתה אפי"ש כעומר : שלא החזיק בו כלל לא היו שכתה דהואיל והניחו אלא דבר המחשים שחיד לוכדו וכה"ל שכתה כ"ז שלא החזיק בו ומודים בית הלל שאלו החזיק בו ואח"כ שכתה שאינו שכתה כדלמריקן כסמוך : ג ראשי שורות העומר מוכיח : לקמן כסמוך מפרש לה : ד ב' שהתחילו מאמצע

פרק ו א ביה שמאי אוקרים בית שמאי נאגין הבקר לעניים הבקר אז איינער איז מפקיר זיינע תבואה נאר פאר ארעמע וועלדער ארעם מאן עם ווייל קען עם געמען אבער רייכע זאלין עם גיט געמען הייקט עם אויף הפקר אונ פון הפקר דארף קען גיט געבין מעשר לקט שפקה ופאה וביה הני אוקרים אינו הפקר עד שיופקר אף געשידים כשפקה אונ בית הלל נאגין עם הייקט אנדערש גיט הפקר עם זאל פטור זיין פון מעשר לקט שפקה ופאה סידרין ער איז מפקיר פאר רייכע אויף אזוי וויא עם איז ביא שמיטה פי עטרי השרה של קב קב ואחד של ארבעת קבין ושכחו ווען אלע גינמלאך תבואה און פערד זענען גיווען קליינע יעדער גינמלאך איז גיווען פון איין קב אונ איין גינמלאך איז גיווען פון פיר קבין אונ ער האט דעם גרויסן בונד תבואה פאר געסין צו געמען פון פערד בית שמאי אוקרים אינו שכתה בית שמאי נאגין דאס הייקט גיט אפארקעסונג גיהער דאס צום בעל הבית וביה הני אוקרים שכתה אונ בית הלל נאגין דאס הייקט אפארקעסונג גיהער דאס צו די ארעמע לייט : ב הטיפר שהיא סמוך לנפה ולגדיש ולבקר ולפ"ח ושכתה אבינמלאך תבואה וזאס ליגט נאיהענט צו אפארקען ופון שטייגער צו זאקען גייליגס און לייט ארדער דער גינמלאך תבואה ליגט געבין אשייער ארדער דער גינמלאך תבואה ליגט געבין אקס מיט ויינע אקר פליים אונ דער בעל הבית האט פארקעסין צו געמען

דעם גינמלאך תבואה דער ווייל האט אוקרים מאן גענוקען דעם גינמלאך תבואה בית שמאי אוקרים אינו שכתה בית שמאי נאגין דאס הייקט גיט אפארקעסונג ווייל ער האט דאס געלייגט ביא אבעצייגענשין ארט וועט ער זיך געוויס דער מאנען אן דעם דריבער דארף דער ארעם מאן צוריק געבין דעם בעל הבית דעם גינמלאך תבואה וביה הני אוקרים שכתה אונ בית הלל נאגין דאס הייקט אפארקעסונג גיהער דאס גינמלאך תבואה צום ארעם מאן ווארום איינע ווען דער ארעם מאן האט דאס גינמלאך תבואה גענוקען געדיינגט דארף גיט דער בעל הבית אן דעם גינמלאך תבואה אפילו שפעטער וועט ער זיך דער מאנען דער ווייל הייקט דאס אפארקעסונג : ג ראשי שורות הטיפר שכנגדו מוכיח דער פלשט פון די משנה שמיים באלד אין דער אנדערער משנה הטיפר שהחזיק בו להוליכו אל העיר ושכתה מודים שאינו שכתה אבינמלאך תבואה וזאס דער בעל הבית ארדער דער פועל האט אים אגנינוקען צו בריינגען אין שטאט אונ קען האט אים פארקעסין : זענען אלע מורה אז דאס הייקט גיט אפארקעסונג ווארום וויא דער בעל הבית אליו האט גענוקען דאס גינמלאך תבואה ארדער דער פועל האט גענוקען דאס גינמלאך תבואה פאר דעם בעל הבית האט שוין דער בעל הבית זוכה גיווען אין דעם גינמלאך תבואה : ד ואלו הן ראשי שורות אונ דאס זענען די ראשי שורות שנים שהתחילו מאמצע

השורה

כדלחמינן שמים שכהה שלשה מינן שכהה: לא אם אמרת בעומר א' שהוא כנדיש. דין הוא שעומר
א' שיש בו סתמים לא יהיה שכהה מפני שהוא כנדים ואין שייך שכהה כנדים: תאמר בשני עומרים. שהם
כמו שאר עמרים קטנים: כבריכות. כלגודו' קטנות: ז' קמה שיש בו סתמים ושכהה אינו שכהה.
דילמין שכהה קמה משכהת עומר מה עומר. שיש בו סתמים אינו שכהה אף קמה שיש בו סתמים אינו שכהה.

דני' הו' שכהה: [ו] העומר. כחוספתה דלא רשבי' ללמוד בק"ו שהעומר יבול הקמה דמה קמה שופה כח העני כהן [דהיינו כסאה] כדי הו' מלל את העומר. שומר שרע כח העני כי אינו דין שיהא את הקמה ח"כ מה לקמה מלל את העומר שרע כח העני כי יבול עומר את הקמה. [ו] העומר אינו מציל לא את העומר ולא את הקמה.

סתמים אף על פי שעכשו הם דשופות ואין בהם סתמים לא הוי שכהה ואין לפרש דלג' שופה. ממש ימשכו כאלו הם כשעורים הגסים אלא כשעורים שנסתדפו ועשו כעופה דלכו אמרין. זירושלמי רואים את השדופות כאלו הן מלאו: ענו' של שעורים. ענה כו"ו כמו ענה כתיב כלי' נגרירי שעורים: [ו] הקמה מצלת את העומר. קמה שלא שכהה שהיתה כלל עומר שסכחו מלל על העומר דלא הוי שכהה דכתיב (שם) כי תקור ושכתח עומר. עומר שסביבותיו קריר הוי שכהה ולא עומר שסביבותיו קמה: ואת הקמה. אם שכה קמה והוי רחשו שכה מלל ממוכרים לקמה אחרת שלא שכה. זאת הקמה שלא שכה מלל על הקמה השכות' הממוכרת אליה ולא הוי שכהה: העומר אינו מציל. אם היה עומר שכה או קמה שמוה כלל עומר שאינו שכה אף העומר שכוה מלל לא על העומר ולא על הקמה השמוה:

גיהער צום בעל הבית אמר להם ופה אם בןפון שהוא עומר אחר וכו' סאתים ושכהו אינו שכהה שני עמרים יבקה סאתים אינו דין שלא יהא שכהה ונאמט רבן גמליאל צו די חכמים אז איין בינמול אונ אין אים איז דא צוויי קאה הייבט דאם גיט אפארנעסונג אונ דאם גיהער צום בעל הבית. דאךף דאך זיין צוויי בינמלאך אונ אין זיי איז דא צוויי קאה זיי זאלין געוויס גיהערין צום בעל הבית אפילו זיי זענען פארנעסין גינארין אפילו זי זאם אפער עער אחר שהוא כנדיש תאמר זענן עמרים שהן כבריכות האבין דיא חכמים גינאמט צו רבן גמליאל עם איז גיט גלייך. איין בינמול אונ אין אים איז דא צוויי קאה איז ער גירעכונט אזוי ווי אשייער אונ ביי אשייער איז דאך גיט דא דער דין פון אפאר-געסונג האמר. ווילקטו זאגן ביי צוויי בינמלאך וואס אין זיי איז דא צוויי קאה אבער אין געדער בינמול באזונדער איז דאך גאר דא איין קאה נוערין זיי גירעכונט אזוי ווי צוויי קליינע בינמלאך אונ אז קען פארנעסן צוויי קליינע בינמלאך הייבט דאך דאם אפארנעסונג אונ זייא גיהערין צו דיא ארעקע לייט: ז' קמה שיש בה סתמים ושכהה אינה שכהה אז קען האט פארנעסין שטייענדיגע תבואה וואס איז דא אין זיי צוויי קאה הייבט עם גיט אפארנעסונג אין בה סתמים אגל היא ראיה געשות סתמים אז עם איז גיט דא אין דיא תבואה צוויי קאה גאר עם וואלט קענען זיין צוויי קאה. דהיינו דיא תבואה איז צו פיר איםגעטריקענט גינארין זענען זיי דין אפילו היא של שופה רואין אותה גמינו היא גנה של שעורים אפילו די קערנער זענען

בא יום א

עיקר תוי"ט

ז עקורה . תלושה . ושאינו עקורה . מחובר לרקקע
 אינן מנטרפין לסתים ונימא דלא הוו שכהה אלא אם שכתן
 הוי שכהה . ודוקא בשכה שניהם דלאם שכה עקורה ולא
 שכה שאינה עקורה היתה שאינה עקורה מללת על העקורה
 שאללה . וכן באילין . סאה
 פירות תלושין אלל . סאה
 מחוברין אינן מנטרפין והוו
 שכהה : והשום והבצלים .
 סאה קמה של שום וסאה
 קמה של בצלים : אינן
 מצטרפין לסתים . קמה
 זר נמי סאה שום עקור וסאה
 שום שאינו עקור וכן סאה
 בצלים עקורים וסאה בצלים
 שאינן עקורין אינן מנטרפין

הקמה שפסח כח העטו כה : [ו] העומר . ה"מ פ"ה לו וכן אם
 שכה קמה ככל קמה שאינה שכוה אפי' קלה אחד הרי זו מללת
 כו' וכל דמלת עומר דפתח כרישא נקט וה"ל לקמה תוי"ט :
 [ז] וסאה . ודוקא כיוסלמי ה"ל אם הוי שתיפן עקורות לבע"כ
 כ"ג דלמר לטע"ל כ' עומרים ובעס סתים בעל בית : (ח) מסים
 דסוס וכללס דומיא דפירות האילין
 ומקלתן של הפירות האילין
 ומקלתן תלוש ובלתי א' לריבין
 לומר דלשמעינן כתיבסוה וכפירות
 האילין ויורק ותקל חרי מני ירק
 לשמעיעין לכלל ירק דדין סיה
 תוי"ט : (ט) ותימה דמשכחת לה
 בפסח דשיכח בלילן אלא דליין
 דמחובר מליל כדלעיל לסיק
 אין דעות העני מועיל כו ס"א

המבטנים בארץ כגון
 חלוקה רבי יהודה אומר אין להם שכהה .

כגון שום וסאה וכן ככרס יש פרט בין סאה לסאה . אבל כפירות האילין
 לא משכה רשות עני כדלעיל דליין לקט ופרט בלילן . ואין הלכה כרבי יוסף (ט) : ו שניתנה לשחרת . להגור
 כעורה לה להאכלי' לבהמה : לאלומה . להגור כדי לאסור בו עומרים אחרים כמו מללמים אלומים (בראשית לו) :
 אנדויו השום . שומים שלקטן כדי להגור כה שומין אחרים : ואגודות השום והבצלים . אם שכתן אינן שכהה .
 דרך שומין וכללס שטופין מהן אגודות קטנות וסוורים וואגדים כחמס או שס מללו הקטני' להגודה חס' ועל
 אותו הקטני' קלמר דלא הוי שכהה משום דהוי כמעמר למקום שאינו גמר מללכה דלמרינן לעיל כסוף ס' גדיס דלא
 הוי שכהה : הלוקף . רמז"ס אחר שהוא מין ממניי הכללים : רבי יהודה אומר אין להם שכהה . לכל התמימים

וואם ער האט פארקעסין איזו היא קמה שהיא פצלת
 את העופר כל שאינה שכהה אפי' קלה אחר וויא פיר
 שמייענדריגע תבואה דארץ ויין אז עם זאר קענען
 מיציר ויין דעם בינטור תבואה . אדער דיא
 שמייענדריגע תבואה וואס ער האט פארקעסין .
 אפי'ו איין ווארציל תבואה איז אויף גענוג מיציר
 צו ויין : זא תבואה עקורה וסאה שאינה עקורה איין
 סאה תבואה אפגעשניטענע איז גילענין געבין
 אסאה תבואה שמייענדריגע . אונ ער האט וויא
 ביידע פארקעסין . זאנט מען נים וויא בארד צו
 זאמען איז דא אין די תבואה צוויי סאה זאל דאס
 גיט ויין אפארקעסונג ווי עם שמייש אין מישנה
 ו אז צוויי סאה איז גיט אפארקעסונג נאר ווייל
 איין סאה איז אפגעשניטענע תבואה אונ דיא
 אנדערע סאה איז שמייענדריגע תבואה ווערט
 גערעד סאה גירעכונג באזונדער אונ ביידע
 געזען אפארקעסונג אונ דאס גיהער צו דיא
 ארעמע לייט וכן באילן והשום והבצלים אינן מצטרפין
 לסתים אלא שני עינים הם אונ גיירא אבוים איז אויף
 אזוי דער דין . אז ער האט פארקעסין איין סאה
 פירות אויף דעם ביום נוואס וויא וואקסין גארן
 אונ איין סאה פירות אפגערקענע פון בוים
 רעכונג מען גערעד סאה באזונדער אונ דאס איז
 אפארקעסונג . איין סאה קנאכיר וואס וואקסט
 גארן . אדער בצלים וציעלעלעסן איין סאה
 ציעלעלעסן אפגערקענע אונ איין סאה ציעלעלעסן
 וואס וואקסט גאר רעכונג מען גערעד סאה
 באזונדער אונ דאס איז אפארקעסונג . אונ דאס
 היקער צו דיא ארעמע לייט רבי יוסי אומר אם באת

רשות העני באמצע אינן מצטרפין ואם לאו הרי איז מצטרפין
 רבי יוסי זאנט אויב עם איז דא צוויישען איין
 סאה אונ דיא אנדערע סאה ארשות פון דעם
 ארעם מאן . דהיינו עם ליגט צוויישען וויא קמט
 אדער פאה ווערט גערעד סאה גירעכונג
 באזונדער אונ דאס הייסט אפארקעסונג . אונ
 אויב צוויישען דיא ביידע סאה ליגט גיט אזוי
 אזאך וואס גיהער צו די ארעמע לייט . רעכונג
 מען ביידע סאה צו זאמען איז דאס אפאר-
 קעסונג : ו תבואה שניתנה לשחרת או לאיפה די תבואה
 וואס מען שניידט צו געבין עסין דיא בהמות
 אדער מען זאל מיט וויא ביידען בינטלאך תבואה
 וכן באגודי השום ואגודות השום והבצלים אין להם שכהה
 אונ אזוי איז דער דין ביי קנאכיר אז ער האט
 אפגעשניטען דעם קנאכיר ער זאל מיט אים
 ביידען בינטלאך קנאכיר . אדער ער האט
 געמאכט קליינע בינטלאך קנאכיר אדער קליינע
 בינטלאך ציעלעלעסן אונ דער גארן וועט ער מאכין
 פון צוויי דריי קליינע בינטלאך אינן בינטור
 ארריקעס . דיא אלע זאכין וואס דא . איז אויס
 גירעכונג איז ביי ווי גיט דא דער דין פון פאר-
 קעסונג וכלל הסתים בארץ אונ אלע זאכין וואס די
 פרי איז בהאלטין אין דער ערד ווען ווי וואקסין
 אונ די בלעטער וענען פון אויבין גטן היתוך והשם
 והבצלים דהיינו לוף ודאס איז אמין ציעלעלע אדער
 קנאכיר אדער ציעלעלע ביי היתוך אומר רבי יהודה
 זאנט אין להם שכהה ביי ווי איז גיט דא דער דין
 פון פארקעסונג . נווארום אין דער תורה שמיית
 שדה . דיין פעלד מיינט מען אזוי ווי אפעלד
 וואס די פרי איז פון אויבין אונ דער ווארציל איז

דכתיב שדך מה שדה כנולו וכו' קרע לממון : וחכמים אומרים יש להן שכחה . כתיב שדך דמשמע נולו
 וכתיב קירך דמשמע נמי נולו הוה משוע אחר מעיש ואין משוע אחר מועט אלף לרבות ומכיון את הממון ופי'
 סמוך דבר שהאכל ממנו הוה קמון חמת הקרקע כמו הלטן והכלל והסוס והלפת וכיוצא בהן (י) ואין הלכה כר"י :
 יא הקוצר בלילה והמעמר . כלילה : והסומא . בין כיום בין כלילה : אם היה מתכוין לשול את
 להמפרק שיהיה שכות : (י) וטעמא
 דר"י ללא אמרין משוע כו'
 לכות אלף כשאלו לנו למשע
 והכל אילף למשע עלון פטמונים
 שראים קלה ללכילה . ועמ"ס :
 (יא) ל"ה כו"ו . וז"ל הכ"ח
 שיהיה הראש אם היה מתכוין
 לישול הנסין ולסמיך הקדקין אין לו שכחה אפילו לדקיס מחמר
 שלח תמכין לדקין :

בתורה ותנאו בטל :

אין דער ערד איז דא דער דין פון פארנעסונג .
 אָבער אזוי פרי איז בהאקמין אין דער ערד איז
 גיט דא דער ביי דער דין פון פארנעסונג והקמים
 אוקרים יש להם שְכָחָה אונ די חקמים ואגין ביי וי"א
 איז אויף דא דער דין פון פארנעסונג : יא הקוצר
 כלילה והמעמר והסומא יש להם שְכָחָה ווען איינער
 שְכָחָה תבואה ביי נאכט אונ ער האט פארנעסין
 אביסל תבואה צו שניידן . אָדער איינער קלויקט
 צו זאקען בינמלאך תבואה ביי נאכט אונ האט
 פארנעסין אביסל תבואה . אָדער אָבלינגער
 האט געשניטען תבואה אָדער ער האט צו זאקען
 געקליבען בינמלאך תבואה אונ האט פארנעסין
 וכי"א סאך אָדער . ביי"א נאכט דאס פארנעסין
 אפארנעסונג וואס היה קבוצין יסודי און תבואה הייקט
 שְכָחָה אונ אויב ער האט געקראכט צו נעמען די
 גרויסע בינמלאך תבואה יעד האט זיי גיט פאר-
 נעסין נאר די קליינע בינמלאך האט ער פאר-
 נעסין . איז ביי אלע בינמלאך גיט דא דער דין
 פון פארנעסונג אם אָפּר תרי אָני קוצר זי קנה
 פח שאָני שוכה אָני אָפּו יש לו שְכָחָה אויב דער
 בעל הכות האט גיזאגט איה שניידט דיא
 תבואה אויף דעם תנאי אז אלץ וואס איה
 וועל פארנעסין וועל איה עס צו נעמען .
 העלפט גיט זיינע רייד נאר וואס ער פארנעסמ
 גיהער צו דיא אָרעקע לייט . ווארום אז איינער
 נעקט אויס אָתנאי צו ענדערדין די רייד וואס עס
 שטייט אין דער תורה איז ניון תנאי קבול . אונ די
 רייד פון דיא תורה מוז מקנים ווערן :

נמרא ברכות דף ר ע"ב

רשי

עובר בה' קולות . מולול
 בה' קולות שנין . ואמר ר' חלבו א"ר הונא כל הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר
 בזה הקב"ה את ישראל :
 בחמשה קולות שנאמר קול שושן וקול שמחה קול חתן וקול
 כלה קול אומרים הודו את ה' צבאות . ואם משמחו מה שכרו אמר
 ריב"ז וזכה לתורה שנתנה בחמשה קולות שנאמר ויהי ביום השלישי בהיות הבוכר ויהי קולות
 וברקים וענן כבוד על ההר וקול שופר וגו' ויהי קול השופר וגו' והאלהים יעננו בקול .

ואמר רבי הלוי אפר רב הו"א רבי הלבו האט גיזאגט
 פון רב הונאים וועגן נל הנהגה מסעודת חתן
 ואינו משמחו עובר בחמשה קולות דער וואס האט
 הקנאה פון די סעודה וואס דער חתן אָדער דיא
 כלה מאכט צו דיא חתונה אונ ער מאכט וי"א
 גיט פריילאך האט ער א גיבירה וואס ער איז גיט
 מקנים דיא פינף ערלייא קולות וואס דער נביא
 האט געקאמטן קען זאל בייט וי"א פריילאך מאכין
 חתן כלה שגאנר ווארום עס שטייט אין פסוק קול
 שישן וקול ששחה קול חתן וקול ביה קול אוקרים הודו את
 ה' צבאות צונויא שמוקען פון צונויא ערלייא
 פרייליכקייט . אונ אשמוקע פריילאך צו מאכין
 דעם חתן אונ אשמוקע פריילאך צו מאכין דיא
 כלה אונ אשמוקע צו לויבן נאם וואס משמחו פח
 שחי אונ אויב ער מאכט יא פריילאך דעם חתן
 מיט דיא בלה וואס וועט זיין דער שוכר זיינער
 אָפּר רבי יהושע בן לוי האט רבי יהושע בן לוי
 גיזאגט וזכה לתורה שנתנה בחמשה קולות ער איז וזכה
 צו קענען לערנען תורה וואס וי"א איז גינעבין
 גינוארין מיט פינף קולות שגאנר ווארום עס
 שטייט אין פסוק ויהי ביום השלישי בהיות הבקר עס
 איז גינען אויף דעם דרישען סאך ווי"א עס איז
 נאר ליכטיג גינוארין ויהי קולות ויבקים וזמן כפר זי
 חדר איז גינוארין שמוקען פון דווערין אונ
 קליצען אונ אשנעצער וואלקין איז אראפ
 געקוקען אויף דעם בארנ וקולות טייגט קען
 צונוי שמוקען וקול שישן חוק סאך אונ אשמוקע
 שופר שמוקע ויהי קול השופר הודו את ה' אונ דיא
 שופר שמוקע האט זיך סאך שמוקעקעט
 והאלהים יעננו בקול אונ נאם האט אים גינעקערט
 מיט

גולת העני בבתיכם :

כלע"ז : גולת העני והלא חף גולת העשיר גולה

היא חלה גולת העני שאין לו כלום לבזול ממנו חלה שלא להשיב על שלומו :

וויין נאכרשין גמתי העני בגמתיים דייא גולה פון ארעם סאן האט אייגעם גיגענין שלום אדער דעם ארעם סאן איז אין אייגע העינער . ער האט גינאגט צו אים גוט סאנין . אדער וואס האט דען דער ארעם סאן קען זאל גוט שבת . און דער מענקש האט אים נאר בייא אים גילגן נאר קען מיינט אויב דער גיט צוריק גיגענערט הייקט דאס אנגנה :

וודר בא דף ליג ע"ב ת"ת הלליות יוד הא וואו הא

ויאמר ה' אל משה בא אל פרעה כי אני הכדתי את לבו וגו' . רבי יאודה פתח וואמר (תהלים פט) אשרי המס יודעי חושעה ה' בבור פניך הלבון . כמה אנקריבו בני נשא למחך בחרתי דקודשא כריך הוא ולמטר סקודי לאורייתא בנין דיוזבן כה לעלמא לחאי ולשויבא לון מכל קטרונין דעילא ותחא . בנין דהא כמה לאשחכוו מקטרגין בעלמא לחאט הכי נמי אשחכוו מקטרגין לעילא דקימי עלייהו דכני נשא . אינון דעכדין סקודי לאורייתא ואלוי בלורח מישר בדגלא דמארייתא כמה אינון סניגורין דקימיין עלייהו בעלמא דכני נשא . אינון דעכדין סקודי לאורייתא ואלוי מלאך מלין אחר מני אלף וגו' . וכתיב ויהנו ויאמר פרעהו מרדה שחמ מלאחי כפר . בנין כך זכאה אייהו מאן דנטיר סקודי לאורייתא . אחר ליה רבי הייא חי הכי אמאי אנקריך הכא מלאך דליהוי פניגורא עליה דבר נש והא כתיב (משלי ג) כי ה' יהי' בכסלך ושמר בגלך ושמר מלכך וכתיב (תהלים קכא) ה' ישמרך מכל רע . דהא חמי קודשא כריך הוא כל מה דבר נש עכיד בעלמא הן עב הן כיש וכן הוא וואר (ירמיה כג) אל תסתח איש במסתחים ואלו לא ארלטו נאס ה' אמר לי' רבי יהודה כלל הכי הוא ודאי . אכל הא כתיב (איוב כ) וגע אל עמנו ואל כשרו וכתיב (ש) ותסתחי בו לכלבו חטט . לאחוא' דהא רשו אחמסר לסטרא אחרא לקטרגא על מלין דעלמא ולאחמסר כידוי וכלל חלין נרסין סמורין קומי' ולית אנת כדאי למהך אבתייהו בנין דליינון נמוסין דקוב"ה . וכני נשא לאו אינון רשיון לדקדקא אבתייהו בר אינון זכאי קאטע דידעין רוי לאורייתא ואלוין בחרמא דהקמתא נמדע אינון מנין סחמיין לאורייתא :

הלכה פסוקה יוסף לחק מוסר

תרומ"ט הלכות איסורי ביאה פכ"ה

כלוקט מספרי פסוק

מה יתאון אלס חי כהעלות על לנו כמה פגם כמות כרית קודש לא מבטא' אס עכר על איסור פרות אשת איש וכיוצא מאיסור כרת אזי לו ואזי נכפשו ובלות כרית החוט הוי"ס מפגמים . ושרי מכתון . וכפגסם קלקל חותם המלך ונעסק עטון כפמים ונתם כחון ואל סכ כחשוכה אין לו חלק לעולם הלא והמשיך על גופו ונכפשו עטון נהא זלין קן לנכשו . ומה גם אס

(א) כל האב על הערוה מן העריות דרך אכרים או שחבק ונשק דרך תאוה ונהנה בקירוב בשד הרי זה לוקה מן התורה שנא' לא תעשו מכל חוקות התועבות ופגם יענש על אשר מרס את פי ה' ופגם כשמות הקודש . והמשיך על גופו ונכפשו עטון נהא זלין קן לנכשו . ומה גם אס

(א) כל האב על הערוה מן העריות דרך אכרים דער מענקש וואס איז קונגה מיט איינע פון די עריות מיט דייא גילדער . די גילדער פון אים און פון איר האבין אנגעריקט איינע די אנדערע או שחבק ונשק דרך תאוה אדער ער האט זיא ארום גענוקען און געקויפט צום פערקעניגן ונהנה בקירוב כשר און ער האט הנאה געקאמט פון איר ווייט ווייטער לייבער וענען גיווען איינע געבין די אנדערע ביי זה נקמה מן התורה האט דייא תורה גיבאמין קען זאל אים שלאגין סלקות שאגמר יא תעשו מפני חוקות התועבות ונארום עם שמיית אין צו זיין גשמה ובלות ברות החוט הוי"ס מפגמים ושרי כפמיין אירף דעם ברות קודש איז געחמקת דער שם הוייה אינווייניג און דער שם שרי אויסקווייניג ונשקטן און אז ער האט געזינדיגט קלפי חוקים הסגור האט ער קאלענע געמאכט דייא חתיקה פון סלך ונשקטן שסן כפמים ונחש בחיז איז גינווארין אינווייניג דער שסן און אויסקווייניג דער שסן שלאגט וואס לא שב בשלובה און אויב ער האט גיט גימאהן בשלובה אין זו חלק דעלם הדי האט ער גיט אהלק צו עולם הדיא ונשקטן יענש עי' אשך פרה את פי ה' ופגם בשמות הקודש און ער וועט גישלמראקט נוערין ווייט ער האט ווינדערשפעניגט דייא מויל פון גאט און ער האט קאלענע געמאכט דייא הייליגע געקען פון גאט ותקשרו על גופו ונכפשו שסן נחש וזיון קח דענשו און ער האט גיצויגין אירף וזיון גוף און אירף וזיון גשמה דעם שסן און דעם שלאגט און עם איז גילקא גיין אנדער צו זיין שיקראף ופה גם אס

את־האֲנָשִׁים וְעַבְדוֹ אֶת־יְהוָה
 אֱלֹהֵיהֶם הַטָּרִם תִּדְעַ עַי אַבְדָּה
 מִצָּרִים: ה וַיֹּשֶׁב אֶת־מֹשֶׁה וְאֶת־
 אֶהֱרֹן אֶל־פְּרַעְיָה וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם לְכוּ
 עִבְדוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם מִי וּמִי
 הַהֲלָכִים: ו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּנַעַרְיֵנו
 וּבְזַקְנֵינּוּ גַלְגָּל בְּבִנְיָנוּ וּבְכַנּוּתֵנוּ

וַיִּפְחֹן קָדְם יי אֶפְחֹן
 הַעַד פְּעֹן לֹא יִדְעַת אַרְי
 אַבְדָּת מִצָּרִים: ה אֶתְוֹתֵב
 ית מֹשֶׁה וַיֵּת אֶהֱרֹן לְוֹת
 פְּרַעְיָה וַאֲמַר לְוֹן אֲוִיִּו
 פְּחֹן קָדְם יי אֶתְחַבֹּן מִן
 וּמִן דְּאֲוִיִּו: ו וַאֲמַר מֹשֶׁה
 בְּעוֹלָמְנָא וּבְסַבְנָא נִיזִיר
 בְּבִנְנָא וּבְכַנּוּתָא בְּעִנְנָא
 זכורנא

בעל הטורים

רשבים
 (ז) הטרם תדע. וכי עדיין לא ידעת כי אבדה מצרים
 כדבר ובכדור ובשאר כמות:
 שפתי חכמים

מ' ומי ההולכים. אמר פרעה למשה מה אתם ממקום
 כל כך ללכת ובי אתם סבורים ללכת לארץ מי ומי ההולכים
 לייבש לארץ כי כולם ימותו במדבר מן היבשות וכלם. מי ומי
 ההולכים. כנמטרא כלב וכן וון. השיבו משה כנערינו וזקנינו
 רש"י

ה טרם לשון עדיין לא כמ"ס בפי' כראשית כספוק וכל שיה
 השדה ערס ויחמ וכו' ואלו כמסוק ערס תיראון ולא תפרשו
 לשון קודם ויהיה תדע עמיד כמסוק עכר: ז קל' להל' ל' וישבו
 פרעה לפרעה

(ז) הטרם תדע. העוד לא ידעת ה כי אבדה מצרים:
 (ח) ויושב. והשבו ע"י שלח ו שלמו אחריהם והשיבו

שמה ואהרן יהיו חיפך פה ערס שתיאכס פרעה כדבר לשלח או
 למנוע. ופרעה שהיה רע כענין דכרי עבדיו ולא ראה לשלח את
 ישראל. מחמת סן לא יושבו עוד אליו ופסידו שם מחות אלף
 עבדים. גם לא ראה להכניע את עלמו לפני משה ואהרן. כי
 כזה יוספל כדורו כענין המלרים. ועל כולם המתחזקות לנו ע"י
 הקב"ה. ולא היה יכול ג"כ לדחות דכרי עבדיו. ע"כ כל עס
 משה ע"ד פסרה. ויאלמך אלהים לו והא שאנית לכם ללך לפעול
 את אלהיכם. אבל לא את כלכם אשלח. רק כחרו לכם מי ומי
 יהיו ההולכים. ע"ז השיבו משה:

אלהיכם. האם כשכל זמן מועט כזה לזה ימים כדאי הוא לנסול
 לרות כמו אלה. הערס תדע כי אבדה מצרים. האם עדיין
 לא תדע כי אבדה מצרים. עד הנה. כי כהמכות הפרים
 כמעט כל המדינה. או לא ראה לומר האם תראה לודע: מקודם
 שאבדה מצרים ואחר כך תשלחם. טוב יותר שתשלחם ערס
 אבדה מצרים:
 (ח) ויושב את משה ואת אהרן אל פרעה וכו'. הנה עבדיו
 פרעה לא חשו על תשובתו. רק הם מעולשם שלמו להשיב
 את משה ואהרן. כי ראו פני פרעה כמסכים לדכריהם. או ראו

תשובת משה לפרעה

מי ומי יהיו ההולכים. ומור ואמר יהי כן ע' ממכס כאשר אשלח
 אחסם ואת עמכם. לא רק את עמכם לא אשלח. רק את חסם
 לא אשלח. ראו כי רעה נגד פניכם. הפרעה אשר אחסם חוסיכם
 לעשות. אשינו לנרות ומסע לגמרי ושלח לכוה כחורה לפה לשלח.
 הכרת פניכם עתה וזה:

(ט) כנערינו וזקנינו נלך. לעבוד ה' כנענינו וכנעניותו כלאנו
 וכבדנו נלך מחמת כי חן ה' לנו. ואחם ענתה חגו יהי'
 לנו אם כנינו וכנעניותו יהיו כשארים כמלרים [כי כלל המועדים
 כשמוע פרעה דכרי משה כי כלם ילכו. החמרת מיקח ממה שאמר

פירוש לתורה אלהים

אם משה מיט אהרן צו פרעה ויאמר האם פרעה
 צו זיי גינאגט לכו גייט אונ דיינט אייגער נאמ נאר
 איך פרעג אייך מי נפי נוער אונ נוער הויזיכם
 וועלכע קענען משין פון אייך זאלין גיין: (ס) ויאמר
 האם משה גינאגט בנערינו מיט אונזערע יונגע
 לייט אונ מיט אונזערע אלטע לייט וועלין מיר

משה זיין צו אונז אשקמרויבולנג שיה שיק דיא
 יודין אונ לאזין זיי דיינען זייער נאמ הפרם ווייסמו
 דען נאך גיט פי אז דאם לאנד מצרים איז שוין
 פארלארן גיווארין דורך די מכות וואם ווערש
 אויף אונז געשיקט דורך זיי: (ח) ויושב אונ מען
 האמ געשיקט אשליח אונ מען האמ אום גיקערש

משלי חכמים

זיה ועצין. אונ נוער עם איז געועסין האמ גיט גיקענט
 זיה שטעלין. אונ נוער עם איז געלעגין האמ גיט גיקענט
 זיה אויפשווייבין אונ נוער עם איז געאנאגען האמ ניד געמוזט
 ועצין אויף דער ערד אונ איז געברייגען ויצען. גאך דיא
 דבייא טעג איז דיא מיטשטערניס אונזעק געאנאגען אונ עם
 נאכדעם אונזעק הקב"ה געשיקט משה אונ אהרן זיין זאלין
 זאלין דיא יודין זיי זאלין שטעטין דעם קרנען פסח אונ זאלין מאכין יום טוב דעם געזעקענישן טאג אין ניסן ביי נאכט.
 נוארום האלבע נאכט וועט הקב"ה קלענען אין מצרים אונ וועט הרנגן אלע בבוים פון דיא מצרים קענען משין אונ
 בהמות. אונ דיא יודין האבין גישהן אזוי וויא הקב"ה האט גיפאטשן צו משה אונ אהרן. וויא עם איז גיווארין
 האלבע

אויף אהרן ויאמר קהי ירער. אונ האמ אויסנייעהן ווי איינער
 פון די נביים. אונ ער האמ גינאגט צו זיינע צוויי קנעכס זיין
 זאלין אים פירען צו דעם געשיקעניס אונ זאלין זאגן צו דאם
 געלעגן פון געשיקעניס זיי האבין געחאפט אנגב אונ זאלין אים
 איז צוריק היקטיג גיווארין וויא עם איז גיווען פריער. אונ זאלין
 זאלין דיא יודין זיי זאלין שטעטין דעם קרנען פסח אונ זאלין מאכין יום טוב דעם געזעקענישן טאג אין ניסן ביי נאכט.
 נוארום האלבע נאכט וועט הקב"ה קלענען אין מצרים אונ וועט הרנגן אלע בבוים פון דיא מצרים קענען משין אונ
 בהמות. אונ דיא יודין האבין גישהן אזוי וויא הקב"ה האט גיפאטשן צו משה אונ אהרן. וויא עם איז גיווארין

אונקלוס

ובתורנא גיזיר ארי
 חמא קדם יי קנא י ואמר
 להו יהי בן מיפרא
 דיי פסע דבון פד
 אשלה ותבון ות מפלכון
 חזו ארי כישא דאתון
 סכירין למעבר לקביל
 אפיכון דאסתחרא :

בצאננו ובבקרנו נלך כי תגיהוה
 לנו י ואמר אלהם יהי בן יהוה
 עמכם כאשר אשלה אתכם ואת
 טפכם ראו כי רעה נגד פניכם :

בעל הטורים

רשבים

(ו) כי רעה נגד פניכם. אתם חושבים רעה כלבבכם. וזה מוכיח הוי החכמים בעיניהם ובגוי פניכם בגוים :
 ס' : (ט) חנ ה' ד' במסורה חנ ה' לו. כלפסכס וגו' חננו חס
 חנ ה' הכה חנ ה' בשלוי. מה תעשה ליום מועד וליום חנ ה'.
 שאלו לו כי חנ ה' לנו ולרציון אלו לאסוף כל מה שיש לנו מחולת
 פאלן וטעמים לטול במחולות ולא יסאר דברי הכל מה צריך לשלוח וחס
 פניכם. ס"ג הדס שרעה כוכב של דס עולה לקרחתס :

שפתי החכמים

אלא ויבש הוא מכנין הנפעל המקבל הפעולה מאחר : ז פירוש
 שלאן ובקר היו חסוכין כענין פרעה יותר מטפס דהא כסודך
 אחר מכה חסוד אחר רק לאנס ובקרכס ויג נס טפסס ולך
 טפכס ממשע אט"פ שרלה טלבו עמחס טפס מ"מ לא רזה טלבו
 עמחס טלבו ובקרכס ואל"כ ה"פ דקרח ויאורו אלוהס חחס אמרתס
 גשלו טפכס ואלכס ובקרכס יהי ק"ו כ' עוכס כלשר אשלה חחכס
 וחת טפכס מ"כס אשלה נס חת פאלן וכו' ופך כי היינו כמו
 שכת' כפי' ויך אף כי אחרי מותו (ויש עוד גי' עיין בקל"מ) :

רש"י
 אל פרעה : (ו) כאשר אשלה אתכם וגו'. אף כי
 ז אשלה נס חת האלן וחת הקב"ל כאשר אמרתס : ראו
 כי רעה נגד פניכם. כתרומו ואל"מ שמעתי כוכב
 אחד יש אשמו רעה אמר להס פרעה רואה חתי כלאיטנינות
 שלי אותו כוכב עולה לקרחתכס במדבר והוא סימן דס
 והריגה. וכסתאולו ישראל בעגל ובקס הקב"ל לרננס
 חמר משה בתפלתו (שמות לב) למה יאחרו מלכיס לאמר
 ברעה הולאס זו היא שאלמר להס ראו כי רעה נגד פניכס מיד ויחס ה'
 אותס וזהו שאלמר (יהושע ה) היום גלותי חת חרפת מלכיס מעליכס
 שהיו אחרים לכס דס חמו רואין עליכס במדבר :
 פירושו לתורת אלהים

התורה

גיון בגנינו מיט אונקערע זיהן יבגנתינו אונ מיט
 אונקערע טעקטער יבגנתינו אונ מיט אונקערע
 רינדער גנה וועלן מיר גיין פי ווארונ אפיינער
 טאג פון גאט און פאר האנדערן צו אונ דרום
 מוזין מיר אפע גיין אונ אלץ מיט זיך נעמען :
 (ו) ויאמר האם פרעה צו וימי גיזאנט ימי זאל אוי
 גאט מיט אייה זיין פאשר וויי אייה וועל שיקען
 אייה מיט אייער קליינע קינדער. פלומר אייה
 וועל אפילו אייערע קליינע קינדער גיט שיקען
 איז שוין אפך לשון אז אייערע שאף מיט דיא
 רינדער וועל אייה פנדאי גיט שיקען ריא ועהט פי
 דאס גיין וואס איר האט אין זינען צו טאהן
 שמיים אקעגין אייער פנים. ורער מדרש שרייבט
 עם איז דא אשטערין וואס הייסט רעה האט
 פרעה גיזאנט צו דיא יודין אייה זעה מיט מיין
 פישוף אז דער שמערין גייט אקעגין אייה אין
 דער סדרך אונ דאס איז אסימן פון בלוט אז איר נעמט
 געהרגת ווערין אין דער סדרך :

(ו) פי רעה נגד פניכם וגו'. דער כלי יקר שרייבט פלומ
 האט גיזאנט צו משה איך זעה וואס איר ווילט גיין
 אין דער סדרך שיקטין קרבנות צו אייער גאט, וייל איר
 זעהט אז פאר אייה איז אונקערע שיקעמס אין דער
 סדרך, וויי איר האט גיזאנט מיר האבין מורא
 טאמער וועט אונן גאט הרגן מיט אפעמס (תולדות) איר
 מיט אשוערד, דריבער ווילט איר שיקטין קרבנות צו
 אייער גאט, איר וולט אים אונקערעמין מיט צווייטערלי
 בלוט, מיט דא בלוט פון קרבנות, אונ מיט דיא בלוט
 פון מילה, ווארונ פאריב צו זיין אקרבן מוז קען זיין
 געפילט, דריבער איז דאך בעקער פאר אייה איר וולט
 גאר גיט גיין אין דער סדרך, אין מצרים זענט איר דאך
 זיכער פאר דיא שיקעמס, דיא שיקעמס וויינט גאר אויף
 אייה אין דער סדרך, אבער גיט אין מצרים אונ אויב איר
 ווילט יא גיין אין דער סדרך מוזין דאך גאר גיין דרויסע
 מענטשין, ווארונ ווייער קענען גיט זיין געפילט אונ
 קינדער קענען דאך גיט שיקטין קרבנות, קען דאך דאס
 שיקעמס קוקען אויף וימי

כשלי חכמים

ספר הישר

אריון פיקען אין די געליינע שפגן ווא זיין קנעקס ויזט, ווי דער
 שר איז אריין קנעקטען צום קנעקס אונ רער קנעקס האט אים
 גיט דעקענט, האט דער קנעקס גיקרענט רעס שר פאר וועלכע
 זינד מען האט אים אהער נעבירינגס, האט שר גיקעקערט וייל
 מען האט אים נעחאפט ביי אנגה, האט דער קנעקס גיזאנט
 סיד האט פאן ביי דיא זינגה גיט נעחאפט, גאר איך האב ריא
 זינגה ביי זיך, מיין זינגה איז דאס פינגעלי פון שר, גאר געוויס
 זיין

האלבע נאכט איז הקב"ה געקומען אין מצרים אונ האט
 געהרגט אלע בבורים פון מצרים מענטשין אונ בהמות,
 אונ פרעה מיט זיינע אלע קנעקט אונ אלע מצריים זענען
 אויפגעשאמען אין מישען נאכט אונ עם איז גינארין
 אריה געשריאי אין מצרים, ווארונ אונ אלע שטובין
 זענען גייען גישטארבענע מענטשין, אפילו די פאטער
 באסן פון דיא בבורים זענען אפגעקעקט גינארין אונ
 אראפגעטאפן פון דיא ווענט אויף דיא ערד, וויי דיא
 סצנים הקב"ה געען דיא פלייזיגע שיקעמס וואס אויף וימי איז געקומען האבין וימי געשרייען אונ געוויינט אויף

חמשוך מנה היא צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהוה נשכה רנצה אדני נשמת יהוה יהנה חיה יחדה רנצה יהנה חיה יחידה רהור אל שם בן שבעשה :

א כרי גורה עשי לך יושבת בת מצרים פיניף לשמה תהיה ונצתה מאין יושב : ב עגלה יפהפיה מצרים קרץ מצפון בא בא : ג גס שכריה בקרפה פעגלי מרבק פיניגסיהמה הפנו נסו יחדיו לא עמדו כי יום אידם בא עליהם עת פקדתם : ד קולה פנחש לך פיניבחיל ילכו ובקרדמות באו לה פהטבי עצים :

א קני גלויא אתקינו ליה סלקות פגשקא דמצרים ארי קסיס לצדו תהי ותצרי סקלי יתיב : ב סלקות ואיא הנת מצרים עסקין קמולין סצפונא ייתון עגלה קמבנה : ג אף ברקיהא קגנה פעיגלי רדקה ארי אף אינון אתפגיאו צרקו פתרא לא יבילו קמיקם

ארי יום הבקרהון אתא עליהון עדן סעורן בישתהון : ד קר ניקוש וגייהון פחיתון וחלון ארי במשרון יתכון עליכון וקמא רעלין בקשילין קמיקץ אצי חרשא :

מצורת דוד

(א) כרי גורה. לךך הולכי גולה לתקן לעמוס כלי לשתות פי וכלי ללוג כה עיסה וכדומה : לשמה תהיה . כי חללו ממנה : ונצחה . תהיה שמונה מלכי ישראל מי יושב בה : (ב) עגלה . מלכים מסויה מכות ויה כעגלי כעגלי הנה מפאת חסון יבא עליה ל"י המתחר וכורת אוחה : בא בא . כפל המלה לחוק ולנורר סבולתי וכל : (ג) גם שכריה . גם השמים שאחר שעתו ששנים מוליאם לנכח : כי גם הסה . אף ערך כאשר השנים האובי נפלו כנפלים ולא לקחום כדרך השמים : כי יום אידם . ר"ל על זמא עליהם זום אידם עת מוחם שהיא פקודה כל מי לכן לא מורך כלנכסם : (ד) קולה . קולה של מלרים ילך לטווח בשעת למרחוק כנו קול הכנש פשעמע למרחוק : כי בחיל יכו . השמים ילט עליהם בחיל רב ובקרדומות יכווא עליהם לכתחם כחוטבי עלים ר"ל כמו שחין י"ד העלים למנוע מעלמם כריחת החוטבים כן לא יוכלו מלרים למנוע מעלמם חרב הכשדים :

(ה) ונצחה . לשון זיה : (ב) עגלה יפהפיה . מלכותא יחיא : קרץ . לשון חותך : (ג) שכריה . סריה : בעגלי מרבק . כעגלים פטומוס : הפנו . פנו עורף נטוס : (ד) כי בחיל . יכווא חליה :

סגדוליס אשר בקרבה יוכלו לנכח כעגלים במרכב השמים להיות אמוני לבב לעמוד בקשרי המלחמה הנה המה לא כן עשו כי פנו מן המלחמה וכסו יחדיו ולא עמדו על עמדם ונת כאשר השנים האובי נפלו כנפלים ולא לקחום כדרך השמים : כי יום אידם . כי יום אידם . ר"ל על זמא עליהם זום אידם עת מוחם שהיא פקודה כל מי לכן לא מורך כלנכסם : (ד) קולה . קולה של מלרים ילך לטווח בשעת למרחוק כנו קול הכנש פשעמע למרחוק : כי בחיל יכו . השמים ילט עליהם בחיל רב ובקרדומות יכווא עליהם לכתחם כחוטבי עלים ר"ל כמו שחין י"ד העלים למנוע מעלמם כריחת החוטבים כן לא יוכלו מלרים למנוע מעלמם חרב הכשדים :

רעם פירוש עברי מיישש נעפינמ מען בייא דער הפסורה פון דער וואך :

הרגום

כתובים משלי ג

חמשוך מיסור וסלכות היא שיון דלת יוד נפש שיון שיון דלת שיון דלת יוד רוח יאהרונהי נשמת דיסוד א אר ארנ ארני נפש ארני רוח ארף דלת גון יוד נשמת דמלכות יו הז וז הו חיה יחידה דיסור יהנה חיה יחידה וסלכות אל שם בן שבעשה

א חושף שבטיה קניה קריה ודרחים ליה מקדם ליה מרדוהא : ב צדיקא אכיר ושבוע נפשו ובסון רשעים תחסר : ג חכמות נשים בנתה

א חושף שבטיה קניה קריה ודרחים ליה מקדם ליה מרדוהא : ב צדיקא אכיר ושבוע נפשו ובסון רשעים תחסר : ג חכמות נשים בנתה

ושקעא נפשיה וקרבי דרשיעי תחסר : ד חכימתא דנשיא בנייא בימה ושמינתהא בידיהא

מצורת דוד

(א) חושף . המונע מכנו כעט מוסר הנה לסנאה תחשב פי סופו יאל לתרבות רעה וימות כעונו : ואהבו . האובי את כנו מייסרו כעת השחר ר"ל כילדותו עת יוכל לנעומו לכל אשר יחטון : (ב) לשבע . אינו חסן כמעדנים ורק כדבר המשכיש את הנפש אבל הרשעים יתענו כאכילת מעדנים מחוקים וטריגוס : (ג) חכמת נשים . כל אחת מהחכמות שגשגים בנתה ביחם פירוש עימ

(א) חושף שבטו . מכנו סוסו שטנאפו שיואל לתרבות רעה : שחרו מוסר . ידרשו כמוסר : (ב) לשובע נפשו . לומה שיהא שבע : תחסר . אינו שבע : (ג) בנתה ותמיד כענו חסרה כי רוחא לכימתא שכיחא ויכול עוד למלואתא :

(א) חושף שבטו שונא בנו דער מענקשט וואס פאר- מיינדס די רוט פון זיין וזהן . אז ער זעהט זיין קינד פירט זיה גיט וויא מען דארף פון דעסקינענין שלאמט ער אים גיט אונ שמיראפט אים גיט . נאר ער לאמט אים טאהן וואס ער וויל . האט ער פיינט זיין וזהן . נארום דער סוף וועט זיין ער וועט אויפנאקסין אהולטיי . אונ דער פאטער וועט אים פיינט האבן אונ ער וועט פיינט האבן דעם פאטער וואהבו שחרו מיסר אונ דער פאטער וואס האט ליב זיין וזהן שמיראפט ער אים פאקד אין דער פריה . פאלך אין דער יונגען . ווען ער איז נאה אקינד אונ געוויינט

ביתך ואולת פידיה תהרסנו: ד הולך פישרו ירא יהוה עקרא לה: ד נחלקך
 ונלוז דרבינו בוזרו: בתרצותא דחיל סן גרם
 אלקה ודעשיק באורחמיה שאמט ליה:

מצורת דוד

ר"ל מעמדת ביתה על כסיה: תהרסנו: מהרסת ביתה גידיה:
 הולך בישרו: הסולך בדרך ישר הוא ירא את ה' והמטיב
 דרכו מן הישר יבזה את הסולך בישרו כי מחשיבו לכסל:

ביתה, מתקיימת על ידה: ואולת, חלשה זומה:
 (ד) ונלוז דרבינו, המעסק דרכו בזוהר להקב"ה:

פירוש ע"מ

ער נעקמ דעם טיש איז נאך דא גוטע
 עסיגנווארג, זאגט ער ווא נעקמט מען נאך אבויה
 מען זאל דאס איבעריגע עסין אויך קעגען אויך
 עסין, דאס זאגט דער פסוק וזמן רשעים תחקר.
 דא רשעים זעגען גיט צו פרידען מיט איין בויה
 זיי ווילען האבן נאך אבויה: (ג) תבנית נשים בתה
 בימה אקלונע נויב גאהט אויף אהויו, זיא

דערהאלטט איר שטוב אין ארבענעגן ואלת פידיה
 תהרסנו אונ די נארעשע ווייב מיט איר נארעשין
 פירונג צו נוארפט זיא דיא הויו וואס איר כאן
 האמט אויפגעבאהמ: (ד) הולך בישרו ירא ה' דער
 מענטש וואס האמט מורא פאר הקב"ה גייט מיט
 גלייכקייט וייל דרבינו בוזרו אונ דער וואס פאר-
 קרימט זיינע וועגן פארשעקט ער הקב"ה:

ברמנורא

משנה שבת פרק טו

עיקר תוימ

פרק טו א אלו קשרים, קשר הגמלון, שטוקים
 גמל חוטמו ונותין בו רעוטה וקושרים אותה
 קשר טולס וכמו כן נוקדים בראש הספלין נקב ונותין בו
 חבל וקושרין אותו קשר של קיימא שאינו מתירו לעולם

כלי חלמני דגטורא דמלכות דליכא אלהים
 פרק טו א אלו קשרים שחייבין עליהן, קשר
 הגמלון, וקשר הספנין, ובשם
 שהוא חייב על קשורן, כך הוא חייב על
 התירו, רבי מאיר אומר כל קשר שהוא יכול
 להתירו בבחנת מידו אין חייבין עליו:
 ב יש לד קשרים שאין חייבין עליהן,
 בקשר הגמלון, ובקשר הספנין קושרת
 אשה [ה] מפתח חלוקה, [ג] וחוט סבבה, [ג] ושל פסיקא.

(f) מסורה מחסרה וי"ק ואלו הן המותרין לכתלה הר"ם:
 [ח] מפתח חלוקה, כגמלא פסיקא, לא נכילא דלית לה
 כ"י נחמיה דליקו חותן לשונות שוכר הר"ם וחס אינה מתרת
 חלל לא יוכלא לפוטעא ונלכנסה בדוחק מ"ד מד מייחיה כטלין
 כבטל לה וחסוי קשר של קיימא ומתווישו לוחסרי קמ"ל:
 [ג] וחוט סבבה, גמל פסיקא
 [ג] דרוימא לה ואינו מוסק

גדלשה מ"ד משקן אספה לה
 מנלשה כשתיא קטורה וה"ל
 קשר קמ"ל דלשה חספ על
 עטרה סן חתנה כשער ומישרא
 שרי ליה: [ג] ושל פסיקא,
 ארבע ימי נשניו כהאי גוונא
 מ"ד מחצה ליה דרך רגלה
 ויולאה קמטעט לן דלל עבדי
 הכי משום נשיתחא רש"י:

חייב על התירו, שכן ילידי חלוניו היו נלרכים לפרקס
 שיכול להתירו, דלח הדקיה: אין חייבין עליו, וחס"י
 שאין חייבין עליהם, חטאת כמו שחייבים על קשר גמלון
 הללו כמשה וכו"ם מפרש כיון רעוטה חרוכה שקשרים
 העשוי מעטת התלוי בנקב שבראש הספניה ופעמים
 לפמוד כך זמן ידוע לא שיה' קיים לעולם אין חייבין עליו:
 לבחן וקשרים של ימין ככתף של שמאל ושל שמאל ככתף
 ומיחר לכתלה (ה): סבבה, מנכעות שעל הראש עשויה
 כעין רשת: פסיקא, חזור רחב ומוטען חלוני בראש

מאיר זאגט גי קשר שהוא יכיל דהתירו גאחת סידיו אין
 תיבין גי ארע קניפ וואס מען קען אויף קניפען
 מיט איין האנט איז מען גיט חייב אז מען קניפט
 אויף אום שגת: ב יש ד קשרים עם איז דא קניפ
 שאין חייבים עליהם גשש הפליים יבקשר תפנים וואס
 מען איז גיט חייב אויף זיי אחמאת אוי וניא מען
 איז חייב אויף דעם קניפ פון דא קניפען אונ
 אויף דעם קניפ פון דעם קניפ פון דא קניפען אונ
 מאר מען גיט, אונ אז מען האמט צו זעקניפט
 איז מען גיט חייב אחמאת ועיין בהרע"ב קושרת
 אשה ספחח חילקה אשה מען צו קניפען שגת
 דא שגתילאק פון איר העמד וחוט סבבה אונ זיא
 מען צו קניפען שגת דר פערדים פון איר קאפקע
 ושל פסיקא אונ זיא מען צו קניפען שגת דא

פרק טו א אלו קשרים שחייבין עליהן דיא קניפ
 איז מען חייב אז מען קניפט אויך
 אדער מען קניפט צו אום שגת קשר הנפנין דעם
 קניפ וואס מען מאכט ביא דיא קעמלען, מען
 לעבערט דעם קעמול דיא אונ אונ מען ציהמ
 דרך אשטריקול וניא ארינג אונ מען קניפט צו
 אויף אייביג וקשר הספנין אונ דער קניפ וואס דיא
 שיפער מאבין אין דעם שקפיק וואס זיא ציהען
 דרך אין די שיף, דער קניפ גלייבט אויך אויף
 אייביג, אויף אויז אקניפ אז מען קניפט צו אום
 שגת איז מען חייב וישם שהוא חייב על קשורן אונ
 אזוי וניא ער איז חייב אויף דעם צו קניפען אום
 שגת דך הוא חייב על התירו אזוי איז ער חייב אויף
 דעם אויף קניפען אום שגת רבי מאיר אימא רבי

אין חייבין עליו, וחס"י שאין חייבין עליהם, חטאת כמו שחייבים על קשר גמלון
 הללו כמשה וכו"ם מפרש כיון רעוטה חרוכה שקשרים העשוי מעטת התלוי בנקב שבראש הספניה ופעמים
 לפמוד כך זמן ידוע לא שיה' קיים לעולם אין חייבין עליו:
 לבחן וקשרים של ימין ככתף של שמאל ושל שמאל ככתף ומיחר לכתלה (ה): סבבה, מנכעות שעל הראש עשויה כעין רשת: פסיקא, חזור רחב ומוטען חלוני בראש

לכשרו כהן: ונודות יין. של עור שכוסים פיהם וקושרין אותן. והע"ג לדיית להו חרתי איסורי (ב) ולא חמירין חד מנייהו כעולו מבעל לה והוי קשר של קיימא: וקרירה של בשר. פעמים שקושר כה כגד סביב פיהו והע"מ

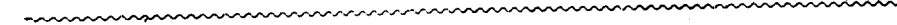
[ד] ורצועות כו'. ים כנמלה הרכה מהן לחיוב מהן לפטור מהן ליתור. והמתוכם הם שקופים אחוה על הרגל כשעת מלטות שללו ודאי חייב מטפה אומן ולא של קיימא קר"מ: (ב) וזכחה קמן יבול לטולא יין פירוט רש"י וג"ל אבל דוק וכן נקדיה של כשר וכמו שפרשם בנמלה כשעל ל"ל הבהמה. כנמלה איסרי פירש' דלית לה חרתי איסרי פירש' שני הכלים קושר כרוחכ פתחה זה למעלה מהם ל"ל חרי איסרי שקופין מיום כשרו ל"ל פתחה ולא היה תלויה בה מחמתו מ"ד חר מנייהו כעולו מבעל ויחלף בדוק קר"מ: (ג) חסיק כנמלה ל"ל פליג דהא דמי להכי דלעיל: (ד) חלוי כ"ל הגדיל נוקטין קר"מ והכי חילוף כנמלה: [ז] מקפלין כו'. מטוס דהוי גמיל קושרה אשה פתחה חלוקה שסם מתקינו בניי הל"ס נקט נמי להך שסם תקינו הכנדים והע"ג דלא הוין מטוס קשורו: ולא נחשבו אלא מטוס דהוי כחמקן מ"ל ונדרך שאסרו עבילת כל"ס: [ז] ורצועין כו'. עליהם כמו יודע ענה (בראשית מט). וכן וחלבי שבת קריבין כ"ה שחל לטובה כמ"ס פרש"י וז"ל הא לא מקלעי י"ה כמ"ס פרש"י דהיה מ"ה. הא מוקמין החס להך משום הכהרים ודע"ל דכל החמדים כסדרן א' מלא ו' חסר: [ח] רע"א כו'. ושמעו כדבתי' עולת שבת כשכחו למד על חלבי שבת שקריבין ב"ה יבול אף ש"ה"כ בשבת ח"ל כשכחו דר"י רע"א עולת וגו' למד שקריבין ב"ה יבול אף ב"ה ח"ל כשכחו: (ו) כו'.

[ב] רצועות מנעל וסנדר נודות יין ושמן. וקררה של בשר. רבי אליעזר בן יעקב אומר קושרין [ה] לפני הבהמה בשבילי שלא תצא. קושרין דלי בפסיקיא. אבל לא בחבל. רבי יהודה מתיר. כלל אמר ר' יהודה כל קשר שאינו של קיימא. אין חייבין עליו: ג [ו] מקפלין את הכלים אפילו ארבעה וחמשה פעמים. [ז] ומציעין את המטות מזולי שבת לשבת אבל לא משבת למוצאי שבת. רבי ישמעאל אומר מקפלין את הכלים ומציעין את המטות מיום הכפורים לשבת. וחלבי שבת קרבין ביום הכפורים (ס"א אבל לא של יום הכפורים בשבת). [ח] רבי יעקבא אומר לא

גרדי (ד) שרדך לו למלאכתו ולא מבעל ליה החס ורבען סברי א"י שרית ליה חבל של גרדי וקשר נמי כשאר חבל' דחבל כחבל מיהלף והלכך כחכמים: ג מקפלין את הכלים. כגדי' שפוטמן מקפלין: אפילו ארבעה וחמשה פעמים. כדי לחזור וללכסם בו ביום ולא שנו חלל כאלה א' חבל כשני בני חרס לא שנואם כמתקנין ובזלא חסד נמי לא חמירן חלל כנגדים חסדים שסם קשים וזינן ממחרת' לקמות אבל ישיים קפולן מתקנין טפי ומחוי כמתקנין ובחדשים נמי לא חמירן חלל כלככים חבל כבועים לא. שכלכועים קפולן מתקנין כיוור וכלככים נמי לא חמירן חלל שאין לו כנגדים חסר' להחליף חבל יש לובגדים חסרים להחליף לכדי שבת חסור לקבל: מיום הכפורים לשבת. כשחל יום הכפורים להיות כערכ שבת (ה) לפי ששבת חמור (ו) מיום כפורים. ושל יום הכפורים חזין קר"מ שבת דהוי כעולת חול כשבת: רע"ק אומר. שזין הן וזינן

דעם שְׁמֵרִיק וְעַמַּת עַר אִים אָפּ בִּינְדֵעֵן הַיִּינָם אָרְעַר מְאָרְגִין, אָבְעַר אֲשֶׁמֶרִיק וְנֹאם מְעַן בִּרְאָרָף אִים גִּימַת מְאָר מְעַן אִים גִּימַת צוּ בִּינְדִין קִנְיָ אֲמַר רַבִּי יְהוּדָה אָבְלָר הָאֵם רַבִּי יְהוּדָה גִּזְוֹאנָם בִּי קֶשֶׁר שְׂאִינוּ שֵׁי בְּקִימָא דְעַר קִנְיֹפּ וְנֹאם גִּימַת בְּרִיבִיבִין מְעַן וְעַמַּת אִים אָפּ בִּינְדִיעֵן אִין מִלְּיִין גִּימַת אִין מְעַן גִּימַת חִיבִין אִינְךְ אִים אִין מְעַן קִנְיָמַת אִים אִים שְׁבַת: ג בְּקִימָא אֵת בְּבִלִים מְעַן קִנְיָמַת צוּ נֹאמְעֵן לְיִיגִין קִלְיִידְעַר אִים שְׁבַת אֲפִילוּ אֲבִינָה וְחִמְשָׁה פְּעֻמִּים אֲפִילוּ פִיר פִּינְיָ מְאָרְלֵ אִין מְאָר אִיבִין מְעַן בִּרְאָרָף דִּיא קִלְיִידְעַר הַיִּינָם אִין מְאָרְלֵ וּמְצִיעִין אֵת חִבְסוֹת מְעַן קִנְיָמַת אִיבִין בְּעֻמִּין דִּיא בְּעַמַּת צוּיָא שְׁלֶאֱפִין אִינְךְ אִים אִין מְעַן שְׁבַת לְשָׁבַת פִּון שְׁבַת בִּיבִיא נֹאבְמַת אִינְךְ לְשָׁבַת בִּיבִיא מְאָר אֲבִין יֹא מְשָׁבַת מְצֻאִי שְׁבַת אָבְעַר גִּימַת פִּון שְׁבַת אִינְךְ מוּצְאִי שְׁבַת דְּבִי יִשְׁמַעְיָל אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיָל וְאָגַמַּת מְקַפְּלִין אֵת הַבְּבִלִים מְעַן מְעַן צוּ וְאָמְעֵן לְיִיגִין קִלְיִידְעַר וּמְצִיעִין אֵת הַמְּטוֹת אִין אִינְךְ בְּעֻמִּין דִּי בְּעַמַּת מִיּוֹם הַכְּפוּרִים לְשָׁבַת פִּון יוֹם כְּפוּר אִינְךְ לְשָׁבַת וְאִיבִין יוֹם כְּפוּר אִין גִּינְעוּן בְּרִיבִימָאגַן וְחִלְבִין שְׁבַת קִרְבִּיבִין בְּיּוֹם הַכְּפוּרִים דִּיא חֶלֶב פִּון מְמִיד פִּון שְׁבַת פִּארִין נֹאבְמַת אִין מְעַן מְקַרְבִּים יוֹם כְּפוּר בִּיבִי נֹאבְמַת וְאִיבִין יוֹם כְּפוּר אִין מוּצְאִי שְׁבַת) רַבִּי יִשְׁמַעְיָל אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיָל וְאָגַמַּת יֹא שְׁכַת

פְּעֻדִים פִּון אִיר גִּאָרְמֹל וְרִצְעוֹת מְנַל וְסַנְדִּי אִין רִי שְׁנִידִלְרֵאָף פִּון אִינְךְ לְעִרְעֵרְנָע לְשִׁיךְ אָדְעַר הַיִּלְצֵרְנָע לְשִׁיךְ וְנֹדוֹת יוֹ וְשָׁפֶן אִין מְעַן קִנְיָמַת צוּ קִנְיָמַת שְׁבַת דִּיא לְאֲנָלְעֵן מִימַת נִוִיין אָדְעַר מִימַת אִייר וְבִדְרָה שֵׁי בְּשַׁר אָמָאָפּ מִימַת פְּרִיבִישׁ אִין עַר אִין צוּ גִירְעַקְמַת מִימַת אָמָוּן פִּון אִיבִין מְעַן מְעַן אֲרֹבְקִיבִידְעֵן דִּיא מוֹף מִימַת אֲשִׁנִּירֹל, דִּיא אָלְע זֹאכִין מְעַן מְעַן אִינְךְ בִּינְדֵעֵן אִין צוּ בִּינְדֵעֵן אִים שְׁבַת רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בֶּן יַעֲקֹב זָאנָם קוֹשְׁרִין לְגִי אֲלִיעֶזֶר שְׂאִי מְאָר מְעַן מְעַן צוּ בִּינְדֵעֵן אִין אֲשִׁמַּרִיק אִיבְעַר דִּיא בְּרִיבִישׁ פִּון מִיר פִּאר דִּיא בְּהִמָּה זִיא יֹאָר גִּימַת קִעֲנָעֵן אֲרוּיִם גִּיין פִּון שְׂמַאָל אָדְעַר פִּון הוּיָף קוֹשְׁרִין דְּבִי בְּסִימְנִיא מְעַן מְעַן אִין בִּינְדִין שְׁבַת אֲנֹאֲרִמֹל אִין אֲלֶמְעַר אִין צוּ שְׁעִפִין וְנֹאבְעַר פִּון בְּרוּזְעֵן. נוֹיִיל עַר דִּארְךְ דְּעַם גִּאָרְמֹל וְעַמַּת עַר אִים בֹּאֲרֵךְ אָפּ בִּינְדִין אָבִי יֹא בְּחִבִי אָבְעַר אֲשִׁמַּרִיק מְאָר מְעַן גִּימַת אֲנִבִּינְדֵעֵן שְׁבַת אִין דְּעַם עֲמִיעַר מְאָמְעַר וְעַמַּת עַר דְּעַם שְׁמֵרִיק לְאִוּן בִּיבִיא רְעַם עֲמִיעַר פִּון בְּרוּזְעֵן וְעַמַּת עַר רֵאָךְ הָאֲבִין נְעַם אָבְעַר אָבְעַר אִיבִין אִים שְׁבַת רַבִּי יְהוּדָה וְאָגַמַּת מְעַן מְעַן אֲשִׁמַּרִיק אִינְךְ פִּון בִּינְדִין וְאִיבִין דְּעַר שְׁמֵרִיק אִין פִּון יִאָוְעֻבְעַר נֹאם עַר דִּארְךְ

שְׁבַת רַבִּי יְהוּדָה אָבְלָר הָאֵם רַבִּי יְהוּדָה גִּזְוֹאנָם בִּי קֶשֶׁר שְׂאִינוּ שֵׁי בְּקִימָא דְעַר קִנְיָמַת צוּ נֹאמְעֵן לְיִיגִין קִלְיִידְעַר אִים שְׁבַת אֲפִילוּ אֲבִינָה וְחִמְשָׁה פְּעֻמִּים אֲפִילוּ פִיר פִּינְיָ מְאָרְלֵ אִין מְאָר אִיבִין מְעַן בִּרְאָרָף דִּיא קִלְיִידְעַר הַיִּינָם אִין מְאָרְלֵ וּמְצִיעִין אֵת חִבְסוֹת מְעַן קִנְיָמַת אִיבִין בְּעֻמִּין דִּיא בְּעַמַת צוּיָא שְׁלֶאֱפִין אִינְךְ אִים אִין מְעַן שְׁבַת לְשָׁבַת פִּון שְׁבַת בִּיבִיא נֹאבְמַת אִינְךְ לְשָׁבַת בִּיבִיא מְאָר אֲבִין יֹא מְשָׁבַת מְצֻאִי שְׁבַת אָבְעַר גִּימַת פִּון שְׁבַת אִינְךְ מוּצְאִי שְׁבַת דְּבִי יִשְׁמַעְיָל אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיָל וְאָגַמַּת מְקַפְּלִין אֵת הַבְּבִלִים מְעַן מְעַן צוּ וְאָמְעֵן לְיִיגִין קִלְיִידְעַר וּמְצִיעִין אֵת הַמְּטוֹת אִין אִינְךְ בְּעֻמִּין דִּי בְּעַמַת מִיּוֹם הַכְּפוּרִים לְשָׁבַת פִּון יוֹם כְּפוּר אִין גִּינְעוּן בְּרִיבִימָאגַן וְחִלְבִין שְׁבַת קִרְבִּיבִין בְּיּוֹם הַכְּפוּרִים דִּיא חֶלֶב פִּון מְמִיד פִּון שְׁבַת פִּארִין נֹאבְמַת אִין מְעַן מְקַרְבִּים יוֹם כְּפוּר בִּיבִי נֹאבְמַת וְאִיבִין יוֹם כְּפוּר אִין מוּצְאִי שְׁבַת) רַבִּי יִשְׁמַעְיָל אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיָל וְאָגַמַת יֹא שְׁכַת

שְׁבַת רַבִּי יְהוּדָה אָבְלָר הָאֵם רַבִּי יְהוּדָה גִּזְוֹאנָם בִּי קֶשֶׁר שְׂאִינוּ שֵׁי בְּקִימָא דְעַר קִנְיָמַת צוּ נֹאמְעֵן לְיִיגִין קִלְיִידְעַר אִים שְׁבַת אֲפִילוּ אֲבִינָה וְחִמְשָׁה פְּעֻמִּים אֲפִילוּ פִיר פִּינְיָ מְאָרְלֵ אִין מְאָר אִיבִין מְעַן בִּרְאָרָף דִּיא קִלְיִידְעַר הַיִּינָם אִין מְאָרְלֵ וּמְצִיעִין אֵת חִבְסוֹת מְעַן קִנְיָמַת אִיבִין בְּעֻמִּין דִּיא בְּעַמַת צוּיָא שְׁלֶאֱפִין אִינְךְ אִים אִין מְעַן שְׁבַת לְשָׁבַת פִּון שְׁבַת בִּיבִיא נֹאבְמַת אִינְךְ לְשָׁבַת בִּיבִיא מְאָר אֲבִין יֹא מְשָׁבַת מְצֻאִי שְׁבַת אָבְעַר גִּימַת פִּון שְׁבַת אִינְךְ מוּצְאִי שְׁבַת דְּבִי יִשְׁמַעְיָל אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיָל וְאָגַמַת מְקַפְּלִין אֵת הַבְּבִלִים מְעַן מְעַן צוּ וְאָמְעֵן לְיִיגִין קִלְיִידְעַר וּמְצִיעִין אֵת הַמְּטוֹת אִין אִינְךְ בְּעֻמִּין דִּי בְּעַמַת מִיּוֹם הַכְּפוּרִים לְשָׁבַת פִּון יוֹם כְּפוּר אִין גִּינְעוּן בְּרִיבִימָאגַן וְחִלְבִין שְׁבַת קִרְבִּיבִין בְּיּוֹם הַכְּפוּרִים דִּיא חֶלֶב פִּון מְמִיד פִּון שְׁבַת פִּארִין נֹאבְמַת אִין מְעַן מְקַרְבִּים יוֹם כְּפוּר בִּיבִי נֹאבְמַת וְאִיבִין יוֹם כְּפוּר אִין מוּצְאִי שְׁבַת) רַבִּי יִשְׁמַעְיָל אֲמַר רַבִּי יִשְׁמַעְיָל וְאָגַמַת יֹא שְׁכַת

קרבנו של א' מהן קרב של שבת קרבין כיום הכפורים. ולא של יום
בתיכור (י) והלכה כר"ע: הכפורים [ט] קרבין בשבת: פשוט עין לזכר זה דלא והלי דשבת חמור שהוה כמקלו וחס הכפורים ככתב: [ט] קרבין כו'. וכל קיסול לזכור שדוה &

י"ב קרבין כיום הכפורים די חלב פון קרבן המיד פון יום הכפורים קרבין בשבת און די חלב פון קרבן המיד
שבת איז קען ניט מקריב אים יום כפור ויא שי פון יום כפור איז קען ניט מקריב אום שבת:

תוספות

נמרא שבת דף קי"ג ע"א

רע"י

אב"י ע' לו להחליף לא. ולטו ט"ס
לט להחליף אכור ומסתק
ר"י א' קרי י"ט לו להחליף
כשא"ז י"ט כ"ה:

הלכה ה' כלה סלי סחורו זכורו דמלכות דכריאה אכדאם
מקפלין את הכלים אפילו ד' ויה' פעמים אמרו
דחי ר' ינאי לא שנו אלא בארם אחד
אבל בשני בני אדם לא ובארם אחד נמי לא אמרן אלא בחרשים אלא
בישנים לא. וחרשים נמי לא אמרן אלא בלבנים אבל בצבועים לא
ולא אמרן אלא שאין לו להחליף אבל יש לו להחליף לא. תנא של
בית רבן נמליאל לא היו מקפלין בלי לבן שלהם מפני שהיה להן
להחליף אמר רב הונא אם יש לו להחליף יחליף ואם אין לו להחליף
ישלשל בגריו מתקיף לה רב ספרא והא מתחוי כרמות כיון דרב
יומא לא קא עברו והאידינא הוא דקא עביר לא מתחוי כרמות רוחא.
לו כנדים לכד מחותן שלבס כחול יתלפס כשז': ישלשל בגריו. כלמי מסה שדלו ארובים והיא מדה פשרי

בשני בני אדם. כשאמלין
אוחן מפשטין המטיסין
ונראין כמתקין: ישנים.
קפלו מתקין יותר מן
החדשים שקטין מאליהן ואין
מתקנים לקטוט: צבועין.
ספולו מתקין: יש לו.
חסרים להחליף: סיוס לא:
כלי לבן שלהן. רכותא
נקט וכל שכן נקטין: יש לו
להחליף יחליף. מי ט"ס
להחליף יחליף. מי ט"ס
ארובים והיא מדה פשרי

ג"ט צו קגייקשט ווערין אבי יש יו דהתיף יא אקער
אז ער האט נאך קליידער אן-צו-טאהן אום שבת.
קאר קען גיט ניש צו זאקען לייגן אום שבת אפילו
איין קלייד. נאר אז ער מוהקט אויס אקלייד אום
שבת נאל ער זיא לאזין לייגען גיט צו אקען
געלייגט ביו מוצאי שבת. אונ ער מוהקט אן אום
שבת איין אנדער קלייד תנא מיר האבין גילערונגט
שי בית רבן גמליאל יא היי מקפלין כ"י לבן שלהם דיא
קענטשין פון רבן גמליאל'ס שמוכ פלעגין גיט
צו נאקען לייגן אפילו וויינע ווייסע קליידער
אום שבת מפני שיהי נהו דהתיף ווייל זיאי האבין
געהאט קליידער אונ-צו-טאהשין אום שבת
אפר רב הונא אם יש לו דהתיף יחליף רב הונא זאגט
דער קענטשין וואס האט-שבת'דיגע קליידער
נאל ער אום שבת אום-טאהשין די נואקערדיגע
קליידער אויף שבת'דיגע נאס אין יו דהתיף אויב
ער האט גיט שבת'דיגע קליידער אונ-צו-טאהשין
אויף שבת. נור ער מוז גיין שבת אין דיא
נוואקערדיגע קליידער וישלש בגריו נאל ער אראפ-
לאזין דיא קליידער. ויאי זאלין זיין לייגער. צו
טייזן אז היינט איז שבת אונ ער מוהקט קיין
ארבעט מתקיף לה רב ספרא והא מתחוי כרמות רוחא
האט רב ספרא גיפערענט אקשוא אז ער לאזט
ארפא דיא קליידער אויס שבת אונ מאכט זיאי
לייגער אזוי וויא די רייכע קענטשין זייגן זעהט
דאך דאס אויס וויא אנרוקקייט. ער גלייבט
זיך צו די רייכע קענטשין. ענפערט דיא גמרא
כ"ן דכי יוסא לא קא עביר ווייל אלע שאנ מוהקט ער
גיט אזוי והאידינא הוא דקא עביר נאר איצט אום שבת
מוהקט ער אזוי יא מתחוי כרמות רוחא זעהט דאס

קקפלין את הכלים אפילו ויהי פעמים
קענע צו זאקען לייגן די פלייס וקליידער
אום שבת אפילו פיר אנדער פינף קאהל. ואפילו
ער האט די קליידער אנגיטאהן אונ אויסקיטאהן
פיר אנדער פינף קאהל אין דעם שבת. פון
דעקסטווענין צו יעדער קאהל וואס ער מוהקט-
אויס דאס קלייד קענע ער זיא צו נאקען לייגן
אפילו דפי דפי ינאי די פליידים פון רבי ינאי האבין
גיטאנט יא שני אלא בארם אחד עם אין נאר גילערונגט
גיטאהן א' קענע צו נאקען לייגן אקלייד
אום שבת אז איין קענטש' לייגט צו נאקען אבי
שני בני אדם יא אקער צוויי קענטשין זאלין צו
זאקען לייגן איין קלייד אום שבת קאר קען
גיט ובארם אחד נפי יא אפון אונ ווען קענע קען אז
איין קענטש' לייגט צו נאקען אלא בתדשים נאר
גינע קליידער אבי בתדשים יא אקער אלטע קליידער
אפילו איין קענטש' קאר זיאי אויף גיט צו נאקען
לייגן אום שבת ותדשים נפי יא אפון אונ ווען זאלין
מיר אז גינע קליידער קענע איין קענטש' זיאי צו
נאקען לייגן אום שבת אבי בתדשים נאר אז דיא
קליידער זענען ווייסע אבי בתדשים יא אקער
געפארבעטע קליידער אפילו איין קענטש' קאר
זיאי אויף גיט צו נאקען לייגן אום שבת זיא אפון
אלי שאין יו דהתיף ווען זאלין מיר אז קען קענע די
קליידער צו נאקען לייגן אום שבת אפילו ער
האט זיאי אויסקיטאהן אונ אנגיטאהן עטליכע
קאהל. נאר אז ער האט גיט קיין אנדער קלייד
אן-צו-טאהן אום שבת נאר דיא אייגע קלייד.
דריבער פיי יעדער קאהל וואס ער מוהקט אויס
דאס קלייד קענע ער זיא צו נאקען לייגן זיא זאל

היחסים כתיבתם ואינן לריבים
לסלק נגדיהם מן המרחק
בשכיל מלאכה וכבוד שבת
הוא : בסבדרותיה .
במכבדן עוליון : שלא
יהא הלובך וכו' . למה
יומטם להו : במצוא חפצך .
כי הווא לחמירין כערוכין
לא יטויל אלס תוך שדהו
בשבת לידע מה הווא לריב'
לאחר השבת : חפצי שמים
מותרין . כגון פוסקים
אדקא ומשכחן על החמירות
ליארס : שלא יהא ריבודך

וכבדתו מעשות דרכיך וכבדתו שלא ידא
מלבושך של שבת במלבושך של חול וכי הא
דרכי יוחנן קרי למאני מכבדותיה . מעשות
דרכיך שלא יהא הלובך של שבת כהלובך
של חול . ממצוא חפצך אסורין חפצי
שמים מותרין . ורכב דבר שלא יהא ריבודך
של שבת כדריבודך של חול ריבוד אסור
הרהור מותר . בשלמא כולוהו לחיוי אלא
שלא יהא הלובך של שבת כהלובך של חול
מאי הווא כדבעיא מיניה רבי מרבי ישמעאל
בר' יוסי מהו לפסוע פסיעה נסה בשבת אמר לו וכו' הותרה
שאני ואמר פסיעה גסה נוטלת א' מחמסי מאות במאור עיניו של
אדם ומהדר ליה בקידושי רבי שמשי :

שלא יהא ריבודך של שבת
כדריבודך של חול . כי
בקונטרס כגון מקח וממכר ואין
נראה לריב' דהא כבר נסקח
מחלוט חפצך אלס אורח דבאמר
בתיקוף רבס' (פ' יריד) ריש פ'
יומאי הווא ליה חיימא סבת' דהווא
יומאטי סני' אמר לה חיימא
נכחא הווא חפצך' מחשע שאין
כל כך לנכר נכס' כמו בחול'
ובירוש' אמר' כטורח סתויה
בשאלת שווס נכסות :

של שבת כדריבודך של חול . כגון מקח וממכר ותשנות : הרהור מותר . להרכיב בלבושך
זכך יציאות אני לריב' להוליא על שדה זו : מהו לפסוע פסיעה גסה . מי עובר מחוס מעשות דרכיך :
פסיעה גסה . יותר מחמ' פסיעה כגונית אמה : קידושא רבי שמשי . השואה מוין על קידוש כלילי שבתות :

ג'ים אוים וויא אגרויסקייט . עם שטייט אין פסוק
זכדתו בשטוח דרבי' ואלקסט נעבין צום שבת
פון צו מאהן דיינע וועגין ונכדתו ואלקסט נעבין
כבוד צום שבת שלא יהא מ'בוישק' שי שבת כמ'בושק'
שי חוי ריינע קלייער פון שבת זאלוין גיט ויין
דיא נעבלינע קלייער פון אויב-רעך-וואכין . גאר
אויף שבת ואלקסטו האבין אנדערע קלייער וכו'
הא דרבי יוחנן קרי קטאניה מכבדותיה אזוי וויא רבי
יוחנן פלעגט ריירן איינס קלייערע מכבדותיה .
דיא קלייערע גיבען אים כבוד גמשת דרביה פון
צו מאהן ריינע וועגין , דאס מיינט קען שלא יהא
הייזיק' שי שבת כהייזיק' שי חוי שבת ואלקסטו גיט
גיין ווי דו גייסט אויב-רעך-וואכין . אויב-רעך-
וואכין גייט רער קעגנשט געשוויקט . ווייל ער
איילט יוד' צו זיינע גישעפטין . אפער שבת דארף
ער גיין פאקעלאך צו ווייזן אז שבת האט ער
קיינע געשעפטין ספציה חפצה פון צו געפינען
דיינע בעדערונג ספציה אסורין דיינע זאכין וואס
דיא דארפסט פאר יוד' סאקסטו גיט מאהן אום
שבת חפצי שמי' סתירו אפער היקועל זאכין . הותרה
אונ' סצות מעקסטו מאהן אום שבת דבר דבר צו
ריירין אום שבת . דאס מיינט קען שלא יהא דריבך
שי שבת כדריבך שי חוי דיינע רייר וואס דו דערקסט
שבת זאלין גיט ויין דיא נעבלינע רייר וואס דו

דערקסט אויב-רעך-וואכין שבת זאלקסטו גיט
ריירין פון האנדיר' אדער פון אדקעט וויא דו
דערקסט אויב-רעך-וואכין דבור אסור הרהור סוגר
ריירין פון געשעפטין קאר קען גיט שבת .
אפער קראכטין פון געשעפטין קעגן קען שבת .
זאגט דיא ג'רא ב'שליא ג'הי יחי אלע זאכין וואס
שבת זאל ויין גינענערקט פון רעד וואכין . ווייסן
סידר זאג שלא יהא הייזיק' שי שבת כהייזיק' שי חוי סאי
היא וואס קען ואלקסטו גיט גיין שבת ווי
דו גייסט אויב-רעך-וואכין . ענקערט דיא ג'רא
קדבעיא פיניה רבי כ'בי ז'קאאי קרבי יוסי אזוי וויא
רבי האט גיפרעגט פון רבי ישמעאל קרבי יוסי
מהו לפסוע פסיעה נסה בשבת וויא איז רער דין . קעג
קען קרעטין גרויסע קריט אום שבת אדער גיין
אסור וי האט רבי ישמעאל גיזאגט צו רבי וכו' בחי
פי היתיה אונ אויב-רעך-וואכין קעגן קען רען גיין
גרויסע קריט שאני אויב פסיעה נסה נוטלת איד ספציש
סאות ספצור עיניו שי אדם ווארום איה זאג אז
קען גייט איין גרויסע קריט עקמט דאס צו
פון רעם קעגנשט אפיגף הויגערקט חלק פון
זיינע אויגין ליכטיגקייט וימחד גיט בקידושא רבי
שמשי אונ דיא ליכטיגקייט קומט צוריק אז קען
קוקט אין רעם בוס אונ אויף דיא ליכט שבת
כייא נאכט ווען קען זאגט קידוש :

זודר בא דף מ' ע"א ת"ח דלילת יודר הא וואו הא

הנא לא נפקו ישראל ממזרים עד לחתכו כלהו שלטונין דלעילא משלטיהון וספקו ישראל מרשותהון ואעלו ברשותא
קדישא עלאה כקודשא ברין הווא ותקטירו ביה דהא הווא דכתיב (ויקרא כה) כי לי בני ישראל עבדים
עבדי הווא . מאי טעמא עבדי הווא . דאמר הולאמי אוחס מחרן מזריס דלפקית להו . מרשותא אחרת ועליות לון
ברשותו ויטו דלמר ר"ש מאי דכתיב אך ביום הראשון תשכיתו שאור מבתיכם כי כל אוכל מחמתא אלס הכי
אוקימנ' הוי שאור והוי מחמתא דרגא אך אינן וכלהו רשו אחרת אינן שלטנין בן דמזמן על ע"ג וקרין להו ז"ל
רשות' אחר' אל נכר אלס אחרים אורף הכי שאור ומחמתא ומזן כלא חד אמר קב"ה כל הוי עני קיימיתו ברשות'
אחר' עבדין לעס אחר' וכלהו' דלחתן פון חורין אך ביום הראשון תשכיתו שאור מבתיכם כל מחמתא לא תאכלו
עלה ויבאה לך חתן א"ר יטודה הוי הכי כל שאר ימי שבת נמי אמאי שבעת יומין דכתיב שבעת יומים שאור לא ימלא
בבתיכם שבעת יומים ולא יתיר ח"ל כל זמני דלחמטיב ב"ל לחמחמא רמיה בן חורין הכי אשטריך כל זמנא דלא
החמייב לא אשטריך למכ' דעבד לחד כ"ג רופיטס כל אינן יומין דסליק להאי דרגא חדי ולכתיב לטוי יקר לבשר

לא אהרמך לשת' אחר' נער אינין יימין דסליק ליקרו דא ילכס אינין לטוסיין וכן ככל שחא ושת' כהאי גו נאל ישראל
שכעת ימים שחר לא ימלא דליטון יימין הדיוחא יימין דסליק ליקר' דא ינאקו משעבוד' אחר' ובנין כך נמיון ככל
שחא ושתא וינין דסליקו כהאי יקר ונפקו מרשות' אחר' ועאלו כרשות' קדישא ועל דא כתיב שכעת ימים מלות תאלכו :

מוסר

מלוקט מספרי מוסר

יוסף לחק

הלכה פסוקה

הרמב"ם הלי איסורי ביאה פרק א'

(א) אסור להשתמש באשה כלל בין גדולה בין קטנה בין שפחה בין מושחררת שפא יבא לידי הרהור באיזה שמוש אסרו רחיצת פניו ורינו ורגליו והצעת מטא לפניו ומזינת הכוס שאין עושה' לאיש דברים אלו אלא אשתו בלבד ואין שואלין בשלו' אישה כלל ואפי' ע"י שליח : (ב) המטבח אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו לעלות או שישק לאחת מהן כגון אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אע"פ שאין שם תאוה הוא ומעשה טעמים הוא שאין קרובין לערוה כלל

הבא על טעום ועשה חתן לעמו'ו דכתיב כי חלל יהודם קודם ה' אשר אסר ובעל כח אל נכר וכרת ה' לאיש אשר יעשהם פד וטובה . הלא תראה ומרי טעא על כוסי כח זור כל שפחה ודקר את טעיים ובעון זה מתו ארבעים ועשרים חלף מישראל ומכל השכטים העמידו מלך או טפט ומשכט שמתין לא קם אפי' טפט . ומרי גרם רעה לעלמו ולכל השכט שלא חייתו כידו . ואבר ממתא עלמו בעטום כלאותה טעה טעא על לכו לכויות טעום למלוא חן ומלא ספורג את בניו ומלא טעור על

ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור

(א) אסור להשתמש באישה בלי אבר קטן נאמר גימ' נעמקין אאישה ואבר עמקדעו ואל אים בערינען בין גדולה בין קטנה סאיי אגרויטע אישה אונ סאיי אגלוינע אישה בין שפחה בין גיטהררת סאיי ויא איז אפגענישע דינקט וואס יא דינט ביי אינדין , אונ סאיי דער יוד האט יא שוין פרייא געמאכט . קאר גיט אסאנקערוואהן יוד קלאין בערינען פון איר שקא יבא לידי רהור מאקער וועט ער קוקען טראכטן וועגן איר ער זאל מיט איר קונה זיין באיזה שטוש אפרי וועלכע בערינונג האט קען גיזאנט קען קאר גימ רחיצת פני דיו ורגלי יא קאר גימ אים וואשן זיין פנים , זיינע הענט זיינע פים והצעת ספה גענוי אונ זיא קאר גיט אויפקעמין דיא בעט ווען ער איז אין שטוב אונ זעהט רחיצת הכוס אונ זיא קאר גימ אים געבן אגלאו וויין שאין עושה לאיש דברים אלו אלא אשתו בלבד דיא זאכן קאר גימ טאהן אישה צו אמאנס-פערוואהן קאר אנויב צו אמאן ויין שאזנין בשייב אישה בלי אסאנקערוואהן קאר גימ פרעגין בייא איין אישה אויף איר פרידען וואס זיא מאכט באפייל על יד שליח אונ אפילו דורך אשליח קאר ער גימ שיקען פרעגין וואס זיא מאכט : (ב) המחבב אחת מן העריות שאין לבו של אדם נוקפו עליה או שישק לאחת מהן כגון אחותו הגדולה ואחות אמו וכיוצא בהן אע"פ שאין שם תאוה הוא ומעשה טעמים הוא שאין קרובין לערוה כלל

הבא על טעום ועשה חתן לעמו'ו דכתיב כי חלל יהודם קודם ה' אשר אסר ובעל כח אל נכר וכרת ה' לאיש אשר יעשהם פד וטובה . הלא תראה ומרי טעא על כוסי כח זור כל שפחה ודקר את טעיים ובעון זה מתו ארבעים ועשרים חלף מישראל ומכל השכטים העמידו מלך או טפט ומשכט שמתין לא קם אפי' טפט . ומרי גרם רעה לעלמו ולכל השכט שלא חייתו כידו . ואבר ממתא עלמו בעטום כלאותה טעה טעא על לכו לכויות טעום למלוא חן ומלא ספורג את בניו ומלא טעור על ולא הנאה כלל הרי זה מגונה ביותר ודבר אסור
הבא על עוברת כוכבים נעשה חתן נעמקדעו וזה דער קענמש וואס איז קונה מיט אנניה וואס איז אנגעזין דינערין ווערט ער איידיס צו איר נעזין דינקט רחמי ווארום עס שמיים אין פסוק כי חלל יהודה קודם ה' אשר אהב ובעל בת אל נכר יהודה וריא יודין האבין פאךשעמט די הייליגקייט פון גאט , טייל ער האט ליב געזאמט אונ האט קונה גיטען מיט ער דעם פארעמירן גאט אז די נעזין דינערין ווערט גערופין די מאכטער פון איר געזין דינקט , ווער עס איז מיט איר קונה , איז דער איידיס פון די געזין דינקט גרמ ה' לאיש אשר יעשה ער וענה גאט וועט פארשניידן דעם קענמש וואס וועט דאס טאהן ער זאל בלייבן אליין אונ זאל שטארבן פאר זיין צייט הלא תראה ומרי טעא על כוסי כח זור דו זעהסט דאך זקרי האט קונה גיטען מיט פגוי דיא מאכטער פון צור בא פנים וזמר את שניהם פתחם איז געקוקען אונ האט זייא ביינע גישטארבן ובען זה מתו ארבעה ועשרים חלף מישראל אונ וועגן דיא עבירה זענען גישטארבן פיר אונ צוואנציג מויענד יודין ומגי השכטים העמידו מלך או טפט פון אלע שבטים איז גיטען אמלק אדער אשופט ומשכט שמתין לא קם אפי' טפט אונ פון שבט שמעון אפילו אשופט איז אויך גיט גיטען ומרי גרם רעה לעלמו ולכל השכט שפא מיתו כידו אונ זקרי האט געבריינגט שלעכטס אויף ויה אונ אויף דעם גאנצין שבט טייל זייא האבין אים גילאזן טאהן דיא עבירה אונ האבין אים גיט גישטערט וואס ער צעטו בעריה כוכבים אונ דער קענמש וואס איז ויה קטוא מיט אנגעזין דינערין באיתה טעה ענה על לבו לחיות בעמים קצוא חן דאמאלס וואלט ער אויף וועגן זיין איין געזין דינער גלייך מיט איר ער זאל בייא איר געפונען חן ונמצא שחודג את בניו ווערט געפונען אז ער הרגת זיינע קינדער ונמצא עובר על

גימ יבשעה ששים היא אונ דאס איז אנארעשע מוהעבך שאין קרובין לערוה בלי טייל קען קאר גימ נא

בין גדולה בין קטנה חוץ מהאם לבנה והאב לבתו : ע"ז ונ"ע וס"ד ומתחיל כל נוסף ומערכ קודם כחול גורם
 להפסיק גדולה וע"ז בית המקדש חרב וכעולה העבודה ואשר
 עבר עליו רוח קנאה ועמל נפשו ימכה לטוב כי אין דבר עומד בפני התשובה וישוה אל ה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירבה לפלות :

ג'ט צו ג'יין צו אויז א'אשה וואס איז אסור צו אים עבודה זרה ונ"ל ג'ריות וישפיות דמים ווערט געפונען
 צו דרוק ב'ין קפנה סאיי א'נרויסע אונ סאיי אקל'יגע אז ער האט ג'טאהן דריי גרעקטע געבורות, ער
 חוץ פ'האם ל'קנה נ'אר אמוקטער מעג קושען איר וזהו האט געדריקט געצין ד'ינקט ואין הארציון, אונ
 וזהב ד'בחו אונ אפאקטער מעג קושען ג'יין סאקטער : האט ק'נה ג'יווען, אונ האט פארנאסין ג'לום
 ג'ער האט געהרג'ט ו'יגע ק'ינדער ו'יפסא ג'י נוסף

אונ ער האט קטמא ג'יווען ג'יין נאנצין נוף ופערב קורש בחול אונ ער האט אויפגעמישט הייליג מיט
 אונק'הייליג ג'ודם תפשיד הגלות אונ וועגין די געבורה ציהט זיך (עס דאערט לאנג) דער גלות זעל ג'י זי
 בית המקדש חרב ויפלה הגבורה אונ רוך דעם איז הרב דער בית המקדש אונ מען איז גיט מקריב
 קרבנות תאשר ג'ער עליו רוח קנאה ויפא נפשו אונ דער מענטש וואס אויף אים איז ארויף גענאנגען
 אפארענדיגער ג'ייסט אונ ער האט זיך קטמא ג'יווען ופ'חר לשונ ואל ער געשווינד סאהן השוכה
 זי אין דבר עיבר כפי התשובה ווארום עס איז גיט דא אואך וואס זאל פאררהאלטן די השוכה וישב אן
 ה' וירחמנו ואל אלהינו כי ירבה פליות ער זאל צוריק קערין צו גאט וועט ער אויף אים חסדנות האבין,
 ער זאל צוריק קערין צו אונזער גאט, ווארום ער וועט מערין צו פארקענדין די זינד :

בא יום ג תורה

אונקלוס

לחמשיך כתיב דוא יהוה נפש י יה יהו יהוה, רוח יוד הוה יא יא הא, נשמה יהוה מיה יהוה ה' דמילי היה אל
 שם ב'ן שבעסיה כנקוד חולם :

י' לא בן איזילו כען נובריא ופ'תחו קדם יי
 ארי יהוה ארון כען ומרין יתהון מלות אפי פרעה :
 יב ויאמר יי למשה ארים יך על ארצא דמצרים
 י' לא בן איזילו כען נובריא ופ'תחו קדם יי
 ארי יהוה ארון כען ומרין יתהון מלות אפי פרעה :
 יב ויאמר יי למשה ארים יך על ארצא דמצרים

רשבים

(יא) ועבדו את ה' כי אותה אהם מבקשים, לעבוד את ה' אהם מבקשים פני, וא"כ סף נשים למה
 (ולכם שאמר) ג'א' לכם, אכרן' להם יהו כן ה' עמכם : ויגרש אותם, המגרש :

שפתי חכמים

(יא) לא בן, כאשר אמרתם להולך הסף עמכם אלא לכו הנכרים ועבדו את ה' : בי אותה אהם מבקשים, (אותה ח עבודה) נקשתם על הנה מ נוכחה לאלהינו ואין דרך הסף לזכות : ויגרש אותם, הרי זה ל'
 חשבות פרעה לבשה

(יא) לא בן נא הנכרים ונ', ענין פרעה ה' כנוהג בין הסוחרים, המוכר חומר הכנה והקונה חומר מעט, ומוכר חשב כחלה לחיול מחמו ממה שאמר, והקונה חשב לטוסף על המח עד שיהיו לזוי פסדה, וכן היה כלן פרעה אמר פעם מי ומי, הייט איזה אנשים מסוימים, ומשה אמר ענין נביות יד משה על מצרים

(יב) ויאמר ה' אל משה נטה ירך על ארץ מצרים ונ', הקב"ה אמר למושה שיהי ירו אל הארצה ויקראוהו שיהי פירוש לתורת אלהים

(יא) דרום גיב איה איון עצה יא בן איר ואלמט גיט סאהן וויא איר זאגט איר ואלמט דיא קל'יגע קינדער מיט נוף פירען נאר ג'י גייט איר מאגען ועבדו אונ ד'ינקט גאט מי ווארום דאס האט איר ב'ין משלי חכמים

ענין מען וועט סוף רשון צום מ'פ'שם וועט מען ב'י מיר וי'ק'טן איז געהערט ג'יווארין וי'ק'טן ווי'ט אונ ג'י סאכטע פון פרעה מיט איר ג'רודער דער קל'ף פון מצרים וענען גענאנגען ב'יא זאכט וי'ק'טן משה איז אהרן איז זיי האבן פון ג'יטראפין

וַיְהִי נֹכַח וַיִּסַּק עַל
 אֲרָעָא דְמַצְרַיִם וַיִּטְוֶה
 יָת כַּף עֵשָׂבָא דְאֲרָעָא יָת
 כַּף דִּי אֲשָׁאֵר בְּרִדְאָא :
 יַנְוָאֲרִים מִשָּׁה יָת חוּמְרִיה
 עַל אֲרָעָא דְמַצְרַיִם וַיִּי
 בְּכַר רוּם קִידוּמָא
 בְּאֲרָעָא כַּף יוּמָא הִרְוָא
 וְכַף לִיְדֵיָא צִפְרָא הָרָה
 וְרוּם קִידוּמָא נִמְלַר

עַל-אֲרָץ מִצְרַיִם בְּאֲרָצָה וַיַּעַל
 עַל-אֲרָץ מִצְרַיִם וַיֹּאכַל אֶת-כָּל-
 עֵשֶׂב הָאֲרָץ אֶת כָּל-אֲשֶׁר הִשְׁאִיר
 הַבְּרֶד: י וַיֵּט מִשָּׁה אֶת-מִטְהוֹ עַל-
 אֲרָץ מִצְרַיִם וַיְהִי נֹכַח וַיִּסַּק עַל-
 בְּאֲרָץ כָּל-הַיּוֹם הַהוּא וְכָל-הַקִּילָה
 הַבְּכָר הָיָה וְרוּם הַקְּדִים נִשְׂא

בער המורים

המגידים ויתרו סיה כחותה עלה ובטביל סכרה והטביל לתסה ניול
 סימנו וכן חותו נכיה הסקר בטביל סטחביל לתיס האלהיס זכס
 סדכר עמו סקס וכן עשו סכביל סכח סטחביל סח סכיו זכס ונמכרנך:

(יב) ויאכל . ה' כמס' . ויאכל כל עשב . יקום חכי ויאכל . קראן
 לו ויאכל לחם . ויאכל לחם גבי כנחא הסקר סחחור לתיס האלהיס
 אכר כח מיהוס . ויאכל פרי מגדיו מלמד סטחכס אכל כל פרי

רש"י

שפתי חכמים

קפשו עוסק והלחן והכתיב : י דל"ל פרעה עלמו גרס חותם
 תכת הסרכה : (יג) ורוח הקדים . רוח מורשתית נשא את הארבה . לפי שכא כנגדו שמלזים כדרומית מערבית
 סנין נטית יד משה על מצרים

על ארץ מצרים . כחכם המרמז להכריז כנטיית ידו ויקרחה אללו .
 אכל משה מחמת ענותנותו לא רצה לרמו כנטיית ידו רק ויע
 עשה כמטמו מחס סחלהיס . כחלו ס' קורא לחרס סכח . לא
 כוח סקורל :

סל ארץ מצרים . כחכם על ארץ מצרים . והיו יכולים המלזים לומר כי זס
 סיה על פי דרך סככע . מחמת סהיה רוח קדים על כן
 סכיה סח סחכר' . לסיכך סחכרה ללו סחכרה כי לא כן סיה . רק
 ורוח הקדים נשא את הארבה עד סמוך למזרים . ויעל סחכרה
 מעלמו ויחטטע על ארץ מצרים . וינח ככל כגול מצרים . ונל
 סכך מכס וי"ל

(יג) ורוח הקדים גשא את הארבה . ויעל הארבה . לא נלמך
 ויעל את הארבה . סהיס כמטמט ערות הקדים סעלה סח

פירוש לתורת אלהים

משה גענייגמ את פסה ויין שטעקין על איבער
 דעם לאנד מצרים ויין אונ גאט נהג ער האמ
 געפירט ויח אוניגמ קדים פון מוקח נים גארץ אין
 לאנד מצרים נל מיום התיא דעם גאנצין סאג וכל
 הניגה אונ דיא גאנצע נאכט הניגך אונ עם אין
 גינען סארגין פריה ויח אונ דער מוקח וניגמ נשא
 האמ געבראכט צו פראגין דעם היישעריק :

האמ דעם גינאגמ צו משה נפה נייג דיין האגמ
 איבער דעם לאנד מצרים פארה פון ווענין דעם
 היישעריק ער זאל גיין אויף דעם לאנד
 מצרים ויאכז אונ ער זאל אויף עסין את גאר דאס
 גראז וואס וואקסט אויף דער גארד את וואס דער
 האגיל האמ געלאגמ אונ האמ נים דער שלאגין
 זאל דאס דער היישעריק אויף עסין : (יג) גים האמ

משלי חכמים

ספר הישר

וועס מען דאס פינגעריל געפינען בין איך אומגילקליך . סוה סיר
 אטובה אונ נכס די ביי סיר דאס פינגעריל . בין איך וועל סרייא
 ווערן פון געפינגעניס . האמ דער שר גינאגמ ביי דיר
 דאס פינגעריל וועל איך נים . גאר כעגראב דאס פינגעריל אין
 די ערד . אונ די זאקס נים מודה ויין אז די האקס גענעקט .
 אפילו מען וועט דיר שלאגין זאקסו נים מודה ויין . אונ
 געפינען ביי דיר וועט מען נים . וועסו סרייא ווערן . דער שר
 האמ אין דער שפיל געצינגט דעם ארם ווא דאס פינגעריל איז
 בנגראבן . דער הייל איז אריין געקסען אבערדיסער פון געפינר
 עניס מיט עסין האמ דער שר צו אים אונק גינאקין . האמ ער
 גינאגמ צום שר דיר רופט מען צום סשפס איז דער שר ארויס
 געגאנגען . ווי ער איז געקסען אהייס האמ ער געשיקט וניג

גינאקסין משה אונ אהרן מיט פיל יודין ויצען אונ עסין
 אונ סרינגען ויער פרייהרן בתיה האמ גינאגמ צו משה
 דאס געצאקסטו איר פאר דיא מוכה סוכה איך האב דיר
 גישאקט . פאר דעם וואס איך האב פון וואקער ארויס
 געניקען אונ האב דיר געארעוועט אונ איצט האקסטו
 געצרינגט דיא שלעכטס אויף מיין פאטערס הוין . האמ
 משה גינאגמ צו בתיה עקון סכות האמ הקב"ה געבריינגט
 אויף דיא מדרים . איז איין מכה גיט גינען בייא דיר . די
 האקסט גיין שלעכטס געלישען פון אלע מכות . די גינט
 אבקתיה צו דיין מוסער אונ די וועסט גיט שטארבין עם
 וועט צו דיר גיין שלעכטס סכות האמ בתיה . האמ בתיה
 גינאגמ צו משה וואס האב איך פון דעם וואס איך אהיין
 בין גירעטעט אז איך ועה מיין ברודער דער סכה אונ ויין
 גאנצע הוין געוונד שטארבין ויערע אלע כבורים צו זאקען מיט דיא
 בתיה וואס בין איך שרדייג דיין פאטער אונ דיין ברודער אונ זאקען
 העוין דיא בייך פון הקב"ה דריבער איז אויף וניא געקוען דיא צנה . אונ פרעה דער סכה פון מצרים האמ גינאקסין
 צו משה אונ צו אהרן אונ האמ גינאגמ צו וניא געקט אלע יודין וואס אין מצרים מיט ויערע קבחות אונ אלץ וואס

את הארצה: י יערל הארצה על
 כל ארץ מצרים וינח בכל גבול
 מצרים כבוד מאד לפניו לא היה כן
 ארצה כמותו ואחריו לא יהיה כן:
 ויכס את עין כל הארץ ותחשך
 הארץ ויאכל את כל עשב הארץ

ית גובא: י יוסק גובא
 על כל ארעא דמצרים
 וישא בכל תהום מצרים
 סקוף לחדא קדמיה לא
 היה כן גובא דקוניה
 ובתרהו לא יהו כן:
 ויחפא ית עין שמישא
 דכל ארעא ותחשבת
 ארעא ויאכל ית כל
 עשבא דארעא וית כל

בעל הטורים

(יד) וינח כ' בתוספת דין וזלדך יום כיום השביעי מלמד שנה הארבע כשנת. ד"א רמו להם לחיות כנת גיח מתרעין ומתעין פ
 סארהב בחול אבל לא כשנת וזהו וינח בכל גבול מצרים אפילו אם נח הארצה ככל הנבוא אט"כ וינח כיום השביעי:

שפתי חכמים

רש"י

היתה כמו שמשורש במקום אחד: (יד) ואחריו לא
 יהיה כן. וזאתו שהיה בימי יואל שנאמר (יואל ב)
 כמוהו לא יהיה מן העולם למדנו שהיה ככל משל משה
 (כי של יואל היה) ע"י מינון הרבה שהיו יחד ארבה
 ילק חסיל גום אבל של משה לא היה אלא מין אחד:

דעת זקנים מבעלי התוספות
 (יד) ואחריו. פירוש וינחא וכדכח וכוונתו לא היה לפניו
 שהיו כסין הרבה. וקשיא שהיו בספר תהלים קא
 חשיב על פכת ארבה מצרים ילק וחשיל. י"ל דמ"ט לא היו
 כל כך פטים כמו בינאל אי נמי בימי משה בוא כל המינים

ביחד והא דקאמר ואחריו לא יהיה כן היינו נבנת אחת
 אבל בימי יואל בא זה אחר זה כדכתיב יתר היום אבל הארבה,
 והא דכתיב וכסתר לא היה לפניו כמותו לחודיה לא היה לעולם
 כמו שבא בימי יואל וכן סארהב לחודיה וכן מילק לחודיה:

פירוש לתורת אלהים
 (יה) וינח אונ דער היישערק איז אויף געגאנגען
 זי בי אויף גאר דעם לאנד מצרים וינח אונ ער
 האט גערעגט בדי אין דעם גאנצן לאנד מצרים:
 כ"ד קאז וייער שונעד פלומד דער היישערק איז
 גינען וייער שטארק אונ גרויס לפניו פאר אים
 זינט דיא וועלט שטייט אונ גאך אזוי אהיישערק
 גיט גינען ואחריו אונ גיט ביז אייביג וועט
 גיט זיין אונעלכער: (סו) וינח אונ דער היישערק
 האט פנעקט דיא שיינ פון דעם לאנד אין גאר
 דעם לאנד האט מען גיט גיקענט ועקן דיא שיינ
 פון דער וונן ותחשך הארץ דאס לאנד איז פינגסטער

לקושים על התורה
 (סו) ויכס את עין כל הארץ. היישערקען קריקען אויף
 דיא ערד אונ קענען פליהען. איז פון זיי גינען
 צוויי מכות, דיא וואס זענען גיקראכין אויף דיא ערד,
 זענען גינען אזוי פיל, אז זינא זענען גילענן איינער אויף
 דעם אנדערען, אונ דער היישערק אלעין האט גיט גיקענט
 ועקן די ערד, אונ די וואס זענען געקלייגן אין דער הייד,
 זענען געקלייגן אזוי פיל גערעכט מיט איין קאהל צו זאמען
 אז זינא האבן פארשטעלט דיא וונן אונ זענען גיט
 געקעקען. ביסלאכעניי אויף מצרים, גאר זינא זענען
 געקעקען אלע מיט איין קאהל אויף דעם לאנד מצרים:
 וואס דיא לאנד איז גינען גרויס פיר הונדערט מייל אויף
 פיר הונדערט מייל, אונ זינא זענען געגאנגען מיט קעכה
 וויא קענעןשין, פריער זענען זינא פיל גינארין אין דיא
 שטובין פון פרעה, נאכדעם אין דיא שטובין פון זינע
 דיא קאהל וויא געוואקסן וויא פרעה וואהקט זינא זאלין פריער
 דיא סכה איז פון גאט הארלישין:

משלי חכמים
 קעקס אין געשינקעניס פון זאל צווישן געקס דאס פינגערלי
 פון די ערד, אונ דעם קעקס האט פון שפארק גישלאגן אונ
 איז געשין וויפער אין געשינקעניס, ביז דער פזם פון ער איז
 צוועק פון אים, האט ער געהייסן מען זאל דעם קעקס פרייא
 סאכין, נאכדעם איז דער קעקס געקעקט צום שר אונ האט
 גיזאקט אז אים דו האסט געשינקען אין דיא צייטונג קיער עס
 קום דיד בריינגען דעם פינגערלי, אפילו דער נגב וועט דיר
 קריינגען, וועסט אים געבן פויגער רובל, און האב דאך דיר
 גיזאלט געבן דעם פינגערלי, גאר דו האסט אים גיט גיזאלט
 געקען, אונ דו האסט מיר געשינקן און זאל אים
 דיר דאס פינגערלי גיט געגען, גאר אים דאס געגען:

ספר הישר
 וינח האבין אונ גיט ארויס פון מצרים איר זאלט קיין זאך
 לאזין אין מצרים נאר איר זאלט בעטין גאט פון מינקעס
 וועגן איר און פלייסיגן פרייא, משה האט גיזאקט אז
 פרעה דו ביסט אויך אבכור פרייא ביין מושער פון דעקסט
 וועגן זאלטו גיט מורא האבין ווארום הקב"ה האט גיזאקט
 דו וועסט פלייסיגן עבדין וויא ער וויל דיר גיזיין זיין גרויסן
 פת, פרעה האט גיקאטין איר מצרים וזינא זאלין ארויס
 שיקען דו ידען פון מצרים, אונ דו מצרים האבין געזאלט

דאס האסטו גיטאקן וועגן דעם דו זאלסט קענען זאגן איר האב
 דו זאלסט מיר גיט גיזיין עבדין די מוטיגער רובל, אבער פאר
 דאס

וְאֵת כָּל־פְּרֵי הַעֵץ אֲשֶׁר הוֹתִיר
הַכָּרְד וְלֹא־נֹתֵר כָּל־יֵרֶק בְּעֵץ
וּבַעֲשֵׂב הַשָּׂדֶה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם:

פִּדְיֵי אֵילָנָא דִּי אֲשֶׁר
בְּרֵדְנָא וְלֵא אֵישְׁתֵּאדֵר
כִּל יֵרֶקָא בְּאֵי לְנָא
וּבְעֵי וְשִׁבְא דְחֶקְלָא
בְּכָרְד אֲרַעָא דְמִצְרַיִם:

בעל המורים

(טו) בעץ . כ' כמסורה הכל ואידך ונערים בעץ כשלו . כשכיל הנערים שלל ראה לשלוח שאמר וכי דרך הטף לנכות נכשל בעץ שלל נותר כל ירק בעץ :

שפתי חכמים

של ויאל ושל ויאל גדול משל משה כדכתיב המינים עכ"ל ויש מקשו אפירושו דגבי משה היה גם כן . ג' ג' מים (לדכתיב בתלים ע"ה) ארכה חסיל וילק והלכיתו כזה אבל נראה שעשה דכה ורשעים : 5 דקשה ליה והא ארץ עירך גבי עץ לשון ירק דהא כתיב כירק עשב ושכח השדה נקראים ירקות ומרש עלה ירוק ועל זה מביא וירדור"ל בלשון כומר כמו בלשון קורין לירק וירדור"ל כמו שקורין לעלה ירוק ליה בלש" :

רש"י

(טו) כל ירק . עלה ירוק ל וירדור"ל בלשון (גרמיקס) :

פירוש לתורת אלהים

גיווארין ויבא אונ ער האט אויף גיגעסין גאר דאס גראו פון דעם לאנד ואת אונ ארע פירות פון דעם בוים אשר וואס דער האגיר האט גילאנט אונ האט גיט דער שלאגין האט אלץ דער

ספר הישר

אויף דיא יודין ויבא געשוויגט ארויס גיין פון מצרים , ויירי ויבא האבין מורא געזאמט סאמער וועלן אלע מצרים שטארבין , דיא מצריים האבין ארויס געשיקט דיא יודין קיט וירבער אונ גאלד אונ בזהמת אונ זיסע קורקטין אויספון וועג צו עסין , עם איז גינענע ויבא הקב"ה האט צו גינאנט צו

משלי חכמים

וואס האקסט געהייסן קען זאל פיר אויף שפארק שלאגן , האט דער שר גינאנט צום קנעקס דו האקסט גיט גוט געליענס דיא צייטונג

תרגום

נביאים ירמיהו מו

לחשיך בנה' דיא צבאות נפש צ צב צבא צבאו צבאות רוח יהודה נשמה הנצח אדני נשמה הדוד יהנה חיה יחידה הנצח יהנה חיה יחידה הדוד אל שם ב'ן שבעשית :

א כרתו יערה נאם יהודה כי לא יחקר פי רבו מארבה ואין להם מספר : ג הכישה בת מצרים נתנה ביד עם צפון : ג אמר יהוה צבאות אלהי ישראל הנני פוקד אל אמון מנא ועל פרעה ועל מצרים ועל אלהיה ועל מלכיה ועל פרעה ועל הפמחים בו : ד ונתתים ביד מבקשי נפשם וביד נבוכדנאצר מלך בבל וביד עבריו ואחרי כן תשכן פימי קדם נאם יהוה : ה ואתה אל תירא עבדי יעקב ואל תחת ישראל

א שיצו כבדקהא אסד יו ארי לית להון סוף ארי סגיזין מוסקא ולית להון סגון : ב גהיית מלקות דמצרים אתמסרת גיר עקא דאקא עלה מצפונא : ג אסד יו צבאות אלקה דישראל הא אגא סקעד על אתרנושת אלקסדרניא ועל פרעה ועל מצרים ועל סעווקהא ועל סלקהא ועל פרעה ועל דסתרס צין צדוהי : ד ואמסרינן גיר דרען

לקמטלהון וביד נבוכדנאצר מלקא דבבל וביד עברויה וביד אסר יו : ה ואת לא תדחף עבדי יעקב ואל תחת ישראל מצורת דוד

רש"י

(ה) כרתו יערה . כח יש כהן לנרות כל יערה : כו כי לא יחקר . מספר לבאס : (ג) אמן מנא . השך מעיד נא : (ד) ואחרי כן . מקן ארכעים שנה הכתובים לעיל : (ה) ואתה אל תירא עבדי יעקב . לעיקים שנתוך מלרים שאלו לשם על כרחם :

(ה) כרתו יערה . ר"ל חסם בני כשדים הרגו כל אנשי מלרים כי הכת בכס לנרות הכל כי לא יחקר מספר אנשי כשדים כי רבו מלרים : (ב) הובישה . הלכתי עלת מלרים כי הפנה נמסרה ביד עם לפון סם הכשדים : (ג) הנני פוקד . גשיית להביא פורעניות על המון עם של נא סתיה כת דבת עם וכו נאמר את המון אל (יחזקאל ל') ועל מלכיה . ממלכות רבות היו בלחין מלרים כמי'ם ממלכה בממלכה (שביעה ט') ועל פרעה וגו' ר"ל וכמו שאפקוד על פרעה כן אפקוד על האומות הכותמים בו : (ד) ואחרי כן . מקן ארכעים שנה תשכון בלרס כלי גלות כימי קדם כמי'ם ביחזקאל : (ה) ואתה אל תירא וגו' . כל נחם בני סגולה לכל יתיאשו מן הגוים כראותם שנתים עלו למקום

למקום

פרק טו א האשה שלום בינו לבניה שלום
היתה קטטה בינו לבניה דלמא מחמת
שנאה מכונה לאסור עמה
שלא היה שעת היום דלמא
ולא חזר אמר' ודאי לסיים
הגרוסו אל' נ אחת אחרו
מוכה במלתמה וסברה ודאי
ימות אבל כששלוס בעולם
אי לא הויתיה דמית ודאי
היישבה ללקלות' שמה יבא
לאחר שחנשא ותהא מקולקלת:
ר' יהודה אומר בר' וליה
הלכתא תנאיה: א"ל: לר"י
פקחת תנאיה שטה לא
תנשא (ה) אלא אחת זו אחת
זו תנשא: ב בבאה מן
הקציר ובמעשה שהיה.
שהלכו בני אדם לקציר וימת
ונשכו נחש לאחד מהם ומת
ובנה וסודיעה ככ"ד ושלחו

כלי אמלטי דתי' דמלטת דלידה צבאות

פרק טו א האשה שהלכה היא ובעלה למדינת
הים. (ה) שלום בינו לבניה ושלום
בעולם. ובאמה ואמרה מת בעלי. (ג) תנשא.
מת בעלי תתיבם. שלום בינו לבניה
ומלחמה בעולם. (ג) קטמה בינו לבניה.
ושלום בעולם. ובאמה ואמרה מת בעלי אינה
נאמנת. ר' יהודה אומר לעולם אינה נאמנת.
אלא איב' באמה בוכה ובבדיה קרובין.
(ד) אמרו לו אחת זו ואחת זו תנשא: ב בית
הלל אומרים לא שמענו אלא בבאה מן הקציר
בלבד ובאמה המדינה וכמעשה שהיה אמרו
להן בית שמאי אחת אחת מן הקציר ואחת
הבאה מן הוותים ואחת הבאה מן הבציר ואחת
הבאה ממדינה למדינה. לא דברו חכמים בקציר אלא בהווה.

[א] שלום כו' כגמרא תנא שלום כו' משום סיפא קטטה בינו
לבניה. מלחמה בעולם ופי' הוות' דסתמא דמלחא הכי הוא
דשלו' בינו לבניה ושלום בעולם וי"ל הכי"ט פי' שאין לנו לריבין
לידע כדבירור שיש שלום בינו לבניה וזו"ל כו"ל בעולם אלא סתמא
דמלחא הכי הוא: [ב] תנשא. כו"ל כרפי' נטעס שחנשא
על פי עד אחד: [ג] קטמה
כו'. מפרשים כגמרא כאלומת
לבעל גרשהו כפי פלוגי ופלוגי
ואמרו להד"מ: [ד] אמרו לו -
אין להפקות היינו מ"ק דהא
משקרא לא מירס חי מירי' אפי'
כלל בוכה ויבא מפרס ליה חו':
(ה) כגמרא וי"ל דה"פ פקחת
יודעת שיש לכל לב"ד בחמיאת
דברים ולכן תחביל' לאמת את
דבריה ותבא בכ"ו וקריעת כדריס
אבל הטובה אפי' שחנכה על
מיתה כעל כו' רע על מ"מ
כנאפה לב"ד חיה ונתת לכל אמת
דברים ע"י כו"ל: (ג) רש"י -
ונשכט דלא קפידו ר"י אלא
שיבס ממקום קרוב. והתו'
כתיבו ידו' למח ק"ר. ונשטי

ומלאו כדכריה ולא התיירו חכמים אלא דוגמתו שהיא הדבר קרוב אבל ממדינת הים (ג) חיה נאמנת: אלא בהווה.

פרק טו א האשה שהקלה היא ובעלה למדינת הים
אאשה נואם זיא מיט איר

מאן וענען גינאנגען אין די קדינות פון ים שנים
בינו לבניה עם איז גינען שלום ביי דעם מאן אונ
זיין טויב וישים בעולם אונ עם איז גינען שלום
אויף דער וועלט ונאכהת וימרה פת בעלי אונ זיא
איז גיקומען אונ האט גינאנט מיין מאן איז
גישטארבין מנשא מעג זיא חתונה האבין אויב
זיא האט קינדער פון איר מאן אונ אפילו דער
מאן האט קינדער נאר ער האט גיט קינדער
מעג זיא חתונה האבין פת בעלי אויב דיא אשה
נאנט מיין מאן איז גישטארבין אונ דער מאן
האט קיין קינדער אונ ער האט קינדער מתבבם
מעג איר מאנט קינדער איר מענטס זיין שנים בינו
לבניה עם איז גינען שלום ביי דעם מאן אונ זיין
טויב ויפקחת בעולם אונ אויף דער וועלט איז
גינען מתקבחות. אדער קטטה ביי לבניה ושלום
בעולם עם איז גינען קריי בייא דעם מאן מיט
זיין טויב אונ אויף דער וועלט איז גינען שלום
ונאכהת וימרה פת בעלי אונ זיא איז גיקומען אונ
האט גינאנט מיין מאן איז גישטארבין אינה נאמנת
איז זיא גיט בגלויבט רבי יהודה אומר רבי יהודה
נאנט ועולם אינה נאמנת אאשה איז קיין קאהר
בגלויבט צו זאגין איר מאן איז גישטארבין אלא
אם פן נאכהת בוכה ויבדיה קרובין נאר סיידין זיא איז
גיקומען טויבערהיג אונ אינע קליידער וענען
גינען צוריען אפיו די האבין די חקמים גינאנט
צו רבי יהודה אחת זו ואחת זו תנשא סאיי זיא קומט
טויבערהיג אונ זיא וינשא גיט זיא זיא אלץ
בגלויבט צו זאגין איר מאן איז גישטארבין אונ
זיא מעג נעמען אמאן: ב בית הלל איסר בית הלל

לדונס' דשכיח הוא . משמע דכדוקא נקטי קליר ובדדמי ליה
 שטוח שכיח וכח"מ מפ' דהתוס' מפרשי דהירוש' אסיפא קאי
 וה"פ דמתני' דכרו חכמים כסוה וביני וספיה . ובי"ב קודם קורה
 פון ס"ל דוקא קליר ובמעשה שכיח ולא כדדמי ליה : (ג) לומר
 דל"ד כח לחמשה אלף ה"ב כח חמיה שכינה כח חמשה :
 (ד) וז"ל והלא חמשה אלף על כמטעיר' על
 יבמה שמה שמה יבמה בעלה חזרו בית הלל להורות כדבריו ב"ש ג' ביה
 ובה"ב לרעה לאחר . י"ל שניה שהיא אומרים הנשא והטול כתובתה וב"ה
 אומרים הנשא ולא הטול כתובתה . אמרו להן ב"ש התרתם ערוה
 חמורה לא התיירו את הממון הקל . אמרו להן ב"ה מצינו שאין האחים
 נכנסים לנחלה על פיה . א"ל ב"ש והלא מספר כתובתה נלמוד . שהוא
 כותב לה שאם הנשאי לאחר הטלי מה שכתוב לויכ' . וחזרו ב"ה להורות
 כדבריו בית שמאי : ד' הכל נאמנין להעידה . חוץ מחמותה ובה חמותה .
 וצרתה . ויבמתה . ובה בעלה מה בין גט למיתה . שהכתב מוכיח .

מעשה שהיה כך היה והוא הדין לשאר מקומות : ג' שאין
 האחים נכנסים . לנחלה בעלה דרבהנא אחר (דכריס
 י"ז) על פי שנים עדים וגבי כסאין לידה הוא דלוק לו
 רכנן משוס ענונא : מספר כתובתה . מטמא הכתוב

כשטר כתיבה כשהנשוא לאחר
 וברי הוא נכתב . וא"ל
 חטול כתובה : ד' חוץ
 מחמותה . עממל דכולהו
 מפני שאנאל אותה ומהכונות
 לקלקלה חמותה אנאלתה
 שחומרת כלכה זאת האכל
 כל עמלי . כת חמיתה אומר
 זאת חירס כל עמל ל"ב (ג)

ואמי . יבמתה ירעה שמה סופה להיות לרעה (ד) כת בעלה חומרת זאת באה בנאום אחי וחמכל כל אחי :
 מה בין גט למיתה . להנמי' אף הכנסו שאין לחמות לומר מת בעלה לחמות להכיא גיטה : שהכתב
 מוכיח . דמכיל עיקר על הגט ואף על גב דעלייהו כמי סמיכין סלריכו' לומר כפי נכתב וכפני נחמס :

פון איין אנדער ארט אוינמיין איז זיא אויף
 בגלויבט צו זאגן דער מאן איז גישטארבן וויר
 דאבין יוק אומגעקערט בית הלל להורות צו פסקנן
 גביה שפאי אזוי וויא בית שמאי : ג' בית אפרים
 בית שמאי זאגן אז אאשה זאגט דער מאן איז
 גישטארבן הנשא והטול כתובתה קענע זיא חתונה
 האבין אונ געמט דיא כתובה פון ערשטיין מאנס
 פארקענען בית הלל אפרים הנשא בית הלל זאגן
 זיא קענע חתונה האבין זיא הטול כתובתה נאר דיא
 פתיגער געמט זיא גיט אפרו קהן בית שמאי האבין
 בית שמאי זיאזאגט צו בית הלל הפרתם ערוה חמורה
 אז איר האט מתיר גינווען עריות ואאשת איש
 זאל געקען אמאן . ווייל איר גלויבט איר אז איר
 מאן איז גישטארבן נא מתיר זאלט איר גיט מתיר
 זיין אה הבטון זיא זאל געקען דאס געלט פון דיא
 כתובה תלך וואס געלט איז גרינגער וויא דער
 איכור אשת איש אפרו קהן בית הלל האבין בית
 הלל זיאזאגט צו בית שמאי קציני מיר געפונען
 אזוי אנגלייכין שאין האחין נכנסים לנחלה פי פיה דיא
 ברידער (דיא קינדער) רישנן גיט ווייער פאטער
 דורך איר וואס זיא זאגט דער מאן ווייער
 פאטער איז גישטארבן זעהט קען דאך צו
 אמאן געקען גלויבט קען איר אז דער מאן איז
 גישטארבן אונ צו געלט זאכין גלויבט קען איר
 גיט אז דער מאן איז גישטארבן אפרו קהן בית
 שמאי האבין בית שמאי זיאזאגט צו בית הלל זיא
 כספר כתובה נלמוד פון דעם לשון וואס עס שטייט
 אין דער כתובה לערנען מיר אז קען דאך איר
 געבין די כתובה שהוא כותב לה ווארום דער מאן
 שרייבט איר אין . ער כתובה שאם הנשאי זאמר
 אויב דו וועסט זונקען ווערין צו איין אנדערין
 מאן תפלי מה שכתוב ליני זאלקסו געקען וואס איר
 האב דיר געשריבען אין די כתובה . דריבער מוז
 קען איר געבין די כתובה ווייל זיא געקט אמאן
 ותיירי האבין יוק אומגעקערט בית הלל להורות

עד אחד אומר מת ונשאת. לאו דוקא נשאת אלא התירוה להנשא (ה) אף ע"פ שלא נשאת וחס"כ כל עד אחד ואמר לא מת : לא תצא. מהתירה הלאשין : עד אחד אומר מת ושנים אומרים לא מת .

כגון שהם פסולי עדות (ו) ואשמועינן הוה"ל והאמירה תורה עד א' אין כלל תורת עדות וכי היכי דחד תשיב פסולי עדות נמי תשיב הילכך הלך דחת רוב עדות בין כשנים (ז) בין פסולים : שנים אומרים מת ואחד אומר לא מת וכו' . הא קמ"ל דלולין דחת רוב דעוד כפסולי עדות בין קולא (ח) ובין לחומא : דה אחת אומרת מת . שתי לרות החזות ממדינת היס אחת אומרת מת כעלי ואחת אומרת לא מת : ר"מ אומר הוה"ל ומכחישיה כו' . וליה הלכתא כותיה :

חושב נכד כיון שזדעת שבעל חי ויחזור ולכסוף יקלקלנו . חו' : (ה) דכ"מ שהאמירה תורה עד אחד הכי כיון שנים ואין דכרוי של א' במקום שנים נגמרא ומ"מ התירוה כענין דל"ה כיון שצדיק של א' סיניכא עליה לא חשבינן ליה כחרי וכפ"מ : (ו) דל"ה כ"מ פשיטא דלין דכרוי של א' במקום שנים . וסוד דלוקי תרי נלדי תרי אלא מיטרי כפסולי עדות . וכו' . וכו' עד הכל דרשון וכו' הכי ה"ל בהל"ה אחר שהתירו כולם פסולים אשמייה הוה"ל והאמירה תורה כו' : (ז) כהנא נקטא חבל עד כשר הכל כחמלה והתירוה וחס"כ כלו הפסולים לא תנא דשתי נשים כל"ה אחד כמלנא ומלנא דמי כל"ה"ה כגמרא חו"ט : ששאל (ח) שנשאת . כיון ששאל ועבד אסורא ע"פ שלא נבעלה חל . כ"מ : (ט) גמרא וכתב דר"ה"ש דלולין שלא התירוה עדיון ליה"ש תשאל : (י) לא תנשא . פשיטא כו' . הא קמ"ל דמ"ד כיון דאחרי ומיערע גליא דעתיה דלצטורי ללר"ה קא עבדה . וקמות נקטא ע"ס פלגמיס כו' כלכך אם חזרה כה ונתנה אמתלא לדבריה אפילו הוה תשמי' ולא חמירין לעיל דשתי ליה מעידה לחכמי' אלא כי דתני ספיי' קמ"ל :

גמרא : (ז) ר"מ אומר כו' . נמי כדכ"מ ומסוס דל"ה דסיפא מורה נקט פלוגמיהו כסיפא חו' : (ח) ואשה . ודמי לרבה כמנעו וסתמא כ"מ . גמרא . ואשה . חבל עד פסול עד כשר דכתיב אמת כי כווי דסודע

נמשל : (ז) ר"מ אומר כו' . נמי כדכ"מ ומסוס דל"ה דסיפא מורה נקט פלוגמיהו כסיפא חו' : (ח) ואשה . ודמי לרבה כמנעו וסתמא כ"מ . גמרא . ואשה . חבל עד פסול עד כשר דכתיב אמת כי כווי דסודע

כח כ' נשים לנבי עד כשר כלעילי ה"נ הודע כה אשה א' לנבי עד הר"מ . אכל כו"ר אמרו תני דכי רבי כן ויש פוסקים כותיה' : (ט) לא תנשא . ומלל קמי וחס נשאת תנא דקדמיני לעיל

כח כ' נשים לנבי עד כשר כלעילי ה"נ הודע כה אשה א' לנבי עד הר"מ . אכל כו"ר אמרו תני דכי רבי כן ויש פוסקים כותיה' : (ט) לא תנשא . ומלל קמי וחס נשאת תנא דקדמיני לעיל

ונוי"ט אז עם איז אמת אז עד האמ איר נגט עד אופר מת איין עדות זאגט אויף איינעם ורהיינו אויף ראובן עד איז גישמארבין ונשאת אונ מען האמ סתיר גינוען ראובן וייב זיא זאל נעמען אכאן אונ זיא האמ נאך אפילו גיין מאן גענומען יבא איר איז נעקומען איין אנדער עדות ואמר יא מת אונ זאגט ראובן איז נישמארבין הרי יו יא תצא זאל דיא אשה ניש ארויס גיין פון איר געשמין הימר נאר זיא מען נעמען אכאן עד אופר מת איין עדות זאגט ראובן איז גישמארבין וישנים אופרים יא מת אונ צוויי עדות זאגן עד איז ניש גישמארבין ואפילו די עדות זענען פסולה אף ע"פ שנשאת תצא אפילו זיא האמ שוין גענומען איין אנדער מאן זאל זיא ארויס גיין פון אנדערין מאן שנים אופרים מת צוויי עדות זאגן ראובן איז גישמארבין ואפילו זיי זענען פסולה ועד אופר לא מת אונ איין עדות זאגט עד איז ניש גישמארבין אף ע"פ שנשאת תצא אפילו זיא האמ נאך ניש התונה געהאט גיין דער איין עדות איז נעקומען פון דעקומענין תנשא מען זיא התונה האבין מיט איין אנדער מאן : דה אחת אופרת מת צוויי וייבער פון איין מאן קומען פון קדינת היס איינע זאגט דער איין איז גישמארבין ואחת אופרת לא מת אונ איינע זאגט עד איז ניש גישמארבין ויש אופרת מת די אשה נואם זאגט עד איז גישמארבין ותשוי בתיה מען זיא התונה האבין אונ זיא נעמט דיא

בתוקפה ויו שאופרת לא מת אונ דיא אשה וואם זאגט עד איז ניש גישמארבין לא תנשא ולא תסוי בתיהת קאר זיא ניש התונה האבין אונ נעמט ניש דיא בתוקפה אחת אופרת מת איינע זאגט דער מאן איז גישמארבין ואחת אופרת נהרג אונ איינע זאגט עד איז גענהנגת גינוארין רבי מאיר אופר רבי מאיר זאגט הוה"ל ובקמיש"ה זיא מת זיא ווייל איינע זייקינט אף וואם די אנדערע זאגט תרי אלו לא נישא קארין ביינע ניש התונה האבין רבי יהודה רבי שמעון אופרים רבי יהודה אונ רבי שמעון זאגן הוה"ל זיא ויו מודות שאין מיט טייל ביינע וייבער זענען מורה אז דער מאן לעבט ניש ינשא מענין זייא ביינע התונה האבין עד אופר מת איין עדות זאגט עד איז גישמארבין ועד אופר לא מת אונ איין עדות זאגט עד איז ניש גישמארבין אשה אופרת מת איין אשה זאגט עד איז גישמארבין ואשה אופרת לא מת אונ איין אשה זאגט עד איז ניש גישמארבין הרי יו לא תנשא קאר זיא ניש התונה האבין : ו האשה שהתנה הוה ובעלה קדינת היס אשה נואם זיא מיט איר מאן זענען זעאנגען זיא קדינת היס ובג"ה זאגת מת בג"ה אונ זיא איז נעקומען אונ האמ גיזאגט מיין מאן איז גישמארבין תנשא ותשוי בתיהת מען זיא התונה האבין אונ זעמען די בתוקפה וצריחה אסורה אונ די אנדערע וייב ואויב עד האמ געהאט צוויי וייבערן קאר ניש נעמען אכאן אונ זיא נעמט ניש דיא בתוקפה היתה מת וישא' קמ"ל תאמי בתרומה

מהימנא ואם באת להנש' לטוק חסשין לדבריה דסייתה
 לנפש' החיכה דלחיסורא לעלמא וחוללת ולא מתיבמת :
 מ' ניתן לי בן במדינת הים. ומת בני ואח"כ מת
 בעלי ללא משקא נפשה מחוק' קמיית' שאומר' עדיין
 היא זריכה יבס : נאמנת .
 ומותר' להתיב' : אינה
 נאמנת . להנש' לטוק בלא
 חילוי' דכי הימנא רבנן לאש'
 גבי בעלי הימנא מסוס
 דדייק' ומנסכה אבל לאפוקי
 נפשה מיבס לא הימנא מסוס
 דומנין דסתי' ל' וחוסשין
 לדבריה דלפ' נפשה מיבס
 וחוללת ולא מתיבמת :
 י ניתן לי יבס במדינת
 הים . מילדה חמונה כמדינת
 הים והיא הלכה בחוקת שאין לה יבס :
 ומותרת . לטוק בחוקתה הראשונה שהפה שאמר היא הפה שחומר :

עד שיבחר מי הם הסעליס נמנא : [יב] אינה נאמנת . ולא
 מהימנא כמנו דעדיין קיים דהא רוב נשים מתעברות ויולדות
 מסוס דליכא מיעוט דמפלות וחוקה דקיימת ליבס כנגד
 הרוב : [יג] וחולצת . ובר"פ דלקטן כגמי' למעיל ולא למחיתין
 כגרושה דפסולה לנסוהו אל"י כחמרה אל"י והוא נחלשו כמער
 ל' ח' ח' עוננו נלוה ולהפיר
 דהא לא כן חמלוך אל"א
 חמנון : [יד] שאין בו' . כפי'
 הר"ס כמנסה דלעיל לחמה
 אחתה כו' דלא מקילק' כפי'
 הכי .
 הכיך לא דייק' ומנסכה ו'
 הר"ס טלא חמנוי' עד לחה אל"א
 משוס חמרה ענונו ע"כ ומעמלא
 דליתת' דענין סיא :

מת בני ואח"כ מת בעלי [יב] אינה נאמנת .
 וחוששו לדבריה [יג] וחולצת ולא מתיבמת :
 מ' ניתן לי בן במדינת הים ומת בני ואח"כ מת
 ואח"כ מת בעלי . נאמנת .
 מת בני . אינה נאמנת .
 וחולצת ולא מתיבמת : י ניתן לי יבס במדינת
 אמרה מת בעלי ואח"כ מת יבמי .
 בעלי נאמנת . הלכה היא ובעלה יובמה למדה"י .
 מת יבמי . יבמי ואח"כ בעלי . אינה נאמנת .
 לומר מת יבמי שתנשא . ולא מתה אחותי שתכנס לביתה .
 ואין האיש
 נאמן לומר מת אחי שייבס אשתו . ולא מתה אשתו שישא אחותה :
 הים והיא הלכה בחוקת שאין לה יבס :
 ומותרת . לטוק בחוקתה הראשונה שהפה שאמר היא הפה שחומר :

אונ גיט חליצה טייל ויא איז אונעק גענאנגען
 פון דאנען מיט אזהרן איז זיא גינען אין דער
 חזקה אז זיא דארף גיט יבוס און גיט חליצה
 און איצט זאגט זיא אויף אז זיא דארף גיט חליצה
 אונ גיט יבוס איז זיא בעגלויבט פת בני ואחר דה פת
 בגלי אבער אז זיא זאגט מיין זיהן איז גישטארבין
 נאכדעם איז גישטארבין מיין מאן און זיא טייל
 איר מאנס פרודער זאל איר קנבס זיין אינה נאמנת
 איז זיא גיט בעגלויבט . און איר מאנס פרודער
 טאר גיט איר געקען פאר אנווייב טייל זיא איז
 גינען אין דער חזקה אז זיא דארף גיט יבוס
 גלויבט זיא אויף איר חזקה . גאר וחששים דבריה
 קען זארגט צו אירע רייד טאקער איז דאך אמת
 וזיא זיא זאגט . דרום וחולצת ולא מתיבמת נעמט זיא
 חליצה און אן חליצה טאר זיא גיט געקען אמאן
 אונ קנבס זיין טאר קען איר גיט : מ' גיט לי בן
 במדינת הים זיא איז אונעק גענאנגען פון דאנען
 מיט איר מאן אן אקינד אונ זיא זאגט אין מדינת
 הים איז מיר גיבארין גיטארין אזהרן ואמרה פת בני
 ואחר דה פת בגלי אונ זיא זאגט פריער איז מיין
 זיהן גישטארבין נאכדעם איז מיין מאן גישטארבין
 נאמנת איז זיא בעגלויבט קען זאל איר קנבס זיין .
 טייל זיא איז אונעק גענאנגען פון דאנען אן אזהרן
 איז זיא דאך גינען אין דער חזקה קען זאל איר
 דארפן קנבס זיין איז זיא איצט אויף אין דער
 געגלויבער חזקה פת בגלי ואחר דה פת בני אז זיא
 זאגט מיין מאן איז פריער גישטארבין נאכדעם
 איז מיין זיהן גישטארבין דארף איה גיט יבוס
 אונ חליצה אינה נאמנת איז זיא גיט בעגלויבט .
 טייל אויס ציען פון די חזקה איז זיא גיט בעגלויבט
 וחששים דבריה אונ קען זארגט צו אירע רייד
 טאקער איז אמת וזיא זאגט אונ קען טאר איר
 גיט קנבס זיין . גאר וחולצת ולא מתיבמת זיא נעמט

הלכה ה' כלה כלי החמון ת"ת דמלכות דכריהה השתמא

נענעתי לו ראשי ועבר על נבי והלך לו : ינענע להן ראשו. ודחה מפני הטע' ולא יתגר' כהן :

תניא אמר רבן נמליאל פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי ספינה אחת שנשברה והייתי מצטער על תלמיד חכם שבה ומנו רבי עקיבא , ובשעליתי כיבשה בא וישב ודן לפני בהלכה אמרת לו בני מי הערך אמר לי דף של ספינה נודמן לי וכל גר וגל שבא עלי נענעתי לו ראשי מכאן אמרו חכמים אם יבואו רשעים על אדם ינענע להם ראשו אמרתי כמותה שעה כמה גרולים דברי חכמים שאומרים מים שיש להם סוף מותרת וראשו להם סוף אמרה תניא אמר ר' עקיבא פעם אחת הייתי מהלך בספינה וראיתי אחת שנמרפה בים והייתי מצטער על ת"ח שבה ומנו רבי מאיר ובשעליתי למדינת קפוטקיא בא וישב ודן לפני בהלכה אמרתי לו בני מי הערך אמר לי גל מרדני לחכירו וחכירו לחכירו ער שהקאוני ליבשה אמרתי כמותה שעה גרולים דברי חכמים שאמרו מים שיש להם סוף אשתו מותרת

תניא אפר רבן נמליאל מיר האבין גילערונט רבן גמליאל זאגט פעם אחת הייתי כהן בספינה אקאהל בין איך גיפארין מיט אשיף אויף רעם ים וראיתי ספינה אחת שנשברה אונ איך האב גינעהן אשיף איז צובראכין גינארין ויהיית מצטער על תלמיד חכם שבה האב איך געהאט צער וועגן דעם תלמיד חכם וואס איז גינען אין דיא שייף וואס ער וועט אויך דער מרונגקען ווערן יפני רבי עקיבא דער תלמיד חכם איז גינען רבי עקיבא וישעלתי ביבשה ווען איך בין ארויף געגאנגען אויף די מרקענעש. ווען איך בין שוין גינען אין דער היים בא וישב ודן לפני בהלכה איז רבי עקיבא געקומען פאר מיר אונ איז גינעסין אונ גיקלערט אין אדן אפרתי בי מי הנה האב איך גיזאגט צו רבי עקיבא מיין זעהן ווער האט דיה ארויס גענומען פון ים אפר לי האט רבי עקיבא צו מיר גיזאגט דף שי ספינה נודמן לי עם האט זיה גיטראפן פאר מיר אפרעט פון אשיף בין איך געשוואמען אויף דיא ברעט ופי גי ופי שבא גי גינעתי לי ראשי נעדער נואל וואסער וואס איז געקומען אויף מיר האב איך איינגעבויגן דעם קאפ ביי דער נואל איז אריבער געגאנגען כפאן אפרו חכמים פון דאנען האבין דיא חכמים גיזאגט אם יבואו רשעים על האדם אויב רשעים קומען אויף אגענטש ויזא זאלין אים טאהן שלעכטס גינעט להם ראשו זאל ער פאר ויזא איינגייגן דעם קאפ ביי דיא צרות וועלן אריבער גיין אפרתי כמותה שעה דאקאלס האב איך גיזאגט כמה גרולים דברי חכמים וויא גרויס זענען דיא בייך פון דיא חכמים שאומרים מים שיש להם סוף מותרת וואס ויזא זאנן אז איינער ווערט דערמרונגקען אין וואסער וואס מען זעהט ארויס פון אלע וייטן רעם ברעג. אונ מען האט דעם קענטש נים גינעהן ארויס קומען פון וואסער איז געוויס אז ער איז דער- מרונגקען גינארין אונ גישטארבין איינווייניג. ווארום אז ער וואלט גילעבט אונ ארויס געקומען פון וואסער וואלט מען דאך אים גינעהן. אונ אז מען האט אים נים גינעהן ארויס קומען. מעג זיין טייב געמען איין אנדער מאן שאין להם סוף

וישאלן להם סוף אשתו אסורה :

קען האט אים גיט גיזעהן ארויס קוקען , קעג זיין טייב געמען איין אנדער מאן , קאמער אז ער ערגעץ טייט אונעק געשוואמען און רי וואלדן האבן אים גינארפן איין וואל צו דעם אנדערן וואל ביז זיין האבן אים ארויס גינארפן אויף דעם גרעג און גיזעהן ארויס קוקען פון וואקער , פון רעקט .

וזהר בא רף מ' ע"ב ת"ת דלילות יוד הא ווא הא

וישאל העם את בלוק ערס יחזק וגו' . פקודא בטר דא לספר בשבחה דליילת מולרים דלויב חיובה על בר נש לאשתה בהאי שבחה לעלמין . הכי אוקימנא כל בר נש לאשתה בליילת מולרים ובהוא ספירה הדי בחדוה זמין חיוב למחדי בשכינתא לעלמא דלתי דהוא חדו מכלא דלתי חיוב בר נש חדתי במריה . וקב"ה הדי בהוא ספור . ביה שמתא כניש קודשא בריך הוא לכל פמליא דלייה ואמר לון זילו ושמו ספורה דשבחה דילי דקא נאשתי בני וחדלן שפורקני . כדין כללו מתכשין וחתין ומתכשרין כהדייהו דישראל ושמשו ספורה דשבחה דקא דלמן בחדוה דפורקנא דמריהו כדין חתין ואודלן ליה לקודשא בריך הוא על כל איטון נסין וגבורין ואודלן ליה על עמא קדישא דלית ליה בשרעא דחלדן בחדוה דפורקנא דמריהו . כדין אמוסא ליה חילא וגבורתא לעילא . וישראל בהוא ספורה יבדי חילא למריהו כמכלא דאמוסא הילא וגבורתא כד משבחין בגבורתיה ואודלן ליה וכלהו דחלין מקמיא ואסתלק יקריה על כללו . ובגין כך חית לשבחה ולאשתי בספור דא כמה דאחמר . כגוונא דא חובה חיוב על בר נש לאשתי תדיר קמי קודשא בריך הוא ולפרסומי ניסא בכל איטון ניסין דעבד . ואי תימא אמאי חיוב חובתא ווא קב"ה ידע כולא כל מה דהוא ויהיו לבתר דנא אמאי פרסומא דא קמיה על מה דלויב עבד וחיוב ידע . אלא דלוי אשתיך בר נש לפרסומי ניסא ולאשתי קמיה בכל מה דלויב עבד . בילא דלויב מלין סלקין וכל פמליא לעילא מתכשין וחמין לון ואודלן ליה לקב"ה ואסתלק יקריה עלייהו עילא ותתא . על דא יאות לאזדהרא בר נש בכל הכי בגין דיסתכח עבדא מהימנא קמי קוב"ה :

מוסר יוסף לחק הלכה פסוקה

מלוקט מספרי מוסר הרמב"ם הלכות איסורי ביאה פכ"א

(א) לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק אחת פנויה ואחת אשת איש . ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה בזירה שמה יתפסו בנה ותלך אחריה להחזירו ויתעללו בה הרשעים שהפסוהו ררך שחוק :

לו לב יתפסו כקנה וזמה פעמי' כל לילי כך ע"י הכהנים

(א) לא יהלכו בנות ישראל פרועי ראש בשוק יודישע מעקמער זאלין גיט גיין אין גאם מיט אפגערעקמין קאפ אחת פנויה ואחת אשת איש סייא ויא איז אליודיגע ויא האט קיין מאן אונ סייא ויא האט לא אמאן ויא תלך אשה בשוק ובנה אחריה א אשה זאל גיט גיין אין גאם מיט איר קינר אונ דאם קינר זאל גיין אין אינקער איר גרה שטא ותפסו בנה מיט האבין מורא אונקער וועלן רשעים חאפין דאם קינר ותלך אחריה יתחזירו וועט ויא גיין צורר רשעים ויא זאלין איר אונעק געבין דאם קינר ותעליו בה רשעים וועלן דיא רשעים מיט איר מנהג זיין שתפסוהו ברה שחוק ונארום ויא

פני שם אדם על לב הטאות נעוריו יחדד האיש וילפת כי על ידי הסתכלות בעריות אותם הלוותה נקשו כדעתו והסעון ויזכר מביאם לנגד עיניו תמיד הם גורם להשחית ולעו והוא עון פליגי הלא תראה ער ואונן שהיו בני ח' שנים בני יסודם הולידו נכדי יעקב אבינו ע"ה כמור שבאבות ונכרתו הנס שהיו בשנות עלייתם והוא עון דור הנובול . האדם אשר יש

בני שים אדם על לב הטאות נעוריו פון דיא צייט וואס רער מענטש געמט זיך אין הארצין צו בעפראכטן דיא זינד וואס ער האט גימאהן אין זיין יונגער יחדד האיש וילפת דאך רער מענטש רערשראקן אונ פארצימערט ווערין פי עי ידי הספלות בעריות ונארום ווייל ער קוקט אויף דיא ווייבער וואס ער קאר גיט קוקען אויף זיין אויג החזרות נקשו בדיעמו ווערין רי צורות אריין גענומען אין זיין מוח והשטן והוצד גרע מביאם לנגד עיניו תמיד דער שטן אונ רער רער ברען פריינגע רי צורות שמענדיג פאר זיגע אויגין וזה גורם להשחית ודעו אונ דאם פריינגט אים דיא זינע זאל ארויס גיין פון אים והיא עון פליגי אונ דאם איז אשטארקע

זינד הא תראה ער ואונן שהיו בני ח' שנים בני יהודה הצדיק נכדי יעקב אבינו עליו השלום בחור שבאבות ונכרתו דו קענקט זעהן ער אונ אונן ויא זענען ארט גיווען צו אקט יאהר , ויא זענען גיווען דיא קינדער פון דעם צדיק יהודה , דיא אייניקלאך פון יעקב אבינו וואס ער איז גיווען דער בעקמער פון די אבות אונ ויא זענען פארשימען גינארין פון דער וועלט הנס שהיו בשמות עליונות אפילו זיי זענען גיווען לשמות פון אנאנין הויבין ארט והיא עון דור השביל דאם איז גיווען דיא זינד פון דיא מענטשין וואס אויף זיי איז געקוקען דער מבור והאדם אשר יש לו לב רער מענטש וואס האהאך צו בערעקענען יתשוב ביה ובמה פגמים בא ידיו בה עי ידי הרהורים וועט ער בערעקענען ווי פיל האהאך ער איז געקוקען צו די עבירה פון זינע לבבילה רורך זיגע פראכטונגען פון ווייבער והיא הדי

נשענה שמים כאזכר לכל מין כפיס נכונה כי הוא פושע גמור
 כי ע"י כסתלות כשרות כל לידו הפרסו וע"י הכרס להפסית
 והכרס לח כניו וטעם חותמת דמלכא. ונברו רחמינו להפריך אפו
 חולי יסוב כחטוטה ויתמלמל כדודי והמקס ושכ ורעל לו :

(כ) אמר להוציא שבת זרע לכבלה לסיכך לא יהיה
 אדם דש כבשנים וזורה כבתין ולא ישא קטנה שאינה
 ראויה לילד אבל אלו שבמאסין כיד וכו' ציאוין שבת
 זרע לא די להם שאיסור גדול הוא אלא שהעושה
 זה כנידוי הדו יושב ועליהם נאמר ידובם :

חולי יסוב כחטוטה ויתמלמל כדודי והמקס ושכ ורעל לו :

האבין געחאפט דאם קינד גאר וועגין דעם
 גילעקטער. די מוסקער נאר מוויין קומען צו וויי
 אין שטוב אפגעקען דאם קינד דערנוייל וועלן
 זיי מיט איר קונד זיין: (כ) אסור להוציא שבת זרע
 נכפיה קען פאר גיט אויסציהען פון זיך זרע אויב
 עס איז גיט צו האבין קינדער לשיכר יא יהיה אדם
 דש כבשנים וזרעה כבתין דריבער ווען אפענאש
 בהקצת זיך מיט זיין ווייב און ער זעהט עס
 דארף זיין פון אים ארויס גיין דיא זרע זאל ער
 גיט ארויס געקען דעם גליד און אויס גיסקן די
 זרע אויסער איר נא ושא קפיה שאינה ראויה לילד
 און ער זאל גיט געמיין אנויב אעלעס וואס
 איז נאך אקנד וואס יא קען נאך קיין קינדער
 האבין זאל אלו שטנאסין כיד וכו' ציאוין שבת זרע
 קענען וואס זענען קונד מיט דיא הענט און
 ציהען ארויס פון זיך זרע יא די קסם שאיסור גדול
 הוא גיט גענוג פאר וויי וואס דער איסור איז
 גרויס אלא שהעושה זה כנידוי הוא יושב נאך דער וואס
 סוהט דאס איז ער אין חרם געליקט נאך אויף
 וויי איז גינאנט גיטארין. זיךס דיים כלאי אייערע
 הענט זענען פאר מיט בלוט ופאילו הרג את הנפש
 און עס איז גלייך ווי ער וואלט געהרגט אפענאש
 ווארום פון דיא זרע וואלט דאך גיבארין גיטארין אקנד :

מפעהו שיהיה פאניגס און דער זיך הרע גארט אים
 און זאגט אים ער זאל גיט זארגין וועגין דיא
 עבירה די זרע איז ארויס גענאגען פון אים גיט
 וויילענדיג אקל אין כפיה נכונה אפער דער זיך הרע
 זאגט גיט ריקמוג כי הוא פושע גמור ווארום ער איז
 אאמטר זינדער ווייל דער מענאש אליין האט
 אויף זיך געבריינגט דיא זינד כי על ידי הפסקות
 בערית בא יבד הההור ווייל ער האט געקוקט אויף
 ווייבער וואס זענען אסור צו אים. דריבער האט
 ער גיטראכט אין וויי זאל ער זיך הרע להשחית און
 דורך דעם טראכטונג איז פון אים ארויס
 גענאגען זרע והרג את בניו און ער האט געהרגט
 זיינע קינדער ופסא חתמא דמלכא און ער האט
 מטמא זינען די חתומה פון מלך הקדוש ברוך
 הוא דאס איז דער ברית מילה ונברו רחמינו להפריך
 אפו די חתומה פון גאט האבין זיך געשטראקט
 אויף אים ער זאל איין האלמין זיין פלגס אויף ישוב
 בקטובה מאמער וועט ער מאהן השוכה והפטר
 כדודי וחקמה און ער וועט זיך פארביטערן מיט
 זרע און חרמה זשכ ורשא כי און ער וועט סאהן
 חשוכה וועט ער געהיילט ווערן :

ווארום פון דיא זרע וואלט דאך גיבארין גיטארין אקנד :

אונקלוס בא יום ד תורה

לחשך פתח ד'א יהודה נש' י' יה יהוה רוח יוד הא ואו הא נשכה יהוה חיה יחיד ר' רמלו ר' אל שם
 ב'ן שבטיה בנקוד חולם :

וואוהי פרעה למיקרי מו וימהר פרעה לקרא למשה
 למשה ולאהרן ואמר ולאחרון ויאמר חטאתי ליהוה
 חבית קדם י' אהרן ויבן: ויבן שבוך כען
 אלהיכם ולכם: י' ועתה ש'א נ'א

בקשת פרעה על חטאיו

(מו) דאמר חטאתי לה' אלהיכם ולכם. ועתה שא נא
 חטאתי וי'. כי פרעה מלא כעלמו חטאת לכו' ולמשה
 פירוש לתורה אלהים

(פז) ונסתר האם פרעה געאייילט און האט גילאזט
 רוסין משה מיט אהרן ויאמר און האט גינאנט צו
 און צו אייך: (זי) זעהת און אצונד שא קעט איה

ספר הישר משלי חכמים

צו אברהם אבינו, דיא יודין האבין גיט גיטארט ארויס
 גיין פון מצרים ביא נאכט. וויי האבין גיטאנט מיר ויילען
 גיט ארויס גיין ביא נאכט וויא גנבים, און וויי האבין
 גענאגען צום סיף גילום און האט ארויס גענאגען פון
 זייסונג, זיך האט געשריבען ווער עס וועט מיר כיינגען דעם
 קענערי, אפילו דער גנב וועט אים כיינגען און וועט מורה
 געווארט אין מצרים ביי איר דער קריה. משה איז דערנוייל

חֲטֵאתִי אַךְ הַפַּעַם וְהַעֲתִירוּ לַיהוָה
 אֲלֵהֵיכֶם וַיִּסַּר מֵעָלַי רַק אֶת־הַמּוֹת
 הַזֶּה: יי וַיֵּצֵא מֵעַם פְּרַעְה וַיַּעֲתֵר
 אֶל־יְהוָה: יט וַיִּהְפֹּךְ יְהוָה רוּחָיו
 חֶזֶק מְאֹד וַיִּשָּׂא אֶת־הָאָרֶבָה
 וַיִּתְקַעְהוּ יָמָה סוּף לֹא נִשְׂאָר אָרֶבָה
 אֶחָד בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִם: כ וַיַּחֲזֶק
 יְהוָה אֶת־לֵב פְּרַעְה וְלֹא שָׁלַח אֶת־
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פכא וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־

חֲוָבִי כְּרַם וַיִּמְנָא הַקָּדָא
 וְצִלֵּי קָדְשִׁי: יי אֶתְהַבֵּן
 וַיַּעֲדֵי מִנֵּי לַחֲדוּת מוֹתָא
 קָדְוִי: יט וַיִּפְקַ מְלִיטָת
 פְּרַעְה וְצִלֵּי קָדְשִׁי: כ
 יט נִהְפֹךְ יי רוּחַ מִצְרַיִם
 פִּקְוִי לַחֲדָא וְנִמְלֵ ית
 נִבְכָּא וְרִמְהֵי לִנְמָא דְסוּפָה
 לֹא אִישְׁתָּאָר נִבְכָּא חַד
 בְּכָל תְּחוּמֵי מִצְרַיִם:
 כ וַחֲזָקוּ יי ית לִבָּא
 דְּפְרַעְה וְלֹא שָׁלַח ית
 בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: פכא וַאֲמַר יי

רשבים

(יט) ויהפך ה' רוח ים. כי רוח הקרים הביאו מן
 (יט) ויהפך ה' רוח ים. כי רוח הקרים הביאו מן
 חת סיחס מלמד ששם הנכרדים ועם הכרדים היו נחשים וביי
 מומחים כהם ט"כ אמר ויכר מעלי את המות:

בעל המורים

רש"י שפתי חבמים
 ר"ל מדכתיב לעיל וישא את הארבה לליל עוד לא נשאר ארבה
 א' וגו' ונכי ערוב לא הולך הקרא ללנות שאף המלומים לא
 כמורחה של א"י לסיכך רוח ים תקפו לארבה כימה סוף כנגדו. וכן מליט לעיני תחומין שהיא פונה ללד המרה
 שנלמד (שמות חג) מים סוף ועד ים פלשתיים ממוזח למערב שים פלשתיים כמערכ היה שנלמד כפלתיים
 (לפניה ב) יושבי חבל הים גוי כרתים: לא נשאר ארבה אחד. אף המלומים מ שאלמו מהם (כ"ר):

בקשת פרעה על תמאיו
 למטה. ט"כ תחלה אמר תמאיו לה' אלהיכם ולכם. וכלל את
 משש וזהו כנח נכח לם. ואל"כ חזר ואמר למטה לכהו ופתה
 פירוש לתורת אלהים

דיה ויניא מיר מוחל מיינע וינד נאר דאס קאהל
 והקמירו אונ בעט גאט איינער גאט ויכר געזי אונ
 ער נאר פון מיר אפ טאהן דק נאר דעם מויט
 דעם היישעריק: (יח) ונצא איז משה מיט אהרן
 ארויס גיגאנגען פון פרעה גימיר אונ משה האט
 גיבעטן צו גאט: (יט) ויהפוך יי האט גאט פאר
 קערט ונארום אהרן ווינד האט גיבראכט דעם
 היישעריק אונ היינט האט גאט פאר קערט אונ
 האט געשיקט יום אוניט פון מערב נייט ויינער
 אשטארקן וישא אונ ער האט אטועק גימראגין

משלוי חבמים
 זיין אונ ער האט גענוקט אונ ער האט געזען אויף דער געגנט
 אונ גיט אים מיר צוריק, וועל איך אים געבן מוינגער רובל,
 אבער דו האסט דען מיר גיטאלס געבן דעם פינגערלי, דו
 האסט דאך גיטאלס געבן דעם פינגערלי צו אונג, אונ דער
 פינגערלי ואל נאכדעם בלייבן ביזא דיר אונ ביזא דעם געב,
 אונ איך ואל דעם פינגערלי ביין מאהר האבין, דו האסט מיר
 גיטאלס געבן דאס פינגערלי ווייל דו האסט געמיינט אויך ביין
 דער געגנט ווען איך וואלט גענוקט דאס פינגערלי פון דיין האנט, וואלטו געהאט אפגינג פאר דער
 וועלט, דו האסט מיר גיבעטן דאס פינגערלי אונ איך גיב דיר גיט די מוינגער רובל, אפילו די פגנה איז אפאקסיר. דריבער
 האב

מִשֶׁה נָטָה יָדָהּ עַל-הַשָּׁמַיִם וַיְהִי חֹשֶׁךְ עַל-אֲרֶזַן מִצְרַיִם וַיִּמַשׁ חֹשֶׁךְ:

לְמֹשֶׁה אָרִים יָדָהּ עַל צִיַּת שָׁמַיָא וַיְהִי חֹשׁוּכָא עַל אֲרֶזַא דְּמִצְרַיִם בְּתַר דִּי עֵדֵי קַבִּיר דִּילַיָא :

רשבים

הים ורוח מערבי החיוור לים : (כא) וימש חשך . של לילה יאמסו ויאפיל זמן מרובה שלא האירה כמו ולא יהל שם ערבי כמו לא יאהל . כלוי החשך

רש"י

נשאלו כיון שסם חיות טרפיהו כדלוי לא היו דליון חיון מחמד : ב פירוש וימש חושך משמע שחיתו של חמש יום כלין ונקרא משמע שהיתה מכה נחודתה בחושך ולא של לילה וש"ס יותר וכו' : ב רליוו לומר כמו חמש דהיינו לילה דעל יום שטבר אומרוס אמתול ועל לילה שטברה אומרוס חמש : ע פירוש אחר שהסיר חושך של לילה והתחיל היום כלאו זמן התחיל אותו חושך : ויהל לא יטהר חשלו וכן (ש"ב כב) ותאורי חיל כמו ותאורתי חשך ויהל חשך וימש חשך . ויהשך עליהם חשך יותר נ מחשכו דיעדי קבל ליליא ע כשיעט סמוך לאור היום . אבל אין הדבור מיושב על הו"ו"י של וימש לפי שהוא כתיב אחר ויהי חשך . ומ"א פותרו לטון (דברים כח) ממשש בלהרים שהיה כפול ומכוסל ועב עד שהיה בו ממש :

ענין החושך

(כא) ויהי חושך על ארץ מצרים וימש חושך . הסכ"כ כתב שהחשך של מלרים היתה כריאה חמה [ל"ל כלאו חשך] שהיה קודם שכתב האורן לא כלאר חשך אשר הוא הליכה אור כלאר תכל השמש ותעדר וזיחה אורה יהיה חשך . רק כריאה חמה נהיתה . כי השמש חוצה כשנים אורה כבכרחה . ועל ישראל ועל כל הארצות חושב אורה . רק בלתי מלרים ה' חשך . וכוו שני הפסוק בנושא אחד . השמש חוצה ממש . ועל הארץ היה חשך אפלי . וזה כונת דוד המלך ע"ה שיה חשך

פירוש להורות אלהים

נטה ידה על השמים יניג דיון האנדר אקעגין דעם דיקעלר ויהי חשך על ארץ מצרים עם ואל ויון

משלי חכמים

דאב איך פון דיר געלאבט איז האב דאס פינגערלי גיט געזאלט געזען . נאר דו האפט אים פגראפין . דו וואלסט אים נאך דעם קישש ציריק ארויס געזען און ער זאל קלייבן בייא דיר . און בייענע קנעקס האבן אים פרויך ארויס געזען . פאר וואס קומט דיר מיטענד רובל . פאקקעט . דו גייסט ווייטער אנטג אינעם קינעם דיר פון נאל דיר פלאצין . דאס וואלדיגע איז גייען בייא פקעה . פקעה האט געקאמ אפגעה . נאט האט אריין קבורים . דא וידן האבן געזענין פון סוכות און

תרגום

להחשיך מל"ה דא צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהודה נשבה הנצח ארני נשבה הרוח והנה היה יחידה הנצח ויהיה הרוח אל שם בן שבעשה :

א את לא תחפר עבדי עקב א אתה אלהי תירא עבדי עקב נאסיהוה כי אתה אני פי אעשה כלה בכל הגוים אשר הדרתיה שמת ואתה לא אעשה כלה וישראלה למשפט ועמך לא אעבד גמירא

ואימי ערה יסרוין לאלפיהם ברם בדיון סחור ושיצאה לא

רש"י

(ה) ויסרתך למשפט . מעט מעט : (ה) כי אעשה כלה . כלל אף אם אעשה כלה בכל הגוים וכו' . הנה חיון לא חלה עם כי חסיה כאלהם : וישראלה למשפט . אייך חיון כמשפט הכלוי גלות חיון לנפוש ולא חנקו אותך מן הכל . שובא העולם יקו ממך כלל לא אכרתך מן

אשיצנה : ב דבה פתגם
 נבואה מן קדם יי עם ורמיה
 נביא על פלשתאי עד לא
 יחיי פרעה ויקחי נת יחבי
 עזה : ב פדנן אמר יי הא
 עממיא אתן מצפונא ויהון
 פנתל קנבר וקזון ארעא
 ויקלאה קרניא ויקחיון בהון
 ויצהון בגי אנשא ויליון קל
 יחבי ארעא : ד מקל מסופגית
 פרתה גברוהי פועל לרתכוהי
 ארתגושה נקלוהי לא בתפגן
 אבתן לרחמא על בגין
 מאתירשלות דיון : ח על יוקא
 דאחי למיבו נת פל ארעא
 פלשתאי לשיצאה לצור
 ורצידון פל שאר קעיד ארי
 אכיו יי נת ארעא פלשתאי שאר נגות קפוטקאי : ו מטת פורענותא
 ליתבי עזה אהברו אשקלגאי
 שאר הוקפיהון עד אימתי תתקמון :

ונקה לא-אנקך : ב אשר היה דבר-יהוה אל-
 ירמיהו הנביא אל-פלשתים במדום יכה פרעה
 את-עזה : ג פה | אמר יהוה הנהמים עלים מצפון
 והיו לנחל שומפה וישמפו ארץ ומלאה עיר וישבי
 בה וזעקו האדם והילל כל יושב הארץ : ד מקול
 שעמית פרסות אביריו מרעש לרכבו המון גלגליו
 לאהפנו אבות אל-בנים מרפיון ידים : ה על-
 היום הבא לשדוד את-כל-פלשתים להכרית
 לצר ולצידון כל שריד עזר כי-שדד יהוה את-
 פלשתים שארית אי כפתור : ו באה קרחה אל-
 עזה נדמתה אשקלון שארית עמקם עד-מת
 תתגודדי :

אכיו יי נת ארעא פלשתאי שאר נגות קפוטקאי : ו מטת פורענותא ליתבי עזה אהברו אשקלגאי שאר הוקפיהון עד אימתי תתקמון :

רשיי

ונקה לא אנקך. לא אשמך חוקך : (ב) אל פלשתים .
 על פלשתים: (ג) והדילל . ל' יללה וזעק: (ד) שעמית .
 פסיעות: מרעש . אשר לרכבו: גלגליו . חופן
 מרכבותיו: (ה) אי כפתור . חיי כפתור: (ו) נדמתה .
 נכרתה: תתגודדי . תשרעי כאלל וכככי :

מצודת דוד
 מן הטולם : (ב) את עוז . היא סיחה מחין פלשתים ופרעה
 הכה אותה כעת שחור מדרכו שלה ללכת לעזור לישחל מול
 הכשדים כ"כ כס"ע : (ג) הנה סים וכו' . הם הכשד' היושבים
 בצלום השוטפים כמים רבים : והיה נחנח שומפ' וגו' . ר"ל
 אברו ויכלו ארץ פלשתים והמלאים ממלאים : חתה : עיר . כל
 עיר ועיר היושבים בה : וזעקו . יעקו כקול מר : (ד) מקול
 שעמית . מקול פסיעות פרסות קסיו' החוקים וההכרעת קול
 שיהיה לרכבו ומקול המיית גלגלי המרכבות יאחוס החלה עד לא יפנו אבות על בניס להילס כי יפנו ידקים ויחאשו מן
 ההלל : (ה) על היום הבא . מוסב למקרא על מעלה לומר רפיון הדקים יסיפ בעבור היום ההוא הכה לעודו חל כל
 פלשתים : לצור ולצידון . גם המה מחין פלשתים : כל שריד עזר . ר"ל לא ישאר מי שיוכל לעזור במלחמה כי לא ישאר מן
 כי אם נשים ועף : כי שרדו ה' . ר"ל כהשגת המקום יכה להן השודד : שארית אי כפתור . ר"ל אף השארית יעודד כי
 לא ישאר מה מאי כפתור וגם היא מחין פלשתים : (ו) באה קרחה . ר"ל כה מעוה נחלש השער מכל וכל ושארית מוקרתם
 ר"ל לא נשאר כלום ממנה כי פעם יכה פרעה ופעם ל' : נדמתה אשקלון . נכרתה אשקלון אף השארית מהיושבים בעמקים עם
 כי רבים היו : עד מתי תשרעי כשרך מחמת עזר וזלל כלומר הכה מאלו הגודד' מחמת פרעה ועתה שנית
 ממכת ל' ועד מתי תתגודדי . עד מתי תשרעי כשרך מחמת עזר וזלל כלומר הכה מאלו הגודד' מחמת פרעה ועתה שנית
 ממכת ל' ועד מתי תתגודדי עוד וזלל כלומר כענין מליצת המקונני' :

תרגום

לחמשין מיסוד וסלכות ד'א שנין רלת יוד נפש שנין שנין רלת שנין רלת יוד דוח יאהרונהי נשמה דיסוד א' אר
 ארנ ארני נפש ארני רוח ארף רלת נון יוד נשמה דמלכות ו' הר ו' ה' חיה יחידה דיסוד י'ה'ה חיה יחידה
 דמלכות אל שם ב"ן שבעשה

חמשתין מיסוד וסלכות ד'א שנין רלת יוד נפש שנין שנין רלת שנין רלת יוד דוח יאהרונהי נשמה דיסוד א' אר
 ארנ ארני נפש ארני רוח ארף רלת נון יוד נשמה דמלכות ו' הר ו' ה' חיה יחידה דיסוד י'ה'ה חיה יחידה
 דמלכות אל שם ב"ן שבעשה

רשיי

חכמת ערום הבין דרבו ואולת כסילים מרמה : ב אולים
 דארסא ושמייתא דקכזי
 רמיותא : ב קסילי קתלין

בחמשה ובגיתתריצי רעותא : ג לבא ידע קבת נפשו
 מצודת דוד
 (א) חכמת ערום . יסוד חכמת הערום הוא להבין לרכו לכל
 יעשה כפי ההדמון ויסוד אולת הכסילים הוא לעשות
 המרמה שחשב כי לא יעשו נם המה כפי ההדמון : (ב) ידע
 אשם . האשם שמכיו הוא חזין עליו להתכפר על מעלו אבל
 בין ישרים יוש עלון ה' ומכני קרבו : (ג) לב ידע . לנו על
 פירוש עיט

תרגום

חכמת ערום . הוא שהוא חכם להבין לרכו :
 ואולת כסילים . היא המרמה שלהם :
 (ב) אולים יליץ אשם . לריכין לתת ממון למי שמסאף
 לו : (ג) מרת נפשו . טרחה וגיגעו שעמל בתורה :

(א) חכמת ערום הבין דרבו די חקמה פון אהבם איו
 ער זאל פארשטיין זיין וועג . זיין
 פירונג . ער זאל וויקען וואס ער טוהקט וואגט
 קסילים מרמה דיא נארעשקייט פון דיא גארען איו
 זייערע פאלשקייט וואס זייא ווילען טאהן :

יבשמתיה לא מהערב ובשמתיה לא יתערב ור: ד פית רשעים ישמד ואהל
 נכראה: ד ביקא דרשעי ישראל יפרים: ה יש דרך ישראל לפני איש ואחריתיה דרכי
 ישמעו ומשפנת דרשעי מות: י גם בשחק יכא בגלב ואחריתיה שמחה תונה:
 מפרים: ה איה אורחא

דקרין בני נשיא דרשיא היא נסופא אורחא דמותא: ו ינף בניחקי: נקאב לבא נסופא
 דתדונה המוצא:

דשי

ובשמתיה לא יתערב ור: כשיקבל שכרו לעמוד:
 (ה) יש דרך ישראל לפני איש. העשה עבירה:
 (ו) גם בשחוק. הקב"ה משחק עמהם בעולם הזה
 יכאבלבס לעמוד לבא:

מצורת דוד

האדם יודע ומרגיש במטרות נסכו בעולם התורה וזין וזלוג
 מרגיש בלערו של זה ולכך בשמתיה בעת קטול השכר לא יתערב
 זה לחוק כי יו לבדו יקבל שכרו משלם: (ד) בית. ר"ל עם
 שהוא כלין חוק וכדרך הכות: והאר: עם שהוא ערלי כדרך
 האהל אבל מקום ספרים ויעלה מעלה: (ה) ישראל לפני
 איש. כרחם בעיניו כי ישר הוא: ואחריתיה. אבל סוף דרכי
 כי לא עבר בזה על מותו ה' מכל מקום יכאב לבו בעת יקבל
 סגולתו על שפה לבו לעולם: ר"ל א"כ סופה חסיה אשר השמתיה חספך לעולם:

פירוש עימ

זיין זאלין לויב האבין איינער דעם אנדערין זיין
 זשים רצון און ווען פרוקע מענטשן ווערן צו
 זאמען, דער פרוץ וויינער איז וואס אלע מוהען
 גלייך דעם ווילען פון הקב"ה, דאס בהעקמ
 זייערע הארצער איינע צו דיא אנדערע: (ג) לב
 יודע מרת נפשו דער רשע וויים דיא בישערקייט
 פון זיין נשמה, ער וויים ער איז אוידיגער
 זשפחתו לא יתערב ור און אין די שמחה פון צדוק
 קען זיך אויך קיין פרעמדער אריין מישען. ווייל
 זיין שמחה איז אאינווייניגסעם שמחה, דיא
 שמחה פיהקט גאר זיין אייגענע הארץ: (ד) בית

ברטנורא

משנה כבא מציעא פרק ח

עיקר הוי"ט

פרק ה א איהו נשך. שהוא נושך דשקיל מנייה
 מאי דלא היכי ליה: המרבה בפירות.
 המרבה שכר לעלמו פסירות וזין כהלוף' כסף. וזין
 כהלוות פירו' הוי ריבית (ה) שכרי המרבה ממונו (ב) אלא
 דכסיפא ריבית דרבנן קמפרש
 שהוא דרך מקח וממכר (ג):
 דינר זהב. כ"ה דינר
 כסף

(א) דלכתי את כסף לא תתן לו כנשך ובמרבית לא תתן אלהך
 ולא כחכי את כסף לא תתן לו כנשך ואלכך במרבית קרי
 ביה הכי את כסף לא תתן לו כנשך ובמרבית ובנשך ובמרבית
 לא תתן אלהך ולמה חלקו כהכות לעטור עליו בני לאוין. גמ':
 (ב) רש"י ר"ל דלא טעמא דקרא קאמרי ולא קאי אפירות אלא
 אהלוות כרף וכלו' למרבית
 דקרא קאי נמי עליה וכן כגמרא
 מי אילא כשך כלא תרבית.
 ומתו"ט: (ג) וחלקו בשמות
 דלרבית דלורייתא קורא נשך

נושך. ואיהו הרבית. המרבה בפירות כיצר לקח הימנו חמין בדנינר זהב הכור.

אין דיא תורה שטייט. את פספף לא תתן לו כנשך
 חכר. אזי ואלקט אים בייסין, דו זאלקט געבען פון זיין חכר וואס דו האקסט אים ניש
 גיגעבען, דאס הייקט געבעסין (טארקסטו ניש), ונמרבית לא תתן אלהך' זיין עסינווארג
 זאלקסטו גיט געבען צו זיין חכר, אז דיר זאל גיבערשט ווערין, דו זאלקט האבן בעקר וויא
 דו האקסט אים גיגעבען טארקסטו גיט, זאגט דיא משנה.

פירק ה א איהו נשך וועלכעס הייקט געביסען וואס
 מען טאר גיט זאיהו תרבית און
 וועלכעס הייקט גיבערשט ווערין וואס מען טאר
 גיט איהו נשך וועלכעס הייקט געביסען זיין חכר
 וואס מען טאר גיט מניה סלע בחשמה דערין ער
 פאר בארנט אמאלער דאס איז פיר גיריון מען
 זאל אים אפ געבן פינג גילדין פאמיה חסיש כשיש
 ער פאר בארנט צוויי סאה ווייץ מען זאל אים

דמתי כרישא וזריכות דרבנן קור' תרבות שכתוב אח"כ :
 (ד) כשי' ולא קמי אסור חלא חוין ונקט רישא לרבותא דמישא דיון
 אסור אפי' שבה נזכה פסק הרמב"ם על חטין שהיה דרך מקח
 וממכר ולא דרך הלוואה והתוס' קטש עליו ופי' דלקח חטין דתק
 נמי כהמל' מלווה שהיתה לו עליו ככר ואסור קמי' גם אחתיו ;
 (ה) ואפי' דלא מקמי' ולא הויל'
 ריבית הוול' ואם כה' לחזור
 קמי' עליהו כמי שפרע דמי'
 ועתי' : (ו) ואפי' קמיל'

וכן השער. עמדו חטין בלי דינרין. אמר
 לו תן לי חטין שאני רוצה לזכות. ולקוח
 בהן יין. אמר לו הרי חטין עשויות עלי
 בלי דינרין. והרי לך אצלי בהן יין. ויין אין לו: ב המזוה
 את חבירו. לא ידור בחצרו חנם. ולא ישכור ממנו בפחות.
 מפני שהוא רבית. מרבין על השכר ואין מרבין על המכר.
 כיצד השכיר לו את חצירו ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי

החיל ואינו נותן לו דמים שנוכל לומר יכול הוא לקנות
 ולפסוק על החוב יין. אסור אם יין אין לו דמי היה לו יין
 היה קנין לו מעכשיו לזה שכל לפסוק על החוב יין. וכי
 חייקר כדמותו חייקר (ה) : ב מרבין על השכר.
 כשכר המתנת מעות השכירו: ואין מרבין על המכר.
 כאלו כסוף (ו) הלכך כי שקול מניה סלע כחדש דהוה לכו

ארענדי' ופי' און צוואנציג גילדין אפור וכן
 השער און דער קמח אין גאם איז אויף גינען
 ארענדי' אפור, און ראובן האט אים גינעבין
 פאר אים געלט אויף דעם גאנצן יאהר, און
 סאיי טייך נועט ווערן וועלנעלעך און סאיי עם
 נועט ווערן טיינערער, זאל שמעון רעכענען
 ארענדי' אפור ואון אפילו שמעון האט גיין
 נוייץ, דאס מען מען. אפילו עם ווערט טאקי
 שפעטער טיינערער נוייץ, מען אויף שמעון
 געבין צו ראובן נוייץ אויף ארענדי' אפור, און
 מיר זאגן גיט פאר וואס מיהט דאס שמעון,
 געוויס נוייך ראובן גיט אים פאראויס געלט,
 אז דאך דאס רבית (פראצענט), פון דעסטועניג
 מען מען, נוייך ראובן גיט אים געלט צו
 שמעון, און דער קמח אין גאם איז ארענדי'
 אפור, הייסט דאס אהאנדי', גיט פאר פארקניגט,
 ווארום עם איז גלייך וויא ראובן וואלט גימאכט
 שמעון פאר אשליח ער זאל גיין אין גאם קויפן
 פאר די גאנצע געלט נוייץ און קאזין ליגען ביי
 זיך און ראובן זאל פון וויא געמען אגאנץ יאהר
 דיסקאונטיוו, און אז נוייץ איז טיינערער גינוארין
 זענען דאך ראובן נוייץ טיינערער גינוארין געו
 חטין בשליש דירין אויב נוייץ איז טאקי טיינערער
 גינוארין, עם איז גינוארין דרייסיג גילדין אפור
 זיבן זאגט ראובן צו שמעון פון די חייב גיב מיר
 מיינע נוייץ שאני רוצה זעבן זליבא גענו אויך נוייך
 די נוייץ פארקויפן און קויפן פאר וויא נוייץ
 אפר גיט זאגט שמעון צו ראובן הרי הסך עשויות עלי
 בשליש דיינע נוייץ איז שוין פאר רעכונגט אויף
 מיר צו דרייסיג גילדין אפור, געלעבין צו זאמען
 וויא פיל געלט דיר קומט בייא מיר גיבן זך אצלי
 יין און די האקט בייא מיר נוייץ פאר דעם חוב,
 און וויא האבן צווישען זיך גימאכט אקמח אויף
 נוייץ אפילו אויף דעם זעלביגען קמח וואס איצט

כסף: וכן השער, כך היו נמכרין בעיר והותר לו לתת
 מעית עכשיו ע"מ ליתן לו זה חטין כל ימות השנה בדמי'
 הללו כשיעור מעותיו (ד) ואף ע"פ שעכשיו אין לו חטין.
 דתן כפרקין יאל השער פוסקין. אע"פ שאין לזה יש
 לזה ויכול המוכר להקנותם
 עשה במעות הללו: עמדו
 חטין בשלישם דינרים
 אמר לו תן לי חטין.
 וזה נומר אם נתן לו חטין.
 אבל אם פסק ליתן לו כהם
 יין אסור שמה יוקרי היין
 הואיל ואין לו יין, ואף על

פי שפסק עמו כשער היין של עכשיו וכבר יאל השער
 יין בדמים שקיבל חלא כה' לעשות עליו דמי החטין חוב.
 היה קנין לו מעכשיו לזה שכל לפסוק על החוב יין. וכי
 חייקר כדמותו חייקר (ה) : ב מרבין על השכר.
 כשכר המתנת מעות השכירו: ואין מרבין על המכר.
 כאלו כסוף (ו) הלכך כי שקול מניה סלע כחדש דהוה לכו

אין אין גאם, שמעון זאל געבין צו ראובן נוייץ
 אגאנץ יאהר, פאר דעם געלט וואס קומט פון
 אים, אויף דעם קמח וואס איצט איז אין גאם,
 אפילו עם נועט טיינערער ווערן נוייץ זאל ער
 אים אויף געבן אויף דעם איצטיגען קמח וכן איז
 יו און שמעון האט גיין נוייץ, פאר מען גיט,
 ווארום איצט איז שוין דאס גיין האנדי', נוייך
 ראובן גיט אים גיין געלט, דאס איז גאר אהוב,
 עם קומט ראובן אהוב פון שמעון, דריבער אויב
 שפעטער נועט נוייץ טיינערער ווערן און שמעון
 נועט געבין דיא נוייץ צו ראובן אויף דעם
 וואלנעלין קמח, פאר וואס מיהט דאס שמעון,
 געוויס נוייך ראובן נארט אים דאס פריערדיגע
 געלט, דאס דאך דאס רבית, גאר אז שמעון
 וואלט געהאט נוייץ, וואלט גיט אסור גינען
 ווארום ראובן וואלט שוין זוכה גינען די נוייץ
 וואס שמעון האט, אז דיא נוייץ ווערט טיינערער,
 איז דאס ראובן נוייץ טיינערער גינוארין, אבער
 אז שמעון האט גיין נוייץ פאר מען גיט וועתוימו:
 ב הפניה את חברי אז ראובן האט פאר פארקניגט
 געלט צו שמעון יא ידור בחצרו חנם פאר גיט ראובן
 וואלנען ביי שמעון אין הויף אומקומט יא וישכור
 פסגו בפחות און ראובן פאר גיט דיינען אדריה
 ביי שמעון וועלנעלעך וויא שמעון פארקניגט צו
 איין אנדערין פגני שהוא רבית נוייך דאס הייסט
 פראצענט מרבין ען משכר מען מען געמען
 טיינערער נוייך מען נוארט די געלט פון שקירות
 פון פארדינגען זיין פרובי עי הסך און מען פאר
 גיט געמען טיינערער נוייך מען נוארט די געלט
 פון פארקויפונג פיצד וויא מיינט מען השכיר לו את
 חצרו ראובן האט פארדינגען אשמוב אין זיין הויף
 צו שמעון ופאר יו און ראובן האט גימאכט צו
 שמעון אם מילכשו אתה נותן לי אויב דו וועסט מיר
 איצט געבין דאס דירך געלט פאר אגאנץ יאהר

לשם לו שכירות עד סוף החדש. והאי דל"ל אם מעכשיו תתן לי הרי היא שלך כ"י כלשם אי הוה מקדיש ליה הוה מחיל ליה מדמי השכירו' ומוגר ליה בשחי' משוי'. אבל גבי מכר משמך המקח דינו ליתן המעות וכי אמר ליה אם מעכשיו תתן לי הרי הוא לך כאלף וזו. הן הן דמיה וכי מטפיו עליהו לגנוח. שבר המתנת מעות הוא: מכר לו את שדהו זכור. והיה מעלמטלים וכל סחורה אם מכר לו יותר משויה בשכר המתנת מעות אסור והווי אבק

בדקושי פ"ג מ"ז דינאן לטכרות מחמלה ועד סוף היינו נכנדי יום. כעכל יום ויום מרוח כננדי יום. כ"י: [6] שדרה. ואלה פני ה'ליוו כמו כרישא דמלחא אנב אורחי' קמ"ל טלם טביע לירי כ"ר למכור קרקעותו שימכר דסרו וכל חלרו כדמכחי קמ"ל כס"ס כפר ומכר מחמתו גוי' והלך כי ימכור בית מושב:

הרי הוא לך בעשרה סלעים לשנה. ואם של חודש בחודש בסלע לחודש מותר. מכר לו את [6] שדרה ואמר לו אם מעכשיו אתה נותן לי הרי היא שלך כאלף וזו אם לגור. בשנים עשר מנה אסור: ג מכר לו את השדה. ונתן לו מקצת רמים. ואמר לו אימתי שתרצה הבא מעות וטורל את שלך אסור. הלוחו על שדרה ואמר לו אם אי אתה נותן

ריב"י מדבריהם וכל אבן ריבית אם נתן אינה יולאה כדלוייס דללו ריבית קלוזה דלוריייתא יולאה כדלוייס: ג הבא מעות וטורל את שלך אסור. הבא מותר מעות טלךך ועול טלךך אסור לעשות כן וכגון שאלר לו מוכר ללווקא לכי מייית'

מותר המעות קני מעכשיו לפיכך אסור לעשות כן שאם יחלל מוכר הפירות בתוך כך לכשיביא זה המעות נמלא שדה זו קנוי' לו מיום המכר וזה אכל הפירות בשכר המת' מעותיו ואם יחלל לוקח פירות מעכשיו מחל לא יביא מותר המעות ויחזור לו זה מה שקבל ונמלא שלא הייתה הסדה קטויה לו. דהא לכי מייית' קני מעכשיו אמר ליה. והא לא חייתי. ומעות הראשונות כמלוא כעלמא היו חלל מוכר. וזה אכל פירות בשכרו:

הרי הוא לך בעשר סלעים לשנה פארדינג איך היר דיא דירך פאר צעהן קאלער איאהר ואם שי הודש בחודש אויב די נועקט מיר געבין די דירך געלמ אלע חודש גנצע חודש זאלקטו מיר געבין אקאלער אהודש, דאס איז צונועקף קאלער איאהר מיט דאס מען קען. און מיר זאגין ניט, דאס הייקט פראצענט שמעון צאהלמ צונוי קאלער איאהר פראצענט טייל ראובן נארמ אים דאס געלמ, ווארום דירך געלמ דארף קען צאהלן אז מען האט שוין אפ געוואהנט, געדער חודש וואס מען וואהנט אפ, דארף מען דער גאך בצאהלן די דירך געלמ דארף דאך ראובן נארמין צו שמעון דאס דירך געלמ, אז ראובן זאגט אקאלער אהודש איז דאס דער מקח פון די דירך, און וואס ראובן זאגט אז מען טעמ אים געבין באלד פאר זאגן איהר נועט ער גאר געבען צעהן קאלער, טייל ער דארף געלמ נועט ער זאגן די דירך מיט צונוי קאלער איאהר נועלעלער און אמענטש מען דאך פארקויפן זיין סחורה פאר נועלעלער נוען ער דארף געלמ כ"י לו את שדהו אבער אז ראובן האט פארקויפט צו שמעון אפעלר ואדער איין אנדער וואך, דארף דאך שמעון באלד בצאהלן דאס געלמ און ראובן דארף ניט ווארטן אויף דעם געלמ זכר לו האט ראובן גיזאנט צו שמעון אם מלכשי איהר טמ' לי אויב די נועקט מיר איצט געבין דאס געלמ, אזוי נוי מיר קומט הרי היא שדה גאנץ וזי איז די פעלד בינע פאר שויענד גילדין, אזוי ווי זיא איז נועמט אים גינן אויב ער נועקט מיר ניט געבין איצט דאס געלמ, גאר אז די נועקט אראפ געמען ד'תבואה פון פעלד אין שיער, דאקאלס נועקטו מיר געבין דאס געלמ גנשים עשר פנח זאלקטו מיר געבין צונועקף הונדערט גילדין, איז דאך גענוי הונדערט גילדין פראצענט.

(ו) ויבא ויפאע סוין אלז רישא מיירי כוונתי הוה רכותא למנאק כוונתי לאסור ויפאע דכהלאה הוה רכותא למנאק כוונתי דהתיר. ועתי"ע: [ג] פשת בני. ולריכז דאי תנא חנוני חנוני הוה דכני לה כפועל כפל משום דלא נפש טרחיה אבל משעת לקנות כהן פירות דנפש פירות אמי' לא אזי תנא מעות כו' ה"א התם הוה דבעי כפועל בעל משום דנפש טרחי' אבל חנוני דלא נפש טרחי' חנוני נהו כמפאע בעלמא דלפי' לא טיבל עמו אלז לא זכיר ואלא אלז עמו אלז גרונתא אחת וזכו שכרו לריכז. גמרא: (ח) רש"י והקדו כתו' דהא אמרו דלכתי' אלטערי' נעמי' משעת אלז משום דנפש טרחי' חנוני לא בני כפועל. ערתי' חנוני לא בני ואלא למה שהיה ככדה נועל ויזכר אמאי ס"ד דלא חסני כפועל בעל ופירוש כפועל בעל היינו כיושב בעל לגמרי ותי' דכריכס דלומדיו כמה רוצה לטוב טועל א' כדי לבעל ממלכתו לגמרי דהשחז' בון שומעין לו מלמדה קלה או ככדה שיעורו שיה' ועתי"ע: [ג] תרגומי' לא אלטערי' דאמער' ריכזי לוי' ממונתא דאפרוחי' אפי' שיהו דכר

המקבל פרקמטיא למחתיא שזכר מקבל עליו אחריות חצי הקרן באונסא וזולא. שהרי היא שומא אללו במשעת כשער השוק ודעי' לטייל' חצי שזכר ממלכה ככדה בעל של אחת ממלכה דכעל מניה. אם היה נכר או גפה כמה חלם רוצה לטייל' ליבעל ממלכה ככדה כזו ולעשות מלמדה קלה (ח): אין מושיבין הרגנורים למחצה.

פארדינקסט זאל זיין אין שותפות. הייבט העלפט געקט האט ער גיבארנט אונ העלפט געקט איז ביי אים געהאלטן. קמפל ראובן האט גיגעבן צו שמעון הונדערט רופל ער זאל מיט זיין האנדלען. דער פארדינקסט נועט זיין שותפות. פון פופציג רופל פארדינקסט געקט ראובן. אונ פון פופציג רופל פארדינקסט נעמט שמעון. אונ אז עס נועט זיין שארין. דארף ראובן האבן שארין פון פופציג רופל. אונ שמעון דארף האבן שארין פון פופציג רופל. אונ אויב דיא נאנצע הונדערט רופל נועט זיין שארין נועט ראובן שארין האבן פופציג רופל אונ שמעון נועט ראובן האבן פופציג רופל אונ נועט די פופציג רופל סוזין בצאהלדין צו ראובן. דריבער דיא פופציג רופל וואס שמעון נעמט פון זיין פאך-דינקסט. אונ האט פון זיין שארין. וענען זיי ביי אים גיבארנט. פאר וואס האנדירט שמעון מיט די אנדערע פופציג רופל אונ גיט דעם פארדינקסט צו ראובן. געוויס פאר פראצענט ווייל ער האט אים גיבארנט פופציג רופל. דריבער ער מען גיט אגא אס גן ונתן זי שכר כפועל נאר סידרין ראובן גיט צו שמעון שכירות פאר וואס ער האנדירט פאר אים מיט זיינע פופציג רופל. אזוי ווי מען גיט אארבייטער נאר גיט גאנצע שכירות. מען זעהט איין אנדער מענטש וואס גייט אין גאס אונ האט גיין ארבעט בייא וואס צו פארדינען ווי פיר ער וויל פארדינען ער זאל אויס פאך-קויפן פאר דיא פופציג רופל פירות. אזוי פיר זאל ראובן געבן צו שמעון איין מושיבין הרגנורית פסקתה ראובן גיט צו שמעון צוואנציג. אריער אונ שאצט זיי אפ וויא פיר זיין זענען עקרט. אונ

הרי היא שלו. וכגון דלמיר ליה בני מעשיו. אם לא אביא לך מחאן עד ג' שנים ללאו חמכתא היא אלא קצין גמור שע"מ מכר גמור החויק כה מעשיו בדמים הללו ואזילי אזיל גביה חזק קבל עליו שאם יחזיר לו מעותיו עד ג' שנים יקבלם והפירות יהיו מונחים ביד שלי. (ז) אם יחזיר הוה מעותיו למלוה עד ג' שנים יתן הפירות ללוה ואם לאו יתן הפירות למלוה. שהיתה השדה קציה לו משעת הלואה

ואתה הלואה דמי השדה היתה: ד אין מושיבין חנוני למחצית שבר. לא יחזיר בעל הכית לחנוני הרי פירות נמכרים בשוק ארבע סאין כסלע ואתה מוכרן במות פרוטה פרוטה ומשתכר סאה הלך פירות ושכ ומכרן כמות הפירות נחלוך. ועממא דמלמא משום דקיימא לן כה עסקא פלגא מלוה ופלגא פקדון. סתם המקבל פרקמטיא להכך הוה פלגא כיון דמחתיב באונסין מלוה היא אללו. סכר. כמלא מתעסק בחזיו של בעל הכית שהיא פקדון אללו בשכר הממל' משעת הלואה לטייל' ליבעל ממלכה ככדה כזו ולעשות מלמדה קלה (ח): אין מושיבין הרגנורים למחצה.

זי מפאן וער שיש שנים אויב די וועקסט מיר גיט צוריק געבין דאס געקט פון איצט ביו דריי יאהר בני היא שני זאל זיין דיא פערד סייגע פון איצט אן. אויב שמעון נועט אים גיט צוריק געבין דאס געקט בני היא שני נועט זיין די פערד זיינע נאר די פירות פון די דריי יאהר דארף קען איינקלייגן בייא אדרימען מענטש. אויב שמעון נועט אפ גריינגען די געקט צו ראובן ביו די דריי יאהר. גיהער דיא פירות צו שמעון. אויב שמעון נועט גיט אפ גריינגען דאס געקט ביו דריי יאהר זאל קען געבין דיא פירות צו ראובן וכו' תיה בתיס גן וזיין עשה עי' פ' ה'כ"ב בותום גן וזיין פלעגט אויך אזוי פאר בארגין געקט. אונ דיא חקמים האבין גיזאגט קען קעגן אזוי טאהר: ד אין מושיבין חנוני פמחצית שבר קען טאר גיט זעצין אקרעמער אויף העלפט פארדינקסט. ראובן זאגט צו שמעון אין גאס פארקויפט קען פירות פיר סאה פאר אטאלער. אונ די פארקויפט דיא פירות אין גינעקל ביטלאבנוויי דריי סאה פאר אטאלער פארדינקסטו אטאה די האסט דאך אבער גיין געקט צו קויפן פירות. איך וועל דיר געבן פירות אין דייין גינעקל פאר די וועקט זיין פארקויפן ביטלאבנוויי אונ מיט דעם פארדינקסט וועלן מיר אונז טיילין אויף העלפט. דאס טאר קען גיט זאל יתן סתם זימח גתו פירות למחצית שבר אונ ראובן זאל געבן געקט צו שמעון. ער זאל קויפן פאר די געקט פירות אונ זאל זיין פארקויפן. אונ דער פארדינקסט זאל גיהערין העלפט צו ראובן אונ העלפט צו שמעון. דאס טאר קען אויך גיט. נוארום דיא געקט אקער די פירות וואס שמעון געקט צו זיך ער זאל האנדלען מיט זיי אונ דאס

מטע וזא ויחא ללא קמדי זיה אפיז וה'ע שקדומו דשי
 ובר'כ לפרט מוונת טלא כנוקעו: [ד] ואין כר' משום סיפא
 דלכל מקבלין מ' חזי ליה: [ז] חזי עמלי. הכא לא שייך
 למחוי כשעל כעל דלחין מחכבל להכליל ולהשקותם אלא רנע
 ח' בייס. אבל מחוי כל עסקו ככך דמיט בתוספת פשוטי
 מחוי אם הוא אומן לא יטסקו
 כדאמרו: (ב) וקמ'ל דכסתחא
 אין מקבל עליו סום אחריות
 ולא הוי עיסקא כיון דכסתחא
 כשקבל עמ'ל לא שמו חיותם אלא
 לחתך עמ'לו וכח' לחלק הסכמ
 אז שמוי אוחס' כמה השקט
 ולפי' חזי כריזא שמוי וכסיפא
 מקבלין וכשעמון כשפט קבלה
 סתם מקבל עליו חזי האחריות כמו כשאר עיסקא ח' וכן הדין
 בכל דבר שזא קבל עליו אחריותו: (י) טלא הוא עומד
 בעיקר עסק כשז' [ז] מוענה. וכן מלתי ככמה מקוונת כשנסה

לשום כלים דמיוס לבעל התרנגולת נהושיכס עליהם
 לגלגל אסרוחוס למחית שכר מה שהיו האפרוחים שויס
 יותר על דמי הכלים דלחיל וזה מקבל עליו אחריות
 חזי דמי הכלים אם יתקלקלו או אם ימותו הוא ליה
 פלגא מלוה נמלא זה מנדל
 את חלוי השני כשכר המתנת
 עמיו: ומונוג. מוזן שזאל
 מולא כשפרוחים: אין שמין
 עגלין וכסיוחין למחצה.
 עכשוויה סום כד וכך קבלס
 עילך גלגלס שמיס עמלית

שכר ולמחית הסכד אם ימותו: אבל מקבלים עגליים
 וסייחים. קטני' בלא שומא (ע) שאלס ימותו לא ישלס
 כלום ולס חזיו יחלקו בנייכס. כשהיו משולסס פירוט

כשעמדו על שלס גדולן (י) ולו יחלקו: ובחמור עד ששהא מוענת.
 ד שמיין פרה. גדולה וחמור גדול שחלון למלאכה ומלאכתן כולה למקבל: למחצה. לחלק שבה שמיניס חלקיה
 וכולות: לחלוק את הולדות מיד. כשכנסה שעת חלוקתן. כשהמה דקה ל' יום. ובגסה חמיס יום:

שמעון וא' ועצין וינגע הינער אויף די אייער.
 עס זאל ווערין פון זיי הינדלאך. אונ ווי פיר די
 הינדלאך וועלן ווערן זיין קער וויא די אייער
 זאלן זיך גידיע צו טיילן. סאר קען גיט, נוייט
 אהעלקט וצעהן אייער האט דאך שמעון
 גיבארנט, נוארס אז זיי וועלן קאלניע ווערין
 נועט ער דארפן בצאהלן צו ראובן. פאר נואס
 ארבעט ער אין די אנדערע העלקט וצעהן אייער.
 געוויס נוייט ער האט אים די צעהן אייער
 גיבארנט, איז דאך דאס פראצענט זיין שמיין עגלין
 וסייחין ופסחה קען סאר גיט שאצין קעלבער אונ
 איינלען אויף העלקט אויב ראובן האט קעלבער
 אנדער ער האט יונגע איינלען אונ ער שאצט זיי
 אפ ווי פיר זיי זענען איצט ווערט. אונ ער גיט
 זיי צו שמעון ער זאל וויא ארעווען צוויי אנדער
 דריי יאהר אונ ווי פיר זיי וועלן צום סוף צוויי
 אנדער דריי יאהר קער ווערט זיין וויא איצט
 זאלן וויא זיך גידיע צו טיילן. סאר קען גיט,
 נוייט העלקט קעלבער אונ יונגע איינלען האט
 דאך שמעון גיבארנט ביי ראובן. נוארס אז וויא
 וועלן פינגערין נועט ער דארפן בצאהלן פאר
 זיאי. פאר נואס ארבעט ער אין דיא אנדערע
 העלקט קעלבער אונ יונגע איינלען נואס גיהערין
 צו ראובן, געוויס פאר פראצענט, נוייט ער האט
 אים דיא העלקט קעלבער אונ יונגע איינלען
 גיבארנט אזא אס פן גוהן יו שר, כעזו וסונו גאר
 טיידן ראובן בצאהקט צו שמעון פאר דיא
 ארבעט פון זיין העלקט, אונ ער בצאהקט אים
 פאר די געסין פון זיין העלקט, אונ זיין העלקט
 קעלבער אונ איינלען וועלן אויף עסן אין דיא
 צוויי אנדער דריי יאהר אזי קבלין עגלין וסייחין
 ופסחה אבער שמעון קעגן נעמען פון ראובן קליינע
 קעלבער אונ קליינע איינלען יונגע ער זאל וויא
 זענען. אויב זיי וועלן לעבן אונ גרויס ווערין

שמיין עגל עם אמו. וא"ל לתן עמל ומזון לעגל (יא) חלה לאם. ואין הלכה כר"ש כ"ג: ומפרין על שדהו. לטון סרה ורכה. ואח"כ דגרסי ומפרין בזיון ל' פרוות תבין ירושלים (זכריה ב) כלומר מרחיב על שדהו והוא שיחמר לו (חוכר למחכר) חמה רגיל ליקח בחכירות שדך עשרת כורין לשנה. הלויני מחלים וזו שחולב להוציא לנבל שדה זו ולזרעה לתרשה. ואחי מעלה לך בחכירותיה שנים עשר כורים לשנה ואחזיר לך מעותיך זה מותר דהוי כאלו מעדיף לו שני כורים הללו. מפני שחוכר

ממנו שדה טובה ומשוכחת שחכירתה יפה מחכירות שדה שעה: ו אין מקבלין צאן ברזל. כל החרות הנכסים על המקבל ושם אוחס עליו כמעט וכל זמן שאין טוחן לו מעותיו חולקים השטר. ואף על גב דמטה תורה היא דלא לעיל ליה לטון ליה משיבין טעמי למחילי שכר משום דמקבל עליה פלגא בהסמך וכל שכן הכא דקבל כל החרות עליו נקט ליה משום סיפא (יב) חלה מקבלים לאן ברזל מן הנכרי:

ששעטער או איה ווער אראפ געקען די תבואה פון פערד ווער איה דיר דיין געלט צוריק געבין אונ ווער דיר געבין נאך צוויי פור ווייץ. דאס קעג מען. ווייל דאס איז גלייך וויא ער דינגט איצט בייא אים אכעסקערע פערד איז ווערמ קען זאל געבין פאר איר צוויי פור ווייץ מעהר איאהר: ו אין פקדוני צאן ברוי מיראני מען קאר גיט געקען איינערנע שעפסין פון אידין ראובן האט פאר קויפט צו שמעון שעפסין אדער אנדערע קהמות. יאונ מען האט וויא גישאצט וויא פיר וויא זענען ווערמ. אונ שמעון האט איצט גיט בצאהקט פאר וויא. נאר ער האט אויף זיך גינעקען. אפילו דיא שעפסין וועלין פיינערין מוז ער אויף פאר וויא בצאהלין. אונ אזוי ראנג וויא ער וועט גיט בצאהלין פאר דיא שעפסין מוז ער געבין אמייל פון פאר דינקט צו ראובן. אונ ווייץ שמעון מוז פאר וויא אייביג בצאהלין אפילו וויא פיינערין. דריבער הייבט דאס איינערנע שעפסין. ווייל ראובן האט גיט שאדין רבית ווארום דאס איז פראצענט ווייל ראובן ווארמ צו שמעון דאס געלט פון דיא שעפסין דריבער גיט אים שמעון העלקט פארדינקט פון דיא שעפסין אבלי פקדוני צאן ברזל מן הערב אדער מען קעג געקען איינערנע שעפסין פון אעובר גדולים זענען פון ופנין איהן גרביה ווארום איידר מעג בארנין געלט פון אעובר גדולים אונ געבין אים פראצענט. אונ ער קעג פאר בארנין געלט צו אעובר גדולים אונ געקען פון אים פראצענט גבו גר טישב אונ אזוי איז דער דין בייא איין עובר גדולים וואס האט זיך מגייר גינען אין ארץ ישראל נאר אויף דעם הנאי ער זאל גיט דינען עבדות גדולים. אדער צו אלע זאכן איז ער וויא איין עובר גדולים דריבער הייבט ער גר תושב ווייל ער האט זיך נאר קנייר גינען ער זאל קענין ופען אונ וואהנען

דרייסיג קאג. קעלקער איינלען נאך פופציג קאג. אזוי לאנג מוז זיי שמעון אדעווען פאר דעם צו טיילן קינס שנתה זבני אונ ווא דער מקנה איז מען זאל וויא אדעווען ביו וויא וועלין גרויס ווערין דער נאך צו טיילט קען גדיי מוז וויא שמעון אדעווען ביו וויא וועלין גרויס ווערין. רבן שמעון גו נפליצי אפי רבן שמעון בן נבליאל זאגט שפין ציל עם אמו ופייה עם אמו ראובן קעג אפ שאצין אקאלב מיט דיא מוסקער. אדער אינגען אייזיל מיט דיא מוסקער. וויא פיר וויא זענען איצט ווערמ. אונ ער גיט וויא צו שמעון ער זאל זיי אדעווען. אונ ער גיט צו שמעון שכירות מיט עסין נאר פאר דיא מוסקער. אונ פאר דיא קאלב אונ פאר דעם יונגען אייזיל גיט גיט ראובן צו שמעון שכירות פאר זיין ארבעט אונ גיט פאר זיין עסין ווארום ארבעט האט גיט שמעון בייא דיא קאלב אונ גיט בייא דעם יונגען אייזיל ווארום וויא גייען אליין נאך דיא מוסקער. אונ עסין פאר דעם קאלב אדער פאר דעם יונגען אייזיל דארף ער אויף גיט געבין צו שמעון ווארום דיא געלט וואס ער געקט פאר זייער קיבט איז גענוג פאר זייער עסין (עתוי"ט) ופריי זי שדהו ואינו הוישש משום רבית ער דער ברייטערמ אויף דיא פערד ווער גיט מעהר געלט פאר דיא פערד אונ דאס איז קיין רבית. אויב ראובן האט גיהאלטן אפעלד פון שמעון אין חכירות. דאס הייבט ראובן האט געוונען אליידיגע פערד פון שמעון ראובן זאל אין דיא פערד אקעלין אונ זייען אונ אפשינדין דיא תבואה וואס וועט וואקסן אין דיא פערד פיר צו ווייניג זאל אלץ גיהעוין צו ראובן אונ צו שמעון זאל ער געבין גיט געלט פאר דיא ערד אגעוויסק זאך אלע יאהר. זעהן פאר ווייץ. אונ ראובן זאגט צו שמעון בארן מיה צוויי אונדערמ גידרין אונ איה ווער מיט דעם געלט פאר פקענין דיא פערד וועט אין איר קער וואקסן

(ג) ופרכינן בגמרא דהא חזין שליחות לעבו"ס מה אחס בני בריית
 אף שנתחבס בני בריית ולכל התורה כולה ילפי' לית ונוסקינן כגון
 שנתל סעבו"ס ביד וקבלן מן הראשון וקמ"ל דלי"ת עבו"ס גזי"י כי
 עבדו ארעמא דישאלא קא גמר ויכ"י. ועתי"ע: [ז] אבד ב"י. כגון
 נכרי עמו משהל ברי"י ובקס להחזירו לו מלאו ישראל אחר ואמר
 לו חס לו ואני אשעל לך כדרך
 שחמס מע"י לו ומחר ואסעמדי
 אלל ישראל אסור גמרא ורבי'
 ולר"ה טעמא דאסור משמס ש"ס
 שליחות לעבו"ס לתומר מדרבנן
 ור"ה מוקי הכא ב"י כגמל ונתן
 כ"ד: [ח] אין ב"י. חזן נומיין
 מטות לישראל הכירו על מנת
 ליתן לו כסס פירות כך כך לומר

מרעת הכותי. כגון ישראל שלוה משיח מהכותי
 כרביית וכקס להחזיר לו. מלאו ישראל אחר ואמר חס
 לי ואני אשעל לך כדרך שחמס מעלה לו. אם העמידו אלל
 נכרי אש"ס שישראל תומס לו כמלות הנכרי מותר (ג)

מלוח ישראל מעותיו של כותי מרעת הכותי
 [ז] אבד לא מרעת ישראל: ז [ח] אין פוסקין
 על הפירות עד שיצא השער. (י) יצא השער
 פוסקין [ט] ואף על פי שאין לוה יש לוה היה
 הוא תחלה לקוצרים. פוסק עמו על הנדוש.
 ועל העבית שר ענבים ועל המעט של זהים.

כיון לא הפער ככונס מכריס שחל ותיקרו כחלל שער
 שלסס מלא שחמס והו כהמתנות מעותיו. שחז"ל פירות כפי
 מה שפסקו בו"ס. [ז] ואע"פ ב"י. בגמרא דל"ל סקל לעבו"ס
 אפדלו אחרת מלא חכמיה לו. או הוה לו חזי כ"דו חזי מוכיח
 כהוה טע"י. והחזי כחכ אש"ל דלל מסך חזן והו רביית כיון שחס
 היה כל מוכר נלמד היה קאי כמי שפער ולכן חטונו נתיקרו כרשות
 שגמל לומר שחזי קניס ללוח שנתן המעות וכרשותי איידי. והו
 דכ"ט רש"י שכתב בר"פ. ועתי"ע: (ד) רש"י וכו'ל' החלל ולטע"י מי

ריבית למעשיו אותו גדיש קטי לו. ורש"י דלל משך כיון
 דכי חזן לו מתי לא הוה אלל כלל ריבית דרכני כ"י יש לו
 לא גזר (ד): על העבוס. אב"י גדול טעוריס בו א"ח

אין ארץ ישראלו מעג מעג נקען נקען פון אים
 פראצענט אונ מעג מעג אים געבין פראצענט
 מלך ישראל מעותיו של עובד גזולים מדעת העובד גזולים
 אייד מעג פאר בארנין דיא געלט פון איין עובד
 גזולים צו איין אנדער יוד אויב דער עובד
 גזולים הייקט. קייטש ראובן אוי שרד"ג גינען
 געלט צו איין עובד גזולים אונ האט אים
 גיזאקלט פראצענט. אונ ראובן האט גינאקט
 צוריק געבין דיא געלט צום עובד גזולים.
 האט אים גיטראפין שמעון אונ זאגט צו אים
 בארג קיר דיא געלט וואס דו וויקסט צוריק
 געבין דעם עובד גזולים אונ איך ווער צאקל'ן
 דעם עובד גזולים דיא געלינגע פראצענט וואס
 דו צאקלט צום עובד גזולים. אויב ראובן
 האט גיפערט שמעון צום עובד גזולים. אונ
 האט גיפערענט דעם עובד גזולים זאל איך געבין
 שמעון דאס גיין. אונ דער עובד גזולים
 האט גיהייסן ראובן זאל געבין דאס געלט צו
 שמעון. אפילו שמעון האט גינמוען דאס געלט
 פון ראובן האנט. מעג שמעון צאקל'ן
 פראצענט צום עובד גזולים אפי לא מדעת ישראל
 אפער אז ראובן האט גיט גיפערענט גייא דעם
 עובד גזולים. גאר ער אליין מיט גיין ווילען
 האט גיגעבין דיא געלט פון עובד גזולים צו
 שמעון. אפילו דיא פראצענט צאקלט מען צום
 עובד גזולים. פון דעספונענין קאר מען גיט:
 ז אין פוסקין על הפירות עד שיצא השער מען קאר גיט
 מאכין אומקא אויף פירות ב"י עם גיט ארויס
 אקמח אויף פירות אין גאס, און געבין
 געלט צו שמעון איצט ער זאל אים געבין ווייץ
 אין אהאלב יאהר שפעטער אויף ארענדיל אפאר
 אויב אין גאס איז נאך גיט אריקטיגער קמח
 אויף ווייץ. אקאהר איז טיייערער אונ אקאהר
 איז וועקנולערער קאר מען גיט. טאקער וועט
 ווייץ שפעטער טיייערער ווערין. אונ שמעון וועט

ע"כ נראה שדעתם שאין לכוולו מדי אסור ריב"י אפי"י
 (ד) רש"י וכו'ל' החלל ולטע"י מי
 געבין צו ראובן ווייץ אויף ארענדיל אפאר וויא
 פרייער איז גינען. צו וואס מוהמט דאס שמעון.
 געוויס ווייץ ראובן האט אים גיגעבין פאראויס
 געלט. איז נאך דאס רביית יצא השער פוסקין
 אפער אז אין גאס איז דא אנגעוויקטע קמח אויף
 ווייץ. ארענדיל אפאר. מעג ראובן זאגין צו
 שמעון איך גיב דיר איצט געלט. אונ איך ווער
 גייא דיר געמען ווייץ פאר דיא געלט. אין
 אהאלב יאהר שפעטער. אויף דעם איצטיגען
 קמח ואפילו עם וועט טיייערער ווערין. זאלקסט
 קיר אויף געבין אויף דעם איצטיגען קמח. דאס
 מעג מען זאגן ע"י פ"י שאין ליה אונ אפילו שמעון
 האט קיין ווייץ מעג מען אויף. ווארום יש ליה איז
 דא ווייץ ביי אונדערין אויף דעם קמח. קען נאך
 שמעון קויפן ווייץ אויף ארענדיל אפאר אונ זאגין
 ליגען ביי ידך ב"י ראובן וועט זיי אפ געמען ביי אים
 וועט נאך שמעון קיין שאדן האבין. אונ ראובן
 האט אויף קיין מוה"ה פון שמעון. ווארום ראובן
 קען אויף איצט קויפן ווייץ אויף ארענדיל
 אפאר. ביי איין אנדער מעגנש. אונ זאגין ליגען
 גייא אים ב"י ער וועט זיין דארפן יהו הוא תמכה
 וקוצרים אויב שמעון האט געשניטען דיא תבואה
 פון זיין פעלד פרייער ווי אנדערע שנייער. אונ
 ער האט זיין אייגענע תבואה פוסק עמו על הנדוש
 מעג ראובן מאכין אקמח מיט שמעון אויף דעם
 שיייער תבואה וועלכין קמח ער וויר. אפילו עם
 איז נאך גיטא קיין קמח אין גאס. ווארום אז
 ראובן גיט איצט געלט צו שמעון אויף די תבואה
 וואס ליגט גייא שמעון אין שיייער. גיהער שוין
 דיא תבואה וואס ליגט אין שמעון שיייער צו
 ראובן פון איצט אונ אז עם ווערט טיייערער איז
 ראובן תבואה טיייערער גינארין ז"ל תב"ש
 גיבט אז שמעון האט אנדויקע ב"י מיט ווייץ
 טרויבין ז"ל תמסן שי גיט אדער ער האט
 אנדויקע ב"י מיט איילברייטן מעג ראובן מאכין

הענינים לפני דריסה והם מתחממים להוציא יינם יפה וכל זמנים קרוי מעטן: על הבצים של יוצר. אם הכניס עפרו ועשאו זליס לעשות מהן קדרות פוסק עמו על הקדרות כחיות שער שרצה וזקף ע"פ שלא יסד השער: ועל הכיר: פוסק עמו כחיות שער שרצה: משישקענו בכבשן. העלים והכאנים לשרוף ולעשות מהן סיד: והחכמים מתירין. איכה בין חכמים לת"ק דת"ק כל ימות השנה קאלמר ופליגי עליה רבי יוסי ואמר לא שגא ימות החמה ולא

שגא ימות הגשמים עד שיהיה לו לנוכר וכל בחאשה וחכמים מתירין דוקא ביומות החמה שזע"פ שאין לו ים לחאריס שהכל ים להם וכל שכבר גרקה ונסוף ביומת הגשמים. אבל ביומת הגשמים לא. יאלכה כחכמים: כשער הבהמה. אם ישמות השער ממה שגורו עכשוויתו לו: כל כשער האול: גבוה. היינו בזה שנותנים פירות גבוהים ורבים נדמים עמוטים: תן לי בזה או תן לי מעותי. שהרי לא משך ויכול לחזור בו ואפי' מי שפרע ליכא האילן ולא נתן מעותיו על מנת לקבל עכשוויתו ולאחר זמן וכמוך כך נשמתה השער וסמס דעתי' לחינט אחרעא וילא פסוק כ"ו: ח חמין בחמין לזרע. סלה כסאה מותר להלות לארס דוקא כשרוצה לזרעו. וטעמא דבאחרא דלרס הוא שנתן הזרע אם אין לו זרע לזרע השדה יסקלו בעל הבית. וכסלוה הארס מעלל הבית וזרע וכסוקירו חמין יתן חמין אין זו הלוואה אלא הרי הוא כיווד לחובו ועכשוויתו על מנת שיעול בעל הבית חתלה מהלק שיגיע לארס. והארס יעול השאר שער

אמקח מיט שמעון אויף נוייגטרייבין אדער אויף אייבקימין. נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ודיא גליי ונאם קען האלט אין איר דיא נוייגטרייבין היינט געבט. אונ די גליי ונאם קען האלט אין איר אייבקימין היינט מענטן ועל תבצים של יוצר דער טעפער ונאם האט אריין גיבראקט ער צו מאכטן פון וויא טעפ. אונ ער האט שוין די ערד אויסניקעטין אונ האט וויא גימאקט קיינעקריג ווי איינער. קענע קען מאכטן אמקח מיט דעם טעפער אויף טעפ. נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ועל חסיד מששקעו בנבלין או איינער האט וואפענע שטיינער אונ ער האט וויא אריין גיבלינגט אין קאלעך הייבין צו ברענגען וויא. מאכטן פון זיי וואפענע. אונ האלץ האט ער אויך אריין גיבלינגט אין הייבין. קענע קען מיט אים מאכטן אמקח אויף וואפענע נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ופוסק עמו על תבצי קל ימות השנה ראובן קענע מאכטן אמקח מיט שמעון אויף מיטם. סייא וזקער סייא ווינקטער. או אנאנגץ יאהר זאל שמעון אים געבטן מיטם פאר ארוכלא אפור. אפילו עם נעמט נוערין טיינערער רבי ישי' אופר רבי יוסי זאגט אין פוסקין על הגבל אלא אם כן היתה לו נגד באשפה קען טאר גיט מאכטן אמקח אויף מיטם גיט וזקער אונ גיט ווינקטער נאר סיידין שמעון האט מיטם אין זיין מיטם באקסטין נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ופוסקין פתחו אונ די חקמים זאגין אפילו ער האט קיין מיטם. קענע קען אויך מאכטן מיט אים אמקח אויף מיטם. אויף אנאנגץ יאהר. אקער נאר וזקער. נוייץ וזקער געקומט קען מיטם צו קויפן. אקער ווינקטער טאר קען גיט מאכטן אמקח אויף מיטם קען זאל געבטן אנאנגץ

יאהר מיטם אויף דעם אייבקימין קאמח סיידין דער ונאם נעמטם דאם געלט זאל האבין ביי זיך מיטם ופוסק עמו כשער הגבוה ונאם מיר זאגין אין אנהייב משנה יצא השער פוסקין. אויב עם איז דא אמקח אויף הבואה. אדער אויף אנדערע פירות קענע קען מאכטן מיט איינעם אמקח ער זאל אים געבטן הבואה אדער פירות אנאנגץ יאהר אויף דעם אייבקימין קאמח. זאגט דיא משנה איצט. או ראובן מוז אויס רידיין מיט שמעון אויב פירות נועלין נועלענעלער נוערין. מוז ער אים געבטן אויף דעם נואלענעלין קאמח בני יהודה אופר רבי יהודה זאגט אף על פי שלא פסק עמו כשער הגבוה אפילו ער האט גיט אויס גירעמט או הבואה נועמט נוערין נועלענעלער זאל ער אים געבטן אויף דעם נואלענעלין קאמח. מוז ער אים אויף געבטן אויף דעם נואלענעלין קאמח ביז מיר ווארומ ראובן קען זאגין צו שמעון מו לי פיה אדער גיב מיר אויף דעם נואלענעלין קאמח או תן לי פתחי אדער גיב מיר צוריק מיין געלט: ח מנה אדם את ארסיו חסין דחסין זרע או איינער האט פעלדער אונ ער וויל גיט אריין ארבעטין ביא ווי. גיט ער די פעלד צו אקענטשן. דער מענטש זאל געבטן זיינע תבואה צו פאר זיינע אונ זאל אקערין אונ שניידין דיא תבואה. אונ או ער נועמט האבין פארמינגע תבואה. זאל ער געבטן דעם בעל הבית אחלק תבואה פון דיא פעלד. דער מענטש היינט ארס. אונ או דער מענטש האט קיין תבואה מים פאר זיינע. זאגט דיא משנה דער בעל הבית פאנע פארן גיט דעם ארס צעהן קארץ ווייץ צום סעם זיינע. אונ או קען נועמט אראפ געמקט פון פעלד נייע ווייץ. נועמט דער בעל הבית אפ געמקט די צעהן קארץ ווייץ

אמקח מיט שמעון אויף נוייגטרייבין אדער אויף אייבקימין. נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ודיא גליי ונאם קען האלט אין איר דיא נוייגטרייבין היינט געבט. אונ די גליי ונאם קען האלט אין איר אייבקימין היינט מענטן ועל תבצים של יוצר דער טעפער ונאם האט אריין גיבראקט ער צו מאכטן פון וויא טעפ. אונ ער האט שוין די ערד אויסניקעטין אונ האט וויא גימאקט קיינעקריג ווי איינער. קענע קען מאכטן אמקח מיט דעם טעפער אויף טעפ. נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ועל חסיד מששקעו בנבלין או איינער האט וואפענע שטיינער אונ ער האט וויא אריין גיבלינגט אין קאלעך הייבין צו ברענגען וויא. מאכטן פון זיי וואפענע. אונ האלץ האט ער אויך אריין גיבלינגט אין הייבין. קענע קען מיט אים מאכטן אמקח אויף וואפענע נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ופוסק עמו על תבצי קל ימות השנה ראובן קענע מאכטן אמקח מיט שמעון אויף מיטם. סייא וזקער סייא ווינקטער. או אנאנגץ יאהר זאל שמעון אים געבטן מיטם פאר ארוכלא אפור. אפילו עם נעמט נוערין טיינערער רבי ישי' אופר רבי יוסי זאגט אין פוסקין על הגבל אלא אם כן היתה לו נגד באשפה קען טאר גיט מאכטן אמקח אויף מיטם גיט וזקער אונ גיט ווינקטער נאר סיידין שמעון האט מיטם אין זיין מיטם באקסטין נאזוי וויא עם שטייט פריער ביא הבואה ופוסקין פתחו אונ די חקמים זאגין אפילו ער האט קיין מיטם. קענע קען אויך מאכטן מיט אים אמקח אויף מיטם. אויף אנאנגץ יאהר. אקער נאר וזקער. נוייץ וזקער געקומט קען מיטם צו קויפן. אקער ווינקטער טאר קען גיט מאכטן אמקח אויף מיטם קען זאל געבטן אנאנגץ

וכל' החו' : [אל] ביוקר כו'. שם היה הסאה כ"ל סלעים והזולו
 שאלו עומדת ככלל היה נוטל רק סאה א"פ ששט' שנתן היה
 נוטל לו מה ששבו כ' סלעים אלא בשנתו היה סאה ככלל ואח"כ
 עמד סאה כ"ל לא היה נוטל אלא חצי סאה כששט' שנתן לו לא
 היה נוטל אלא מה ששבו סלע א' : (טו) ככלל כהאסיה נקט אבל
 בזול והוקרו הוא כרובא עמי
 דכשחזק מקבל חטין נועטין ונחז
 שנתן זכ"ה כ"י : [יג] לגורן
 דמיט'י שחז חתיקו א"פ שזו
 חין רגיל להתיק' : חוספוט
 (יז) נסך כספה לרננין הוא
 ולא נסך דלוריהת' רש"י :
 (יח) ונמלאת אותה שניה נוספת
 על פירות כשנוק' (לומר על
 פירות חריט) וזו פניה לנת
 עליה ושגלו' כל אחת ונחת ליה
 כהיתר דהא זולו ליה כספה ולכלה
 וכלל גם כהאסיה הויל' כשלו'
 כהיתר ליה ושלם חטין ה"ל כשלוה
 כהיתר ליה כל סאה ושאה סהרי
 זו עומדת רש"י : ועתידיה

ערמו ועל מנת כן ירד טיעול פחות משאר ארסין כשיעור
 הורע ואין כאן רביית : שהיה ר"ג . כלומר לכך הוצרך
 לשנות משהו זו . לפי שהיה ר"ג מתמיר שם הזולו נוטל
 כשער הזול (טו) ואשמועינן מתניתין לא שאלכה כן אלא
 שאלה להחמיר על כן עטמו :
 ט הלויני עד שיבא
 בני . לכיון שיש לו סמיר
 דמי' ללא גזור רבנן אלא
 כשאין לו (יו) ואפילו אין לו
 אלא סאה אחת ליה עלי' כמה
 כריו . דכל חדא והדא
 אמרינן זו תהא תחתיה סהרי
 איה קמיה למלוה וביד הלוי
 למכרה ולאכלה (יח) . וכשלוה
 כל אחת ואחת ליה כהיתר :
 וכל היה הל"ס אומר לא
 כולל . ואין הלכה כהן
 שמועריס לוינ ססס וסורעיס ססס : י נכש עמי היום

[יג] וכן כו'. מסוס דשועיניהו לרננין כספה ושאה גיס לו וככר
 ככר אפי' שאין לו ועתידיה דשאלה ככר סה' דכר מועט

תלוה אשה . ואין הלכה כהן
 שמועריס לוינ ססס וסורעיס ססס : י נכש עמי היום

ווייץ פון דעם אַרײַס חֶלֶק, אונ אַפֿילו ווייץ נועט
 זײַן שפּעטער טײַערער קען מען אויף אַזוי לא
 גאטױ אָבער אַז דער אַרײַס נעמט דיא ווייץ צום
 עסן פאר מען נים פאר באַרנין, ווייל מאַקער
 נועט שפּעטער טײַערער נוערן ווייץ נועט דאָך
 זײַן פּראַצענט שײַה רבן גמליאל פּלוג אַת אַרײַסו חסין
 בחסין רבוע ווארומ רבן גמליאל פּלעגט נים אזוי
 קאָה, אַז ווייץ אַרײַסן פּלעגן נים האַבן ווייץ
 צו פאַר זײַען, פּלעגט רבן גמליאל זײַא באַרנין
 ווייץ צום פאַר זײַען, אַז מען נועט אַראַפּ נעקען
 די גײַע ווייץ פון פּעלד, זאַלן דיא אַרײַסן אים
 צוריק געבן דיא ווייץ נואס ער האט זײַא פאר
 באַרנט, פון זײַער חֶלֶק קײַנר הײַזי אויב ווייץ
 איז גײַוען טײַער נוען רבן גמליאל האט זײַ פאר
 באַרנט, אַסאָה ווייץ האט גיקאַסט צווייא רובל,
 אונ ער האט זײַא פארבאַרנט צעהן קאָה ווייץ,
 נואס זענען נוערט גײַוען צונואַציג רובל, דער
 נאָך נוען מען האט אַראַפּ גינמען די גײַע ווייץ,
 איז ווייץ גײַוען נועלעלער, אײַן רובל אַסאָה,
 האט רבן גמליאל בײַא זײַא גינמען צעהן קאָה
 ווייץ נואס זענען אײַצט נאר נוערט צעהן רובל
 אַז בױז הײַקדי אַדער נוען רבן גמליאל האט פאר
 באַרנט דיא ווייץ, איז גײַוען אַרױפּ אַסאָה, אונ
 ער האט פאר באַרנט צעהן קאָה, נואס זענען
 נוערט צעהן רובל, דער נאָך נוען מען האט
 אַראַפּ גינמען דיא גײַע תבואָה, איז טײַערער
 גײַווארן, אַסאָה ווייץ קאַסט צוויי רובל טײַל פּה
 קשער חויל האט ער גינמען פון זײַא אויף דעם
 נואלעלעלן קאָה, ער האט נאר גינמען פּינף
 קאָה ווייץ נואס זענען נוערט צעהן רובל זײַא
 כּפּני שׁתּלָּכָה בּו גײַט דער דין איז מען נאל אזוי
 קוואַלן אַז שרָצָה נחמײַד על עצמו נאר רבן גמליאל
 האט זײַא נעלמט אויף זיך שווער מאַבן דעם דין

פון רבית : מ לא יאמר אדם לחברו הלויני כול חסין
 נאני אפלו ד' גינן אקענטש פאר נים זאגן צו זיין
 חבר בארג מיר אכור ווייץ, אונ צום שיער נוען
 מען נועט אראפ נעמען דיא נייץ תבואה נועל
 איה דיר צוריק געבן אכור ווייץ, מאַקער נועט
 ווייץ טײַערער נוערן נועט דאָך זײַן פּראַצענט
 אַזי אומר לו הײַזי ער שיבא בני אָבער ער מען זאָגן
 צו זײַן חבר באַרנט מיר אכור ווייץ ביזו מיין וזהן
 נועט קומען אי ער שאַפּטאָה הפּסח אָדער ביזו איה
 נועל דעפונען דעם שרײַסלע פון שפּײַבלעך,
 ווייל דאס איז אַקירע צײַט האט מען נים מורא
 מאַקער נועט טײַערער נוערן נאָך אַטעם איז
 ווייל ער האט ווייץ אין זײַן שפּײַבלעך הייקט
 דאס נאר נים נעקאַרנט נאר דאס הייקט
 געטאַהשט, אונ אַסאָה ווייץ פון דיא ווייץ נואס
 ער האט אין זײַן שפּײַבלעך גײַהער שוין צו זײַן
 חבר נואס ער באַרנט בײַא אים אונ אַז ווייץ איז
 טײַערער גײַווארן איז זײַן חבר'ס ווייץ טײַערער
 גײַווארן, הײַזי אומר אונ הלל זאָגט דאס פאר מען
 אויף נים רבן הײַזי אומר אונ אזוי האט הלל
 גינאָט לא פּלוג אשה פּה תבנתיה אאשה פאר נים
 פאר באַרנין אַברויט צו איר חברתה זײַא נאל
 איר צוריק געבן אַברויט מאַקער אײַדער זײַא
 נועט צוריק געבן נועט דער ווייל ברויט טײַערער
 נוערן ער שפּעטען רײַס סײַדין זײַא נאל שאַצײַן דעם
 ברויט וויא פּיל ער איז נוערט אויף געלמט, אונ
 פאר אזוי פּיל געלמט נאל מען איר צוריק געבן
 ברויט, נוארומ אַז זײַא נועט צוריק געבן אַברויט
 פאר אַברויט שפּא יקירו חסין, מאַקער נועט ווייץ
 טײַערער נוערן, נועט אַברויט טײַערער קאַסטן
 אונ אַז זײַא נועט איר צוריק געבן אַברויט פאר
 אַברויט נקצא באות זײַד רבית נועט דאָך דאס נײַן
 פּראַצענט : י אומר אדם לחברו נכש עמי אקענטש

בא יום ד

עיקר תוי"ט

לא כענין עבר כשוק שאל"פ שאין לוקים לזה א"נ משום דלא קפדי
 שכניס כהא מנחה ואל"ל לניסבג עליוכו כתרמי כ"י . ועתי"ט :
 (ט) כשכר שמתחין לו על שכר פשולתו עד ארוח זמן הוא מקבל
 עליו מלאכה שהיא קשה מזו רש"י : (כ) חיל רש"י לך קצת
 שהלכו יבשה וחין נשמים יורדין : (כא) חיל הר"מ הרקיק יומי
 החמה קל לחומר ולחילן למעט
 הטעם ואורח היום : [ד] יש
 בו . ל' הר"מ מה שאלמר ר"ב
 ור"ש הכל הלכה אבל לך שחשב
 שדברים האלה וכו' ואל"ל כסם הם
 הדברים שראוי להרחיק מהם
 כלכך וכלומר שאין כסם איסור
 לדורייתא אבל הם רבות דרכן :
 [טו] לא יאמר בו . ל' מה שישני
 שם דברי הל"ה למ"ו שמושיב
 שכל איש פלוני כו' וכל לא יאמר
 דמתני' כלזה הם אמורים ומיירי
 שמכשרו ככך וטעמא דמתני'
 רש"י אומר מנין לטעם כתיבו

ואנכש עמך למחר . נכש הוא עקירת העשבים
 הימים הגדלים כתיבואה : ערוך . השור : לא יאמר
 לו נבש עמי ואערוך עמך . פעמים שזו קשה מזו
 ויש כלן אגר נטר (יט) : כל ימי גריר אחר . ולא
 משיגין אס יום א' גדול
 מחזירו : ובן כל ימי
 רביעה אחר . ומותר לומר
 ערוך עמי יום זה של גריר
 ואני אערוך עמך יום אחר
 של גריר וכן כרביעה . גריר .
 ימות הגשמים : לא יאמר
 לו חרוש עמי בגריר
 ואני אחרוש עמך
 ברביעה . שימי רביעה
 קשים למלאכה ששעות (כא) :

קעג ואגין צו ויין חקר העלף מיר היינט אויס
 בייסין דיא שלעקטע גראו פון פעלד ונאכש געק
 בארגין וועל איה דיר העלפין אויס בייסין דיא
 שלעקטע גראו פון ויין פעלד ערו עמי אונ ער
 קעג ואגין צו ויין חקר העלף מיר היינט גראבין
 מיין פעלד ונאכש געק בארגין וועל איה דיר
 העלפין גראבין דיין פעלד ויא יאמר לו נכש עמי
 אָבער ער טאר גיט ואגין צו ויין חקר העלף מיר
 אויס בייסין דיא שלעקטע גראו פון מיין פעלד
 ונאכש געק וועל איה דיר העלפין גראבין דיין
 פעלד . אָבער ער זאגט פאר קערט ערו עמי
 העלף מיר גראבין מיין פעלד ונאכש געק וועל
 איה דיר העלפין אויס בייסין די שלעקטע גראו
 פון דיין פעלד . ווייל טאמער איז איין אַרבעט
 שְׁנוּעָרער וויא דיא אַנדערע איז דאך דאס רבית
 ער אַרבעט פאר אים פון חקר שְׁנוּעָרער ווייל ויין
 חקר האט פאר אים פריער געאַרבעט איז דאך
 דאס פּראַצענט ג' ימי גריר אחר אלע טעג פון
 זוקער ווערט גירעכונגט וויא איינס . ער קעג
 זאגין צו ויין חקר אַרבעט מיט מיר היינטיגען
 זוקער טאג . אונ איה וועל מיט דיר אַפ אַרבעטין
 איין אַנדער טאג פון זוקער . אונ מיר האבין גיט
 מורא טאמער וועט דער אַנדערער באג ויין
 גרעסער וועט ער זיינגער אַרבעטין פאר
 פּראַצענט ווייל ויין חקר האט מיט אים פריער
 געאַרבעט ג' ימי רביעה אחר אלע טעג פון ווינאָסער
 ווערט גירעכונגט וויא איינס . ער קעג זאגין צו
 זיין חקר אַרבעט מיט מיר היינטיגען ווינאָסער
 טאג איז טאג פעלד . אונ איה וועל מיט דיר אַפ
 אַרבעטין איין אַנדער טאג פון ווינאָסער איז דיין
 פעלד . אונ מיר האבין גיט מורא טאמער וועט
 דער אַנדערער טאג ויין שְׁנוּעָרער צו אַרבעטין
 אין פעלד וועט דאס זיין פּראַצענט וויא מיר
 זאגין פריער ויא יאמר לו . הר"ש עמי בגריר ונא אחרוש

עקד ברביעה אָבער ער טאר גיט ואגין צו ויין חקר
 אָבער מיט מיר רעם היינטיגען טאג פון זוקער .
 וועל איה מיט דיר אַקערין טאג אונ ווינאָסער .
 ווארום ווינאָסער איז שְׁנוּעָרער צו אַרבעטין אין
 פעלד וויא זוקער וועט דאס זיין פּראַצענט וויא
 מיר זאגין פריער רבן גמלא איסר רבן גמלא
 זאגט יש רבית מוקפת עס איז דא פריערדיגע
 פּראַצענט ויש רבית מאתחת אונ עם איז דא
 שפעטערדיגע פּראַצענט בייד וויא מינט קעג
 גסו עינו ללות הימני רבין האט גיגעבין וייע
 אויגין ער האט גיטראכט ער זאל בארגין געלט
 פון שמעון והיה משלם לו האט ראובן געשיקט
 אמתנה צו שמעון ויאמר אונ ראובן האט גיזאגט
 צו שמעון דיא מתנה גיב איה דיר בשביל שתיני
 דו זאלסט מיר בארגין געלט וו היא רבית מוקפת
 דס איז פריערדיגע פּראַצענט . ער גיט פּראַצענט
 איידער ער האט גאך דיא געלט גיבאָרנט וזה
 הימני אָבער ראובן האט גיבאָרנט געלט פון
 שמעון . אָן פּראַצענט והחירו לו את קטיהי אונ
 ראובן האט צוריק גיגעבין דאס געלט צו שמעון
 והיה משלם לו אונ ראובן האט געשיקט אמתנה צו
 שמעון ויאמר אונ ראובן האט גיזאגט צו שמעון
 דיא מתנה גיב איה דיר בשביל שתיני שתיני
 אַזלי פאר דיין געלט וואס זענען גיווען ליידיג
 ביי מיר . דו האסט מיט וייא גאר גיט פאר דינט
 וו היא רבית מאתחת דאס היינט שפעטערדיגע
 פּראַצענט . די ביידע ערליי פּראַצענט טאר קעג
 גיט רבי שמעון איסר . רבי שמעון זאגט יש רבית
 דברים יריר האסט אויף פּראַצענט לא יאמר לו
 דער דוה היינט גיט זאגין צום מלנה דע ימי בא איש
 פיוני פקחים פיוני זאלסט וויסען אן דער מעקוש
 איז גיקומען פון דעם ארמ . אונ דער לזה וויים
 אז דער מלנה דארף דאס וויסען . אונ ווען דער
 דוה וואלט גיט גיבאָרנט געלט בייא דעם מלנה .

בא יום ד גמרא

מעלמו יודה : עמיתו . פס
 לחו : באונאת אשתו .
 באונאת דברים לעברה :
 אונאת אמה קרובה . פירענית
 אונאתה ממחר לבא : שמעה
 תפלתי . אין לשמותו מלשון
 בקשה שמבקש מלת הקב"ה
 שישמע תפלתו אבל אל תחשב
 יש לשמותו מלשון בקשה ולוי
 כזו אני כנסה שחן דרכך

א"ר חנינא בריה דרב אירי מאי דכתיב לא
 תונו איש עמיתו עם שאתך בתורה ובמצות אל
 תונוהו אמר רב לעולם יהא אדם זהיר באונאת
 אשתו שמתוך שדמעתה מצויה אונאתה קרובה
 אמר ר' אלעזר מיום שנחרב בהמ"ק ננעלו שערי
 תפלה שנאמר גם כי אזעק ואשוע שם תפלתו
 ואע"פ ששערי תפלה ננעלו ושערי רמזה לא
 ננעלו שנאמר שמעה תפלתו ה' ושועתי תאזנה
 אל דמעתי אל תחרש . ואמר רב כל ההולך
 בעצת אשתו נופל בניהנם שנאמר רק לא היה
 כאחאב וגו' אמר ליה רב פפא לאביי והא אמרי

לשחוק ולא להחריש וכו' :
 רק לא היה כאחאב .
 פסוק דקרא אשר הסתק
 לחו חובל בחסו : כל
 השערים . של חסלה נעלו :
 חוץ משערי אונאה .
 הלועק על אונאת דברים
 אין לשער נעלו בחסו : הכל
 על ידי שליח . על כל
 עבירות נפרעו על ידי

אינשי אתחד גוצא גחין ותלחוש לה לא קשיא הא במילי דעלמא והא במילי דביהא לישראל
 אחרינא הא במילי דשמאי והא במילי דעלמא . א"ר חסדא כל השערים ננעלים חוץ משערי
 אונאה שנאמר הנה ה' נעב על חומת אנך ובידו אנך . אמר רבי אלעזר הכל נפרע בידי שליח

וואלט געדייקונט און וואלט זאגן ריא זאכין
 זענען גיט מינע . וואלט מען קער געפירט צום
 פארברענען און יא וואלט גיט זאגן אז זיא איז
 קענדיק פון יהודה זיא זאל אים גיט פארשעמען
 אפער רבי חנינא בריה דרב אירי רבי חנינא דער ווען
 פון רב אירי האט גיזאגט פאר דעם רב פון זיין
 עמיתו וואס היינט דער פסוק איר זאלט גיט נארין
 זאגן גיט דערצערענען איין קענענש אה עמיתו .
 וואס מינינט מען עמיתו זען שאקד בחינה ובמצות אל
 תוניהו דאס פאלק וואס איז מיט דיר צו זאמען
 צום היפען תורה און מצות זאלסטו אים גיט
 נארין זאגן גיט דערצערענען אפער רב לעולם יהא
 אדם זהיר באונאת אשתו רב זאגט אייביג זאל אפענענש
 זיין געהיט ער נאר גיט דערצערענען זיין ווייב
 שמתוך שרמעתה מצויה נוארום זיא וויינט בארד מיט
 פירערין איתתה קרובה דריבער ווערט מען בארד
 גישטרקאפט אויף איר דערצערענונג אפער רבי אלעזר
 מיום שנחרב בית המקדש רבי אלעזר זאגט גיט דעם
 פאג וואס דער בית המקדש איז הרוב גינוארין
 גנעלי שערי תפלה זענען פארשלאסן גינוארין דיא
 מויערין פון הימעל וואס דורך זיא פלעגן אריין
 גיין דיא הפלות אין הימעל זאגער נוארום זען
 שמיית אין פסוק גם כי אזעק ואשוע שם תפלתו אפילו
 איר שרייב אונ בעט העלקט אויף גיט ווייז גאט
 פארטראכט דיא מויערין וואס אין הימעל דיא
 תפלות זאלן גיט קענען קומען אין הימעל זאג
 על פי שבעה תפקה ננעלו שערי הקצה לא ננעלו אפילו
 די מויערין פון תפלות זענען פארשלאסן גינוארין
 אבער דיא מויערין אז מען וויינט מיט פירערין
 שלאסן גינוארין . אז מען וויינט מיט פירערין
 גייען ארויף די פירערין אין הימעל זאגער נוארום
 זען שמיית אין פסוק שמעה תפלתו ה' גאט הער
 מין תפלה ושועתי תאזנה און פארגעס מין געשריי
 אי דמעתי אל תחרש אז צו מינע פירערין וועסטו
 גיט שווייגן . דאס ווייס איר גענויס אז דו וועסט
 גיט שווייגן צו מינע פירערין . ווייז די מויערין

פון פירערין זענען גיט פארשלאסן זאגער רב פי
 ההויך בעצת אשתו נופל בניהנם נאך האט רב גיזאגט
 דער קענענש וואס גיט נאך דיא עצה פון זיין
 ווייב פאלט ער אין גיהנם זאגער רב לא היה פאחאב
 אשר התפטר לעשות הניע בעיני ה' אשר הסתה אותו אייב
 אשתו נוארום זען שמיית אין פסוק זען איז גיט
 גינען אויף ארשע וויא אהאב וואס ער האט זיך
 אפגערינגעדין צו מאהן וואס שרעכט זיין אין די
 אויגן פון גאט וואס זיין ווייב אייבאל האט אים
 אנגערעט אפער רב פפא זאגט רב פפא האט
 גיזאגט צו אפיו והא אמרי אשוי איתתה גוצא גחין
 ותלחוש לה פאפא גענענשין זאגן דאך אויב זיין ווייב איז
 אקליינע זאלסטו דיר איינגייגן צו איר און
 זאלסט איר זאגן אין אויער זיינע זאכין וואס דו
 דארפט וויפען אויף זיין אעצה . זענענש דיא
 בקרא זא קשיא זען איין קיין קשיא הא במילי דעלמא
 אין ווערליכע זאכין זאלסטו זיין איר קיין עצה
 פירענין והא במילי דביהא זען זען זען זען זען זען
 בייא איר זא פירענין אעצה וישנא אחרינא אנדערע
 זאגן אויף זען זען זען זען זען זען זען זען זען זען
 בייא איר קיין עצה פירענין והא במילי דעלמא אין
 ווערליכע זאכין זאלסטו זיין איר זא פירענין
 אעצה אפער רב חסדא קי תשערים ננעלים רב חסדא
 זאגט אלע מויערין פון הימעל זענען פארשלאסן
 פאר דעם קענענש וואס שרייט צו גאט אויף זיין
 חקר וואס ער האט אים גיזאגט אומקעכט . און
 די תפלה זיינע ווערט גיט גיהעמט חוץ משערי אונאה
 אויער אז איינער שרייט צו גאט אויף זיין חקר
 וואס ער האט אים דערצערונגט מיט שרעכעט
 רייד . דער מויער איז אפין און גאט הערט זיין
 שרייען און מוהט אמשפט אן זיין חקר זאגער
 נוארום זען שמיית אין פסוק הנה ה' נעב על חומת
 אנך גאט שמיית אויף דיא קאהער פון דערצער
 רענונג . גאט ווערט נער עס דערצערונגט איינער
 דעם אנדערין מיט רייד שטרקאפט ער אים אפער
 רבי אלעזר הכל נפרע בידי שליח נאגט אויף

משמע שהיה תמיד חלו ומשמע כה: על פני לפני ואין מחילה כיון לזין הענינה: מחווא. עיר שהיה רבא דר דתוכה כך שמה: אוקירו לנשייכו. כגדו לעתים:

הויז מאונאה שנאמר ובירו אנך. אמר רבי אבהו ג' אין הפרגוד ננעל בפניהם אונאה וגזל וע"ז. אונאה דכתיב ובירו אנך. גזל דכתיב חמס ושוד ישמע בה על פני תמיד. ע"ז דכתיב העם המבקשים אותי על פני תמיד. ואמר רבי חלבו לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו שאין הברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנא' ולאברהם

סליח: ובירו וגו'. לא מסר' לסליח: פרגוד. מחילה שכינה לזכא מרוס: אינו ננעל. להפסיק ראייתו מן המקום אלף תמיד רוחא אחס עד שיפרע: ובירו אנך.

הטיב בעבורה והיינו דאמר רהו רבא לבני מחווא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתתרו:

אע"ז עבירות שפראפט גאט דורך אשליח הויז פאראה גאר אז איינער דערצערונט זיין חקר שפראפט אים גאט אריין שפאמר ובידו אנה נארום עם שמיים אין פסוק גאט אליון האט אין זיין האנט די שפראף פון דערצערענונג אפר רבי אבהו שרשה אין הפגיד נגזי בפניהם רבי אבהו זאגט דריי עבירות זענען דא נואם פאר זיי איז נויטא אונאנט צו פארשטערקן צווישען דיא עבירות אונג גאט. גאר גאט גיט אקטונג אויף דיא מענטשן נואם שותקן דיא עבירות ער זאל זייא שפראפין אונאה תני ועבויס אז איינער דערצערונט זיין חקר מיט בייז. אדער איינער נעמט אונעק אונאף פון זיין חקר. אדער איינער דינט עבומיז אונאף דכתיב יבדו אנה ביי אונאף דערצערענען שמיים אין פסוק גאט האלט אין האנט דיא שפראף צו שפראפין דעם נואם דערצערונט נזי דכתיב חסם ושוד ישמע בה על פני תמיד ביי גזלה שמיים אין פסוק גאט זאגט אין די שפאט רישלים נועמט גיהערט דיא שטובקע פון דיא רויבערס אונ פון די טאם

ווערין גערויפט, אונ דיא עבירה איז שפענדיג פאר מיר איך זאל פאר איר שפראפין נכומיז דכתיב העם המבקשים אותי על פני תמיד בייא עבומיז שמיים אין פסוק גאט זאגט דאס פאלק נואם דער-צערענען מיד, אונ דיגען עבומיז, זייער עבירה נועמט זיין פאר מיר שפענדיג איך זאל פאר איר אייביג שפראפין זעמס רבי חלבו אנה האט רבי חלבו גיאגנט דעמס יהא אדם זהיר בכבוד אשתו אקענטש זאל אייביג זיין געהיט צו געבין כבוד זיין ווייב שאין התבנה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו דיא פרקה נואם איז דא בייא דעם כוענטש אין שטוב דאס איז גאר נועגין זיין ווייב שנאמר ולאברהם הטיב בעבירה נארום עם שמיים אין פסוק גאט האט גימאהן נאמעס צו אהרם נועגין זיין ווייב שררה זייער דאס רהו דא רבני מחווא דאס איז נואם רבא האט גיאגנט צו דיא מענטשן פון דיא שפאט מחווא אוקירו לנשייכו כי היכי דתתתרו איר זאלט האלדן זייער איינער נויבער זעמס איר בייך זעען:

וודר בא דף ס"ג ע"א מ"ח דלגלות יוד הא ואו הא

והיה לאות על ידכה ולטענות בין עיניך וגו'. פקודה דא פקודה דאקרי בנוונא אהרא דלא אקרי מזה אלף קדושה אליון חינון חפלין. חפלה של די חפלה של ראש. תקונא פארא שפירו דגווינן עלאין. וע"ד אקרון טוטפוט ד"א (ישעיה מע) ישראל אשר כך חתפאר. וכתיב (הושע יא) כי נער ישראל והכזבו. ישראל וטאט שמע ישראל ישראל סכא שפיר דגווינן עלא חתפאר. ויסק סליק וחתער בתרין גווינן (ד"א דרגין) בקדמיתא נע"ד וכסופא דרי"ק. כמה יאן ב' גווינן למחוי לרוז דא (בראשית לט) ויהי יוסף יפה תמר ויפה מראה שפירא בתרין סטרוין בתרין דרגין גווינן עלא חתפאר. כתיב (דברים ו) ועשית הישר והטוב. הישר דא חפלה של די לחמשכא (ס"א לחמשכא) ליה בתפלין של ראש לחתפאר כהדא חתפלה של די אקדים לגל ראש ואנערדיך דלא יהוי פרוזא ביינייהו כלל. מאן דמתעשרא בתפלין קאים ברוז בנוונא עלאס בלוינן חרין ריון דקאמרן כיוסף דאקרי נער ואקרי לדיק ברוז דעבד נאמן וברוז דבן יחידאי. ואליון חינון חפלה של די חתפלה של ראש. ואינון כללא חדא כללא פרוזא ארבע פראשין דתפלין דל' בתים בלוינן חפלין של ראש. וכמה דלוינן ד' פראשין בלוינן חפלין של ראש אוף הכי כלוה בתפלין של די כתיב ח' דהא חתפלה של די לית לה מגרמה כלום אלף מה דנקטא חתפלה של ראש (א) כל הנחלים הולכים אל הים. ומנו דנקטא לון מלעילא אקרי חפלה וחתקדשת בקדושתהון מלעילא ורוז דא (ובלא) אקרי קדושא. ואקרי חפלה וכדון אקרי מלכות מלכות שמים עלימה:

הרכה פסוקה	יוסף דהק	מוסר
הרמב"ם הלכות איסורי ביאה כרך ב"א	מלוקט מספרי מוסר	
(א) אסור לאדם שיהקשה עצמו לדעת או יביא עצמו	אי זאכוי למחית זכע בין כחוד בין סכא חמתה דהוכווי דרעיס	
(א) אסור לאדם שתקשה עצמו לדעת אקענטש פאר	אוי זאכוי לשחית זרעו בין בפיז בין בשבא מתחת הרחובין	
ג' הארץ מאכין דעם ג' די מים זיין	הדעים נוייא צו דעם מענטש נואם מאכט	
איינענעם נוייען או יביא עצמו ליהי תהוד אונ ער	קאקע זייען זרע. סאי ער מוקחט דאס נוייענדיג	
פאר ג' אליון נעמען אין זייען געדאנקען	אונ סאי עם איז אים געקווען נוייל ער האט	

ויהי חשך אפלה בכל ארץ מצרים
 שלשת ימים : כג לא יראו איש
 את אחיו ולא קמו איש מתחתיו
 שלשת ימים ולכל בני ישראל היה
 אור במושבתם : שלישי כד ויקרא
 פרעה אל משה ויאמר לכו עבדו

חשך קביל בכל ארעא
 דמצרים תלקא יומין :
 כג לא חזו גבר ית אחוהו
 ולא קמו אנש מתחתוהו
 תלקא יומין ולכל בני
 ישראל הוה נהורא
 במושבתיהון : כד וקרא
 פרעה למשה ואמר
 איילו פלחוק קדם יי חדוד

רשבים

(כב) חשך אפלה . חשך גדול : (כג) מתחתיו . כבית לפי פשוטו שלא ידעו היכן ילכו : היה אור
 במושבתם . אפילו שהוא יושב אצל בית המצרי : כמושבתו . רש"י

שפתי חכמים

פ וזאת הא בפרשת ואלא טירסיי העטעס סככל מכה ומכה
 בטכסיי מתחמות וכו' כפסוק יי אס חייך משלח את עמי וגו'
 והוא כמתחמות וא"כ רש"י לא פליג עליו . וע"ה למע לא הקשה
 זה על הקרא וי"ל דק"ל הכא עליהם משך אפלה כ"כ
 הא בזה היה די כמה סכסכו עליהם חושך שלא ראו איש את
 אחיו ועי"ם סהו וכו' : צ (מהרש"י) כ"ל סכסכה הקשה רש"י
 למה היה חושך ר"ל למה היה משנה כך כן סכסכה לא היה חושך
 כ"כ כמו בכתוב ע"כ פי' סכסכה לא היה רואה לשתות הטעם
 כ"כ משום שלא היה לרד' כ"ל ע"י שלא יראו במשנתו וכחושך
 כל דהו היה די ולכפוף ג' יומים שמחו כולם והיו נקרים היה
 מכיו עליהם חושך מאד כדי שלא יוכלו לנמוד כדי שילכו ישראל
 לבתיהם ויראו עליהם א"ל למה היה לרד' כלל זה והא כתיב
 שהטעם נתן לך להטעם כעניי מלרים שאפי' בעל כרחם שהאילוס
 ד"ל דכזה נתן להטעם לפי שרצונו מלרים שהיה יכולת בידם
 ליקח כל אשר להם כימי אפילה ולא היה מי שימחה בידם ולא
 קד"ל למה לא כתיב שלשה ימים דשלשת בתי"ו משמע דביקות

(כב) ויהי חשך אפילה וגו' שלשת ימים וגו'. חשך
 של חופל שלא ראו איש את אחיו ג' ימים (בש"ר) ועוד
 שלשת ימים אחרים חשך מוכפל על זה שלא קמו איש
 מתחתיו ויבט אין יכול לעמוד ועומד אין יכול לשב (ש"ר
 ע"ש) ולמה הכא עליהם חשך פ שהיו בישראל כחותו
 הדור רשעים ולא היו רואים ללאת ומתו בשלשת ימי
 אפלה כדי שלא יראו מלרים כמתלם ויאמר אף הלוקין
 כמונו . ועוד שחפשו ישראל את כלים צ וכשלא
 זהו שאלון מהו והיו אומרים אין בידנו כלום אומר לו
 אני רואית ככיתך ובמקום פלוגי הוא : שלשת ימים :
 שלוש על ימים ק טרני"ל כלעו (דריי"הייט) וכן ז'
 לקחם בעבור זה סיו טשאין חן בעיניהם והשאלום בעל כרחם :
 עיני החשך

(כג) לא ראו איש את אחיו וגו' . יש מקשים ח"ד אכלו ושמו
 המלרים כל שלשת הימים . מי הכין לפניהם המלכלים ומי
 פירוש לתורת אלהים

(כג) לא ראו וגו' יר"ב בני ישראל וגו' . דער באר מים
 חיים שרייבט גאט האט געשיקט אויף דיא
 מצרים אזוי אפינסקערניס וויא עס איז גינורען אין אנהייב
 איינער די וועלט איז פ'אשפין גינורין . אונ די פינסקערניס
 האט געמאכט געדיקט דעם לופט אז ער איז גינורין וויא
 אונאנט אז יעדער קענש'ה האט געמוגט קרייבין אזוי וויא
 ער איז גינורען ווען דיא פינסקערניס איז אנגעקומען . איז
 ער דאמאלס גינעסין האט ער געמוגט קרייבין ווען דיא
 גאנצע דרייא טעג . איז ער דאמאלס געשטאנען ווען ער
 געמוגט שטיין דיא גאנצע דרייא טעג . אונ דיא יודין וואס
 זענען אין דיא דרייא טעג אריין געקומען אין מצרים . פאר
 וויא האט געדיינעט אין מצרים אין קצרים ווען האט גינעסין
 האט פ'אשפין דעם ערשטין טאג . וואס מען האט גינעסין
 זענען פון איין עק וועלט צום אנדערין עק וועלט . דורך די
 ליכטיגקייט האבין די יודין גינעסין ווען אלע פ'עמאלשטיגע
 אויפרות פון מצרים . אונ אין אנהייב ווען איז גינעסין אנגע-
 וויינליכע ליכטיגקייט וויא געזען טאג :

אין גאנצין לאנד סצרים דריי טאג : (כג) יא ראו
 איינער דעם אנדערין פון דיא מצרים האט גיט
 גינעסין זעהן ויא אונ גיין קענשט פון זיי האט
 גיט גינעסין אויף שטיין פון זיין ארם ששה דריי
 טאג וי"ב אונ צו די קינדער ישראל איז גינורען
 ליכטיג דארטין ווי זיי זענען גינעסין . ורש"י
 שרייבט צום ערשטין איז גינורען דריי טאג חשה
 אז איינער דעם אנדערין האט גיט גינעסין זעהן
 אונ דער נאך זענען דריי טאג נאך מער פינסקער
 גינורען דער וואס איז גישטאנען האט זיך גיט
 גינעסין געזען אונ דער וואס איז גינעסין האט
 גיט גינעסין אויף שטיין . אונ דרום האט גאט
 גיבראכט אזוי גינורען גיט אויף דיא מצרים .
 ווייט צווישען די ישראל איז גינורען פיר רשעים
 וואס זיי האבין גיט גינורען ארויס גיין פון מצרים זענען זיי
 גינעסין ווען אונ זאלין גיט גינורען אויך גישלאגן אזוי ווי אונז :

(כד) ויקרא אונ דער נאך האט גינורען רופען צו משה ויאמר אונ ער האט אזוי גינאנט גט נייט
 משלי חכמים
 דיא אפינסקע אויף דיא יודין . דיא אפינסקע צייט וואס מען האט
 צו די יודין קיין שפירא גינעסין . אונ זינגל האבן זיי געמוגט
 מאכין

אונקלוס

עבדו ותורכיון שבוקי
 אר מפלכוו יזייל עמכוו:
 כה ואמר משה אר
 את תתן בידנא נכסת
 קודשין ועלון ונעביד
 קדם יי אלהנא: כי ואת
 בעיננא יזייל עמנא לא
 נשאר מניה מדעם ארי
 מניה אנתנא נסבין
 למפלח קדם יי אלהנא
 באנתנא לית אנתנא
 ידעין מה נפלח קדם יי
 עד מיתנא קתמן:

את־יהוה רק צאנכם ובקרכם יצג
 גם־שפכם ילך עמכם: כה ויאמר
 משה גם־אתה תתן בידנו זבחים
 ועלת ועשינו ליהוה אלהינו: ט וגם
 מקננו ילך עמנו לא תשאר פרסה
 כי מפנו נקח לעבד את־יהוה
 אלהינו ואנחנו לא־נדע מה־
 נעבד את־יהוה עד־באנו שמה:

תורה גס אלה תתן בידנו זבחים מניס
 עבדום טבכים כד

בעל הטורים

(כה) זכמים וטולות . כי כמסורה . הכא וליך וכלו לעשות
 זכמים וטולות בני יהוא כהסרה בניאי הכעל מה כהם עשה כהם
 טעמים וכאלהיהם שנתן מלכת הכעל והרנס אף כי טעם כהם
 וכאלהיהם טעמים

שפתי חכמים

רש"י

ימים ככל מקום שטייל"א של ימים: (כד) יצג . יהא
 ר מולג במקומו: (כה) גם אתה תתן . לא לייך שמקנו
 ילך עמנו אלא גם אתה תתן: (כז) פרסה . פרסת ש רגל
 פלנט"א בעלז (פסוזהלע): לא נדע מה נעבד . כמה
 תכבד העבודה שמה ישאל יותר ת ממה שיש בידנו:
 טעמים אמרו לזכות לה' :

והא חך נטול הדביקות על ימים כי ימים לשון זמר ונאשת ל'
 פקס ועו"ט וכו': ר לא מכלן וליך שכרי ככר היה מולג
 של קל דפרסה משמע שמשא לא היה מנקה אלא כהמות
 מפרסת פרסה וזה אינו דהא אמר כחמה וגם מקנו משמע
 בכל לכן פירש פרסת רגל רגלו לומר פרסה וגם מפרסת
 רגל וכלשו פלטילא: ר לא שלא היו יודעין העבודה
 דהא היו אומרים וגם מקנו וגו' . כי נומנו נקח לעבד
 לה כ' . וכן לעל פרסה

ענין החשך

הסכפר הכות שמה אמר שכלו לפני הנזירים תמונת זרות מפחידות
 ומכתימות אורח עד שלא יכלו להתטע ולקום מנוטס הפחד .
 פ"כ לא כתיב ולא יכלו לקום . רק ולא קמו . שמעתי פחד החשך

פירוש לתורת אלהים

עבדו דינש גאמ רק נאר אייערע שאף אונ אייערע
 רינדער זאלין בלייבן אין ספרים גם אונ אייערע
 קליינע קינדער זאלין אויך מיט אייה גיין:
 (כה) ויאמר האם משה גיזאמט צו פרעה גם דו
 מוטם אונן אויך געבין בהמות־רוח אונזערע מיר
 זאלין האבין זקחים שעקמונג תעויות אונ בראנד
 אפפער ונשינו אונ מיר נועלן מקריב זיין צו
 אונזער גאמ: (כז) וגם אונ אונזערע בהמות
 מוזין אויך מיט אונן גיין יא עם זאל דא גימ

משלי חכמים

מאכין דיא נעליכע צאהר וויא פריער , דאס איז גייען בייא די
 יזרון שווערער וויא די גאנצע ארבעם וואס ייז האבין געארבעט
 ביז איצט, ווי משה האט געשרייען פאר גאמ פאר וואס האקטו
 שילעכט גיטארן צו זיין פאלק , האט אים גאמ געשענעם איצט
 געקטו זעקן וואס איז זועל . סתאן צו פרעה , ווארעם שווערער
 פאלקן דיא ארבעם פאר ער גיט , אז ער האט יא שווערער

בא יום ה נביאים יריבה מז

לחשיך מנה היא צבאות נפש צ צב צבא צבאות רוח יהודה נשמה דנצח ארני נשמה דהור יהודה חיה יחידה דנצח יהודה חיה יחידה דהור אל שם בן שבעשיה :

א הוי חרב ליהודה עד-אנה לא תשקמי האספי אל-תערך הרנעי ודמי : ג איך תשקמי ויהיה צודה ליה אל-אשקלון ואל-חוף הים שם יעדה : ג למואב כד-אמר יהודה צבאות אלהי ישראל הוי אל-נבו כי שודה הבישה נלכדה קריתים הבישה המשוגב וחתה : ד אין עוד תהלת מואב בחשבון השבו עליה רעה לבו ונכריתנה מגוי גם-מדמן תדמי אתריך חלך חרב : ה קול צעקה מחרנים שר ושבר גדול :

א נוי חרבא לשליחא מן-חרם יי עד איקמי לא תנוחין אתפגשי לגרניה לבית ומנא תנוחין : ב איקרין תנוחין ווי פקוד עצה על אשקרון ועל ספר יקא חסון מנמנה : ג למואב כדנן אמר וי צבאות אלקא הישראל ווי על נבו ארי אתקביות בהיתת אתקבישה קריתים בהיותו ספית רוחציהון ואתקרו : ד לית עוד תושבטא למואב בחשבון חשיבו עצה בישא איתו ונשיצנה סדפיהו עמא אף סדמן תפברין פתרה יתבון קסוצי מרבא : ה קל צוחתא פחורונים בינא ותקרא נבא :

רשי

מצורת דוד

(6) הוי חרב דה' . כלאו קורא אל הכריז ולומר אחס הכריז ככס מלא עיי פרעס ולכן האכפיו אל תערך וזלא מרנעו וסחוק לה לכות כהשקט וטוטס וה' טוב זה להרוב עוד : א אשקלון : על אשקלון ועל כל פלחשים הוספיו כחוף הים : שם . על ר"ל על מואב חמר כס חמר ה' ונו' : הוי אל נבו . ילוא יהוס אל נבו : חבשונ . כהיות האויבים חבשונ תשכו עיר רע וכוף לשון טפל על לשון : דכ ונו' . מעתה לא יהיה עוד בהללו והשכח של מואב : גם סדמן תהיה נכרתה וכן הוא לשון טפל על לשון : אחריו . ככל מקום שכתב חלך הכריז אחריו להכריז : (ה) פחורונים . יהיה נשמע מעיר מורנים : שור . כי שם יהיה עוד ושבר גדול :

(6) חרב לה' . שהק"ה מביא לעולם : האספי אל תערך . נרתק : הרנעי . לשון מרנעו : (3) יעדה . הכינה : (ג) המשוגב . שם מקום : וחתה . ונשכרה : (7) מדמן . שם מקום : תדמי . תמכרי :

המקומות הכס מומין את חמרז להרוב ולאכד : (ג) למואב . אל נבו : הובישה ונו' . כלשך נלכדה קריתים נחבישה חמר : בחשבון . כהיות האויבים חבשונ תשכו עיר רע וכוף לשון טפל על לשון : דכ ונו' . מעתה לא יהיה עוד בהללו והשכח של מואב : גם סדמן תהיה נכרתה וכן הוא לשון טפל על לשון : אחריו . ככל מקום שכתב חלך הכריז אחריו להכריז : (ה) פחורונים . יהיה נשמע מעיר מורנים : שור . כי שם יהיה עוד ושבר גדול :

תרגום

כתובים משלוי יד

לחשיך סיפור ומלכות היא שין דלת יוד נפש שין שין דלת שין דלת יוד רוח יהודה נשמה דיסור א אר ארני נפש ארני רוח אלף דלת נון יוד נשמה דמלכות יו הו וו הו חיה יחידה דיסור יהודה חיה יחידה דמלכות אל שם בן שבעשיה :

א מן אורסתיה נקבע מן * מדרכיו ישבע מוג לב ומעליו איש מוב : ב פתי יאמין דמרים לביה ונבא קבא דלד-דבר וערום יבין לאשורו : ג חכם ירא וסר מרע קנידון קלל מני ועריקא מהבנין למבתייה : ג חקיקא דחיר וקסמא מן בישקא רשי

מצורת דוד

(6) סוג דב . הלך הסגון מה' ישבע מדרכיו כי נמולו כמפעלו : ומעליו . כעת יקבל הנטול יהיה איש טוב סוג מרע מעליו לכל יהיה נלקח עמו : (3) דברי דבר . לדברי ה"ר החלמר לו : ראשורו . לדברו האמיתי ר"ל לאמיתת הענין : (ג) חכם ירא . הכמס יספר מדבר המפסיד וכשער ממנו ולזה הוא מן מר הכמס פירוש ע"מ

(6) מדרכיו . הרעיס : ישבע מוג לב . זה עשו הרעע : ומעליו . עלה איש טוב זה יעקב : (3) פתי יאמין לכל דבר . רכילות : וערום יבין ראשורו . לפסיפיותו ואינו שומע להס :

(א) מדרכיו : ישבע מוג לב דער רשע וואס ניין הארץ איו אפגעקערט פון הקב"ה , ער זעקט זאמ מוט שמחה פון זיינע וועגין , ווייל הקב"ה גצאקלט אים שער אויף די ועלמ פאר זיינע ביסול מצות וואס ער מוהקט ופגליו איש מוב אונ דער גוטער קעגנש דער צדיק זעקט זיך אפגעווייזונג פון אים . מאכאך הקב"ה גיט שער דעם רשע פאר זיינע ביסול מצות . וועט דאך אונ מעשים טובים : (ב) פתי יאמין דכי דער גאר גרויבט ארץ וואס מען זאגט אים וערום , זיין ראשורו אונ דער קלוגער פארשמיטט וועלכע זאך איו גלייף מען זאל גלויבין אונ וועלכע זאך מען זאל גיט גלויבין : (ג) חכם ירא וסר דער חכם

דעפוי כס כל בני לטיני וכו'. אכ"ל קרא כו' ועי' הר"ב ר"ט זכחים : (ג) לט"ו פ"ט א"ש מ"ו ומ"ז. רבא להכשיר ולא הכשירו אבל כ"ו חשבוהו כמ"ו ולכ"ו כמ"ו לא כחכס הר"ב כ"ט זכחים וכו' הר"ס נהגוהו חור כו' ולא פלג לעומר שלא לשמו : [ב] והקפיד : כתיב וז"ל : [ג] אחת כו' . ומסו' דר"ס : אחר סעודה בלא כתי מנח' חוקא לבני ושמן שלא קרננו מחזור דר"ל כי קמנו לה פסולתו . פתכר קמ"ל גמרא :

לשמן ושלא לשמן . רשם מנחת חומא ולשם מנחת נרבה . או שלא מנחת חומא . ואחת כל המנחות שקמצו זר אונן מבויל יום . מחומר בגדים . מחומר כפורים . שלא רחוצ ידים ורגלים . ערל .

החדש ולא התירה (ג) וכל המנחות שקמצו שלא לשמן כסרות דתמן במתני' דוקא במנחות שאין להם זמן קבוע איירי ולא במנחת העומר שקבע לה זמן : או שלא לשמן ולשמן . ללא תימא לשמן ושלא לשמן הוא דפוקל דחוסא לשון חסרון אבל שלא לשמן ולשמן כסרות קמ"ל : ב זר אונן מבויל יום כו' . כלוה מפרשים כפ"ב דזכחים ומוכיחין לז' מקמ"ל דעבודתן פסולה : ערל . כהן שמתו אחיו מחמת

האם ער נעטראקט גיט צו זייער נאקען אונ גאכרעם האמ ער נעטראקט צו זייער נאקען ק"ש מנחת נרבה קריער האמ ער נעטראקט צו רעם נאקען פון אמנחה נואם איז אנדער ויש מנחת חומא דער נאך האמ ער נעטראקט צו רעם נאקען פון אמנחת חומא ואדער צו רעם נאקען פון אמנחת סוקה , איז דיא מנחת חומא אדער דיא מנחת סוקה פסול וועיין בהרע"ב : ב אחת מנחת חומא ואחת נ"י המנחות סאיי דיא מנחה פון רעם מעקשש נואם איז אריין גענאנגען אין בית המקדש ווען ער איז גיווען קמא , אונ סאיי אלע אנדערע מנחות שקמצו זר אויב אישראל אדער אלזי האמ אראפ גענוקען זייער קומץ אדער איין אפלוו נואם בייא אים איז נישטארבין איינער פון דיא זיגען סתים נואם שטייט אין אנהייב פרשה אמור , פאר דיא קבורה , אדער נאך דיא קבורה ואיב דיא קבורה איז גיווען אין רעם זעלבניגען קמא וואם ער איז נישטארבין הייסט ער אאונן אויב ווען ער איז גיווען אאונן האמ ער אראפ גענוקען אקומץ פון אמנחה מבויל יום אדער אפלוו נואם איז גיווען קמא , אונ ער האט זיך מובל גיווען אונ איידער דיא זונן איז אונשער גענאנגען האמ ער אראפ גענוקען אקומץ פון אמנחה מחסר בגדים אדער ווען דער פהן האמ אראפ גענוקען רעם קומץ פון אמנחה , איז ער גיט גיווען אנגעקליידים אין אלע קליידער נואם אפלוו דארף גיין ווען ער איז מקטיר אקרבן מחסר כפורים אדער דער פהן איז גיווען קמא אזוי אשטוקאה נואם ער דארף גריינגען קרבנות , אונ ער האט זיך מובל גיווען פארין נאכט , אונ אויף קארגין איידער ער האט געבראכט דיא קרבנות האמ ער אראפ גענוקען רעם קומץ פון אמנחה שלא רחוצ ידים והגלים אדער דער פהן האמ גיט גענואשין דיא הענט מיט די פים ווען ער איז אריין גענאנגען צום מזבח אונ האמ אראפ גענוקען רעם קומץ פון אמנחה ער אדער דער פהן איז גיט גיווען געסקה , וועייל זייער פרייער זענען נישטארבין פון מל זיין , אונ ער האמ אראפ גענוקען רעם קומץ פון

אריין גענאנגען אין בית המקדש ווען ער איז גיווען קמא , אונ דיא מנחה פון אסוקה שקמצו שלא לשון אויב דער פהן האמ אראפ גענוקען רעם קומץ פון די צווייא מנחות גיט צו זייער נאקען , נאר צו רעם נאקען פון איין אנדער מנחה וועייל ער האמ געמיינט אז דאס איז איין אנדערע מנחה גיט פון חומא אדער גיט פון קגאות נ"ו ק"ג אדער דער פהן האמ אראפ גענוקען דאס ביסול קעהל פון וועיגין מנחת חומא אדער מנחת קגאות נאר ווען ער האמ אריין געלייגט רעם קומץ פון דיא צווייא מנחות אין אהייליגע בלי , האמ ער גיט אריין געלייגט צו זייער נאקען , נאר צו רעם נאקען פון איין אנדער מנחה והלך אדער ווען ער האמ געמארגן רעם קומץ פון די צווייא מנחות צום מזבח האמ ער גיט געטראכט צו זייער נאקען , נאר צו רעם נאקען פון איין אנדער מנחה והקפיד שלא לשון אדער ווען ער האמ מקטיר גיווען רעם קומץ פון דיא צווייא מנחות אויף רעם סוקה , האמ ער גיט געטראכט צו זייער נאקען , נאר צו רעם נאקען פון איין אנדער מנחה או ישן ושלא לשון אדער ווען ער האמ גיטארקן אייגע פון דיא פיר זאכין וקמץ נהן הלך הקטירו האמ ער געטראכט צו רעם נאקען פון דיא צוויי מנחות מנחת חומא אונ מנחת קגאות , דער נאך האמ ער געטראכט צו רעם נאקען פון איין אנדער מנחה או שלא לשון ושמן אדער פרייער האמ ער געטראכט צו רעם נאקען פון איין אנדער מנחה , דער נאך האמ ער געטראכט צו רעם נאקען פון דיא צווייא מנחות מנחת חומא אונ מנחת קגאות פסולת זענען דיא צווייא מנחות פסול בי"ב לשון ושלא לשון ווי מיינט מען צו זייער נאקען אונ גיט צו זייער נאקען ויש מנחת חומא קריער ווען ער האמ גיטארקן אייגע פון דיא פיר גבורות וקמץ נהן הלך הקטירו האמ ער גיטארקט צו רעם נאקען פון דיא מנחה , אונ דיא מנחה , מנחת חומא ואדער צו מנחת סוקה ויש מנחת נרבה נאך האמ ער געטראכט ער מוקה דיא גבורות צו אמנחה פון אנדער או שלא לשון ושמן אדער פרייער

מילה: יושב. דכעין לעמוד לשרת: ע"ג כלים כ"ו. דכעין שלא יהא דבר חוץ כינוי הדין: בן בתירא. אומר יחזור. הקומץ לתוך המנחה: ויחזור ויקמץ בימין. וה"ל לכל הך פסוליס דחטיב כמתמי ס"ל לכן בתירא שאם עבד אחד מן

קמץ יחזור הקומץ למקומו ויחזור כהן כהן ויקמץ ואין הלכה כבן בתירא: עלה בידו צרור. מלאה צרור. או חסר ממקום הצרור: של גריר מלח או קורט של לבונה פסול. מפני שאמרו הקומץ היתר והחסר פסול. איהו היתר שקמצו מבורץ. כיצר הוא עושה פושט בראשי אצבעותיו. כיצד הוא עושה פושט את אצבעותיו על פס ידו: ג ריבה שמנה

וקמהו עם הקומץ וסורף הכל ורש כולדמן בתוך הקומץ גרירי מלח או קורט של לבונה (ה) הקומץ חסר כדי מקום הקורט: מבורץ. מלא וגדוש (ז) שקמצו בראשי אצבעותיו. שלא פשטן על כל פס ידו: פושט את אצבעותיו על פס ידו. ומכיים ידיו לאצבעותיו בקמה ומכיים הקמה לתוך ידו ומוחק כאלכב קטנה שלא ולא הקמה חוץ לקמיה ומוחק בגדול שלא יאל הקמה חוץ לאצבכ וזה לרדך לעשות במנחת מחבת ומרסח הלך מוקף בגדול מלמלה ובאלכב קטנה מלמטה וזו היתה מעבודות קשות שבמקדש דבכוש גדול יכול להאחר בכמה' (דף ט) דהינו שממלא כפו ממנה כדרך שכני אדם ממלאים ידיהם ממה שלוקחים בידים ואלי אומר שאין מלא שלט לאצבעותיו על פס ידו ולא יותר כדי שלא יהא מבורץ ומכ"כ זולא מוחק מלמטה. באלכב קטנה קמה אלה בגדול ולא נדחו כלל דברי האומר שזו עבודה קשה מעבודה קשה שבמקדש וישתה הגמרא לכדברי וכן פירשהו כל דכוחי: ג ריבה שמנה. שיעור השמן לוג לכל עשרון ואם ריבה שמן שני לוגין או יותר לעשרון דחוו לשמי

[ד] קמץ כ"ו. כגמרא ילמי' לם מקרא: [ז] ועלה. וז"ל מלי אריא עלה אפי' נסאר כשיריים נמי לדיו מנחה הקדש ויש לפרש שאין רגילין ללמס העשיון שלא יהיה בו מעט יותר חוסי': [ו] צרור כ"ו. כל בני למה לי לריבא דלי חזק לצור ומשום דלאו בת הקרב' היא אבל מלח דפת הקרב' היא [ללאחר שהיה הקומץ על הכונה היה מולחו] אימח תחשבר ואי חזק מלח דלא איקבע כדדי מנח' מעיקרא אימח תחשבר כדדי מעיקרא שאינו מולח אלא הקומץ כלכד אבל לבונה דאיקבע כדדי מנח' מעיקרא אימח תחשבר קמ"ל גמ': [ו] גרירי כ"ו. ה"ן להביא רמי' מזה שמעלין המלח על כל המנחה. שזו אינו כ"ו. אלא דומיא דלרור ר"ל שאם נודמן ומתכרע עם הכונה שזו דבר מזה ויעלה בידו ה"לם: (ז) שם אותו היום' שמוסיפין משונו רי"ל שהוא זולא וכן לחון: יתר מפ' חסר כיאלו בו א"ע (ח) גמרא א"ל קמ' חסר תנור ואלו דניקט קמה משום דלפוחן שי"ך לקוראן קמ' חסר' ומתו"ע:

אמנחה פ"א אדרער דער פהן איז גינען קמץ זען ער האט אראפ גענוקען דעם קומץ פון דיא מנחה יושב אדרער דער פהן איז גינעסין עופר זי זיי גימס אדרער דער פהן איז געשטאנען אויף אפלי אפהקה זי זיי ריניי הברו אדרער דער פהן איז געשטאנען אויף זיין ג'הרים פום, אונ האט אראפ גענוקען דעם קומץ פסוי בייא דיא אלע זאכין איז דער קומץ פסוי קמץ ג'פסוי פסוי אויב דער פהן האט אראפ גענוקען דעם קומץ מיט זיין לינקע האנט, איז דער קומץ פסוי. בן בתירא זאגט יהודי יחזור ויקמץ בימין ער זאל דעם קומץ קעהר אריין שטיקען צוריק אין דיא מנחה אונ זאל נעקען נאה אקאה זאכען אקומץ מיט די רעקסע האנט זאגן ביי די אלע זאכען וואס איז געשטאנען פריער אין דיא מ'שנה אז דער קומץ איז פסוי, זאגט אויף בן בתירא מען זאל אריין שטיקען דעם קומץ קעהר צוריק אין דיא מנחה אונ מען זאל אראפ נעקען אנזיעס קומץ וויא דער דין איז, ער זאל פ'שר ויין קמץ ועלה בידו צרור או גריר פ'ח או קורט שי לבונה פסוי אויב דער פהן האט גענוקען אין האנט דעם קומץ קעהר, אונ אין קומץ קעהר איז גילעגין אשפענדיג, אדרער אשטיקוב זאלץ אדרער אשטיקוב ג'שמים, איז דער קומץ פסוי, זייג אויף דעם ארמ וואס דער שפענדיג

אדרער דיא זאלץ אדרער דיא כ'שמים ליגט פעלקט דאך קעהר, איז דאך ניימא אנגאנצער קומץ פ'פני שאפיו הקומץ היתר ותקטר פסוי ווייל מען האט גינאנט אז דער קומץ איז קער וויא אפולע האנט אדרער ווייניגער וויא אפולע האנט איז ער פסוי איהו הוא היתר וואס הייקט דער קומץ איז קער שקמיו מבינן אז דער קומץ איז פול, דיא קעהר איז העקער וויא דיא האנט וחסר וואס הייקט עם פעלקט שקמיו בראשי אצבעותיו ער האט גענוקען דעם קומץ מיט דיא שפיץ פינגער, אונ ער האט גיט אפולע האנט קעהר ביצד הוא עושה וויא זאל ער מאהן פושט את אצבעותיו על פס ידו ער זאל פארשפרייטן דיא פינגער אויף דיא האנט, אונ דיא אונטערשטע נייט פון דיא פינגער שקעקט ער אריין אין דיא קעהר, אונ שעפט אן אפולע האנט קעהר וויא קעהר איז גאר פארנוקען מיט דרייא פינגער, אונ מיט דעם קלענקסטן פינגער פאר גלייבט ער די קעהר פון דיא אונטערשטע זייט, אונ מיט דעם גראבין פינגער פאר גלייבט ער דיא קעהר פון דיא איבערשטע זייט, דיא קעהר זאל זיין גלייח מיט דיא פינגער אויב אונ אונטען נים קער אונ גיט ווייניגער: ג ריבה שמנה אויב ער האט אריין געזאסן אין דיא מנחה צו פיל אייל, איין רוג אייך דאך מען אריין גיסען אין אשערון קעהר, אונ ער האט אריין געזאסן

(ו) דמלי אריא דמי ריבס שמי למי ריבס לא שמי אלא
 סח קמיל דלפי' דלפי' דלפי' לא שמי לוגין ולא חמרי סחילי וסלי
 קו ליט וסלי חו לי לא יכסל נמי' וריבס סחוט מלי לוגין יט
 פגנרת בון רפלי ורמי' ורמי' סריב אין כרע . ועתו' יט
 (ז) דמי קומין נכני' ב' קורטין סוט יחר מדלי סרנס מלפי' כ
 שני לוגין נכני' לוג אחר :
 (ח) חקויה חזותו בכני' בו .
 גדי עבודת סולו מפגלי' מנחה
 דמגרי' מנחי' כתיק' דמחמ
 כר'ס דלחמק' מנח' .
 ואס' ומסתי' סיקס' גמרי' .

מנחת פסול (ו) : וחסר שמנה . סחוט מלוג שמי
 לעשרין סולת : וחסר לבונתה . שלא נתן כה אלא קורט
 אחד של לבונה אבל אם יש כה ב' קורטין כשר דכתיב
 (ויקרא ו) ואת כל הלבונה אשר על המנחה כל משמע
 אפי' קורט אחד דכל משמע
 כל לדע דכתיב (מלכים ב
 ד) אין לשמחת כל כבית
 אח לרבות שד קורט אחד
 הדי שנים ואילו ריבה לבונתה
 לא קחני ללא פסל אלא
 כשרכה יותר על כ' קומלים
 דלז רבה יותר מדלי (ו) :
 לאכול שיריה בחוץ .
 מין עמרה : או לחקמיר
 קומצה בחוץ . דמחשבה
 קרל במחשבה מיירי דכתיב (שם) המקריב אותו לא
 כשחב כיום השלישי אלמא במחשבה מיירי שחב עליו כיום השלישי :
 כהני' הדס כהולכת הדס כדוק' הדס פוסל' כהמנה כהמיל' כהני' ככלי שרה כהולכת כהקטרת הקומץ ולבונה
 אלאליס כשר הזכה האכל ופס' דכוחס מפרשים כל הכי פסולס והאס ילפי' לזו כוליה מקראי' : לאכול
 דבר שדרכו לאכול . כגון ערים : דבר שדרכו לחקמיר . כגון הקומץ אבל אם חשב לאכול הקומץ או

למחר . או כוית משיריה לחחר .
 מקומצה למחר או לחקמיר לבונתה למחר .
 זה הכלל כל [ט] הקומץ והנותן בכלי והמהלך (ס"א והמוליד)
 והחקמיר . לאכול דבר שדרכו לאכול . ולחקמיר דבר שדרכו לחקמיר
 חוץ למקומו פסול ואין בו כרת . חוץ לזמנו פגול וחייבין עליו כרת .

פוסלת בין שחשב על אכילה אדם בין שחשב על אכילה מוכנה כדכתיב (ויקרא ז) ואם האכל והכל בשתי אכילות
 הכחוכ מדבר אחת לאכילה אדם ולאח לאכילה מוכנה והוא קרל במחשבה מיירי דכתיב (שם) המקריב אותו לא
 יחשב בשעת הקרבה הוא פגול ואינו נפגל כיום השלישי אלמא במחשבה מיירי שחב עליו כיום השלישי :
 פסולה . דמחשבה חוץ למקומו פוסל' כהמיל' המנחה כמו שפוסל' בשחיטת הזבח ומה שפוסל' בזבח בשחיט'
 כהני' הדס כהולכת הדס כדוק' הדס פוסל' כהמנה כהמיל' כהני' ככלי שרה כהולכת כהקטרת הקומץ ולבונה
 אלאליס כשר הזכה האכל ופס' דכוחס מפרשים כל הכי פסולס והאס ילפי' לזו כוליה מקראי' : לאכול
 דבר שדרכו לאכול . כגון ערים : דבר שדרכו לחקמיר . כגון הקומץ אבל אם חשב לאכול הקומץ או

פוסלת בין שחשב על אכילה אדם בין שחשב על אכילה מוכנה כדכתיב (ויקרא ז) ואם האכל והכל בשתי אכילות
 הכחוכ מדבר אחת לאכילה אדם ולאח לאכילה מוכנה והוא קרל במחשבה מיירי דכתיב (שם) המקריב אותו לא
 יחשב בשעת הקרבה הוא פגול ואינו נפגל כיום השלישי אלמא במחשבה מיירי שחב עליו כיום השלישי :
 פסולה . דמחשבה חוץ למקומו פוסל' כהמיל' המנחה כמו שפוסל' בשחיטת הזבח ומה שפוסל' בזבח בשחיט'
 כהני' הדס כהולכת הדס כדוק' הדס פוסל' כהמנה כהמיל' כהני' ככלי שרה כהולכת כהקטרת הקומץ ולבונה
 אלאליס כשר הזכה האכל ופס' דכוחס מפרשים כל הכי פסולס והאס ילפי' לזו כוליה מקראי' : לאכול
 דבר שדרכו לאכול . כגון ערים : דבר שדרכו לחקמיר . כגון הקומץ אבל אם חשב לאכול הקומץ או

פוסלת בין שחשב על אכילה אדם בין שחשב על אכילה מוכנה כדכתיב (ויקרא ז) ואם האכל והכל בשתי אכילות
 הכחוכ מדבר אחת לאכילה אדם ולאח לאכילה מוכנה והוא קרל במחשבה מיירי דכתיב (שם) המקריב אותו לא
 יחשב בשעת הקרבה הוא פגול ואינו נפגל כיום השלישי אלמא במחשבה מיירי שחב עליו כיום השלישי :
 פסולה . דמחשבה חוץ למקומו פוסל' כהמיל' המנחה כמו שפוסל' בשחיטת הזבח ומה שפוסל' בזבח בשחיט'
 כהני' הדס כהולכת הדס כדוק' הדס פוסל' כהמנה כהמיל' כהני' ככלי שרה כהולכת כהקטרת הקומץ ולבונה
 אלאליס כשר הזכה האכל ופס' דכוחס מפרשים כל הכי פסולס והאס ילפי' לזו כוליה מקראי' : לאכול
 דבר שדרכו לאכול . כגון ערים : דבר שדרכו לחקמיר . כגון הקומץ אבל אם חשב לאכול הקומץ או

פוסלת בין שחשב על אכילה אדם בין שחשב על אכילה מוכנה כדכתיב (ויקרא ז) ואם האכל והכל בשתי אכילות
 הכחוכ מדבר אחת לאכילה אדם ולאח לאכילה מוכנה והוא קרל במחשבה מיירי דכתיב (שם) המקריב אותו לא
 יחשב בשעת הקרבה הוא פגול ואינו נפגל כיום השלישי אלמא במחשבה מיירי שחב עליו כיום השלישי :
 פסולה . דמחשבה חוץ למקומו פוסל' כהמיל' המנחה כמו שפוסל' בשחיטת הזבח ומה שפוסל' בזבח בשחיט'
 כהני' הדס כהולכת הדס כדוק' הדס פוסל' כהמנה כהמיל' כהני' ככלי שרה כהולכת כהקטרת הקומץ ולבונה
 אלאליס כשר הזכה האכל ופס' דכוחס מפרשים כל הכי פסולס והאס ילפי' לזו כוליה מקראי' : לאכול
 דבר שדרכו לאכול . כגון ערים : דבר שדרכו לחקמיר . כגון הקומץ אבל אם חשב לאכול הקומץ או

פוסלת בין שחשב על אכילה אדם בין שחשב על אכילה מוכנה כדכתיב (ויקרא ז) ואם האכל והכל בשתי אכילות
 הכחוכ מדבר אחת לאכילה אדם ולאח לאכילה מוכנה והוא קרל במחשבה מיירי דכתיב (שם) המקריב אותו לא
 יחשב בשעת הקרבה הוא פגול ואינו נפגל כיום השלישי אלמא במחשבה מיירי שחב עליו כיום השלישי :
 פסולה . דמחשבה חוץ למקומו פוסל' כהמיל' המנחה כמו שפוסל' בשחיטת הזבח ומה שפוסל' בזבח בשחיט'
 כהני' הדס כהולכת הדס כדוק' הדס פוסל' כהמנה כהמיל' כהני' ככלי שרה כהולכת כהקטרת הקומץ ולבונה
 אלאליס כשר הזכה האכל ופס' דכוחס מפרשים כל הכי פסולס והאס ילפי' לזו כוליה מקראי' : לאכול
 דבר שדרכו לאכול . כגון ערים : דבר שדרכו לחקמיר . כגון הקומץ אבל אם חשב לאכול הקומץ או

צנוי' לוגין אייר אין אעשרון קעהל וועיין בהרעיה
 ותוים) וחסר שמה אדער ער האם אריין גענאסין
 נייניגער וויא אלזא אייר אין אעשרון קעהל היט
 ?בונתה אדער ער האם אריין געלייגט נייניג
 קשמים אין די מנחה . גאר איין געלייגט נייניג
 האם ער אריין געלייגט אין דיא מנחה פסולה אין
 דיא מנחה פסול' חקומץ אה המנחה זאכי' שיריה בחי' .
 אויב ווען ער האם אראפ גענומען דעם קומץ
 פון דיא מנחה האם ער געטראקט ער זאל עסין
 דיא איבעריגע קעהל אויסקער דיא עזרה או בניה
 פשיריה בחי' אדער ווען ער האם אראפ גענומען
 דעם קומץ פון די מנחה האם ער גיטראקט ער
 זאל עסין פון די איבעריגע קעהל אפיסול גרוים
 וויא אאייקבירט אויסקער די עזרה דמקמיר קופצה
 בחי' אדער ווען ער האם אראפ גענומען דעם
 קומץ פון דיא מנחה האם ער גיטראקט ער זאל
 דעם קומץ סקריב זיין אויסקער די עזרה או בניה
 פקופצה בחי' אדער ווען ער האם אראפ גענומען
 דעם קומץ פון דיא מנחה האם ער גיטראקט
 אפיסול פון דעם קומץ גרוים וויא אאייקבירט
 זאל ער סקריב זיין אויסקער דיא עזרה או דמקמיר
 דבונתה בחי' אדער ווען ער האם אראפ גענומען
 דעם קומץ פון דיא מנחה האם ער געטראקט
 ער זאל סקריב זיין דיא מנחה פון דיא מנחה
 אויסקער דיא עזרה פסול' זאל דיא מנחה אין
 פסול' אונ פרת קומץ גיט זאכי' שיריה בחי' ווען
 ער האם אראפ גענומען דעם קומץ פון די מנחה
 האם ער געטראקט ער זאל עסין דיא איבעריגע
 קעהל פון דיא מנחה קארנין או בניה משיריה בחי' .

אדער ער האם געטראקט ער זאל עסין אפיסול
 פון דיא איבעריגע קעהל פון דיא מנחה גרוים
 וויא אאייקבירט קארנין דמקמיר קופצה בחי' אדער
 ווען ער האם אראפ גענומען דעם קומץ פון די
 מנחה האם ער געטראקט ער זאל סקריב זיין
 דעם קומץ קארנין או בניה פקופצה בחי' אדער ער
 האם געטראקט אפיסול פון דעם קומץ גרוים ווי
 אאייקבירט זאל ער סקריב זיין קארנין או דמקמיר
 ?בונתה בחי' אדער ער האם געטראקט ער זאל
 סקריב זיין דיא מנחה פון דיא מנחה קארנין
 פגול דמקמיר זאל ער זאל דיא מנחה פגול אונ עם
 קומץ פרת אה הפגול ב' חקומץ ומהות בפגול דמקמיר
 דמקמיר דאם איז דער פגול פון דעם דין . ווען
 דער פגול געקט דעם קומץ פון די מנחה . אדער
 ווען ער זייגט אריין דעם קומץ אין אהייניגע
 פלי' . אדער ווען ער טראגט דעם קומץ צום
 מנחה . אדער ווען ער איז מקמיר דעם קומץ אויף
 דעם מנחה . אויב ווען דער פגול האם גיטראקט
 איינע פון דיא פיר זאכין . האם ער דאמאקלס
 געטראקט זאכי' נדב שדרכו זאכי' ער זאל עסין פון
 דיא מנחה דיא אפיסול קען קען פגול פון איר
 עסין דמקמיר . נדב שדרכו דמקמיר אדער ער זאל
 סקמיר זיין פון דיא מנחה דיא זאכי' וואס קען
 דארף פון איר סקמיר זיין חוץ פקומט גאר ער זאל
 עסין אדער סקמיר זיין אויסקער דיא עזרה פסול'
 זאל בו בניה איז דיא מנחה פסול' אונ פרת קומץ
 גיט וויז זאכי' אונ אויב ער האם געטראקט ער
 זאל עסין אדער סקמיר זיין אויף קארנין פגול
 דמקמיר זאל ער זאל דיא מנחה פגול אונ עם קומץ

בא יום ה

עיקר תירמ

להקטיר השירים חוץ לזמנו לא סכל (ח) דכעלה דעתו אלל כל חסד: ובלבד שיקריב המתיר. הקומץ: כהלכתו. כחלו היה כשר שלא יחא שם שום פסול הלל הסגול כלבד לכלל חסד ים כו פסול חסד חסד ויחזי פגול ואין בו כרת: קמץ בשתיקה. שלא חשב שום מחשבת פסול כשעת קמייתו: ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו. כלומר שנשגפה עבודת הללו חשב על השירים לחסלו חוץ לזמנו: ד קמץ חוץ למקומו. חשב בשעת קמייתו לחסלו השירים

חוץ לעושה: נתן בכלי המתיר במצותו. קמץ בשתיקה ונתן בכלי. מתעסק דמפלה כמנח' ומחיל מה זבח ופסול כלי עבודת יי'. חסד מנחה כו' רש"י: (ח) לרבותא כתב כן דלפי' פסול ליהא:

שקמץ ונתן בכלי. והלך והקטיר חוץ לזמנו. זה הוא שקרב המתיר במצותו: ד כיצד לא קרב המתיר במצותו. קמץ חוץ למקומו ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ לזמנו. או שקמץ חוץ לזמנו ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ למקומו. או שקמץ ונתן בכלי והלך והקטיר חוץ למקומו.

קרת ויגבר שקריב המתיר קמץו נאר ער זאל מקריב ויין דעם סתיר ודעם קומץ ונאם ער איז מתיר דיא מנקה לדייה ווי ער וואלט גינען פשר. דאם מיינט קען עס נאר גיט ויין אויף די מנקה גיין אנדער פסול נאר דער פסול פון פגול אריין. אבער אז די מנקה האט נאך אפסול. אויסקער דעם פסול פון פגול. קומט גיט קרת כיצד קרב המתיר קמץו וויא מיינט קען קען נאר דעם קומץ מקריב ויין וויא דער דין איז קמץ זשעקתה ווען ער האט גינעקען דעם קומץ פון די מנקה. האט ער געשוויגען. ער האט נאר גיט גיטראכט גיין פסולה קראכטונג ונמו זגלי ונמו והקטיר נאר ווען ער האט אריין גיטרינגען דעם קומץ אין דיא בלי. ווען ער איז גינאנען מיט דעם קומץ צום מנקה. און ווען ער האט מקטיר גינען דעם קומץ אויף דעם מנקה. בייא איינע פון דיא אלע דריי זאכין האט ער גיטראכט ער זאל עסן דיא איבעריגע מעהל פון דיא חוץ לזמנו אדער ווי די צייט איז צו עסין או שקמץ פון דיא מנקה האט ער גיטראכט דעם קומץ די איבעריגע מעהל פון די מנקה שפעטער וויא די צייט איז צו עסין ווען ער האט גינעקען דעם קומץ פון דיא מנקה האט ער גיטראכט ער זאל עסין די צייט איז צו עסין אדער ער זאל מקריב ויין ונמו זגלי ונמו והקטיר בשתיקה און ווען ער האט אריין גיטרינגען דעם קומץ אין אפלי. ווען ער האט גיטראגין דעם קומץ צום מנקה ווען ער האט מקריב גינען דעם קומץ אויף דעם מנקה. בייא איינע פון דיא דרייא זאכין האט ער גיטראכט ער זאל עסין די איבעריגע מעהל פון די מנקה אויסקער די עזרה או שקמץ ונמו זגלי ונמו והקטיר חוץ לזמנו אדער ווען ער האט גינעקען דעם קומץ פון דיא מנקה. ווען ער האט גינעקען דעם קומץ אין אפלי. ווען ער האט גיטראגין דעם קומץ צום מנקה. ווען ער האט מקריב גינען דעם קומץ אויף דעם מנקה. בייא איינע פון דיא אלע פיר זאכין האט ער גיטראכט ער זאל עסין דיא איבעריגע מעהל פון די מנקה אויסקער די עזרה. און בייא דיא איבעריגע דרייא זאכין האט ער גיטראכט ער זאל עסין די מעהל פון דיא מנקה פארגין

בא יום ה משנה

פגול והייבין עליו כרת. ואם מחשבת המקום קרמה למחשבת הומון פסול ואין בו כרת. והכ"א זה וזה פסול ואין בו כרת. לאכול כחצי זית ולהקטיר כחצי זית. כשר. שאין אכילה והקטרה מצטרפין:

עסין די מנקה אויסקער די ענרה דער נאך האט ער גיטראקט ער זאל עסין דיא מנקה מארגין. איז די מנקה פסול אונ גרת קומט גיט נאכוי קהצי ית ולהקטיר קהצי ית כשר אויב. ער האט גיטראקט ער זאל עסין אביסול קעהל פון די מנקה גרויס וויא אהאלקער איילקירט מארגין. אדער ער האט גיטראקט ער זאל עסין דאס ביסול קעהל גרויס ווי אהאלקער איילקירט אויסקער די ענרה. אונ ער זאל מקטיר ויין אביסול קעהל גרויס ווי אהאלקער איילקירט מארגין. אדער ער זאל מקטיר ויין דאס ביסול קעהל גרויס ווי אהאלקער איילקירט אויסקער די ענרה. איז די מנקה קשר שאין אכילה והקטרה מצטרפין נארום עסין מיט מקטיר ויין רעכונט קען גיט צו ואקען ויזיא זאלין ויין גרויס וויא איילקירט דיא מנקה זאל פסול ווערין:

גיטראקט אויף דעם ארט. דהיינו פריער האט ער גיטראקט ער זאל עסין דיא מנקה מארגין. דער נאך האט ער גיטראקט ער זאל עסין דיא מנקה אויסקער די ענרה פגול ותיבוי עליו גרת איז דיא מנקה פגול אונ עם קומט גרת ואם פמשבת תפסום קרמה פמשבת תפסו אונ אויב ער האט גיטראקט אויף דעם ארט פריער וויא אויף דיא צייט. דהיינו פריער האט ער גיטראקט ער זאל עסין די מנקה אויסקער די ענרה. דער נאך האט ער גיטראקט ער זאל עסין דיא מנקה מארגין פסול ויין בו גרת איז דיא מנקה פסול אונ גרת קומט גיט תפסום אומרים אונ די תפסום זאגין זה וזה פסול ויין בו גרת סאיי פריער האט ער גיטראקט ער זאל עסין די מנקה מארגין דער נאך האט ער גיטראקט ער זאל עסין די מנקה אויסקער די ענרה. סאיי פריער האט ער גיטראקט ער זאל

רשי

נמרא מנחה דף י"א ע"א

טלטה ס' כלל כלי המיון דסוד דמלמל דכריחכ במוכן

ברקמצי אינשי. משמע כלל האלכשות: זרת. אלכט קענה ממנה מתחיל בזרת ונספח מינה למלת חסן וזת ארכו: זו קמיצה. ממנה מתחיל הקומץ מלוחו אלכט שאלל

אמר ליה אכיוי דרבא כיצד קומצין א"ל ברקמצי אינשי איתביה זו זרת זו קמיצה זו אמר וז אצבע זו גודל אלא להשוות (כלומר קומץ מלא היד כדי שלא יהא חסר ואח"כ מוחק באצבע קטנה מלמטה) היכי עביר אמר רב וזמרא בר טוביה אמר רב חופה שלש אצבעותיו עד שמיניע על פס ידו וקומץ. תניא נמי הכי מלא קמצו יכול מבורך הקמט: זו אמר. ממנה מודדין כל אמות הכנין והכלים לפי שהיה ארוכה מכולן וכו' אמות היו כשמות הכנייה כל מקלות סהן אמה וכהן מודדין אמות הכנין ואתון מקלות נמדדו כזוהו שהא ארוך: זו אצבע. לפיכך הכהן אלכטו כדס: זו גודל. לכהנות דמזרוע למלח קמליה בקומץ ולא זרת. ומשני כי אמרינן דכולהו אלכשות בעינן לקמלי: להשוות. דלס יולא קמח למטה מן הקומץ ומתקו ומשהו כאלכט קטנה שלא יהא מבורך וכן מלמעלה כגודל: היכי עביר.

למרא ווען קען געקמט דיא קעהל פון די מנקה געקמט קען טאקי מיט די נאנצע האנט אלא דהשוות נאר מיט דעם קליינעם פינגער פארקלייבט קען אונ דיא קעהל קלייבט נאר אין דריי פינגער. זאנט די גמרא היי קבד ווי אזוי שיהא דער כהן ווען ער געקמט די קעהל פון די מנקה אפר רב ויפרא בר טוביה אפר רב רב זוקמא בר טוביה האט גיזאנט פון רבס וועגין חופה שלש אצבעותיו עד שמיניע על פס ידו וקומץ ער עפינט דיא האנט אונ ליינט די דריי פינגער (ואצבע אמה קומץ) אויף די קעהל אונ ביינט איין די פינגער ביי צו דיא האנט אונ הייבט אויף די האנט. ווי פיל קעהל עם האט זיך אָנגענומען אין די דריי פינגער דאס איז דער קומץ פגול נמי הכי מיר האבין אויף אזוי גילעווען עם שמיים אין פסוק דער כהן זאל געמען פון די קעהל מיט קומצו אפולען קומץ. אפולע האנט ניי סבוק וואלמן מיר מיינען ער זאל געמען אזוי פיל קעהל אז דיא קעהל זאל ארום

אמר ליה אכיוי דרבא כיצד קומצין א"ל ברקמצי אינשי איתביה זו זרת זו קמיצה זו אמר וז אצבע זו גודל אלא להשוות (כלומר קומץ מלא היד כדי שלא יהא חסר ואח"כ מוחק באצבע קטנה מלמטה) היכי עביר אמר רב וזמרא בר טוביה אמר רב חופה שלש אצבעותיו עד שמיניע על פס ידו וקומץ. תניא נמי הכי מלא קמצו יכול מבורך הקמט: זו אמר. ממנה מודדין כל אמות הכנין והכלים לפי שהיה ארוכה מכולן וכו' אמות היו כשמות הכנייה כל מקלות סהן אמה וכהן מודדין אמות הכנין ואתון מקלות נמדדו כזוהו שהא ארוך: זו אצבע. לפיכך הכהן אלכטו כדס: זו גודל. לכהנות דמזרוע למלח קמליה בקומץ ולא זרת. ומשני כי אמרינן דכולהו אלכשות בעינן לקמלי: להשוות. דלס יולא קמח למטה מן הקומץ ומתקו ומשהו כאלכט קטנה שלא יהא מבורך וכן מלמעלה כגודל: היכי עביר. אפר ליה אכיוי דרבא אכיוי האט גיזאנט צו רבא כיצד קומצין וויא אזוי געקמט דער כהן דאס ביסול קעהל פון דיא מנקה אפר ליה האט רבא גיזאנט צו אכיוי דרבא אינשי וויא אלע קענמשוין געקען אביסול קעהל אין האנט זאנט דיא גמרא איתביה איהוועל דר פרענין אקשניא מיר האבין גילעווען ו זרת ו קמיצה ו אמה ו אצבע ו גודל דער קלענק- קער פינגער הייבט זרת. דער פינגער וואס געבין קליינעם פינגער הייבט קמיצה. דער דריטער פינגער הייבט אמה. דער פערטער פינגער הייבט אצבע. דער גראבער פינגער הייבט גודל. פאר וואס רופט קען קומץ דעם פינגער וואס געבין זרת. געוויס ווייז דיא קעהל פון די מנקה געקמט נאר דער כהן מיט דריי פינגער איז דער פינגער וואס הייבט קומץ אונגען וואס ביי אים לאזט זיך שוין אים די קעהל. ועהן מיר דאך אז קען געקמט גיט דעם קומץ מיט דיא נאנצע האנט. איי נאך אקשניא אויף רבא. ענפערט די

אחמתיחן מהדר לקחני ו
 קמילה דמנה מחיל הקומן:
 הלמוד לומר בקומצו .
 והריס ממנו בקומצו .
 בראשי אצבעותיו . מטע
 שלא יניע עד פס ידו :
 במחבת ובמרחשת .
 דמעשיהו אשויין לחמר לקמן
 כ"ל אלו מנחות נקמלות ללאחר שהן אשויין פותחן וקומן הלכך חי אספר לסיחתן דקות כל כך וכשהוא קומן
 יולאות חין לקמיו הלכך מוחק בגודלו מלמעלה ובאכזבו וזו היא עבודה קשה שבמקדש .
 שנקטיו גדול הוא משום ולא יחא לא חסר ולא יותר : מליקה . אמר כ"ל קדשי קדשים זו היא עבודה
 קשה : ובחפינה . נמי אמרין כפרק הוליו לו כמסכת יומא אית את הכוז בראשי אצבעותיו ומעלה בגודלו
 זכ"ו וזו היא עבודה קשה : כדקמצי אינשי . מכניס ידיו אצבעותיו ודוקק כקמא והקמח נכנס בתוך ידו :

ארויס גיין פון אלע זייטן פינגער פליגער פליגער יוסר
 לערונט אונז דער פסוק צו זאגן קומצו די מעהל
 זאל זיין אינווייניג אין קומץ . אין דיא פינגער
 אי בקמצו . כ"ל בראשי אצבעותיו אז עם וואלט
 געשטאנען בקומצו . די מעהל זאל זיין אין דיא
 פינגער . וואלט איה מינגען וואס ווייניגער מעהל
 ער נעמט נעמען וועט אלץ בעסער זיין . ווארום
 איז דאך גענויס אין די פינגער . דריבער זאל ער
 נאר געמען אביסל מיט די שפיץ פינגער פליגער
 יוסר מלא קומצו לערונט אונז דער פסוק צו זאגן
 ער זאל געמען מעהל אפולע האנט הא ביצד ווי
 זאל ער טאהן חופה שלש אצבעותיו על פס ידו וקומץ
 ער עפינט די האנט און גיינט די רביי פינגער
 ואצבע אמה קומץ אויף דיא מעהל און גיינט
 איין די רביי פינגער ביז צו די האנט און הייבט
 אויף דיא האנט . ווי פיר מעהל עם האט זיך
 אנגענומען אין דיא רביי פינגער דאס איז דער
 קומץ נפחת ונפרחשת אמנה וואס זיא איז
 געבאקט גינארין אין אמנה דער אין
 אמנהשת . און נאך דעם באקין צו ברעמילט
 מען דיא מנה אויף שטיקלאך . און פון דיא
 שטיקלאך דארף מען אראפ געמען אקומץ .
 געמט ער אויך דיא שטיקלאך מיט דיא רביי
 פינגער אזוי וזיא ער געמט די מעהל סתם בגדלו
 כדבעיה ובאצבעי סתם אפיה מיט דעם גראבין
 פינגער פארגלייבט ער פון הויבין און מיט דעם
 גלייבט פינגער פאר גלייבט ער אונטן . עם
 זאל נאר ניט ארויס גיין פון מעהל גיט פון
 הויבין און ניט פון אונטן ווי היא עבודה קשה
 שפסקש און דאס איז די שווערשטע עבודה פון
 די עבודות וואס זענען גינען אין בית המקדש .
 ווייב דאס איז געבאקטע שטיקלאך איז שווער
 צו פארגלייבין הויבין און אונטן די האנט זאל
 זיין פול ניט עם זאל פערין אינווייניג און ניט
 עם זאל ארויס גיין אשטיקול אויסער די האנט .
 פרענט דיא גמרא וי היא ותי לא נאר דיא עבודה
 איז דיא שווערשטע . און נאך שווערע עבודות

איז אין בית המקדש ניט גינען ווא אייבא מליקה
 אז איינער האט געבריינגט אקרבן אטאהב .
 האט דער פון געמוזט מיט דעם נאגיל איבער-
 ברעכין דאס בייגדיל פון הארדן . און דאס איז
 אויך אשווערע עבודה ווא אייבא מליקה יום כפור
 האט דער פון גרוד גענומען ביידע הענט פוהל
 מיט קמורן . און אריין שטען דיא קמורת פון
 דיא נאקבערע לעפלי אין דיא הענט איז גינען
 אשווערע עבודה אזוי וי היא אחת מנחות קשות
 שפסקש נאר אזוי זאל דעם קומץ אראפ געמען
 פון אמנה דער פון אמנהשת דאס איז איינע
 פון דיא שווערע עבודות וואס איז גינען אין בית
 המקדש אמר רב פפא פשיטא וי מלא קמצי כדקמצי אינשי
 רב פפא זאגט דאס איז ביא מיר גענויס וואס
 עם שטייט אין דיא תורה דער פון זאל אראפ
 געמען מעהל פון דיא מנה מלא קמצי . אפולע
 האנט . מיט מען ער זאל געמען אפולע האנט
 מעהל וזיא אלע מענטשין געמען . מען שטעקט
 אריין דיא האנט מיט דער זייט אין דיא מעהל .
 און ער בייגט איין די שפיץ פינגער צו דיא האנט
 און דיא מעהל גלייבט אינווייניג ביז רב פפא זאגט
 בראשי אצבעותיו מאי נאר רב פפא פרענט אויב דער
 פון האט גענומען דאס ביסל מעהל מיט זיינע
 שפיץ פינגער ער האט אריין גישטעקט זיינע
 שפיץ פינגער סוף אין דיא מעהל ביז ער האט
 אנגענומען אפולע האנט מעהל און האט פאר-
 גלייבט מיט דעם גראבין פינגער און מיט דעם
 גלייבט פינגער . מען מען אזוי אדער גיין
 פון תהדרין מאי אויב ער האט געלייבט דיא האנט
 אויף די מעהל פארקערט און ער האט צושפרייט
 דיא פינגער און דיא מעהל איז אריין געגאנגען
 צווישען דיא פינגער ביז עם איז גינארין אפולע
 האנט מעהל האט ער פארמאכט דיא האנט און
 האט פארגלייבט הויבין און אונטן . מען מען
 אזוי אדער גיין סתם גמלה מאי ער האט געפינט
 דיא האנט און האט אריין גישטעקט די פינגער
 אין דיא מעהל און האט אנגענומען דיא מעהל

אמר רב פפא פשימא לי מלא חפניו כרחפני אינשי. בעי רב פפא
 חפן בראשי אצבעותיו מהו. מן הצדדין מהו. חפן בוו ובוו וקרפן
 זו אצל זו מהו תיקו. בעי רב פפא דבקה לקומץ בדפניה דמנא
 מאי תוך כלי בעינן והא איכא או דילמא הנהה בתוכה בעינן וליכא
 תיקו בעי מר בר אשי הפכי למנא דמנא לקומץ בארעיתא דמנא
 מאי הנהה בתוכו בעינן והא איכא או דלמא כתיקונו בעינן וליכא תיקו :

יזרו לתוך ידו. לישא אחריתא מן הצדדין מזידי הכלל עלה קמן כאלמע הכלי : מלממה למערה. שהכניס ראשי
 אצבעותיו בקמה וכן הוה כנגד הקמה וקומץ : מלא חפניו. דה"ל קטורת סמים דקה : כרחפני אינשי. שמכניסין
 יזרי ויהיה ומוסטים : מן הצדדין. שהכניס קטורת כחפניו דרך צדן גודל לאכבע ליה מן הצדדין של כלי : דבקה
 לקומץ. כשעת קידושו ככלי כדפני דמנא מכניס : בארעיתא דמנא. כגון שהיה לכלי בית קבול מחזורי
 כמו שיש בקערות :

קמן גימ וויא דער דין איז גימ רב פפא דבקה קמין
 דבפניה דמנא פאי רב פפא האמ גיפנקעמט אויב
 דער פהן האמ אראפ גענוקען דיא ביסול מעהר
 פון דיא מנחה וויא דער דין איז. גאר נוען ער
 האמ געדארפט דאס ביסול מעהר אריין ליינין
 בונדער אין אהייליגע פלי האמ ער דיא מעהר
 אגיקלעבט אויף די וואנט פון די פלי אינווייניג.
 מעג קען אזוי אדער גיין תיה פלי גיגען מיר דארפן
 דיא ביסול מעהר נאר זיין אין דער פלי ווא איכא
 אונ דיא מעהר איז דאך אין דיא פלי. איז פאר
 או דילמא הנהה בתוכה גיגען וליכא אדער קען דארף
 דיא ביסול מעהר נאר ליגען אין דיא פלי אונ
 זיא ליגט דאך גימ אין דיא פלי מידי דיא שארעה
 איז אויך גימ גיגענקערט גיווארין גימ פד רב אשי
 מר בר רב אשי האמ גיפנקעמט חפניו דמנא דבקה
 קמין גארעיתא דמנא פאי אויב דער פהן האמ
 איבערגעקערט דיא פלי אונ דער דעק פון דיא
 פלי פון דיא אויסווייניגקעט זייט גימט אויך אריין
 מיך אין דיא פלי אונ ער האמ געלייגט די ביסול
 מעהר אויף דעם דעק פון דיא פלי. וויא איז
 דער דין מנחה בתוכה גיגען צו דארף קען גאר האבן
 דיא ביסול מעהר נאר ליגען אין אפלי ווא איכא
 אונ דאס איז דאך דא. דיא ביסול מעהר ליגט
 דאך אין די פלי או דילמא פתיקונו גיגען וליכא אדער
 קען דארף דיא מעהר נאר ליגען אין דיא פלי
 וויא אין אפלי דארף ליגען. אונ דאס איז דא
 גישט אזוי. קען דארף גימ דיא פלי נאר זיין
 איבערגעקערט אויף דיא אונדערע זייט אונ אויף
 דיא אונדערע זייט פלי נאר ליגען דיא מעהר מידי
 איז דיא שארעה גימ גיגענקערט גיווארין אונ קען
 זייט גימ וויא דער דין איז :

קמין דיא פינגער אזוי וויא קען געקמט אן קמין
 אריבער אדער קמין אלאפעקע אונ האמ פאר-
 מאכט דיא האנט אונ האמ פארקלייבט הויבן
 אונ אונקען. קען קען אזוי אדער גיין מידי דיא
 שאלות זענען גימ גיגענקערט גיווארין. ווייס
 קען גימ וויא דער דין איז אפ רב פפא פשימא לי
 מלא חפניו דמנא פאי רב פפא זאגט דאס איז ביי
 מיר געוויס נאם עס שטייט בייא יום פפור דער
 פהן גרוד נאר געקען פולע הענט קמין קמורת.
 האמ ער געדארפט געקען דיא קמורת ווי אלע
 קענטשין געקען ער שטעקט אריין ביידע הענט
 קמין דער זייט אין דיא קמורת אונ שעפט אן
 פולע הענט קמין דיא קמורת גימ פפא האמ רב
 פפא גיפנקעמט דמנא בראשי אצבעותיו מהו או דער פהן
 גרוד האמ גענוקען דיא קמורת קמין זייגע שפיץ
 פינגער ער האמ אריין גישטעקט זייגע שפיץ
 פינגער אין דיא קמורת גאנץ מיך פון ער האמ
 אונגענוקען ביידע הענט פול מיט קמורת. קען
 קען אזוי אדער קען טאר גימ מן הצדדין מהו דער
 פהן גרוד האמ אריין גישטעקט ביידע הענט אין
 דיא קמורת אונ האמ צו שפרייט דיא פינגער
 אונ דיא קמורת איז אריין געקוקען אין די הענט
 פון צווישען דיא פינגער גיז עס איז גיווארין
 פולע הענט מיט קמורת. קען קען אזוי אדער
 קען טאר גימ פון גיז וכו' וקבן וז אצי וז מהו אז
 דער פהן גרוד האמ גענוקען איין האמ גענוק-
 דער פול מיט קמורת. אונ האמ גענוקען דיא
 אונדערע האמ גענוקער פול קמורת נאכדעם
 האמ ער צו זאקען גענוקען איין האמ צו דיא
 אונדערע. קען קען אזוי אדער גיין מידי דיא
 שאלות זענען גימ גיגענקערט גיווארין. ווייס

וודר בא דף מ"ב ע"ב תיה דלילות יוד הא ווא הא

יחודיא דא הא אמרן כמנה אבותי יחודא לכל יומא איהו יחודא דקרא (דכריס) שעת ישראל ה' אלהינו ה' הא כללה
 חד. ועל דא חקרי חד. הא תלת שמנה איטן. קד איטן חד. וזע"ג דקריין אחד היך איטן חד. אלה
 כתיובא דרוח קדישא אחידע ואיטן כחזו דעינא סתומא למנדע דתתח' אליו אחד. ודא איהו רוח דקול דאשתמע.
 קול איהו חד ואיהו תלתא גוויני אשא ורוחא ומיא וכלהו חד כרוז דקול (אלו איטן אלה חד). אוף הכא ה' אלהינו
 ה' איטן חד. תלתא גוויני ואיטן חד. ודא איהו קול דעכיד כר נש ביחודא ולשווא דעוהיה יחודא דכלא מאין
 סוף עד סופא דכלא כהאי קול דקא עכיד כהני תלתא דאיטן חד. ודא איהו יחודא דכל יומא דאחתני כרוז דרוח
 פדשא

תמות: כט ויאמר משה בן דברת
לא אסף עוד ראות פניך: פ
יא ויאמר יהוה אל משה עוד
נגע אחד אניא על פרעה ועל
מצרים אתריכון ישלח אתכם מזה
בשלחו פלה גרש גרש אתכם
מזה: ב דברנא באני העם וישאלו
איש א מאת רעהו ואשה מאת

כט ויאמר משה יאות
מליקא דא אוסיף עוד
למחוי אסף: * ויאמר יי
למשה עוד מכתש חד
אייתי על פרעה ועל
מצרים בטר פן ישלח
יתכון מכא בשלחיה
גמירא תרכא יתרו
יתכון מכא: ב מליל פנן
קדם עמא וישאלון גבר
מן חבריה ואתרא מן
חברתה

תולדות אהרן

דבר בא חלוי הכס. ברכות ז טו

בעל הטורים

דבר אלי עוד דברת הוה: (כט) לא אוסיף עוד. כ' . הכא
ולידך ולא אוסיף עוד להכות ערמו לו שכבר כלו המכות ולא
ה' כחצות הלילה וגו'. כלה. הכל גברים וגשים טף ומקנה: (ב) וישאלו. לשים כתבה נבחרה כמו שאל
רעיו

(כט) בן דברת. יפה דברת וכזמנו דברת אמת
א שאל אוסיף עוד ראות פניך (ט"ו): (א) כלה. גמירא
כלה כליל ב כולכם ישלח: (ב) דבר בא. (ברכות ז)

דעת זקנים סבעלו התוספות

(א) ויאמר וגו' עוד נגע אחד. פ' לפני פרעה נאמר לו שהרי
משיצא מלפניו לא יספיק לראות פניו עוד. וצ"ל שהנבירה
הקב"ה למשה י' פתחים מפני שומרת גלולים בבצרים:
כלי רשותי לאו. ע"כ אל חוסף עוד ראות פני
הרשיון. רק ממני אל חובלני ללחא. ולא רשותי למת לא תלאו.
כרחמי פני תמות. כי או אדע שלא תוכלו ללכת כיר חוסק ולא יד' פל כל זאת. ותסע אמר לו כי דברת. השמת אחר
שלין ראו לראות עוד פניך לבקש ראותי רק אחת כשעמד ועבדך יבואו אלי ויבקשוני ללחא כנידושין וחירות עולם. וכן
היה. כי כן היא המדה כופין אותו עד שיאמר רואה אני לשחרר אתכם ליהייתם בני חורין. ומזמן מאלף מלת ואחרי כן אלף.
כלומר עתה איני רואה ללחא רק אחר שחשחרר אותנו כעל כרחך אז נלא:

עניני מכה האחרונה

(א) ויאמר ה' וגו' עוד נגע וגו'. פרעה זו מנחת מה שכבר
אמר ה' קודם ותמלא כי החללת המכות נבואה ראשונה

פירוש לתורת אלהים

וועקמו ווערין גיטיים: (כס) ויאמר האמ משה
גיואגט פו דברת רעקט האקסו דאם גירעט אונ אין
דער רעקטער צייט האקסו דאם גירעט דאם
אוי אמת איך וועל שוין קער צו דיר גיט קוקען
דיין פנים ועדן נאר דו וועמס שוין צו מיר קוקען:
(א) ויאמר האמ גאט גיואגט צו משה ער נאך איין
פלאג אביא וועל איך בריינגען אויף פרעה אונ אויף דיא מצרים
שוקען גיה נאר ער וועט אייך אלע ארויס שיקען גיש ער וועט
(ב) האמ גאט נאך גיואגט צו משה דבר נא רייד איך בעט דיה באוגי אין דיא אויערין פון דעם
פאלק ישראל וישאני ויניא זאלין בארגין איש אישליבער קעגנש פון ויניא פאח געהו פון זיין
גיועלין וואס ער היז אמצרי ואשה אונ אאשה זאל בארגין פון איר גיועלינסע וואס איז אמצרי

משלי הכמים

(ב) דבר נא קאזגי הקס יגוי. דיא נמרא זאגט גאט האמ
גיואגט צו משה איך בעט דיה זאג צו דיא יודין איך
ועט

עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִים וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה : וְהִיתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה

עַל־כִּסְאוֹ עַד בְּכוֹר הַשְּׂפָחָה אֲשֶׁר אַחַר הַרְחִים וְכֹל בְּכוֹר בְּהֵמָה : וְהִיתָה צַעֲקָה גְדֹלָה בְּכָל־אֶרֶץ מִצְרַיִם אֲשֶׁר כָּמָהוּ לֹא נִהְיְתָה

רשבים

מכת בכורות או ראוי למרר חכיו כלומר כשינויע אותו זמן שיחצה הלילה: (ה) אשר אחר הרחים. ולהלן וכי אומר עד בכור חכיו אשר ככית הכור. שני הספוקים א' הם. כי בכור חכיו הוא אחר הרחים שהיו משהיגים אותם כמ"ש ויהי פוחן בבית האמורים: (ו) אשר כמורה לא נהיתה. הרכבה כשינוי לשון זכר ולשון נקבה בדבר אחד. המחנה האחת והבחו: רש"י

שפתי חכמים

כמו כתיב הילול והקב"ה אמר למשה כחלום הלילה שהוא משמע כחלום הלילה ממש אלא משמע שיהא ואמר כחלום שמה כו' : פ' וז"ל וכי נכביל הטוים שיטעו יסנה דכורו של מקום (כחיו) י"ל מפני שמן המכה השלושה ואילך הודו הרעוטים כנשואת משה שכל דבריו אמר לך נתיירא משה שלא יחללו השם ש"ו כחוסם כי שמה ישע עכשיו וכימשו נכחחו למפרט: ז' וז"ל והא לא כתיב הפא בכור השכי אלא לקמן גבי מכה בכור השכי וי"ל הפא דנקיים רש"י הפא שלא תקפה קושיא אטעיל לפירוש נכחחתי ואמרתי שמה משה כחלום שמה ישעו ויאמרו משה כדלו הוא והלא הוא אמר עד בכור השפחה משמע דהפחותי מכבור השפחה לא היו בכלל וגבי מכה חכיו עד בכור השכי משמע שם שבויים לקו ושבויים פוחים מכבור שפחה כדפריש"י לקמן ועו"ל בכור השכי למה לקו שבויים וכי ר"ל ו' אינה קושיא שהמלטיים ודעוין משמע לא החרה שילקו הכהנים אלא כסם ומ"מ אינו מוכח כהדאי מדברי משה שזין שבויים בכלל דגם הם בכלל בכור השפחה פי' הפוחים וככור השכי גם הוא פחוס. ועו"ל דה"ש שכיב ליה על מה שפי' לעיל שמה ישע וכי' ואל תחמר הי"ך שייך משנה שייך שפחה ככביל שלא יאמרו לפי' בכור השכי למה לקו וכי' שהיו מן הדיון לא היו ראויין לנקוט שהיו לא שעבדו כישראל אלא כדי שלא יאמרו ה"ן כן הוא: ו' (המרה"ל) טעם השעבוד לחוד לא יתכן לפי שלא היה שעבוד גמור ומטעם שמה לחוד לא יתכן לפי שלא היו עושים מעשה

רעת וקנים מכעלי התופות

יצאו ואע"פ שנלגה לחיובא בחוצה לארץ שנאמר קום צא אל הבקעה בוכות אבות היה ובמקום סהרה על המים כמו נהר כבד. וכן כשינוי ויקם יונה לברוח תרישה שברח לחוצה לארץ כפינו הרבור. וכן עד שלא נבחרה ירושלם היו כל הארצות כשרות למכות משנבחר יצאו שנאמר השמר לך מן תעלה ועלוהיך וכי' ועוד קודם שלא נבחר בית עולמים

לקושים על התורה

נאם גייט אריין אין גן ערן ויאי עם שפייט אין זוקרן איז דאמאלס נאם ארויס געמאנגען פון זיין גייליגקייט און איז אריין געמאנגען אין מצרים וואס זיא איז גייען פיל מיט עכומ"ז און דער אומקריינקער ארט פון דיא גאנצע וועלט. נאר פון וועגן אויס צו גייוין ריא וידין : פירוש לתורת אלהים אים צו ויצען אויף זיין שטורג עד ביו דעם בכור פון דער דינקט אשי נואם אונקער דעם מיר שפייין אלע גבורים וועלין שמתארבין און פאר נואם זענען גישלאגין גיוראין דיא גבורים פון דיא שפחות. ווארום גיורא פלעגין אויך ארבעטין מיט דיא וידין און האבין זיך גיפרייט אז ויאי איז שלעכט גינען וכל אונ אלע גבורים פון די גהמות וועלין אויף פיינערין. ורש"י שרייבט פאר נואם זענען גישלאגין גיוראין דיא גבורים פון דיא גהמות. ווארום די גבורים האבין גערניט צו די גהמות און האבין זייא געהאלטין פאר געזין בילדער. און אז נאם וייל שמתארבין איין אוקה שמתארבט ער איר געזין בילדער אויף: (ו) ויהיית צעקה גרוזה בכל ארץ מצרים און עם וועט זיין אנרויס געשריי אין דעם לאגר מצרים אשר וואס אזוי

משלי חכמים

גרויסע צעהנערקס וואס דיא פאטערין זעלען געבין פאר אפרוק גראנפין, האם ער אונזעהויל צום שרייען צום גביר פאר מיי ארבעט וואס איך האב בייא אייך. בעארבעט אוי שוער סינף יאקר, גיט איר מיר צווייא שטיקלאך פאפיר, מיר קוקט בייא אייך פונענד געהערקט, אוי האם מיר מיר פשטער גינאנס, און ער האט בענדילקס דעם גביר און האם אים בעקלוקט, ביו דער גביר האם געהיסקן מען ואל אים ארויסרייבן פון שטוב, און צו שליסקן די סיר, דער משרת איז גילאסין צו זיין פשטער

וּבְמַהוּ לֹא תִסְפָּה: וְלִכְלֹל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לֹא יִחַרְץ כְּלָב לִשְׁנוֹ לְמַאיִשׁ וְעַד
 בְּהִמָּה לְמַעַן תִּדְעוּן אֲשֶׁר יִפְלֶה
 יְהוָה בֵּין מִצְרַיִם וּבֵין יִשְׂרָאֵל:
 וַיִּרְדּוּ כָל־עַבְדֵיךָ אֵלַי
 וְהִשְׁתַּחֲוּוּ־לִי לֵאמֹר צֵא אִתָּהּ וְכַל־
 הָעַם אֲשֶׁר־בְּרַגְלֶיךָ וְאַחֲרֵי־כֵן אֵצֶא
 וַיֵּצֵא מִעַם־פְּרַעַה בְּחַרְי־אָף:

לא תוספה: ויכלב בני
 ישראל לא יניק כלבא
 בלישניה? מנפה
 למאנשא ועד בעריא
 גדילי די תדעון די יפריש
 בין מצראי ובין
 ישראלי: ה ויחתון בלי
 עבדך אלון לותי ויבעון
 מני? מימר פוק אתי וכל
 עמא די עמך ויבחר בן
 אפוק ונפק מלות פרעה

תולדות אהרן

וכל בני: בדרום כו: וירדו כל: זכמים קב
 מנחום מ: וכל מטס: זכמים קב:

בער הטורים

(ו) וכוונתו: כ' נחמ' הכא ויחיד וכוונתו לא היה לפניו נבי ואסיהו
 לומר שם אחריו לא קם כוונתו כדכתיב הכא וכוונתו לא תוסף: מצרים: אבל כבוד ישראל אפי' קול נבוכוז של מויקי
 החיות לא יניק אורם: (ח) וירדו כל עבדיך: דרך כבוד אכור לו שהיו בשעת מעשה ויקם פרעה לילה ויקרא
 למשה ולאהרן לילה. וכל זה אכור לו משה לקיים מ"ש לו לא אוסיף עוד ראות פניך. אתה ועבדיך תבואו אלי:
 רש"י

שפתי חכמים

(ו) לא יחרץ כלב לשונו. אומר אני שהוא לשון טון
 לא ישק וכן (הושע כח) לא תרץ כלבני ישראל לאיש את
 לשונו לא שג"כ (ש"ב ה) אז תחרץ תשתקן (ישעיה מא)
 למורג חרוץ שנון (משלי כח) מהשכות חרוץ אדם חרוץ
 ושנון (ש"א י) ויד חרוניס תעשיר חרוסיס סיחרים שנוניס:
 כבוד למלכות שהרי כמוף יד פרעה בעלמו אליו בליה
 וירדת אליו והשתחווית לי (זכמים קב): אשר ברנגליך.
 כל העם כ מחרץ: ויצא מעם פרעה. כשנמר דכריו ל ילא מלסניו: בחרו אף. על שמר לו אל תוסף
 דעת וקניס מב עלי התוספות

(ו) וכל בני ישראל לא יחרץ גוי' והיינו הנם דאע"ג
 דאמרין כלבים צוצקים מלאך המות בא לעיר. וא"כ
 דין ה' לעקם בשעת מכת בכורות אפילו הכי וכל בני ישראל
 לא יחרץ כלב לשונו:

פירוש לתורת אלהים

אנעשריי איז גאך גיט גיווען נכמהו לא תוסף אונ
 עם נועם שוין אווי אנעשריי גיט זיין: (ו) וכל בני
 ישראל אונ צו אלע יודין יא נועם גיט שארפין
 אהונגט זיין צונג צו בילן אויף ויאי קמאי סאיי
 אויף אמענקש אדער אויף אבהקה פון די ישראל
 קפון פדען דירך דעם נועם איר ווישען אש או
 גאט נועם אפ שידין צווישען די מצרים אונ
 צווישען די יודין: (ח) וירדו אונ אלע דייען קנעכטי
 נועלין נידערין צו מיר נישתחוו לי אונ זיי נועלין

משלי חכמים

איהים אין דארף, דאס ועלביע איז גיווען מיס דיא יודין, גאט
 דאס גינאנגט צו אכרתיס קען נועם שווער ארבעטן אין מצרים
 מיס דייען קנעדער, אונ גאכדעס נועלין ויאי ארויס גיין פון
 מצרים מיס אנרויס פארקענין, דאס גרויסע פארקענין האט
 גאט געטייגט וואס ריא יודין נועלין נעמען דיא תורה, אונ דיא
 גשמות ויערע נועלין רייך נועלין פון תורה אונ מצות, ויאי גאט
 דאס גינאנגט צו משה אז וועסט ארויס נעמען דיא יודין פון
 מצרים

אונקלוס

בַּתְּקוּף רָגְוֹ : * וַאֲמַר יי
 לְמֹשֶׁה לֹא יִקְבֵּל מִנְכוּן
 פְּרָעָה בְּדִידֵי דְאִסְנָאָה
 מוֹפְתֵי בְּאַרְעָא דְמִצְרַיִם :
 וּמֹשֶׁה וְאַהֲרֹן עֲבָדוּ ית
 כָּל מוֹפְתֵיָא הָאֵלִין קִדְּם
 פְּרָעָה וְאַתְקִיף יי ית דְּקָא
 דְּפְרָעָה וְלֹא שִׁלַּח ית בְּנֵי
 יִשְׂרָאֵל מֵאַרְעֵיהּ : * וַאֲמַר
 יי לְמֹשֶׁה וְיִתְּאֲהֹן בְּאַרְעָא

ס * וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֹא־
 יִשְׁמַע אֵלֵיכֶם פְּרָעָה לְמַעַן רַבּוֹת
 מוֹפְתָי בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם : * וּמֹשֶׁה
 וְאַהֲרֹן עָשׂוּ אֶת־כָּל־הַמּוֹפְתִים
 הָאֵלֶּה לְפָנֵי פְרָעָה וַיִּחַזַּק יְהוָה
 אֶת־לֵב פְּרָעָה וְלֹא־שִׁלַּח אֶת־בְּנֵי־
 יִשְׂרָאֵל מֵאַרְצוֹ : * ס יב * וַיֹּאמֶר
 יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וְאַל־אֲהֲרֹן בְּאֶרֶץ

תולדות אהרן

ויאמר ה' אל... ראש השנה כס :

כעד המורים

(ה) אל משה ואל אהרן כלרד מורים לאמר . ומסוך ליה הודיע
 לו' שראש בית אב אומר מקודש דלא אל משה ואל אהרן הודיע
 לו' עשרות הודיע כשרה בקרובים כמשה ואהרן :

רש"י

מ ראות פני : (ט) למען רבות מופתי . מופתי טעם
 רבות ג' מכת בכורות וקריעת ים סוף ולעשר נ אה
 וזאת ככל המופתים ולא עזאה כלא אלא כשכיל למכה
 לפרשה של אחריה : (ח) ויאמר ה' אל משה ואר אהרן . כשכיל שזהרן עשה וטרה כמופתיים כמשה חלק
 לו כבוד זה במטה ראשונה שכללו עם משה בדבור : בארץ מצרים . (מכילתא) חזן לכרד או אינו אלא כחוד
 הכרד מ"ל כלאחי את העיר וגו' ומה תפלה קלה לא התפלל כחוד הכרד לפי שהיתה מלאה בגלולים דכור ממור

ביאור הכתוב ומשה ואהרן עשו וגו'

רשבים

(ט) לא ישמע אליכם פרעה . כלומר אחר כל מכה ומכה
 היה אויבר הקב"ה למשה ולאהרן לא ישמע אליכם
 עד לבסוף . ויחזק ה' בכלל עם ופעם : (א) בארץ

שפתי חכמים

מ דק"ל ארכה פרעה ה"ל תקוף על משה לפי משה הפרה בו
 ודבר אליו קשות ועו"פ וכו' : ב (נח"י) קשה לו להכחוש אומר
 מורים : (י) ומשה ואהרן עשו וגו' . כבר כתב לנו
 לפרשה של אחריה : (ה) ויאמר ה' אל משה ואר אהרן . כשכיל שזהרן עשה וטרה כמופתיים כמשה חלק
 לו כבוד זה במטה ראשונה שכללו עם משה בדבור : בארץ מצרים . (מכילתא) חזן לכרד או אינו אלא כחוד
 הכרד מ"ל כלאחי את העיר וגו' ומה תפלה קלה לא התפלל כחוד הכרד לפי שהיתה מלאה בגלולים דכור ממור

(י) ומשה ואהרן עשו וגו' ויחזק וגו' . כונת הכתוב לומר
 שהגם עשה את כל המופתים האלה אפ"כ לא נתלה

פירוש תורת אלהים

פְּרָעָה וְיָא אֵי מֹשֶׁה הָאֵם גָּאֵם
 דִּי יוֹדִין פּוֹן נְיִי לֹאֲמַר : * אֵי וַאֲמַר יי
 גָּאֵם גִּינְאֵמָם צוּ מֹשֶׁה אֹנֵם צוּ אֲהֲרֹן בְּאֶרֶץ לֹאֲמַר
 מִצְרַיִם כֹּאֲמַר עַר וְאֵל וְאֹנִין צוּ דִּי יִשְׂרָאֵל . וְרִשְׁי
 שְׂרִיבְבָם גָּאֵם הָאֵם מִיִּם מֹשֶׁה גִּינְרַעַם אֹנְמַטַר
 דְּעַר שְׂמַאֵם אָבְעַר אִין שְׂמַאֵם הָאֵם עַר מִיִּם אִים
 גִּיִם גִּינְרַעַם מְהַקַּת דִּי שְׂמַאֵם אִין גִּינְרַעַם פּוֹל מִיִּם

חכמים

כָּאֵר גִּיִם וְנָאֵם אֲתוֹרָה אִין . אֹנֵם זִין וְעֵלִין שְׂרִיבְבָם צוּ אֲבָרְהָם
 דִּי הָאֵם אֹנֵם אִיבְעַר גִּינְעֵבִין אִין לִיָּא הָאֵם פּוֹן גָּאֵם עַר וְאֵל
 אִינֵם פִּאֲרִיבְיָנֵן פִּאֲרִי קִנְעֵקֵם אֹנֵם אֲבָרְהָם וְנַעַם פּוֹן אֹנֵם גִּינְבִין
 אֲנָרִים פִּאֲרִיבְיָנֵן וְרָאֵם אִין וְיִבְעַר אֹנֵם גִּינְבִין אֹנֵם גִּיִם
 אֹנֵם גָּאֵר גִּיִם דָּאֵם פִּאֲרִיבְיָנֵן . אֲבָרְהָם וְנַעַם עַר אִין אֲצִינִין וְנַעַם
 עַר גִּיִם פִּעֲבֵן הָעֵרִין דָּאֵם שְׂרִיבְבָם פּוֹן גִּינְעַר מִינְרַעַר . וְנַעַם עַר
 וְאִנֵּן צוּ פִּיר . נְיִילִי דוּ הָאֵם מְקַיִם גִּינְרַעַם וְיָא גִּינְרַעַם פּוֹן וְיִשְׂר
 אֲרִבְבָם מִזְּמֵן מְקַיִם זִין אֹנֵם וְיִי גִינְבִין אֲנָרִים פִּאֲרִיבְיָנֵן .
 וְנַעַם וְיָא רִבְעִינֵם דָּאֵם אִין פִּאֲרִיבְיָנֵן . גִּיִם תּוֹרָה . גָּאֵר סִאֲקִי
 בְּאֵלֵךְ אֹנֵם וְיִבְעַר . דְּרִבְעַר מִזְּמֵן מֹשֶׁה וְאִנֵּן דִּיָּא וְיִי וְאִין
 בְּאִינֵן אִין מְסָרִים גִּינְרַעַם אֹנֵם וְיִבְעַר אֹנֵם גִּינְעֵבִין וְנַעַם
 וְיָא גִינְרַעַם פּוֹן מְסָרִים :

מִשְׁלִי
 מְסָרִים וְנַעַם אִין דִּינְעֵן גָּאֵם אִינֵן רַעַם בְּאֶרֶץ . אֲבָרְהָם הָאֵם
 אִינֵן גִּינְרַעַם וְנַעַם גָּאֵם מִיִּם גָּאֵר דִּיָּא וְיִינֵן וְנַעַם גִּינְרַעַם גִּינְרַעַם
 קִנְעֵקֵם אִין מְסָרִים אֹנֵם הָאֵבִין גִּיִם מְהַר גִּינְרַעַם גָּאֵר אֲרִבְעִין
 עֵרִין שְׂמַאֵם . וְנַעַם אִין אֲתוֹרָה אֹנֵם מִיִּם אֹנֵם אֲנִשְׂמַה הָאֵבִין
 וְיָא גָּאֵר גִּיִם גִּינְרַעַם . אִין וְיָא אֲנָרִים פִּאֲרִיבְיָנֵן . הָאֵבִין וְיָא
 אֲרִים גִּיִן פּוֹן מְסָרִים מִיִּם אֲנָרִים פִּאֲרִיבְיָנֵן . הָאֵבִין וְיָא
 גִּינְרַעַם אֲנָרִים פִּאֲרִיבְיָנֵן אִין פּוֹל וְיִבְעַר פּוֹל גָּאֵר . דְּרִבְעַר
 הָאֵם גָּאֵר גִּינְרַעַם צוּ מֹשֶׁה . וְנַעַם דִּיָּא וְיִינֵן וְנַעַם אֲרִים גִּיִן
 פּוֹן מְסָרִים וְנַעַם וְיָא עֵרִים שְׂרִיבְבָם מִיִּם הָאֵבִין גִּינְרַעַם אִין
 מְסָרִים . דָּאֵם אִין מְסָרִים וְיִוֹרִין . וְיָא אִין דָּאֵם גִּינְרַעַם פִּאֲרִי
 מְסָרִים וְיִבְעַר גִּינְרַעַם וְנַעַם מִיִּם צוּ גִינְרַעַם צוּ גִינְבִין אֹנֵם
 אִיבֵן דוּ וְנַעַם וְיָא וְאִנֵּן דוּ וְנַעַם וְיִי גִינְבִין אֲתוֹרָה . וְיִי וְיִיִּסִין

מִצְרִים לְאֹמֶר : ב הַחֹדֶשׁ הַזֶּה לָכֶם רֵאשׁ חֲדָשִׁים רֵאשׁוֹן הוּא לָכֶם

דְּמִצְרַיִם דְּמִימָר : ב יִרְחָא
הַדְרִין לְכוֹן רֵישׁ יִרְחָא
קְדָמָתָא הוּא לְכוֹן יִרְחָא

תּוֹרָא חֲדָשָׁה לְכֹס . סְטַדְרִין מִן נְטִים . רֵאשׁוֹן הוּא . רֵישׁ ת :

בער המורים

(כ) החודש הזה לכם . הפסוק משלש ויש בו ג' חודש וכן בין כל אחד ואחד ג' חיות ולומר כאלה כיון ר"ה תלמיס ולרנסיס ל' קידש החדש הוצרך לפרש שמצות הללו נצטוו במצרים אבל שאר מצות ויש מהם כשר סיני ויש מהם כאלה מועד ויש מהם בערבות מואב : ראש חדשים וכו' . והר

מצידי לאמר . החדש הזה וגו' . לפי שפרשה זו על מצות קידש החדש הוצרך לפרש שמצות הללו נצטוו במצרים אבל שאר מצות ויש מהם כשר סיני ויש מהם כאלה מועד ויש מהם בערבות מואב : ראש חדשים וכו' . והר

הוא לכם . וסמך ליה דכרו שאין מקדשין אלא בב"ד הגדול :

שפתי חכמים

באמ"ל ולו המופתים היו חוץ לאמ"ל : ס (מתי) הרא"ס האריך לפלל וכו' ודברי חז"ל הם קישור וכו' אבל ל"ז נבואה הוא שלר"ך חכמה וזכיה ויחיה הממים מעל דלמתיא כ"ה 97 ר' ח"י ור"ה א"ר נתנו ל"ז שעות מפי סיהרא לר"ן שיה מעתיקא ותמי סרי מחדתא ולדירובי שיה מחדתא ותמי סרי מעתיקא כרי שבוה השיעור היה מתקפה אם כשיחא לחמי המולד לו כאלכבז את הלכנה ברקיע ואמר לו כזה ראה וקדש . (לעיל ז) ויהי כיום דכר ה' (ויקרא ז) כיום גלות (במדבר טו) מן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך לשקיעת החמה נלמרה לו פרשה זו והראיה עם השכנה :

עניני המעלות חורש ניסן

(כ) החודש הזה לכם ראש חדשים וגו' . הנה החדש הזה נקרא לכם וראשון . לכם נקרא ע"ש שהוא מוכרח שחודשים . שניסן נגאלו וכניסן עתידין להגאל . ונעשה חדש זה ראשון לכל חדש שהנה כדי שיהיה זכרון יולדת מלכים נגד שנינו תמיד שכלשר אלו מונין הפדס שחזר יוסן שני וכן החדש זהו הראשון . ומכני מה ניסן הוא הראשון . הלל כחשרי כהרל העולם . אלא אלו נוחים ככור . רק בגלות ניסן מחמת שבו אלנו ממלכים . ע"כ נזכר תמיד יולדת מלכים . ושמות חדשים אינם לא כחורה ולא כניסויס . רק בגלות ניסן מחמת שבו אלנו לחדשים הכפרסיים ע"כ ככתובים נזכרים שמות החדשים כמו שלחנת כורמן . ויש לחוש שמה תמוך מלווה זו יתן מקום לטעוים לחלוף ולתרו . שפני חשיכות מול עליה המשמש כחדש זה ע"כ מיד לשמוט הטלה לעין כל רואים ולקיימו כעשור לחדש כשלים

לקוחים על התורה

(כ) החודש הזה לכם ראש חדשים וגו' . דער כלי יקר ש"יבט דיא תורה ד'ערוניט אויב אז דיא וועלט איז בשאפין גינארין אין תשרי אויב אלע פֿעלקער דארפן ציילן דיא תרשים פון יאהר פון תשרי . נאר יודין דארפן ציילן דעם ערשטן תרש פון ניסן . ווייל זייא נעגען ארויס גענאגען פון מצרים אין ניסן . אויב אין דעם תרש ניסן נעגען זיי גינארין באקאט , אויב אין דעם תרש איז צו זיי גיטאון גינארין ניסן אויב נפלאות , ווייל דיא יודין זאלן דער תרש ניסן זיין דיא ערשטער תרש . אָבער דיא פֿעלקער דארפן זיין ניסן , דריבער ציילן זייא די תרשים פון תשרי :

משלי חכמים

גינאטם צו משה ויאי אויב קענען מיר אויסנעליינט ווערין אין דעם תרש , אז מצרים איז פוהל מיט אונגענע עמול'ס , איז דיא אקשאי פאר וואס האבין די יודין דאס ניסן גינאטם צו משה

מצות השם

החדש הזה לכם ראש חדשים ראשון הוא לכם לחדשי השנה : צו משה דיא ד'בנה ווען זיא ווערט פֿעניש , אויב ער האט גינאטם צו אים צו לערע ציילן ווען דו וועסט ערן דיא ד'בנה אז איז וויא אינאטם איז , זאלסטו באקאטס מאכין ראש תרש , בית דין זאלן זאגן מקודש התרש , נאר היינט מאכין מיר ראש תרש מיט ארעבענג'ג , דריבער דארפן מיר ניסן זיין זאלן מקודש התרש נאר ווען דער רעבענג'ג וויינט אויב ראש תרש מאכין מיר ראש תרש :

כזה לא כ"ס : (ב) החודש הזה . (מכילתא ש"ר) הראהו לכם בחידושה ואמר לו כשירח מתחדש יהיה לך ר"ה . ואין מקרא יולא מידי פסוקו ועל חדש ניסן אמר לו זה יהיה לכם לעבר מנין החדשים שיהא אייר קרוי שני סיון שלשים : הוזה . ותקפה מזה על מולד הלכנה כליוו שיעור תראה ותחיה ראוי לקדש ם והראה וכוילד הראהו והלא לא היה מדבר עמו אלא כיום שחלמר (במדבר טו) מן היום אשר צוה ה' והלאה אלא סמוך דעת וקנים מבועלי החוטפות

(כ) החודש הזה . כזה ראה וקדש והכל תלוי בקדוש ב"ד כדא"ר אושעיא כשישראל מניעין ר"ה הקב"ה אומר לפלאכי חשרת המכירי גימט והוציאו פסדים כי למחר אני בא ודן עולמי בין כך ובין כך ובכין ב"ד שלמסה ועברו ודחו ר"ה עד יום של אחוריו למחר אין הקב"ה דן את עולמו באין מלאכי השדת לפני הקב"ה ואומרים לפניו ר"ה לא כך אמרת לנו למחר אני דן את עולמי ולשמחת הדין באסם אומר להם חרי בני דוחין את הדין עד למחר והחבר מפור בידים שחאת צריכין גיך אחר קביעתם וכי מה שהם עושין נעשה עמם ופע לו אמר משה עליה כי מי ניה נדה אשר עלו וגו' ובכך קראנו אייר קרוי ביה קריאמונו אייר כלומר קריאת החדשים והמדותו שלנו אייר גמי הים נקראים ונעשים .

נעשה חדש זה לכם לחדשי השנה . המוס הכי זוש ה' ית' מיר

פירוש לתורת אלהים

עבודת פובקבים : (ב) החודש הזה לכם ראש חדשים דער חודש ניסן זאל צו אייה זיין דער ערשטער פון די תרשים ראשון ער זאל צו אייה זיין דער ערשטער צו אלע תרשים פון דעם יאהר , פֿלומר אז מען וויל ציילן דיא תרשים פון דעם יאהר זאל מען אז הייבין פון ניסן , דהיינו ניסן אייר

דאס גענייגען אויב אייביג , דריבער זאל אלע יאהר דער תרש ניסן זיין דיא ערשטער תרש , אָבער דיא פֿעלקער דארפן זיין ניסן , דריבער ציילן זייא די תרשים פון תשרי :

(כ) החודש הזה לכם ראש חדשים וגו' . דער מדרש זאגט ווען משה האט גינאטם צו די יודין אין דעם תרש טעם איז אויסנעליינט ווערין פון מצרים , האבין דיא יודין

(ז) ונעם ג' לקדש החדשים והטכוס שנים כחית דין ללכד שחלמר (ב) החודש הזה וגו' . עם איז אמצות עשה בית דין זאלין רעקענען דערער תרש ווען דיא נייע ד'בנה דארף זיין , דעם סאג ווערין זייא מאכין ראש תרש , מען זאל וויסען צו מאכין אלע ימים טובים אין דער תרש , ווי עס שטייט אין פסוק גאט האט גינאטם צו משה אויב צו שרדן דער תרש ניסן זאל זיין דיא ערשטער תרש אין יאהר , דער מדרש זאגט גאט האט געווען

אונקלוס

לְחַדְשֵׁי הַשָּׁנָה: ג דְּבָרוּ אֶל־כָּל־
עַדְתֵּי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר בְּעֶשֶׂר לַחֹדֶשׁ
הַזֶּה וַיִּקְחוּ לָהֶם אִישׁ שֵׁה לְבַיְת־

הו"א דברו אל כל. פסחים 10. בעשור לחוד. טס טל: טה טקית. טס טח:

שְׁתָּא: ג מלידו עם פד
פנישתא דישראל פמייר
פגסרא ליתחא הדון
וסבון לדון גבר אימרא
לביית אבא אימרא

בעל המורים

לחדי השנה. כי כנסתיה דין ואיך עולת חודש חדשו לחדי
השנה נמלן דרשו והכל קבין מתחומה חדס שבחד
ניסון מתחילין לחדש וחדס מתחומה חדס דהיינו ראשון הוא לנס
לחדשי השנה דהו ניסן:

לחדי השנה. כי כנסתיה דין ואיך עולת חודש חדשו לחדי
השנה נמלן דרשו והכל קבין מתחומה חדס שבחד
ניסון מתחילין לחדש וחדס מתחומה חדס דהיינו ראשון הוא לנס
לחדשי השנה דהו ניסן:

רש"י

(ג) דברו אל כל עדת. (מכילתא) וכי אהן מדבר
והלא כבר נאמר אהת תדבר ע אלא חולקין כבוד זה לזה
ואומרים זה לזה למדין והדבור יולא וגו' שניהם כאלו
שניהם מדברים: אל כל עדת ישראל וגו' בעשור
לחדש. (מכילתא) דכיו הוה בראש חודש פ שיקטוהו
ולא פסח לחודש: הוה. צ פסח מלרים מקחו בעשור
(טס) למשפחה אחת קרי שהו מדונין וכול שה

דעת זקנים מבטלי התוספות

ואחז"ל שזה אחד מן הני' הדרש שנחקשה פשה ע"ה. וקשיא
שהרי קטנה היה בכסף החדש כמו בחלת המולד ואיך
יכול להבחין אם היא מן הישנה או מן החדשה וי"ל דס"ט
יכול להבחין סתור הפנינים כי הישנה פנימתה לצד המערב
והחדשה לצד מזרח. וד"א כי כסופה עומדת בקרן דרוםית
מזרחית ובחודשה בקרן דרוםית מערבית:

(ג) בעשור לחדש. פסח מצרים מקחו בעשור ה' וכאשר
דאו בכוריו מצרים כך אי"ל לישראל מה זאה לכם אי"ל
פסח הוא שיפסח הקסום על בתי ב"י כמצרים והיריון כמצרים
הכבודות אצל המצרים ומרו להם שמתו ישראל כי אחת
גורמים לני' מות ולא רצו והוה הרג בהם כמה וכמה והיינו
מצרים כבכוריהם שהכבודות הכו עצמן. ועוד אחסר
במדרש כי כשלקחו הפסח בעשור לחדש שבת היה שהרי ק"ל דפסח מצרים בחמישי בשבת היה כדכתיב בספסח שבת

פירוש לתורת אלהים

דער צעהנגער טאג אין חודש ניסן ויקחו להם
זאך יעדער יוד נעמען שה אלעמעל גביה אבות צו
אמשפחה. פלומו יעדער יוד זאך נעמען אלעמעל
אויף אגרבן פסח פון אנאנצע משפחה וענגין
אונ אז אין דער משפחה איז פאר האגדין פיל

מש"י הכמים

יאהר ביא אעכוס, דאס ווייסן פיר אז דיא פלעקער ציילען
זייער יאהר צו דיא זון, איז איהר דרייא הענדערש פיהף אונ
נעכציג טעג, אונ דיא יודין ציילען איהר צו דיא לנגה, דאס
איז דרייא הענדערש פיר אונ ספציג טעג, זענען דיא איהרין
פון דיא עכוס"ל נקטער פאר דיא יודישע יאהרין סיס עליף
טעג, צווייא יאהר איז צווייא אונ צוואנציג טעג, וויא דיא
צווייא יאהר האבין זך גיענדקס, איז גיוראין אקריג צוויישן
דעם עכוס"ל אונ דעם יוד, דער עכוס"ל האט געוואנט ער האט
דערענגען

רש"י

כר' יהושע שבניסן נבואה העולם: לחדשי השנה. בכל
מקום שאומר לכם כדכתיב שבינו השיעו לחדש הזה
הז. והו"א האומר בתשרי נבואה העולם. עוקר פשוטו
כך. לחדש הזה לכם אע"פ שאינו ראש חדשים לראש
אומות לכם יהיה ראש חדשים לכבוד ששני שבועי שמיני
להיות לכם זכרון כי בו יצאתם מצרים. וכשנא' בחורה
השבועי. לירח יצ"מ פירוש. וכן גרילין
המסוקים לקחת השבועים לצאת בני ישראל וגו' וכן
בבבין הבית ויהו בשמונים שנה וכו' מאות שנה
לצאת בני ישראל מצרים: (ג) לבית אבות. אהת
בית אהר הנבילים לאכול יחד בבית אהר כי הפסח לא
יאכל בשני בחים. דכתיב שה לבית בכית אהר יאכל:

שפתי חכמים

ואם כתמינו טרי לחמר המולד וכו' ע"ש: ע' (רא"ס) ואינו מבין
דכיוו דלגמא אהת מדבר לחסרן הוא דקחמך אכל לפרטל
לחמך סיו מדברים ועוד איה' איה' טע' אהת קינד לפרטע
הוא כלמך דוקא לפרטע אהת מדבר ולא חסרן אכל לפרטל
סיהס מדברים. וי"ל שמה דכתיב אהת חזק וגו' ר"ל אע"פ
שהסרן אחיך יהיה נבילך ומ"מ אהת חזק פסח אהת כקולר
השליחות לפרטע כפי שמעמט מפי אהסרן ימילעו ויעטיעו
אחיך וכונו שהו גבי פרטע נכה הוא גבי ישראל
דכתיב ודבר הוא לך אל העס וגו' ר"ל אע"פ
שהסרן יהיה לך לפה לדבר עם העס עם כל זה
נרדך אהת לדבר אל העס ככל שליחות פסח
אחת כקולר כמ"ס לעיל: פ' ר"ל בעשור לחדש היה לא
קלי אהמי' אלא חויהקו דלי קלי אהמיה
אכל בעשור לחמש ע"כ אהמיה לחדש הוה לחמר ויקחו
לחמר קודם בעשור לחמש קלי אהמיה לעיל איה'
צ' מדכתיב הוה דמינוטע הוא. ומכ"ס"ל פי'
דהליל ויקחו להם בעשור לחמש וגו' שהיה
לשמש שטויו. על לקוחה קלי על יום העשור
אלא לכן חתה פירוש' שה לנמשפחותיכם
שה לנמשפחותיכם וקחו לכם לכן לנמשפחותיכם
א"כ כיה אהת היינו משפחה ולכן פירוש' שה
לנמשפחותיכם שה

עניני המעלות חודש ניסן

סראשון של חדרש שזו המזל יותר נתקפו ואין לו כח להליל את
הלילן אשר חתה ממשלתו ועי"ל יכירו וידעו כי יש אלוה גבוה
מעל גבוה. וע"כ הקדים מזלוח קודם חדרש לפי שזוה לקח
פסח בעשור לחמש ע"כ הולך להקדיש מזלוח יום
התחילו למנות פסחה ימים אלו ואמר לו כזה ראה וקדש
ומן אותו יום והלאה ימנה פסחה ימים אלו
להקדיש קולפת בכור המזלות וכלקותו ילקו
יכל כדור מלרים אשר שמו כולם כעבור המזלות.
וזהו הטעם למה עמטר להם מזלות לפתעק כהם דם פסח
ודם מילה. כי דם פסח היינו לבטל דעת המלומים
במזל. ודם מילה לפי שנאמר כפסח כל עלל לא
אכל וכו'.

דכתיב לטכה מצרים בבכוריהם בכורי מצרים
לא נאמר אלא במדרש כי כשלקחו הפסח בעשור לחדש שבת היה שהרי ק"ל דפסח מצרים בחמישי בשבת היה כדכתיב בספסח שבת

סיון וגו': (ג) דברו אל כל עדת ישראל לומר
איהרין זאלט ביידין צו דער צעה נישראל נאמר
אזוי צו זאגין, ורש"י שרבייבט נאמט האמט גיהיסיין
זיי זאלין ביידין צו דיא ישראל אום ראש חודש
ניסן אונ זאלין זיי זאגין בקשור אז עם וועמט קוקען

באלד דאס ערשטע סאקל וויא מלשתי איז נעקטען צו זיין אונ
האם גענוגס נאם האם ס'ד געשקט צו איך איך זאל איך
אויסלעיון אום מצרים, זיין האבין זיין אים נעארשט זאגין וויא
אזוי קענען פיר אויסקלעיון ועדין אז מצרים איז פול סיס
אנאנצע עכוס"ל, דיא צווייטע קלויף איז זיין וועלן דאך איצם
אויך ווערן דיא עכוס"ל אונ וועלן פאקוה שיהב קענען זיין
דאך שוין אויסקלעיון ווערן, גאר רש"ל ע"כ האט פאקאה
ניטראפן איהר האם עך פארגענגען צו זיין אקעקס אויף צווייא

אונקלוס

בשלא מבשל במיא
 אלהין מורי נור רישיה על
 פרעויה ועל גויה : ודא
 תשארון מגיה עד צפרא
 וד' ש' תאר מגיה עד
 צפרא בנורא תוקדון :
 יא וקדין תיבלון ג'תיה

ובשלא מבשל במים כי אם צלי
 אש ראשו על פרעיו ועל קרבו :
 ולא תותירו ממנו עד בקר והנותר
 ממנו עד בקר באש תשרפו :
 יא וקכה תאכלו אתו מתניכם

תורא וכל מבשל : סס : לא אש : סס
 מד : ולא תופירו : סס : סס : סס
 וסוקר : סס : ימות עד :

בעל המורים

מאספיו יאכלוהו דלתקם גבולה אחרונה לגבולה ראשונה :
 (ט) מבושל כ' כמס' : וכל מבושל : עלה חקח מתוך כבד מבושל
 גבי חמיי ופסחם לומר שהיו מחללין קדשי השם בכל דבר חף לבשל
 ממנו עד כוקר : עד כוקר בנשתריה טוה השני ליתן כוקר : שני
 יהיה נעור גבי עורא כשהשניע לני טוהה לעוט המבש דלתקם
 להם גם כימי עורא כמו שנסעה כימי משא אלה שגרים החסו :

רשבי חכמים
 המבושל בלא מים ובלא צלי אש החתוב כאן :
 ראשו על כרעיו : כל זה דרך מהירות :

כלשון ערבי : ובשל מבושל . כל זה באהרת לא תחלכו
 (כ סה) : במים . מנין לשאר משקין ח"ל ובשל מבושל
 כ מ"מ (סס) : כי אם צלי אש . למעלה גזר עליו
 במלות עשה וכלן הוסף עליו ל"ח אל תחלכו ממנו כי
 אם צלי אש : ראשו על כרעיו . עלוהו כולו כאחד עם
 ראשו ועם כרעיו ועם קרבו ל' כי ממנו נותן לחכות
 מ אחר הדחתו (קס עד) ולשון ועם כרעיו ועל קרבו כלשון
 (שמות יג) על גבולות כמו בגבולות כמות שכן
 חף זה כמות שהוא כל כשרו משלם : (י) והנותר ממנו
 עד בקר . מה ח"ל עד בקר פסעם שניה ליתן בקר על
 בקר שהבקר משמעו משעת הבן החמה זה וכל הכתוב
 להקדים שאסור באכילה מעלות השחר זהו לפי המשמ
 ועוד מדרש אחר למד שאינו נשרף כיום טוב אלא ממחרת
 וכך מדרשו והנותר ממנו בבקר ראשון עד בקר שני
 ס תעמוד ותשרפנו : (יא) מתניכם הגורים . מוזמנים

פסקה כי אכלו אותם ככל אשר חפץ לכם : (י) ולא תותירו ממנו עד
 כרעיו : כ' כמסורה וכה תחלכו אותו . וככה יהיה נעור גבי עורא
 כשהשניע כמו שדרשו ראוי היה ליעשות להם גם כימי עורא כמו שנסעה
 כימי משא אלה שגרים החסו :

שפתי חכמים
 חלש מין וקשים וכל דבר כהה לרדי חיומו ולא ירדי מנה חף
 מרור מין ורשי וכל עשב מר יאז ירדי מרור : כ ר"ל האכל
 ותכיס מים ש"ל דוקא מים ל"ל לכתוב ובשל מבושל לכתוב כל
 משקיס . ודא לא יכתוב לא מים ולא מבושל אלא לכתוב נא
 ובשל וחו לא ומרור הרח"ס כיון דמבושל כולו גם הלני כדמשיב
 וכמה וכלתו וישר"ל דחף הלני קרי בשול הולך לכתוב ובשר
 ובשר לאסוקי וני ח"מ"ג דכתיב כ"א ל"א אש וי"כ דמבושל ולא
 כללי קמיירי : ר' חקן כזה שלא תחמר דהלא עם כרעיו ועם
 קרבו ל"לס לכדו והכל עם כרעיו ועם ראשו וכו' לומר כל
 סכסם שגמלם ואלו : מ וכתב הרח"ס זה ח"נו אלא חניבה דר"י
 סגולו אבל ר"ע פליג כזה וחומר כמין ישיבול הוא זה אלא חולין
 חולת לו ותמיס לו ח"ך הניח דברי ר"ע שהכלה כמותו מחבירו
 וחספ דברי ר"י הגלילי : (ת"מ) ו"ל דלמ"ד דכונת הרב
 לפסוק הלכה כר"י למי הוצרכו בני מעיו לצמוד שטתן לחכות הל"ל
 נמי נותן לחכות אלא דל"ל דמנו דכראשו ר"ע י"פ דנתן
 לחכות וכו' פליגי אלא בכרעיו לחוד וכו' : ס"ג : (ת"מ) תימה
 לדכמה מקומות כ"ס מוכת שיהא עמוד השדר וכן ישר"י
 סדילא ככרית דף ט' ובכפתיס דף ק"כ : מ הא דלא נקט כ"י
 סכמו כלא שטרפנו משום דלא תימה שורף ויהוה מים ראשון

הפסחים

הראש והכרעיס ואז יכירו מה ואת ח"ל ראשו על כרעיו
 ועל קרבו :

הפסחים ח"ל אל תאכלו ממנו נא ושמה תאמרו נבשלנו
 וככמי בקרחה ח"ל ובשל מבושל ושמה תאמרו לחתוך

פירוש לתורת אלהים
 האלב גיבראמין גיבראמין אינן נאקער גיבראמין
 קאר קען אויך גיבראמין אינן נאקער גיבראמין
 ואל ויין גיבראמין אויך פיינער ראשו ויין קאפ על קרעיו מיט ויינע קניא ועל קרבו אונ ויין אונ-
 ויינינגקסע ואבין ואל אלץ ויין גיבראמין : (י) ולא תותירו אונ איר ואלט פון אים גיט איבער לאוין
 כיו קארנין ותנתיר ססני עד בוקר אונ וואס וועט איבער פלייבין פון אים כיו קארנין באש תשרפו
 ואלט איר דאס פארברענען אין פיינער : (יא) וקכה תאכלו אותו אונ אזוי ואלט איר אים עסין מתניכם

לקוטים על התורה
 (יא) וקכה תאכלו אותו וגו' . דער אלשך שרייבט דיא
 תולדה כערעילט אונ דיא אמונה וואס די יידן

משלי חכמים
 ריבוע עכס"ו , נעניע סיר ריך וויא דיא סארייס , עגרינס יך
 ריך וער רבענענג פון דיא סיר הונדערט יארר אין תשרי ,
 אזוי נעם פרעה ואין , אין אבת האבין , ויה דיא סיר הונדערט
 יארד גיברענט אין רעם פארברענען תשרי , אונ אין תשרי
 האבין די יידן אויפגרייטער דיא שווערע ארבעט , נאר ארויס
 געגאנגען פון סארייס נעניע וויא אין וינס :

מצות השם
 שנאמר לא תופירו ממנו עד בקר :
 עסין ויין דאס גיט , אזוי איר ביי דעם קרנן פסח או עם וועט
 פלייבין פלייש פון קרנן פסח , אויך קארנין קריה וואס קען
 דאס פארברענען , אונ אזוי קען דאס האט גיבראמין פלייש פון
 קרנן פסח אויך קארנין קימט כיון פליקת :

מצות השם
 (ח) [לאו ג] שלא לחתוך מבשר הפסח
 (י) ולא תותירו סקנו עד בוקר וגו' . עם אין אפוקת לא
 מעשה קען נאר גיט לאוין פון דעם קרנן פסח
 אויך קארנין אזוי ווי פלייש טוהען ווי עסין איר פלייש וואס
 אי קארנין קיינט , אונ אזוי עם פלייבט פלייש אויך קארנין

אונקלוס

מִצֹּת תֹאכְלוּ אֶךְ בַּיּוֹם הָרִאשׁוֹן
תִּשְׁבִּיתוּ שֹׂאֵר מִבְּתִיכֶם כִּי אֶפְלֹ
אֵכֶל חֵמִץ וְנִבְרַתָּה הַנֶּפֶשׁ הַהִוא
מִיִּשְׂרָאֵל מִיּוֹם הָרִאשׁוֹן עַד-יוֹם
הַשְּׁבִיעִי: מו וּבַיּוֹם הָרִאשׁוֹן מִקְרָא-

וּיִמִּין פְּטִירֵן תִּכְרֹן פְּרִם
בְּיִמָּא קְדָמָא תְּבַטְלוּ
הַמִּירָא מִבְּתִיכוֹן אִרִי כִּי
דִּיבִיבֹל חֲמִיעַ וַיִּשְׁתַּיִץ
אֶנְשָׂא הַהוּא מִיִּשְׂרָאֵל
מִיּוֹמָא קְדָמָא עַד יוֹמָא
שְׁבִיעִי: מו וּבְיִמָּא
קְדָמָא מַעֲרַע קְדִישׁ

ת"ר א"י כל הכול. פסחים מג: מ"ט
הראשון. ערובי י"ח:

בעל הטורים

(טו) אך ביום הראשון תשבו. אך בנימטריא חוכם שאין חוכם אלף ביום הראשון: הראשון חסר ו"ו עד ו' שעות מותר להסתות: שפתי חכמים

חשבו מנות ללמד ולעמוד שהוא כמות ולא חוכם ומן המדה הוא למדנו על כלל המדות על ענינו כלכל ולא אלה הם על הכלל כולו. והוא דהם פ"ו זה ופ"ו בענין אחר: זה פירוש (פסחים כ"ה) קהל יתירה הוא דהא כתיב על מנות ומזבחים ויכללו להליכ בערב לנול' והלא ככלל ו' ימים ונזות חכללו הוא דומים אף לילות כמשמע כדפסקא לן מקרא דעד יום הכיף למוט: ו פ"ו מוירה וכן הוא כהניא כנוכלת: ו שפוטיו קריחת קדש ר"ל כשהיא כפספס וכדעת' ו פרט ללגום: מישראל. שומע אני תכרת מישראל ותךך לה לעס אחר ת"ל במקום אחר ולפני כלל מקום שהוא רשותי: (טו) מקרא קדש. מקרא שם ידבר קרא ו אמות קדש לאכליה ושתייה וכסות

דעת וקנים מבעלי התוספות
ביום י"ד ודמה לו ויכל אלהים ביום השביעי כדפרי' בפרש' בראשית:

פירוש לתורת אלהים

פופע' הנטמן טאג אין ניקן ביו איין אונ צוואנציג טאג אין ניקן מצות ואלמ איר עסין מצות אך ביום נאר דעם ערשטין טאג וואס פאר די ויבען טעג דאס איז ערב פסח פשיניה זאלט איר פארשטערין אונ אויס ראהקען דאס וואקער טייג פון אייער הויז כי ווארום דער וואס וועט עסין חמץ אין די ויבען טעג פסח ונברה זאל פארשטימען ווערין ניין ג'ש פון דיא ישראל מים פון דעם ערשטין טאג פסח עד יום כיו דעם ויבעטין טאג פסח טאר מען אלץ קיין חמץ נכסין: (טו) וביום אונ דעם ערשטין טאג זאל ווערין גערופין הייליג, דאס מענטשליכ לעבין, ויבען צעהנדליג יאהרין, זעקס צעהנ' ווייניגסטנס דארף דער מענטש זעהן דיא לעצטע צעהן יאהר זאלין זיין הייליג צו גאט מים תורה אונ מצות, נאך האט די תורה גיפאטין מען זאל גיט עסין חמץ אונ פסח, דיא תורה האט גיפאטין דער מענטש זאל זיין אפגעוויש פון יצר הרע וואס ער מאכט וואקער דעם גוף מים דיא ג'שקה, אויף דעם אנהייגען זאל מען היטען דיא מצה זאל גיט וואקער ווערין:

משלי חכמים

צייט, דריבער זאג איר אייך אז איר וועט אויסקלעיקט ווערין פון יאך זאלת, וועט איר שוין גיט אויסקלעיקט ווערין. אויסקלעיקט, פאר דיא צייט, דריבער וועט שוין זיין א' אויביקע אויסקלעיקט:

מצות השם

שלאמר אך ביום הראשון תשבו שאלו מכוונים: אין דער קריה נאך דעם עסין, מוז מען פארברענען ערב פסח אין דער פריה פיו עם ווערט אקריטורל טאג, אונ ווען די חמץ ברענט שוין אין פייגער זאל מען באמאכט די חמץ מבט' זיין אונ זאגין ד' המירא:

(טו) אך ביום הראשון. פ"ו' הוהרו שירה השאר מושבת מבתיכם כבד. ביום הראשון כדורש חשביתו מכבד

שפתי חכמים

נעארקעט אין פיר הונדערט יאהר, דריבער זענען זיין ארויס געגאנגען פון מצרים צו צווייט הונדערט מים צעהן יאהר, אונ צו דעם אנהייגען עסין מיר מים דעם קרבן פסח מיר, מיר זאלין זיין פארנובערט און ווען עס איז שוין נאר בישער העלפט פון גאט, נאר געוויס וועט גאט זייען ווייער העפעניג פון גאט, נאר געוויס וועט גאט העלפן מען זאל פון דעם גלות אויך אויסקלעיקט ווערין, דיא דריטע מצוה איז צו עסין מצה, אזוי וויא מצה איז נאר וואסער מים מעה, אזוי האט גאט גיפאטין דיא וועלט, ערד מים וואסער, אונ אזוי איז גיפאטין גיוארין אדס קראפט פון ערד מים וואסער, דאס איז א' אנהייגען אז גאט האט גיפאטין דיא וועלט, אונ ער האט גיפאטין דיא מענטשין, אונ אזוי וויא די גיפאטין דיא דער וועלט איז גייווען זעקס טעג אונ דער ויבעטער טאג איז שבת, הייליג צו גאט, אזוי זענען דיא ויבעטער יאהר פון דעם הייליג יאהרין ארבעט דער מענטש פאר דיא וועלט, נאך האט די תורה אונ מצות, נאך האט די תורה גיפאטין מען זאל גיט עסין חמץ אונ פסח, דיא תורה האט גיפאטין דער מענטש זאל זיין אפגעוויש פון יצר הרע וואס ער מאכט וואקער דעם גוף מים דיא ג'שקה, אויף דעם אנהייגען זאל מען היטען דיא מצה זאל גיט וואקער ווערין:

נעלן גאקאנין דיא וירין טייל זיין האבין בייא אונן צו גענעקען אלץ וואס מיר האבין געהאט, האט גאט גיזאמט פאר וואס האבין דיא מצוה'ס איהר גאקענאמט טייל איר זעקס ארויס געגאנגען פון מצרים איהרעניג, פאר דיא

(ט) [טשפ] ללמד ולעמוד שהוא כמות ולא חוכם עטר כניסין (טו) אך ביום הראשון וגו'. עם איז אמצות צשה דעם פערצעהנטיג טאג אין ניקן זאל מען פארברענען חמץ ואלע חמץ וואס ער האט געפונען דיא נאכט וואס גייער צו ערב פסח, אונ וואס עס איז געקלעיקען ערב פסח

קָדַשׁ וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מִקְרֵא־קֹדֶשׁ
 יִהְיֶה לָכֶם כָּל־מְלֶאכֶה לֹא־יַעֲשֶׂה
 בָּהֶם אֶךְ אֲשֶׁר יֹאכַל לְכָל־נֶפֶשׁ
 הוּא לִבְדּוֹ יַעֲשֶׂה לָכֶם: ִ וּשְׁמֵרְתֶם
 אֶת־הַמִּצְוֹת לִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה
 הוֹצֵאתִי אֶת־עַבְדֹתֵיכֶם מֵאֶרֶץ
 מִצְרַיִם וּשְׁמֵרְתֶם אֶת־הַיּוֹם הַזֶּה
 לְדֹרֹתֵיכֶם חֻקַּת עוֹלָם: ִ הִיא בְּרֵאשִׁי
 בְּאַרְבַּעַת עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ בְּעֶרְב

וביזמא שביעאה מערע
 קדיש יהי לבון פרי
 עיבידא לא יתעביד בחון
 פרם מה די מתאבד לני
 נפש הוא בקהודוהי
 יתעבד לבון: ִ ו והטרון
 ית פטידא ארי בקרן
 ויזמא קרין אפיקית ית
 הייבון מארעא דמצרים
 והטרון ית ויזמא קרין
 קדיבון קעים עצם:
 ה בניסן בארבעא עשרא
 ויזמא לידהא פרמשה
 תולדות אהרן

ביאשון . פסחים טו . בערב חאללו . עשרים

בעל המורים

חמן: (יה) כערכ חאללו מלת . חסר ויו' ו' ימים רשות לחלו
 נפש אבל בשבת ויה"כ כתיב כל מלאכה: (יו) ושמרתם את המצות . לאוכלים ביום הזה לזכרון .
 רש"י

שפתי חכמים

תקראנו לסכות ולאכילה ולשתיה ואין לפרש מקרא סס דכר כל' סירושו קרוי מן הפק"ה קדש דל"כ היום היום מבני ליה ולא וביום וביום: ח מדתכתיב הוא דמשמע הוא ולא מסיריו וכתיב ללכ: משמע לכל לרכיבס ה"ל כינר אלף כלן שאפשר כלן שא"ל וני: ה ואלת דלמא אוסכא וי"ל דתרכה אני את הכהמות שמוטותיהן עיין ומוציא ימי את הכריס שאין מוותרם עליך: י ט"ו את המלה ספחה ורובלס בהמתין אע"פ שאין כתיבס סמוס חיינו חתן יריך כלון ותחפה פני המלה כדי שחלשן משום חיוכ ושמרתם: ב [דכ"ט] דלפי פשוטו אין זה מקומו דהל"ל אחר שכעת ימים מלות חאללו ושמרתם את המלות שלא יוכלו לני

(מכילתא): לא יעשה בהם . אפילו ע"י אחרים:
 הוא לבדו . (יכול אף לעו"ג ת"ל הוא לבדו יעשה לכם
 לכם ולא לעו"ג) הוא ולא מכשיריו שאפשר ח לעשותן
 מערכ יום טוב: לכל נפש . אפי' לבהמה יכול אף
 לנכריס מ ת"ל לכם (ב"ר אף) (בלהה כח ב"ר):
 (יו) ושמרתם את המצות . שלא יבא ב"ר המון
 מכלן אמרו חסדי י תלטס כלון . רבי יאשיה אומר אל
 תהי קורא את המלות כן אין מחמתין את המלות חלל אה
 מהמניין את המלות חלל את המלות חלל חלל אה
 כהה לידך עשה אותה מיד: ושמרתם את היום הזה
 לזרות וחקת עולם על המלאכה חלל על החגיגה לכך

ממלאכה: לדרתובים חקת עולם . לפי שלא נאמר
 חור ושנאו כלן שלא תאמר אזהרת כל מלאכה לא יעשה

דעת זקנינו מבבלי התוספות

משכע דכן ההירא . ו"ל דאסכתא בעלמא היא אי נמי עז
 ידי אחרים דפרשי ד"ע ע"ז כנו וכתו הקטנים ואע"ז דנפך

(טו) כל כלאכה . פרש"י אפי' ע"י אחרים וקשה דהר"י משה
 דבשבת אמר' דאסירה לעולם שבות מדרבנן והכא

פירוש לתורת אלהים

נוערין כי בעצם נוארום אין דעם מיטען טאג היצאתי
 האב איך איום גיצויגין אייערע הערשאפט פון
 מצרים . דרום ויפטרם זאלט איר היטען דעם טאג
 איר זאלט אין אים גיין מלאכה טאהן . אונ איר
 זאלט אים מאכין פאר איום טוב דרוויתויקס צו
 אייערע דורות וואס נועט ויין נאך אייך זאל דער
 טאג אויך ויין אחוק אויף אייביג פאר איום טוב:
 (יה) בראשון אין דעם ערשטין חודש דאס אין ניסן
 בארבעה עשר אין דעם פערצעהטן טאג אין חודש

הייסט מען זאל מאכין דעם טאג יום טוב וביים
 אונ דעם זיבעטן טאג מקרא קודש זאל צו אייך
 ויין יום טוב פי טאהה אונ גיין מלאכה זאל גיט
 גיטאהן נוערין אין די מעג אף אשר נאר וואס איר
 דארפט צום עסין אפילו וועגין אבהקה הוא דאס
 זאלין מעג נא גיטאהן נוערין צו אייך אין יום טוב:
 (י) ויפטרם אונ איר זאלט היטען די מצות . דאס
 טייג וואס איר ווילט דער פון מאכין מצות אויף
 פסח זאלט איר היטען עם זאל גיט זאהער

מצות השם

(ט) [עשה ו] לחלו מלות כליל ע"ו כניסן טאהר
 (יה) בְּעֶרְב־הַמָּקֵלֵי מִצְוַת וְגו' . עם אין אמציות יעשה מען
 זאל עסין מצה די ערשטע נאכט פסח וזקרים
 כראשון כזרבעה עשר יום לתדס כערכ חאללו מלות:
 אונ גקבות מוין עסין מצה די ערשטע נאכט פסח . אפי"ו
 קלייע מינדער וואס קענען נאר עסין . ויארף מען וי' געבין
 עסין

אונקלוס

תִּכְלוּן פִּיִּירָא עַד יוֹמָא
 קַד וְעִסְרִין לִיִּרְהָא
 פְּרִמְשָׁא : יֵשׁ שְׁבַעַת יוֹמִין
 חֲמִירָא דֵּא יִשְׁתַּכַּח
 בְּבִתְיֹכֹן אֲרִי פֶד לִיִּכּוּד
 מִחֲמַעַא וְיִשְׁתַּיְצִי אֲנָשָׁא
 הִיא מְכַנֵּי יִשְׁתַּא דִּישְׁרָאֵל
 בְּגִיּוֹרָא וּבְצִיבָא
 דְּאַרְעָא : כ פֶּלֶס מִחֲמַעַא
 לֵא תִיכְלוּן בְּכֶל

תֹּאכְלוּ מִצֵּת עַד יוֹם הָאֶחָד וְעֵשְׂרִים
 לְחֹדֶשׁ בְּעָרֵב : יֵשׁ שְׁבַעַת יָמִים
 שְׂאֵר לֹא יִמְצֵא בְּבִתְיֹכֶם כִּי אֶל־
 אֵבֶל מִחֲמַצַּת וּנְכַרְתָּהּ הַנֶּפֶשׁ
 הַהוּא מַעֲדַת יִשְׂרָאֵל בְּיַד וּבְאֹזְרָה
 הָאָרֶץ : כ פֶּלֶס מִחֲמַצַּת לֹא תֹאכְלוּ

ר'ר'א עד יום האחד . ערביין ית : שבעת ימים . פסחים ד' : כי כל האכל . פסחים מג : כל מחמץ . פסחים ה' : רשבים

כי בעצם היום הזה הוצאתי וגו' ולא הספוק בעקם לתחמיין . כדכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו רש"י

לא לדורות נאמרה אלא לאותו הדור : (יח) עד יום האחד ועשרים . למה נאמר והלא כבר נא' שבעת ימים ל לפי שאמר ימים לילות מיון ת"ל עד יום החמץ וגו' : (יט) לא ימצא בבתיכם . מניו לגבולין מה ת"ל בכל גבולך . מה ת"ל כבתיכם מה ביתך בראשית חף גבולך שכראשית ילא המנו של נכרי שהוא אלא נ ישראל ולא קבל עליו אחריות . כי כל אוכל מחמצת . לעגוס כרת על השאור והלא כבר עש על המחץ ם אלא שלא חאמר מחץ שראוי לאכילה עש עליו שאור שאינו ראוי לאכילה לא יענש עליו (מכילתא) ואם עש על השאור ולא עש על המחץ הייתי אומר שאור שהוא למחץ אחרים עש עליו מחץ שאינו מחמץ אחרים לא יענש עליו לכך נאמרו שניהם בגר ובאורח הארץ . לפי שהם נעשה לישראל הולך על אכילת שאור : כל מחמצת . להביא את ם מערכותו :

לחמיין . כדכתיב ויאפו את הבצק אשר הוציאו רש"י

חמון והספוק בנייהם כשאר דומים לו' ללא דוקא על המלות קאי וכו' : ל' וז"ל דהכל מושפע דב' ו' ימים חוכם הוא ונעול פירש"י כהיו דכל ו' רעות הוא וי"ל הא דפירש"י לעול דרעות הוא כהיו אכילת מלא דהספוק משתי ככילתי' מלא וספוק מיירי לענין שהמחץ שאור הוא דקטע הכל למה נאמר והלא כבר נא' שבעת ימים אומר ר"ל קרא ללעול שבעת ימים מלות חאכלו אלא קרא לכתוב הכל שבעת ימים שאור לא ימצא כבתיכם וקרא ללעול מניה עד יום החמץ ושבעת ימים כבתיכם מיירי לענין השכחת שאור אלא לא הוב נאמר אלא ו' ימים סוף דביום לענין מלות : כל פ' חזן מן הכמים כגון שדות וכרמים וכיוצא בזה : כלן : ג' שאינו עובר בכל יריאה וכל ימלא ומניה ילמיין דגבולך ג' מיירי שאינו אלא כרשיות ולמדת מיתורא דביתך לאספיקי חמון כל נכרי וכו' : ם לומר וזוהי שאור מחץ למחמץ חמון חמון קשה שאין מחמץ אחרים חייבים עליו כרת שאור שחמון קשה לכ"ש : ע' דעווש שמענו מכל אוכל מחמץ : ם (יח"י) לרבות את הגרים : (כ) מחמצת לא תאכלו . אזכרה ע על אכילת שאור : כל מחמצת . להביא את ם מערכותו :

מלא תעשה כל מלאכה אתה ובנדך ובתך ח"מ שבת דחטירה איסוריה אבל י"ט לא קס"ל : הוא נכדו יעשה לכם . סימן לא בד"ו פסח כד' לא בד"ו יעשה לכם :

פירוש לתורת אלהים

גָּרֵב אויף דער נאכט דאס איז דיא נאכט וואס גיהער צום פופצעהנטן טאג תאכלי ואלט איר עסקין מצות עד ביו איין אונ צוואנציג טאג גרבי אויף דער נאכט דאס מיינט מען ביי דער נאכט וואס גיהער צום צוויי אונ צוואנציגסטען טאג מאר מען ניש עסקין חמץ גאר מצוה : (יט) שבעת די יוגען מעג זאל גיט געפונען וערין זאקער מצות השם :

גָּרֵב אויף דער נאכט דאס איז דיא נאכט וואס גיהער צום פופצעהנטן טאג תאכלי ואלט איר עסקין מצות עד ביו איין אונ צוואנציג טאג גרבי אויף דער נאכט דאס מיינט מען ביי דער נאכט וואס גיהער צום צוויי אונ צוואנציגסטען טאג מאר מען ניש עסקין חמץ גאר מצוה : (יט) שבעת די יוגען מעג זאל גיט געפונען וערין זאקער מצות השם :

(יח) זלאו [7] שלא ימלא חמץ כל שכחה (יט) זלאו [8] שלא לאכול מערכות עסקין מצוה . די חממים האביין גיואנט ערב פסח זאל מען גיט עסקין מצוה אנאנצין טאג ביו נאכט . אונ פון יוגער דאס דארב פיר פארין נאכט זאל מען אנדערע עסקינאונג אויך גיט עסקין . ווען מען וועט עסקין די מצוה ביי דעם פיר זאל מען זיין היגעריג וועט מען גנאה האביין פון די מצוה . קרוד איינשטונג אין חרוקת מוין מיר אויך עסקין קרדים אונ גנבות : (יט) שאור לא ימצא בבתיכם וגו' . עס איז אמצות לא תעשה רויא באנצע יוגען מעג פסח זאל גיט געפונען וערין חמץ אין באנצע שטובין . סיי די שטובין גיהערין צו יקרים אונ סיי אין דיא שטובין וואקנען גאר גיטאקין . וועגן איין אנדער זאך . איז דיא מצוה פסח :

בכל

בכל מושבתיכם תאכלו מצות :
 חמישי פ כא ויקרא משה לכל יקני
 ישראל ויאמר אלהם משכן וקחו
 לכם צאן למשפחתיכם ושהטו
 הפסח : כג ולקחתם אגדת אזוב
 וטבלתם בדם אשר בפסח והנעתם
 אל המשקה ואל שתי המזוזות

מות בני כון . תיכיון
 פטיקא : כא ויקרא משה
 לכל סבי ישראל ויאמר
 להון נגידו וסבו כון מן
 בני ענא לורעיתכון וכוסו
 פסחא : כג ותסבון אפסרת
 איזובא ותטבלון בדםא
 די בטנא ותדון לשקפא
 ולתרתין ספא מן דמא

תולדות אהרן
 ככל מושבותיכם פסחים לו ולקחתם אגדת
 אזוב . טבלתם בדם המשקה . מזוזות לו :

בעל המורים

רשבים
 ממצרים עגות מצות כי לא המץ כי גורשו וגו' :
 (ב) ככל מושבותיכם האכלו מצוח . אמילו בגבולין .
 שאינו שם פסחים גשחטין : (כא) למשפחותיכם .
 דכתיב לעיל לבית אבות : (כב) בפס . בכלי דכתיב

מלה : (כא) משכו וקחו לכם אפן . רמו לכהמה דקה ספקית
 במשיכה . משכו כני' מן עברה שלא יכילו מן הגול :
 (כב) וינעמם אל המשקה ואל שתי המזוזות . ונחתיב כתיב
 ונחנו על שתי המזוזות ועל המשקה הקדים מזוזות למשקה

רשי"ו

רשבים
 כדברי ה' למשה ד' הקב"ה אמר על שתי המזוזות והמשקה .
 ומשה אמר על המשקה ועל שתי המזוזות . ועוד דקדוקים סמך
 ויאה מהר"א בין מאמר ה' למשה ומאמר משה לוקני ישראל .
 והכר מהר"א כחכ והנראה שיש בו כל זה הוא שה' ית' ביום ראש
 חדש ניסן זה לנשה ולאחר על תג הפסח שיעשו ישראל

בכל מושבותיכם תאכלו מצות . צ זה כא
 ללמד שמהא רחווה ליאכל בכל מושבותיכם פרט
 למעשר שני ק וחלות תודה (מילתא ע"ט) [שלושה]
 רחווה ליאכל בכל מושבות אלא בירושלים : (כא) משכו .
 מי שיש לו אפן ימסוך ר מנשלו : וקחו . מי שלין לו
 יקח מן הסוק : למשפחתיכם . שה לבית אבות :
 (כב) אזוב . מן ירק שיש לו גבעולין : אגדת אזוב . ג'
 קלמין קריוין ש אגודה : אשר בפסח . בכלי כמו ספות

ענין הקרבן פסח

קדושים על התורה
 (כא) ויקרא משה לכל וקני ישראל וגו' . משה האם
 גערופין די ארבע יודין אונ האם ויי גיבאטין
 ויי אזוי . ויי זאלין פארו מיט דעם קרבן פסח נאקדעם ויי
 קען נועט אים שעקטין . דיא ב' צייטן נאמט איר געמען אין
 אשינא אונ איר נאמט געמען דריי צווייגליך וואס וואקסן
 גידעריג אויף דיא ערד . אונ נאמט דיא דריי צווייגליך צו
 נאמען ביינען אונ זאלט איין טונקען אין דיא ב' צייטן וואס
 אין שישא אונ נאמט אפערטען די ב' צייטן אויף דעם משקוף
 (דאס ברעטיל וואס איבער דיא טיר) . אונ אויף די צוויי
 מזוזות (דיא צוויי ברעטליך וואס ביי דיא ווייטן פון דיא
 טיר) . דער מררש זאגט דאס ווייט אויף דיא דריי אבות .
 דער משקוף דאס מינט מען אפדקעם . די צוויי מזוזות דאס
 מינט מען זעקס אונ זעקס . צו ווייזן אין דעם זכות פון
 דיא דריי אבות ווערן דיא וויין אויסגעצייטן פון מצרים .
 דריבער אז גאט נועט זעקן דיא ב' צייטן אויף דעם משקוף
 אונ אויף דיא צוויי מזוזות . נועט ער געדיינקען איבער

ענין הקרבן פסח
 (כא) ויקרא משה לכל וקני ישראל וגו' . הדקדוקים בפרשה
 זו רבו מאל וממחמת הקולר לא כתבתי רק מעט מהם .
 (א) הקב"ה אמר לנשה ולאחר דברו אל כל עדת בני ישראל .
 ומשה דבר רק לוקני ישראל . (ב) הקב"ה אמר ויקחו לכם אפן
 ששה וגו' . ומשה אמר משכו וקחו . (ג) אגדת אזוב לא נזכר

פירוש לתורת אלהים

שרייבט עם איו ראך שוין גישמאנען אז מען
 טאר גיט עסין חמץ וואס שטייט נאך אקאהל .
 גאר מיר זאלן רעד פון אפ לערנען אז ווען דאס
 חמץ ווערט אויסגעמישט מיט אנדער עסין
 שפייז וואס ענעט איו גיט חמץ טאר מען שוין
 יענעם מאכל אויף גיט עסין אין פסחו : (כא) ויקרא
 האם משה גערופין צו ויי אזוי געזאגט משכו וקחו
 ויאמר אונ האם צו ויי אזוי געזאגט משכו וקחו צו
 אויף וקחו לכם אונ קויפט צו אויף . ברומר רעד
 וואס האם גיט ויינט זאל ער קויפן צו אן שאף
 לשפחותיכם צו אייערע משפחות צו אימליקער
 משפחה זאלט איר נעמען אשאף ושחטו אונ איר
 זאלט די שאף שעקטין פון אקרבן פסח וועגין .
 אונ איר זאלט אריין געמען דאס בלוט אין

שרייבט עם איו ראך שוין גישמאנען אז מען
 טאר גיט עסין חמץ וואס שטייט נאך אקאהל .
 גאר מיר זאלן רעד פון אפ לערנען אז ווען דאס
 חמץ ווערט אויסגעמישט מיט אנדער עסין
 שפייז וואס ענעט איו גיט חמץ טאר מען שוין
 יענעם מאכל אויף גיט עסין אין פסחו : (כא) ויקרא
 האם משה גערופין צו ויי אזוי געזאגט משכו וקחו
 ויאמר אונ האם צו ויי אזוי געזאגט משכו וקחו צו
 אויף וקחו לכם אונ קויפט צו אויף . ברומר רעד
 וואס האם גיט ויינט זאל ער קויפן צו אן שאף
 לשפחותיכם צו אייערע משפחות צו אימליקער
 משפחה זאלט איר נעמען אשאף ושחטו אונ איר
 זאלט די שאף שעקטין פון אקרבן פסח וועגין .
 אונ איר זאלט אריין געמען דאס בלוט אין

אפעקין : (כב) ויקחם אונ איר זאלט געמען אגדת אזוב
 גערופין אזוב ויבדלם אונ איר זאלט אריין טונקען דאס אזוב אין רעם
 ב' צייטן וואס איו אין געקין
 ותנעמם אונ איר זאלט שפריצען אי צום אויבער ריט ואי אונ צו
 די צוויי ביי שמיךרעה פון רעם

וְהָיָה כִּי־יִמְרוּן מִלִּיל
 וְתִמְרוּן יַת פּוֹלְחָנָא הַדְּיִן :
 כִּי וְהָיָה אֲרִי יִמְרוּן לִכּוֹן
 בְּנִיכּוֹן מִה פּוֹלְחָנָא הַדְּיִן
 לִכּוֹן : כִּי וְתִמְרוּן דְּבַח
 חַיִּים הוּא קָדְשׁ יְיָ דִּי חַס
 עַל בְּתִי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 בְּמַצְרִים פֶּד מִחָא יַת
 מַצְרָאֵי וְיַת בְּתָנָא שִׁיבִיב
 וְכַרַע
 תּוֹלְדוֹת אַהֲרֹן
 וְאַהֲרֹן זִכַּר . פְּסוּלִים כֹּס :

רשבי'ם
 (כז) מה העבודה הזאת. המשונה משאר הימים טובים בכמה רברים : (כו) אשר פסח. רילג ועבר :
 רש"י

במדבר אלה בפסח אחד שעשו בשנה השנית על פי הדבור : באשר דבר. והיכן דבר (שמות ו) והבאתי אתכם אל ענין הקרבן פסח

ואיסור החמץ. ושאר פרטי המזבח לפי שכבר אמרם להם ולא
 בא עתה אלא לזאת ולקיים וראשי וראשי העדה הרודים כעס שמהם
 ויחולו לעשות המזבח הזה ר"ל אותם הדברים המפורסמים
 שהיה בהם סכנה ממני המלזים וזכרם כפי מדרגתם כסכנה .
 ראשונה לקחת הפסח שניה שמיעתו שהיתה קשה מהלכות .
 שלשית לקחת הדם כסף ונתינתו על הפסח שהיה יורח מעשים
 ויזרר מסוכן ויהיה זה כולו כיון שהמזון עם ישראל יורח הוקנים
 עושים כן וכן יעשו גם הם כי הם תמיד נמשך במעשיו כדרך
 הגדולים [ול] הפלחם היה בזכות האבות . כלקחת השם לעיני
 כל המזרים נלוו בזכותו על אברהם . שהוא היה הראשון שקדם
 עם שמים בכפרו כע"ג שע"כ הפילו נמורד לכבדן השם וה' אשר
 הלילו זה היל גס את בניו עתה . ובשחיתת השם לעיני כל
 המזרים נלוו בזכותו על יצחק שפסע זארו להשחית קרבן לה' .
 וזכותו של יעקב שפוטער על דם השעיר שבהבט לפניו לחותם
 כנו עובד בדם שע"ו נחגלגל הדבר שירדו יעקב וכינו למזרים
 זאת הוסיף להם להלל מהמזרים כלקחת דם השם והוסיף שאמר
 הקב"ה למען ולקחו מן הדם ונתנו על שתי המזוזות והמשקוף .
 ולאחת המדרג . על שתי המזוזות כנגד יצחק ויעקב . והמשקוף
 נגד אברהם . להרחות להם שכחות האבות נלוו . ויצחק היה
 בימיו ויעקב כשנאל וזכרם על גביסן וחובט האבות למסרע
 יעקב יצחק אברהם . כמו שאמר הכתוב וזכרתי את כתיית יעקב
 ואת את כריתו יצחק ואת את כריתו אברהם וזכרתי את כתיית יעקב
 הוא כאשר ישראל נגמלים ע"י זכות אבות בעתם ובזמנם . אבל
 משה אמר לישראל עלה עובד ולקחתם אגודת זבוב . שחיו שפלי
 רוח חלוז . והסיו כלכם אגודת אחת לעבוד את ה' ככל לבבכם
 וכל כנסעם או תחתו את הדם על המשקוף תחלה ואת"כ על
 שתי המזוזות . ויחשבתו האבות כקדר תחלה אברהם ואת"כ יצחק
 ויעקב והובלתי להם גלוש עתה אף שלם בזמנו ונתיין כ"ח
 כפ' הסוכר [אפ] . והסוירים עוד לא תללו את פסחם כיתו עד

אזהר פרטי המזבח לפי שכבר אמרם להם ולא
 כמזבח היות מהפסח והם יחולו לראשונה בלקחתו ובשחיתו
 ובכתיית הדם על המשקוף ועל המזוזות שם היו הדברים היותר
 מחוככים ולכן חשש אולי יהיה כשני העם קשה לעשות
 הדברים הללו משום הן נזכר את חובטת מזרים לעיניהם ולא
 יסקלגו . ממני שכבר נתפרסם במזרים שזול ענה היה שופט
 עליהם יקר וגדולה כלמחשתי הכבוד והעלוי שהיו וסוירים במקנה
 הנקרא כמזו ושואר בעלמנו ובלדמיונו והיו חושבים שהנוגע בשה
 אחד כנוגע בככת עינו של מול ענה וזאת דתו להמית . ושמה
 בראותם שהיהודים האומללים ישלחו ידיהם במקנה סוככד
 והעבד מקבל השפט העליון ועם בניו ושבו כזה רייתו יד
 עבד אשר תזרז המזרים להם ללאסיה . וככרעו מעתו ויחסור
 אורח לעיניהם ואין לאל ידם להולילו משום זבויס ה"ד יחסורו
 כבוד השמש כלדריס וישמו את דמו על הדלת ועל המזוזות ואין
 מושיע . אולי יקלחו המזריים בלשם ישראל העושה כן וקלחו
 פוטעיה וזוהיה כזה סכנה רבה . וממנו זה חשש אדוננו משה
 אולי המון עם בני ישראל יפחדו מעבוד המזבח היות . לכן כדי
 לתת להם אומץ לא דבר כל ידיו וזקוים מעבוד וקחו להם . ר"ל אחת
 ראשי בני ישראל וקני העם וזקוים תחילתו לראשונה בעשיית
 המזבח שזאת ולוה דבר העלם הישועה שהיה לוקני ישראל כלכד .
 כלומר אליהם התלוה שזאת בראשונה הגדולים והשליחים אחת
 בעלמם לא ע"י שליח משבו וקחו להם . ר"ל אם יש להם אמן
 משבו משלכם ואם לא קחו נחקה וקנו להם איהם על לבית אבות
 שה לבית כפרסום לכל משפחותיהם של משפחה תעשה כן [וא]
 נאמר משבו וקחו . ר"ל שישמכו תחלה את העלם כרחובות קריה
 לכחות ואת"כ תקחו אורח ויכתיבם למשפחת על יום הארבעה
 עשר[] וכן אחת לראשונה ששקו הפסח ר"ל כיום ה"ד כאשר איה
 ע"י ותקחו אגודת זבוב שזאת על שלב רומו לישראל ובעתה בדם
 והנגתם וגו' . ולכן לא דבר אליהם דבר מהאכילה ולא מהמזוזות

פירוש לתורת אלהים

איר נועם קויען צו רעם לאנד אשר וואס נאמ
 נועם געבין צו אייך פאָשר רבר אזוי ווי ער האט
 גירעט אונ האט אייך צו גינאגט מי שפּרָהם וְאַלֵּם
 איר היקען איר וְאַלֵּם מאכין אַקרבן פּסח :
 (כז) וְהָיָה אֲנִי עִם נֹעֵם וְיִין בִּי אֲנִי אֵייעָרַע קִינְדַעַר
 נועלין אייך פּרָעֵגִין פּה וואס במיינע וואס איר מאכט אַקרבן פּסח : (כז) וְאַמְרַתֶּם וְאַלֵּם אִיר אִי
 עִנְפֵּרְעִין וְבַח דָּאם אִיז אֲשַׁעֲבִיבֵנָה פּוֹן אַקְרָבִין פּסח צו נאמ אֲשַׁעֲבִיבֵנָה אִיעָרַע גְּעֵהִיפִים
 אִיעָרַע דִּי הֵייעָרַע פּוֹן דִּי קִינְדַעַר יִשְׂרָאֵל בְּפָצִים וְעוֹן וְיִי וְעָנְעָן גִּינְעוּן אִין מַצְרִים בְּגִיפּוֹ אִין וְיִין
 קִינְדַעַר דִּי מַצְרִים וְהָיָה אֲנִי אֵייעָרַע הֵייעָרַע הָאָם נאמ מִצִּיל גִּינְעוּן . נועלין דעם מאכין מיר
 אַקְרָבִין פּסח אזוי וְאַלֵּם אִיר עִנְפֵּרְעִין אֵייעָרַע קִינְדַעַר אזוי האט משה גירעט צו די יִשְׂרָאֵל וְהָיָה

הַצִּיל וַיִּקַּד הָעַם וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ: כֹּה וַיִּלְכְּוּ
 וַיַּעֲשׂוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה
 אֶת־מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן בְּנֵי עֲשׂוֹ: שְׁשִׁים
 כֶּסֶף וַיְהִי אֶבְחָצִי הַלְּיָהּ וַיְהוֶה הַכֶּה
 כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר
 פְּרֹעֶה הַיֹּשֵׁב עַל־פְּסָאוֹ עַד בְּכוֹר
 הַשָּׂבִי אֲשֶׁר בְּבֵית הַבּוֹר וְכֹל בְּכוֹר

וַיִּבְרַע עַמָּא וַסְגִידוּ:
 כֹּה וַאֲזִילוּ וַעֲבָדוּ בְנֵי
 יִשְׂרָאֵל כַּמָּא דִּי פְקִידֵי
 יְהִי מִשְׁחָה וְאַתְרוּ בְּנֵי עֲבָדֵי:
 כֶּסֶף וַיְהוֶה בְּפִלְגֻת לִילְיָהּ
 וַיִּבְּ קֶסֶף כֶּלֶּ בּוֹכְרָא
 בְּאֶרֶץ דְּמִצְרַיִם
 מִבְּכוֹרָא דְּפְרֹעֶה דְּעֵתִיד
 דְּמִיָּבַב עַל פְּוֹרְסֵי
 מִלְכוּתֵיהּ עַד בְּכוֹרָא
 דְּשָׂבִיָּא דִּי בְּבֵית אִסְרֵי
 וְכֹל בְּכוֹרָא דְּבְעִירָא:

הרא ויהי בחצי הלילה יבמות עב :

רשבים

(כט) בחצי הלילה. כשחבו אוכלין את פסחיהן :
 היושב על כסאו. העתיד לישוב על כסאו. אילו היה :
 ויקס בחצי הלילה כענינו דעוס נומר לך

שפתי חכמים

ויאמרו משה בדלוי הוא והם לא ידעו שמסכות של כל לילה הוא
 ומסס לא דבר אלא מסכות שסכה ככוריהם לך ליה להם שלם
 יאלו : א דייק כל אלו בני מלכותי ויקוד העם וישתחוו להלל
 יקודו כמו שחמרו וישתחוו אלה להורות שחר קידה ושת
 השתחווא' מהש"ל : ב אש"פ שהיה סכנה בדבר כי היה חשתי
 מלרים לעיניהם : ג דס"ד דמש אהרן שזינן בכלל הגולה לא
 נגזרו ולא עשו ח"ל בן עשו מיותר דכ"ל ויעשו בני ד' הלאים
 נתן טעם לשאר מקומות שנאמר וה' הוא זכית דינו כפי ויהא
 כפסוק וה' המעיר : ה' ה' דלניך לגני עמיס אלו עיין לעיל

ג והארז בן עשו : (כט) וד'. כל מקום שנאמר וה' הוא
 הבה כל בכוור. אף של אומה אחרת והוא כמלרים :
 הבכור' ועליו הוא אומר (שמות ט) בכעור זאת העמדתך :
 ועוד שלא יאמרו ויתתנו הביאה השורענות זו וכבור השפחה ככלל
 היה שהרי מנה מן השבי שכוונן עד הפחות וכבור

ענין הקרבן פסח

כך. ר"ל שלא יאלו מהכתיב מפני המלרים כדי שלא יראו
 אותם כעת קבלתם ומות ככוריהם ויתחמרו ריב עמהם לאמר
 אחס מהמס את עמנו לכן לא יאלו מן הכתיב עד הכבר שיאלו
 לדרכם וגם ליה שחזו לילה יתעסקו כמות הפסח ולא יענו
 לדברים אחרים. וגם אחר חזות לילה אחרי אכלם את הפסח
 יתעסקו כעמנו המנוה הו' ולכ"ו כמשוכה על אשר הועמחו עד

פירוש לתורת אלהים

פריער איז גישטאנען ניקוי האם דאס פאלק
 ישראל געקניט וישתחווי פון האבין זיך געביקט
 נוייל זיי האבין גיהערט פון משה די קשורה זיי
 זועלן אויסקעליויט ווערן אונ זועלן קושען אין
 ארץ ישראל אונ זועלן האבין קינדער : (כח) וילכו
 זענען די ישראל געגאנגען אונ האבין גיטאהן
 אזוי ווי גאט האט גיקאמין צו משה מיט אהרן
 בן עשו אזוי האט משה מיט אהרן אויך גיטאהן :
 (כט) ויהי אונ עם איז גינען האלבע נאכט וואס
 נאך דעם פערצעהנטן טאג זיי אונ גאט האט
 גישלאגן אלע בכורים אין לאנד מצרים, ורשי
 שרייבט אפילו פערענדע בכורים פון איין אנדערע
 אויכה וואס זענען גינען אין מצרים זענען אויך

ישראל ואיניו פלחוקדם
 כמא דחיותו אמרו :
 לב אף ענכון אף תורכון
 דברו כמא די מלייתון
 ואיניו וצדו אף עלי :
 לב ותקיפו מצראי על עמא
 לאוהאיה לשלחותיו מן
 ארעא ארי אמרו פולגא
 מיתין : לב ונמל עמא ית
 לישיון עד לא תמיע
 מותר אצותהון צריר
 פלבושיון על פתמיון :
 לב ובני ישראל עבדו

ולכו עבדו את יהוה ברבכם :
 לב גם צאנכם גם בקרכם קחו
 כאשר דברתם ולכו וברכתם גם
 אתי : לב ותחזק מצרים עליהם
 למחר לשפתם מן הארץ כי אמרו
 בלנו מתים : לב וישא העם את בצקו
 טרם יחמץ משארתם צרות
 בשמלתם על שכמם : לב ובני

בער המורים

רשבים

(לב) למחר ג' כמסורה הכא ולידו וכלהו על ההרים למחר
 למחר של חס כו . שהמורים היו ממרים לטובת כללם ושרא
 היו ממרים לשלול שלל ולכח כו : (לד) לירות כ' במל .
 ככל וליד לירות עד יום מותן אלמנת רמו לאלמנת שיכס
 פניהם כשמה :

(לב) וברכתם גם אותי . וגם תברכו אותי : (לד) בצקו .
 מן בצק מן כסף כספי : משארותם . הוא הכלי שנותנין
 בו הכסף וזה מוכיח כרוך מנאך ומשארתך . כשם
 שהטמא הוא הכל שנותנין בה את הפרי וגם משארותם
 כלי שנותנין בו את העיסה . וזהו ברכות הכלים שהיו

מלאים פירות ועיסה :

רשי

שפתי חכמים

הטף : ולכו עבדו וגו' כדברכם . הכל כמו שאמרתם
 ולא כמו שאמרתיו אני בטל לא תשלח בטל מי ומי ההולכים
 בטל רק אלנכם ובקרכם יג . גם אלנכם גם בקרכם
 קחו . ומהו כאשר דברתם (שמות י) גם אחת תתן כידעו
 זכחים ועולות : (לב) קחו כאשר דברתם וברכתם
 (מכילתא) : (לג) בלנו מתים . אמרו לא כגורת משה
 ה' או י' בכית א' (מכילתא) : (לד) טרם יחמץ .
 שירי מנה ל ומרור (מכילתא) : על שכמם . אע"פ

ויקרא אל משה וידבר ה' אליו כי למשה פירושו בעבור משה :
 ואל"כ מה היה לירך לברכתם כיון שפלה את העם : ב אבל
 לא כשגיל אישור חמץ שהרי בפסח מורים לא היו מזהירים
 מלבוית חמץ בכית . א"כ דק"ל לל"ל טרם יחמץ הל"ל טרם שאפו
 ע"י ה' המלריים כו' כלומר מ"ה כתיב טרם להודיע לחותי כי
 ל"כ היו המלריים ממחרים כו' : ר' אבל לא שירי פסח דל"כ
 גם אותי . התפללו עלי שלא אמות י שאני כבור
 הוא שהרי אמר ומת כל כבור וכאן אף הפסוקים מתיים
 המלריים לא הגיעום ב לשבות כדי שיומץ : משארותם .
 ענין חמץ ומצה

ואסור לאכלו כפסח והספיקו מלערפות ולאו ישראל נשאו כניקם
 מהלך רב מרעמסס לטוכות עזרא ק"כ מיל ואח"כ כתיב ויאפו
 את כהנא אשר הוציאו ממלריים ענות מלוח כי לא חמץ ונהי
 שהיה כדרך גם כמו שפי' רש"י כאן כד"ה מרעמסס סוכותה וגם
 כפי' יתרו ד"ה ויאפו אתכם על כנפי נשרים . מ"מ שהו גודלי

(לד) וישא העם את בצקו טרם יחמץ משארותם צירות
 בשמלתם וגו' . ויש לחמוס מלי קמ"ל כוה ספי' כנקס
 לירות כשמלותם . מלי נפקא לן מזה לידע איך נשאו כנקס .
 כירס או ככלי או לרוב כשמלותם . מלכד זה קשה סא אמרו
 רז"ל דאם מתיחם הטיסם כלא עסק ככדי הילוך מיל הוה חמץ

פירוש לתורת אלהים

ווארום די מצרים האבין ויאי ארוים געמריבען
 פון דעם לאנד אונ האבין זיי גיט גילאזש פאר
 זאהקען דאס מייג זאל זאהערען משארותם וייער
 איבער בלייבונג די מצה מיט מדור וואס איז
 איבער געבליבען פון דעם וואס זיי האבין דיא
 גאכט גיגעסין ציריות איז גינען איין געבונדין
 אין וייערע קליידער אונ האבין דאס גימראגין
 עי שכמם אויף וייערע אקסלען . רש"י שרייבט
 אפילו זיי האבין געהאט כסמות וואלמין זיי דאס
 גיקאנט לייגין אויף די בטהות . נאר ווייל דיא
 מצה פון מצה אונ מרור איז בייא זייא געדיבט
 גינען האבין זיי דאס גימראגין אויף די אקסלען :
 (יה) ובני ישראל אונ די קינדער ישראל עשו האבין
 גימארו אזוי ווי משה האט צו זיי גירעט זיי זאלין

אמם אויך איר גם אויך די קינדער ישראל זיכו אונ
 גייט דיקט גאט אזוי ווי איר האט גירעט : (יג) גם
 צאנכם אויך אייערע שאף גם בקרכם אויך אייערע
 רינדער קחו געקמט מיט אייך כאשר אזוי ווי איר
 האט גירעט זיכו אונ גייט וברכתם אונ מודה פאר
 מיר מתפלל אויך זאל גיט שטארבין . ווארום איך
 בין אבבור : (יג) ותחוק מצרים על תעם אונ די מצרים
 האבין זיך גימראקט אויך דעם פאלק ישראל
 ?מצי די איילין אוערע שיקען זיי פון דעם לאנד
 כי אפיו ווארום זיי האבין גימראכט אז די ישראל
 וועלען נאך פאר זאהקען אין לאנד מיטן פתיים
 וועלען מיר אלע שטארבין : (יד) וישא תעם האט
 אימליבער פון דעם פאלק ישראל גימראגין את
 בצקו זיין מייג פים איידער עם איז זאהער גינארין .

אונקלוס

בְּעֵרָא מִקִּיף לַחְדָּא :
 לֹא וַאֲפֹ יֵת לְיִשְׂאָא דִּי
 אֲפִיקוּ מִמְצָרִים גְּרִיצִין
 פְּמִירִין אֲרִי לֹא חֲמַע אֲרִי
 אֲתִרְכוּ מִמְצָרִים וְלֹא
 יִכְרִיו לְאֲתֵּפְבָּא וְאִף
 וְזָדִין לֹא עָבְדוּ דְהוּן :
 מ וּמֹתֵב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דִּי
 יִתְיַבּוּ בְּמִצְרַיִם אַרְבַּע
 מָאָה וּתְלָתִין שָׁנִין :
 כֵּא וְהָיָה מִסּוֹף אַרְבַּע

מִקְנֶה כְּבֵד מֵאֵד : לֹא וַיֵּאֲפוּ אֶת־
 הַבְּצֵק אֲשֶׁר הוֹצִיאוּ מִמְצָרִים עֲגֹת
 מִצּוֹת כִּי לֹא חֲמַץ כִּי־גֵרְשׁוּ מִמְצָרִים
 וְלֹא יִכְרְוּ לְהַתְמַהֵמָה וּגְסִידָה לֹא־
 עָשׂוּ לָהֶם : מ וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה : מֵא וַיְהִי מִקֵּץ

ו'ר"א ומושב בני ישראל

רשבים

בְּנִיּוֹם : (לֹא) עֲגוּת . כִּי אִין לָהֶם אֲלֵא אֲמַרְי בְּתַנּוּר : כִּי לֹא חֲמַץ . כִּי לֹא חֲמַץ . וְכֵן כְּבֵד לֵב פֶּרַע .
 לִי פֶּעַל . וְכֵן אֲהַב אֲבוּי . וְהַמֶּלֶךְ דָּוִד וְכֵן הוֹקִין : וְגַם צֵדָה . יִדְרֵךְ לֹא עֵשׂוּ וְלִכְךָ הוֹצֵרְבוּ לְהַחְלוֹן לְלָהֶם
 וְלַמּוֹם : (מ) וּמוֹשֵׁב בְּנֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם . עַד סוֹף שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁנֵאֲמֵר
 לְאַבְרָהָם בֵּין הַבְּתָרִים כִּי בֵן שְׁבַעִים שָׁנָה הָיָה אֲבְרָהָם אֲבוּנוּ כְּשֶׁנִּדְבַר עִמּוֹ בֵּין הַבְּתָרִים וְהַאֲבִיעַ
 מֵאוֹת שָׁל גֵּר יִהְיֶה וְזֶרֶךְ הַחֲחִילוּ מִיִּצְחָק כְּמוֹ שְׁפִירְשָׁתִי הַכֵּל בְּפִרְיָ בֵּין הַבְּתָרִים : (מֵא) וַיְהִי מִקֵּץ
 שְׁפַתֵי הַחֲכָמִים
 רש"י

(לֹא) עֲגוּת מִצּוֹת . חֲרָרָה שֶׁל מֵלֵךְ כִּזְקֵן שֶׁלֵּא חֲמַץ
 קָרוּי מֵלֵךְ : וְגַם צֵדָה לֹא עָשׂוּ לָהֶם . (מְכִילֵת) לְדַרְךָ .
 מְגִיד כִּכְשֵׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל שֶׁלֵּא אֲמַרְי הֵיחָךְ נִזְלָא לְמַדְכֵר בְּדָף
 זָדָה אֲלֵא הֲאֲמַרְי וְהַלְכוּ הוּא מִשְׁפּוֹרֵס כִּקְבֵלָה צ (יִרְמִיָּה ב) זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהִבְתָּ כְּלוֹלוֹתֶיךָ לְכַתֵּךְ אֲחֵרֵי
 כְּמַדְכֵר בְּחָרֵךְ לֹא זָרָעָה וְמֵה שֶׁכֵּר מְפּוֹרֵס אֲחֵרֵי קוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל לֵה' וְגו' : (מ) אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם . אֲחֵר
 שֶׁלֵּא הִיטִיבֹת יֵשְׁבוּ גֵרִים עֲבָרִין לֹא לֵהם : שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה . בֵּין הַכֵּל מִשְׁנׁוּל יִצְחָק
 עַד עֲכָשׂוּ הָיָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁהִיָּה לוֹ זָרַע לְאַבְרָהָם תְּקַיִים כִּי גֵר יִהְיֶה זָרַע וְשִׁלְשִׁים שָׁנָה הָיָה
 מִשְׁנֵאֲמֵר גֵּרֻת אֲחֵרֵי הַבְּתָרִים קִי עַד שְׁנׁוּל יִצְחָק . וְה'לֹא לומר כִּי חֲמַץ לְבָדָה שְׁהָיָה קָהָת מִן הַכֵּלִים עִם
 יִצְחָק ה' וְכֵן וְחֲשׂוֹב כֵּל שְׁנֵאוֹתֵי וְכֵל עֲמָרֵם כְּמוֹ וְשׁוּמִיּוֹם כֵּן מֵהָה לֹא תִמְלֹאֵס כֵּל כֵּךְ וְעַל כִּרְחֵךְ הִרְכָּה
 שִׁיֵּם הָיָה לְקָהָת עַד שֶׁלֵּא יִרְדַּ לְמֵרִים וְהִרְכָּה מִשְׁנׁוֹת עֲמָרֵם וְכֵלֵיִם כְּשֵׁנוֹת קָהָת וְהִרְכָּה מִשְׁמׁוּיִים שֶׁל מֵהָה כְּעֵלֵיִם
 בְּשֵׁנֵי עֲמָרֵם הָרִי שֶׁלֵּא תִמְלֹא ד' מֵאוֹת לְבִיאֵת מֵרִים וְהוֹקֵקָת לומר מִדְּכִרְחֵךְ שֶׁלֵּא הִיטִיבֹת נִקְרָאוּ גֵרֻת
 אֲפִי' כְּהַזְכִּירָן עֲבָרִין שְׁנֵאֲמֵר (בְּרַחֲשִׁית לֵה) אֲשֶׁר גֵּר שֶׁם אֲבְרָהָם וְיִצְחָק וְאוֹמֵר (שְׁמוֹת ו) אֵת אֲרָץ מְגוּרֵיִם אֲשֶׁר
 גֵּרָו כֵּה לְפִיכָךְ אֲתֵה לְרִיךְ לומר כִּי גֵר יִהְיֶה זָרַע מִשְׁהִיָּה לוֹ זָרַע . וּבְשִׁתְּמָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁנׁוּל יִצְחָק
 תִּמְלֹא מִבִּיאֵתָן לְמֵרִים עַד יִצְחָתָן ר"ל שָׁנָה זֹה אֲחֵד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשֵׁנוֹ תִּלְמִי הַמֶּלֶךְ : (מֵא) וַיְהִי מִקֵּץ

ד' לֹא יִהְיֶה כ"כ הִרְכָּה כְּמוֹ הַכֵּל דָּהָא כְּשֵׁנָה אֲחֵת לֹא הִנְיִעוּ מִן
 וְךָ' שֶׁהָ אֲלֵא הַמִּנּוּן דִּהָיָה הִיָּה מִן'ךָ וְגַמְעָה : צ' פ'י נְכִילִים
 נִקְרָא קְבֵלָה : ק' ע"ל פ'י לך שֶׁסָּס מְנוֹרָא שְׁאֲבָרָה הִיָּה בֵּן ע'
 זָדָה אֲלֵא הֲאֲמַרְי וְהַלְכוּ הוּא מִשְׁפּוֹרֵס כִּקְבֵלָה צ (יִרְמִיָּה ב) זְכַרְתִּי לָךְ חֶסֶד נְעוּרֶיךָ אֲהִבְתָּ כְּלוֹלוֹתֶיךָ לְכַתֵּךְ אֲחֵרֵי
 כְּמַדְכֵר בְּחָרֵךְ לֹא זָרָעָה וְמֵה שֶׁכֵּר מְפּוֹרֵס אֲחֵרֵי קוֹדֵשׁ יִשְׂרָאֵל לֵה' וְגו' : (מ) אֲשֶׁר יֵשְׁבוּ בְּמִצְרַיִם . אֲחֵר
 שֶׁלֵּא הִיטִיבֹת יֵשְׁבוּ גֵרִים עֲבָרִין לֹא לֵהם : שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה . בֵּין הַכֵּל מִשְׁנׁוּל יִצְחָק
 עַד עֲכָשׂוּ הָיָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁהִיָּה לוֹ זָרַע לְאַבְרָהָם תְּקַיִים כִּי גֵר יִהְיֶה זָרַע וְשִׁלְשִׁים שָׁנָה הָיָה
 מִשְׁנֵאֲמֵר גֵּרֻת אֲחֵרֵי הַבְּתָרִים קִי עַד שְׁנׁוּל יִצְחָק . וְה'לֹא לומר כִּי חֲמַץ לְבָדָה שְׁהָיָה קָהָת מִן הַכֵּלִים עִם
 יִצְחָק ה' וְכֵן וְחֲשׂוֹב כֵּל שְׁנֵאוֹתֵי וְכֵל עֲמָרֵם כְּמוֹ וְשׁוּמִיּוֹם כֵּן מֵהָה לֹא תִמְלֹאֵס כֵּל כֵּךְ וְעַל כִּרְחֵךְ הִרְכָּה
 שִׁיֵּם הָיָה לְקָהָת עַד שֶׁלֵּא יִרְדַּ לְמֵרִים וְהִרְכָּה מִשְׁנׁוֹת עֲמָרֵם וְכֵלֵיִם כְּשֵׁנוֹת קָהָת וְהִרְכָּה מִשְׁמׁוּיִים שֶׁל מֵהָה כְּעֵלֵיִם
 בְּשֵׁנֵי עֲמָרֵם הָרִי שֶׁלֵּא תִמְלֹא ד' מֵאוֹת לְבִיאֵת מֵרִים וְהוֹקֵקָת לומר מִדְּכִרְחֵךְ שֶׁלֵּא הִיטִיבֹת נִקְרָאוּ גֵרֻת
 אֲפִי' כְּהַזְכִּירָן עֲבָרִין שְׁנֵאֲמֵר (בְּרַחֲשִׁית לֵה) אֲשֶׁר גֵּר שֶׁם אֲבְרָהָם וְיִצְחָק וְאוֹמֵר (שְׁמוֹת ו) אֵת אֲרָץ מְגוּרֵיִם אֲשֶׁר
 גֵּרָו כֵּה לְפִיכָךְ אֲתֵה לְרִיךְ לומר כִּי גֵר יִהְיֶה זָרַע מִשְׁהִיָּה לוֹ זָרַע . וּבְשִׁתְּמָה אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה מִשְׁנׁוּל יִצְחָק
 תִּמְלֹא מִבִּיאֵתָן לְמֵרִים עַד יִצְחָתָן ר"ל שָׁנָה זֹה אֲחֵד מִן הַדְּבָרִים שֶׁשֵׁנוֹ תִּלְמִי הַמֶּלֶךְ : (מֵא) וַיְהִי מִקֵּץ

ענין חמץ וצפה

אֲרֵי וְקִיָּם מִכְּבֵלֵי הַתּוֹסֵפוֹת
 (לֹא) כִּי בֵּן חֵא חֲמַץ : רִב"ד פִּסְחַ מְצָרִים לֹא הִנְנוּ אֵילֵּא יוֹם אֲחֵד
 נִיחָא כְּשִׁשְׁתֵּי' כִּי לִפִּי שְׁנֵרְשׁוּ מְצָרִים לֹא נִתְחַסְצוּ אֵילֵּא
 רִב"ד פִּסְחַ מְצָרִים נְכִי לֹא נִצְמַרְכוּ אֲכוּל מִצֵּה כִּי שְׁבַעֵת אֵילֵּא

לוֹ חֲסוּנוֹת דְּמוֹתֵירוֹת הֵן מִתְּמַת לְחוֹתֵן קָהָת וּמְמַלְתֵּן הַחֲסוּנוֹ
 וְהַקְּפָה אֲבִי א"כ לִיִּקֶט כֵּלֵּא כְּשִׁמְעִינֵיכוּ בִּן הַפִּירוֹת נִימִי הַגּוֹרֵן
 הִיָּה בְּדִין שִׁתְּמַת הַכֵּר כִּימֹת הַשְּׁמַיִם מִתְּמַת שְׁתַּפְּחִים וּמוֹתֵירוֹת
 וְיִמְעִי בִּי עוֹבְדֵל וְהַקְּטֵ כֵּדֵל אֵל כִּיֵּת יִימֵה מִשׁוֹם לִיִּלֵּל וְפִי'
 כֵּל' לִדּוֹק מִתּוֹךְ שֶׁהֵם נִתְּקִים לִרְ נִדְּחִים יִדֵּד וְאִין תַּפְּחִים . וְכֹה א"ש מֵה שֶׁאֲמַר מִשְׁלֹרֵת לְרוֹחוֹת כְּשֵׁלֹמֹס הֵן כְּהַכּוֹת עוֹמוֹ
 כֵּל לִתְרֵךְ קוֹשֵׁתֵהּ הִכִּיל שְׁמֵלֵה וְזֵ' שֶׁאֲטוּ אֲבִילֵיִן עַל שׁוֹם מֵה דֵּחֵל עַל שֶׁלֵּא חֲסִיקֵי כִּזְקֵן עַל אֲטוּתֵיִם לְחֲמַץ וְכִי' הֵא שֶׁהֵם הִרְכָּה
 יוֹרֵךְ נְגוּדִי לְחֲמַץ שְׁהִי כִּימֹת נִתְּקֵם מִמֵּרִים וְהַרְעַמְסֵם מִכּוֹחַ וְחִכֵּי אֲפִו תוֹחֵה . לֹה מִתּוֹךְ וְאוֹמֵר ה'ע לֹה חֲמַיִלֵה הֵן
 וְיִשָּׁא הֵשֵׁת אֵל כֵּלֵּא וְגו' מִשְׁלֹרֵת לְרוֹחוֹת כְּשֵׁלֹמֹס ר"ל עֵרֵס שְׁמֵלֵה הַכֵּלֵּק מִיד לְרוֹחֵה כְּשֵׁלֹמֹס וְהִי כְּמִקּוֹס דְּחוֹק וְלֹא לְרוֹחֵה כְּשֵׁלֵּה
 וְלֵה הִיָּה לוֹ מִקּוֹס לְהַתְּשֵׁק וְהַגְּבִיָּה א"ש לְמַעְלֵה כִּדְרֵךְ הַמְּתוּמִיִּים וְכֹמוּ כִּיֵּרִי דְכֵּלֵּא הִיָּלֵל דְּטוֹן לְזִיִּרִי וְנִמְחִי לוֹ מִחֲסִיִּי וְקוֹל' :
 עַד כֵּאוֹת עוֹן אֲלֵל דְּקָרָה עוֹד הַלְּטוֹן כִּי לֹא חֲתוּן חִינּוּ כֵּלֵּל . וְהַכֵּר ר"כ אֲחֵר וְהִרְכָּה דְּרוֹל כִּיֵּלֵא שְׁעוֹר סְבִיִּיה לְשִׁתְּמַתֵּן
 הַעֵיִסֵה הוּא כְּמוֹ שְׁעוֹר הַיִּזְוֵךְ מִיל וְהַסֵּה נִחְלַתֵּה שְׁעוֹרֵךְ וְדֵלִי הִיָּה מֵלֵה גְּמוּרָה וְכִסְרָה מֵלֵךְ כִּי הִיָּה לְרוֹקֵה הִרְכָּה

פירוש לתורת אלהים

וְאֵהֲעָרִין בִּי וְיֵאָרוּם וְיִי נַעֲנַעַן פֶּאֶר מְרִיבֵיִם גִּינוֹאֲרִין
 פּוֹן מְצָרִים וְיֵאֵ אֹנוּ וְיִי הָאֲבִין גִּיִם גִּיקְאֵמֵס פֶּאֶר־
 וְאֵהֲקֵעַן גִּיִם אֹנוּ אֵוִיהָ צִדָּה שְׁפִינֵי אֵא עָשׂוּ לָהֶם וְיִי
 הָאֲבִין אֲפִילוּ גִיִם צִיִּים גְּעִהֲאֵם שְׁפִינֵי אֵן צוֹ
 גְּרִיִימִין : (ס) וְיִוֹשֵׁב אֹנוּ דָּאֵם וְיִצְוֹנָג פּוֹן דִּי יוֹדִין
 אֲשֶׁר תּוֹאֵם נַעֲנַעַן גִּינְעֵסִין אִין מְצָרִים אֹנוּ אִין
 אֲנְדֵרְעֵה פֶּרַעְקָדַע לַעֲנְדֵרֵה אִין גִּינְעוֹן שְׁלֹשִׁים שָׁנָה
 דְּרִיִּיִסִיג נֵאָהֵר וְאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה אֹנוּ פִיר הַנְּהַךְ עַרְבָּה

גִּינְעוֹן נַעֲנַעַן אֵוִיה מִיִּם וְיֵאֵ אֵוִיף גְּעֵנְאֵנָגֵךְ וְיֵאֵ
 וְיִקְרֵ אֹנוּ שְׁאָף אֹנוּ רִינְדֵרֵךְ קִנְיָה פִיָּה כְּבֵד קֵאֵר
 וְיֵעֵר שְׁנוּעֵר . פְּלוֹמֵר וְיֵי הָאֲבִין מִיִּם וְיֵד גְּעִפִירֵם
 וְיֵעֵר פִּיר קְהִמּוֹת : (וִס) וְיֵאֲפֵ אֵת הַכְּצָק אֹנוּ דִּיא
 יִשְׂרָאֵל הָאֲבִין גִּיבֵאֲקִין דָּאֵם מְיִיג אֲשֶׁר תּוֹאֵם וְיֵי
 הָאֲבִין אֵוִים גִּינְעוֹגִין פּוֹן מְצָרִים עֵגִיִת קוֹקְעַן כִּיֵּת
 פּוֹן מְצָה דָּאֵם מְיִיגֵם מְעַן פּוֹן אֵוִי אֵמִיִיג וְתוֹאֵם
 גִּיִם גְּעוֹאֲהֵקְהֵם בִּי וְיֵאָרוּם עִם הָאֵם גִּיִם גִּיקְאֵמֵס

שְׁלֹשִׁים שָׁנָה וָאַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה
 וַיְהִי בַעֲצֵם הַיּוֹם הַזֶּה יֵצְאוּ כָל־
 צְבָאוֹת יְהוָה מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם :
 מִכֹּל לַיִל שְׁמֵרִים הוּא לִיהוָה לְהוֹצִיאֵם
 מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם הוּא הַלֵּילָה הַזֶּה
 לִיהוָה שְׁמֵרִים לְכָל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל
 לְדַרְתָּם: פּ מִגְוִי אֲמַר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה

מֵאָה וּתְתִינן שְׁנֵין וְתוּה
 בְּכָרֵן יוֹמָא תְרִין נְפִקוּ כָל
 חֵי יִצְיָא דִינָא מֵאֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם: מִכֹּל לַיִל נְסִיר
 הוּא קָדָם יי לֵאמְקוּתְהוֹן
 מֵאֶרְעָא דְּמִצְרַיִם הוּא
 לִיהוָה תְרִין קָדָם יי נְסִיר
 לְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּדִרְיִהוֹן:
 מִכֹּל לַיִל מִגְוִי לְמִשְׁהָ לְיִשְׂרָאֵל

תולדות אהרן
 ליל שמורים ליל יום:

בעלי המורים

(מכ) שמורים . כי' תמוס ליל שמורים שמורים לכל בני ישראל
 שתלק הקב"ה ליל ע"ו לפניו חזיו ליליות מרבים וחזיו הסני
 לגאולה לעתיד לבא :
 (מב) ליל שמורים הוא לה' . מיכות אביהם היה הקב"ה מצפה לזה . הלילה להוציא את בני ישראל ממצרים
 כמו שהבטוחים . ולישראל הוא ליל שמורים : לדרווחם . לכל דרווחם שמצפים לזה הלילה לחוג בו חג הפסח
 כמשפטיים : שמורים לשון המתנה כמו ואביו שמר את הרבר :

רש"י

שלושים שנה וגו' ויהי בעצם היום הזה. (מכילתא)
 מניד שקיון שהגיע הקלל לא עכבן המהים כהרף עין כט"ו
 כניסן כלו מלחאי השרת אלל אכרהס לכשרו כט"ו כניסן נולד יצחק ונט"ו כניסן נגורס גזרת בין התמרים : (מכ) ליל
 שאמר להקב"ה שומר ומלטה לו לקיים הבטחתו להוציאם מלחץ מצרים : הוא הלילה הזה לה' . הוא הלילה
 שאמר לאכרהס כלילה הזה חגי גואל את בניך : שמורים לכל בני ישראל לדרתם . שמונו וכל מן המזיקין כענין

דעת וקנים מבעלי התוספות

מאי כי גורשו . וי"ד דה"ק יאסרו את הבצק מפני חיוב מצח
 ולפי שגורשו ממצרים לא יכלו להתחממה לבקש צידה דרך .
 אכן קשה קצת הווי"ן וכן וגם אמנה מציינו וי"ו יחיהו גרדם
 ורבה וסמ"ו וכן בהרבה מקומות :

רשביים

שנים כגורת בין הכתרים וכן אוחס כסדר עולם : ר דק"ל לרש"י
 כתיב שמורים לכל בני לדרווחם וכי לילה זו של יציאה יהיה לעולם
 כניסן כלו מלחאי השרת אלל אכרהס לכשרו כט"ו כניסן נולד יצחק ונט"ו כניסן נגורס גזרת בין התמרים : (מכ) ליל
 שאמר להקב"ה שומר ומלטה לו לקיים הבטחתו להוציאם מלחץ מצרים : הוא הלילה הזה לה' . הוא הלילה
 שאמר לאכרהס כלילה הזה חגי גואל את בניך : שמורים לכל בני ישראל לדרתם . שמונו וכל מן המזיקין כענין

שפתי חכמים

ענין חמץ וכמנה
 מלהחמין אך גם זמן מועט קודם כלות השיעור עדיין היא מלה
 כשרה אבל קרובות היא להחמין אם תשהה עוד זמן מועט . ורש"י
 פי' מרעמסס למאות ק"ב מילין היו והכילים הקב"ה לנעת קלה
 שנאמר ואשאל אתכם על כנטי נשעים וי"ל העטם לזה הסג כדי
 שלא תחתמן עיסהם כי אלו אותה בטובות תמחרם הכתוב ויסעו
 דלמעט כנסים עדיף ויזין שיעקר עטם הכס היה שלא תחתמן
 ממנו ית' המזמה ויהיה יכול להכילם לטובות כרגע אחת מ"מ

פירוש לתורת אלהים

לאהר : (מא) ויהי אונ עם איז ג'ווען בעצם היום הזה
 אין דעם טאג דאס מיינט מען דעם פופצעהנטיין
 טאג אין גיפן אין מיטין הערין טאג יצאו ונענען
 ארוים געמאנגען אלע הערשאפט פון גאט דאס
 מיינט מען די ישראל פון דעם לאנד מצרים :
 (מב) ג'י שמורים היא ג'י די נאכט איז ג'ווען געהיט
 צו גאט . קלוקר גאט האט ג'ווען אונ ג'יהאפט
 עם זאל געמורים ד'יא נאכט וואס ג'יהער צום
 פופצעהנטיין טאג אין גיפן מקיים צו יזין וואס
 ער האט מבטיח ג'ווען צו אכרקהם אבינו להוציאם
 צו אויסקייען די ישראל פון דעם לאנד מצרים
 הוא הקנה הנה דאס איז די נאכט ג'י צו גאט וואס
 גאט האט ג'וואנט צו אכרקהם אבינו אין דער
 נאכט וועל איה אויסקייען דייעו קינדער פון
 דעם גלות מצרים שמורים ג'י בני ישראל דרווחים די
 נאכט איז געהיט צו די ישראל צו ג'ויערע דורות
 די טויםקיים זאלין אין ג'י גיט שולט זיין די נאכט :

(מב) ליל שמורים הוא לה' וגו' . דער אור החיים שרייבט
 פינף מאה'ל ונענען גיטאקן ג'וואוין נסים אין די
 נאכט פון פסח . איין מאה'ל צו אכרקהם אבינו ווען ער
 האט געהרג'ת ד'יא מקצבים אין ד'יא נאכט פון פסח . דאס
 ג'ווייטע מאה'ל ווען ד'יא יודין ונענען ארוים געמאנגען פון
 מצרים . דאס דריטע מאה'ל אין ד'יא צייט פון סוף חוקיהו
 ווען ס'הרביב האט פגענעט אויף ירושלים . האט דער
 ס'לאך זיי געהרג'ת אין ד'יא נאכט פון פסח . דאס פערטע
 מאה'ל אין ד'יא צייט פון פרד'די אונ אפסח . ד'יא נאכט פון
 פסח האט דער ס'לה אפ'שורש גיט ג'יקענט ש'ראפין ג'י
 עם איז געקומען ד'יא פס'לה פון הקן . דאס פינפטע מאה'ל
 איז ג'ווען וואס עם איז ארוים געמאנגען פון הימציל אונז
 וויא אהאנט אונ האט גע'שריגען אויף די וואנט די מפ'לה
 פון פ'לשאצן . אונ ווען גע'שעט וועט קומען וועלן די יודין
 אויסקע'לייטן ווערין פון ג'לות ד'יא נאכט פון פסח . דאס
 זאנט דער פסוק איין מאה'ל איז ד'יא נאכט געהיט ג'ווען
 ג'ייא גאט מען זאל ד'יא יודין ארוים נעמען פון מצרים ד'יא
 נאכט . נאך איז ד'יא נאכט געהיט מען זאל די יודין ארוים
 נעמען פון דעם ג'לות אין פ'יא נאכט :

(מג) נאכר יי אי משה ויהי האש גאט ג'וואנט צו
 משה

ואהרן זאת חקת הפסח כל־בן
 נכר לא־יאכל בו: מד וְכִלְעֶבֶד אִישׁ
 מִקְנֵת־כֶּסֶף וּמִלֶּחֶת אֹתוֹ אִזּוֹ יֵאָכֵל
 בו: מה תוֹשֵׁב וְשֹׁכֵר לֹא־יֵאָכֵל בו:
 מו בְּבֵית אֶחָד יֵאָכֵל לֹא־תוֹצִיא מִן־

דא גִּזְרֵת פְּסַחָא כִּד פֵּר
 יִשְׂרָאֵל דְּאִסְתַּדֵּק דֵּא
 יִיכּוּד בֵּיהּ: מד וְכִלְעֶבֶד
 נְכָר וְכִינֵי כֶּסֶף וְתִגְזֹר
 דִּתִּיהּ בְּבֵן יִיכּוּד בֵּיהּ:
 מה תוֹתֵבָא וְאִנְרֵא דֵּא
 יִיכּוּד בֵּיהּ: מו בְּבֵיתֵי דֵּא
 תִּדָא יִתְאַבֵּיד דֵּא תִּפְקֹן

ת"א זמא . פסחים פא : כן כל נכר . שבת פז : ומלמא חותי . פסחים יז . יבמות פא : מוסב ושכיר . פסחים יז : כבים אחד . פסחים מ : לא מו"א . פסחים מן . פסחים פ .

שפתי חכמים

ומחרז משומר וכה כלומר כל לילה כיו שכל ככל שנה משומר מן
 המזיקין : ש' אי כ"ח לחמרה הם הי"ל לכותכם לשל בני חודש
 סוף לנס עשירי חמורו כמ"א : ת' הלא"ם סוף"י כשני
 הדבורים להקשות מסוגיה דגמרא ולישבה פ"ט בלתיבות : א' וא"ח
 מ"ל לרש"י דלמא אישוד אלא בבית אחד יאכל כחמשו כדריש"י
 לשל וקרא דעל הכתוב אשר יאכלו אותו כהם מלמד שיטע
 במנינם עליו לשתי חמורו ויחלקו ויאכלו אותו כשני כתום .
 מלאכול כספה . ח"כ מה ת"ל אז יאכל בו . העבד : (מה) תושב . זה גר חושב : ושכיר . זה הכרי ומה
 ת"ל והלא ערלים הם ונאמר כל ערל כל אלא כגון ערבי מהול וגבשושי מהל ת וזו חושב לו שכיר :
 (מו) בבית אחד יאכל . (מכילתא) כחברה אחת שלא יעשו הגמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו . אחת אומר
 בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כחמשו וללמד שאם התחילו והיו אוכלים כחבר ויחדו גשמים שלא יכנס
 לבית ת"ל על הכתוב אשר יאכלו אותו כהם מכאן שהאוכל אוכל א כשני מקומות : לא תוציא מן הבית . מן

שנאמר ולא יתן המשחית וגו' : (מג) זאת חקת הפסח .
 כ"ד כניסן לחמרה להם ש פרשה זו : כל בן נכר .
 שנחכרו מעשיו לאביו שכשמים , ואחד נכרו וא' ישראל מומר
 כחמשע (מכילתא) : (מד) ובמלחה אותה או יאכל בו .
 רבו (יבמות פא) מגיד שמילת עבדיו משכחתי מלאכול כספה
 דכרי רבי יהושע . ר"ה אומר אין מילת עבדיו משכחתי
 (מה) תושב . זה גר חושב : ושכיר . זה הכרי ומה
 גבשושי מהול וגבשושי מהול ת וזו חושב לו שכיר :
 (מכילתא) כחברה אחת שלא יעשו הגמנין עליו שתי חבורות ויחלקוהו . אחת אומר
 בחבורה אחת או אינו אלא בבית אחד כחמשו וללמד שאם התחילו והיו אוכלים כחבר ויחדו גשמים שלא יכנס
 לבית ת"ל על הכתוב אשר יאכלו אותו כהם מכאן שהאוכל אוכל א כשני מקומות : לא תוציא מן הבית . מן

ענין חמץ ומצה

היה טעור שהייתם מרעמסם לטכות פסוח מעט משיעור שהיה טעם להחמץ והוא פסוח מעט משיעור מול . וכך יאמר הכתוב
 ויחפו אה סגלך שובת מלוח ולא ספיו המלוח כלא שהיה כלא אלא כי לא חמץ וסי' מלח כי כמו אלא [מד] לשובת שכי משמע
 כסל . ופירושו שפסוחות סיו מלוח רק לא חמץ היו וחס היו שהיו עוד מעט היה נחמץ ולא שהיה מזה גמורה כלא שהיה
 כלא כי פ"כ היו שהיו כחפסיו עד פסוח מעט משיעור חמוץ כ"ל שלמעט ככסים סדוף :

פירוש לתורת אלהים

משה אונ צו אהרן זאת דאם וענעו רי דינים פון
 דעם קרנן פסח גי גו גבר אימליקער נואם ער איז
 אפרעקנדער דאם מיינע קען וייגע קעשים וענען
 פקענד צו גאט יא יאכי קאר ער גיט עסין בו
 דעם קרנן פסח : (מד) וכי עבד ארז אימליקער
 קנענישער קנעקט נואם דינס ביי אינד קננת קפה
 נואם דער ישראל האם אים געקויפט פאר געלט
 יסקנה אותו אונ דו נועקט אים מל זיין או דענקט-
 מאהל יאכי בו קעג ער עסין דעם קרנן פסח
 אבער אז קען האם אים גיט מל גינען קאר ער
 גיט עסין דעם קרנן פסח : (מה) תושב אגר תושב

מצות השם

(יג) [לאו ו] שלא להטיל כשר פסח לישראל מומר שנאמר זאת חוקת הפסח כל בן נכר לא יאכל בו :
 (יד) [לאו ז] שלא להטילו לחושב ושכיר שנאמר חושב ושכיר לא יאכל בו :
 (טו) [לאו ח] שלא להוציא הכשר מהחכורה שנאמר כבית אחד יאכל לא תוציא מן הבית מן הכשר הזה :
 (טז) [כל בן נכר וגו'] . עם איז אמצות לא תעשה קען קאר
 גיט געעין אשטיקוה פלייש פון קרנן פסח צו
 אקשוקר נואם ויינע קעשים וענען פקענד צו גאט יא
 דער קשוקר איז אקר אונ סמיי ויא איז אקנה :
 (סה) תושב ושכיר לא יאכל בו . עם איז אמצות לא
 תעשה קען קאר גיט געעין אשטיקוה פלייש
 פון קרנן פסח צו אגר תושב אונ גיט צו אשכיר ונען דיא
 יידיו האבינן געווארנט אין ארץ ישראל האם קען גיט
 געדאקט דאין וואהנען עכומיז אין ארץ ישראל , נאר
 דער עכום נואם האם יוה קניר גינען האם געקעקט
 (סז) לא תוציא מן הבית וגו' . עם איז אמצות לא תעשה
 אויב געטריבע פקענשיון . דמיני עקנה פקענשיון
 האבין

הַבֵּית מִן הַבֶּשֶׂר הוֹצֵה וְעֵצִים לֹא
תִּשְׁבְּרוּבוּ : מו **כָּל־עֵדֶת יִשְׂרָאֵל**
יַעֲשׂוּ אֹתוֹ : מח **וְכִי־יִגֹּדֵר אֶתְךָ גֵּר**
וְעָשָׂה פֶסַח לַיהוָה הַמִּזֵּל לְךָ כָּל־
זָכָר וְאִוֹן יִקְרַב לַעֲשׂוֹתוֹ וְהָיָה כְּאֶזְרַח
הָאָרֶץ וְכָל־עַרְל לֹא־יֹאכֵל בּוֹ :

מן ביתא מן בשרא לברא
 וגרמא לא תתברון ביה
 מן כל בנישמתא דישראל
 יעבדון יתיה : מח וארי
 יתגיד עמבון גידרא
 ועבד פסחא קדם ייגור
 ליה כל דכורא ובבן
 יקרב למעבדיה ויהי
 כפיצא דארעא וכד
 ערלא לא ייכול ביה :

ת"א ויטס לא . פסחים פג : ה' המול . ע"ו : ס : המול לו כל . יצאום פה : וזו : טס : וכל ערל . פסחים י' :

בעל המורים

(מו) חולה . ג' מן הכשר חולה . הן ארללים לעקו חולה . כי
 מנרעות נחן לבית כביב חולה . מי חון לבחוסה היה הפכה
 מנרעס והורג כבוריסס על כן לעקו חולה אכל כביב לא נחן
 המשתיה לבא על כן לא חוליה מן הכשר חולה שלא ללחא כחון :
 (מח) ואו . ד' כחפיו . ואו יקרב לעשותו . ואו חשילו . ואו ירלו אח עונס . ואו חיל מתך ככל לריס על ירושלים . כלומר
 זאו כשקרב להקריב קרבן או יליתו ויכילו וכן זאו כחיל מתך ככל לריס על ירושלים ואו ירלו אח עונס : וכל ערל לא יאכל בו .
 וסמך היה חורה אחת רמז לק"ו עשאו חשה כמשה הפגל ומה פסח שהיה מזה אחת אמרה חורה וכל ערל לא יאכל בו וכו' :

רשבי

האכורה : ועצם לא תשברו בו . הרואי לאכילה כגון
 שים עליו כותב כשר ים בו משום שכירת עטס ב אין עליו
 כותב כשר או מוח אין בו משום שכירת עטס : (מו) כל
 עדרת ישראל יעשו אותו . למה נאמר לפי שהוא חומר
 בפסח מררס שה לבית אבות שנמנו עליו למשפחות וכול
 אותו : (מח) ועשה פסח . יכול כל המתגיד יעשה
 בארבעה עשר אף גר בארבעה עשר : וכל ערל לא יאכל בו .

פירוש לתורה אלהים

פון דער שטוב מיינט מען פון דער חברותה פון
 הנבדך פון דעם פלייש פון דעם קרבן פסח הוציא
 אויף דער גאם דאס מיינט מען זיי זאלין ויה גימ
 צו מילין אויף צוויי חברותה וצדע אונ אביין
 קאר מען אין אים גימ צו ברעכין : (כו) כל גאר
 די עדה פון ישראל זאלין מאכין דעם קרבן פסח :
 (כח) וכי יגור אהף גר אונ אז עם וועט וואהנען מיט
 דיר אגר וצשה פסח גוי אונ ער וועט מאכין אקרבן
 פסח צו גאמ דעם פערצעהנטין טאג אין ניסן

מצות השם

(עו) [לאו ט] שלא לשכור עטס מהכשר שנאמר ועטס לא תשכרו בו :
 (עו) [לאו י'] שלא יאכל ערל כל פסח שנאמר וכל ערל לא יאכל בו :
 ברעכט ער דיא פינגער ער זאל ארויס נעמען דיא איג
 ווייניקסטע פטמס פון דיא פינגער . אבער דער מענטש
 וואס איז רייה אונ האט גענוג קלייש צו עסין . עטס ער
 גאר דיא קלייש אונ דיא פינגער לאזט ער רייען . מיר
 דארפן אינג וויינין פאר אלע מענטשין אז מיר זענען ארויס
 געגאנגען פון מצרים רייה אונ מיר האבן גיט געדארקט
 צו ברעכין דיא פינגער :

(מח) וכר עכר לא יאכל בו . עם איז אמצות לא העשה .
 דער מענטש וואס איז גיט געבליבט פאר גיט עסין
 פון קרבן פסח . אפילו דער מענטש איז אפזיכער יוד . גאר
 ווייל זיינע צוויי פריער זענען געשטארבן פון פל זיין . האט
 מען אים גיט געדארקט פל זיין . וכל דעסווינענין טאר ער
 גיט עסין פון דעם קרבן פסח גוי ער וועט זיך פל זיין :

תורה

מם תורה אחת יהיה לאזרח ולגר
הגר בתוכם: ויעשו כלל בני
ישראל כאשר צוה יהוה את משה
ואת אהרן בן עשו: ויהי בעצם
היום הזה הוציא יהוה את בני
ישראל מארץ מצרים על צבאתם:
פ שביעי יג וידבר יהוה אל משה
לאמר: כן קדשלי כלל בכור פטר
כלל רחם בבני ישראל באדם

מם אורייתא חדא תתין
לגיבויא דתנינין
פיניכוון: ויעבדו כל בני
ישראל כמא די פקיד יי
נת משה ונת אהרן פון
עבדו: נא ונתה פכרן
ויקא הדין אפיק יי נת
בני ישראל פארעא
דמצרים על חידיון:
א ומלכי יי עם משה
למימר: כן אקדיש קדמי
פך פוכרא פתח כל וקרא
בבני ישראל באנשא
תולדות אהרן

קדש יי מוציא יי: כל בכור: בכורות מן:
פטר רחם: פטר יי:

רשבים

(מא) ויהי בעצם היום וגו'. אע"פ שכבר (נאמר) זה
לפעלה תוצר וכופלו עתה לומר לך שביום שיצאו אמר
שפתי חכמים

מומר לערלות ואינו נלמד מכן נכר לא יוכל בו:
(מע) תורה אחת וגו'. (מכילתא) להשוות גר ד לאזרח
אף לשאר מלות שבתורה: (ב) פטר כל רחם. ששת
את הרחם ה' תחילה כמו (משלי יו) פטר מים ראשית
מדון וכן (תהלים כג) יעטירו כעפה יפתחו שפתים:

ד ואת מהיכי תיתי לתקן ואל גר ישראל נומר הוא בשלמה לטיל
דכתיב לאזרח הלכך להשוות את הגר לאזרח הלכך בהקדמת פסח
גיד דהא מיר שנתנייר יהיה תיוב בקרבן פסח מ"ה כתיב לאזרח
הלכך כדפירש"י לטיל אכל שאר מלות שבתורה תיב לתקן. [רא"ם]
וי"ל מהאשטריד קרא להשוות הגר לישראל לטיל בהקדמת פסח
גיד ה"א שאין הגר טהור לישראל בשאר מלות: ה' דק"ל הא

(א) וידבר ה' אל משה לאמר וגו'. כתיב מהרי"א הנה קדש
הש"ת הכבודות מכני ישראל לפי שהיא כדחמיו וכו' ו
חסדיו תייל מהמנסה את כבודו ישראל ביום הכותו כל כבוד
כארץ מרים. כי רחם היה שגם הם יתוחו (כי הללו והללו עבדו
לטעם) ולה אמר לי הוא. ומחמת שמה רכינו חשש שמה

ענין קידוש הבכורות
יחסו ישראל שהקב"ה פטר לזכרון גלות מלרים וגלותו ענין
הכבודים ושפתו זה יכפל ענין הפסח והמלה וחיסור המנון כי
יהיה די בזכרון חסד. ע"כ קודם שאמר לישראל מלות קידוש
ועשירי קרבן פסח שיתכרו אותם המלות שכבר נטעמו בהם
פירוש לתורת אלהים
דעם פופצעהקטין שאג אין גיסן הוציא יי האם
גאמ אוים גיצויגין דיא יודין פון לאנד מצרים על
צבאותם מיט ויערע שארין: (א) וידבר יי אל משה
האם גאמ גירעט צו משה נאמר ער נאל צו דיא
ישראל אוזי ואגין: (ב) קדש יי רו זאלקטם הייליגען
צו מיר פי בכור אלע גבורים דער ערשטער זכר
וואס אאשה וועט גיבארין הייסט בכור. דיא
זכרים זאלקטמו צו מיר הייליגען בבני ישראל פון די
קינדער ישראל פארם סאיי דיא גבורים פון

מצות השם
(ח) טעם ת] לקדש הכור שנאמר קדש לי כל בכור
(כ) קדש יי פי בכור וגו'. עם איז אמצות עשה אלע
ערשטע קינדער וואס ווערין גיבארין פון דיא
מיטערס אויב זיי זענען זכרים. און די ערשטע קינדער
וואס ווערין גיבארין פון קיה אדער פון שעפסין אדער פון
זיגען אויב זיי זענען זכרים. וואס הייסן בכורים זאלין
זיין הייליג. דער זכר אבכור וואס ווערט גיבארין ביי דיא
מיטער. דיאך מען זענען פאר אים סינה שקלים ורובין

בהן

וּבְבִיעֵרָא דִּינִי הוּא :
י נֹאמַר מִשֶׁה לְעָמָא הוּו
דְּכִרְוִין יַת יוֹמָא דְדִין דִּי
נְפָקְתוּן מִמְצָרִים מִבֵּית
עֲבֻדְתָּא אַרְי בְּתַקְוָה יַד
אַפִּיק יִי יַתְכוּן מִכָּא וְלֵא
יְתֵאֱמִיל חֲמִיעַ : ד יוֹמָא
דְּדִין אַתּוּן נְפָקוּן בְּיַרְחָא
דְּאַבְיבָא : ה וְיַהִי אַרְי
תְּרֵא
תְּרֵא וְיַחַד מִשֶׁה . שְׂמַח עֵי : אַ יִחַל .
פְּסִילִים כֹּה : הַיּוֹם הַזֶּה . עַם יוֹ :
וְיֵהִי כִי יִבְרָךְ . מִנְחוֹם לֵד :

רשבים

מתחלה היתה בכבורות : (ה) האביב . ביכור ובישול תבואה . כמו עורנו באבו לא יקטף . באבי הנחל . הרגש [בבית] במקום אות ביה החסירה :

שפתי חכמים

כל עובר פתח את הפה לנפס תמלס : ו דקל' ה' כל דכר
 שבעולס עלו הוא ווער'ס לעומי קניתיס כלומר חף אס לא תקדיס
 ארוח הוא קדוש חף קדש לי כל כבור כדו שתקבל סכר :
 ו מתכבדי וכו' כמתן' משמע וכו' תמיד כמו שפירש' כרמס
 יתרו על פסוק וכו' את יום השבת . נח'י הארץ' סס לסתור
 דכרי הרא'ס וסוף דכרו ונ'ל דממלת סוד יליף דס'ל' וכו' את
 היום אשר יאלס מחולס כמו למען חטור את יום אלק' וגו'
 אלא סוד משמע בכל יום יהיה כענין' כאלו היום יאלס וכמו
 היום כדבית כו' וספת' א'ס ח'ן לי אלא כיום מאחר דליף ממלת

רש"י
 לי הוא . לעומי קניתיס ו ע"י שכיחתי כבורי מלרים :
 (ג) זכור את היום הזה . למד שמזכירתי יליאת מלרים
 ז בכל יום : (ד) ויקרא אביב . וכי לא יח יודעין
 בלזיה חדש ילאו אלא כך אמר להם ראו חסד שנמלסס
 שהוליס אחכס כחדש שהוא כשר ללאת לא חמה ולא לנה
 ולא גשמים . וכן הוא אומר (תהלים סח) מוליס אכיריס
 היום סוד נסיהס לפס פירש' בכל יום יהיה כענין' כאלו באת

ענין קירוש הבכורות

הכרחיות בכבורות האלה ע"כ נכרו בלא שלשס . ולפי שאמר
 וכו' את היום הזה נתן בו סימנים שלא ישבת מפי ודעס והוא
 אמרו היום אלס יולאס כחדס האביב שהוא ככניסס השמש
 כמול עסה . וקרא אביב סאו התבואה עומדת בלכיס . לפי
 שכלס התבואות תלוי בתועת השמש כמ"ס וממניס תבואות
 שמש . וי"א שקרס מתבולס כמו למען חטור את יום אלק' לפי שהוא
 ראשון לחדש' השנה ואכ כללס וכאלו אביב הוא סתי תינות אכ

לחות קירוש הכבוריס כדו שידעו ובינו ע"י זכרותה ית' לס .
 האחד לכילת מלס וליכור סתמן זכרון ליליאת מלרים שהיה
 כ"כ כספון' שלא ספסיק נלסס להחמין . והוכרו' ס' הוא קרבו
 ספסח בליה הראשון זכרון להספטי' שמשס הקד"ס בליה סהוא
 כביטול כח מול עסה שהיה מול מלרים ומספיע לסס . והוכרון
 ס' הוא קירוש הכבוריס לנכס זכר למכת כבורי מלרים והללת
 כבורי ישראל סתמנפס . ולסודיע שגלסח סמלות סאלו סס

פירוש לתורת אדהים

ארזים ניצויגין פון מצרים ויא יאכי חמין אונ עם
 ואל אלע יאהר אין דעם סאד בין חמין גינעסין
 ווערין : (ה) מ'שה רבינו האט ג'ואנט צו די ישראל
 ועקט וואס פאר אקסד ג'אט האט מיט אייך
 גיטאהן הייס אהם יוצאים אר ג'יים דיינט איו אזוי
 אנשע צייט ארזים פון מצרים בחודש האביב אין
 דעם חודש וואס אלע פירות ווערין צייטיג דאס
 איז דער חודש ניסן . ווארום אין ארץ ישראל
 ווערין די פירות צייטיג אין ניסן אונ אין דעם
 חודש איז ניט הייס אונ ניט קאלט אונ ניט
 רעגענדיג : (ה) ויהי אונ עם וועט ויין פי דיבאך :

מענטשלין ויבסחה אדער פון בהמות זי היא גיהער
 צו מיר איך האב די כבורים צו מיר געקויפט
 דורך דעם וואס איך האב גישלאגן די כבורים
 פון מצרים אונ די כבורים פון דיא ישראל האב
 איך גילאנט לעבין : (ב) ויאמר האט משה ג'ואנט
 צום פאלק ישראל וכו' גידענק דעם סאד וואס
 איר זענט ארזים געאנאנען פון מצרים כפי ג'גריס
 פון דעם הויו וואס איר זענט דארט ג'ווען געקעט .
 ורש"י שרייבט דער פסוק לערוגט אונז אז מען
 ואל אלע סאד דער מאנען יוציאת מצרים) כי בחוק
 די נוארום מיט שטארקע סאקט האט אייך גאט

מצות השם

כססה שנאמר ולא יאכל חמץ :
 געבין דאס גע'שטע בא'ב . אדער דאס גע'שטע שע'פסי' .
 אדער דאס גע'שטע ציג . צום ב'תן :
 (ג) ולא יאכר חמין : עם איז אומות לא תעשה מען סאר
 ניט . עסין חמין ריא ויבען שעג ססה . אונ דער
 מענטש וואס עקט חמין אום ססה אזוי גדוים ווי א מיי'קירט
 קוקט אים כרת [ער שטארבט אין דער יוגענד אן קינדער] .
 אפי"ו הנאה האמין פון חמין אום ססה סאר כען אייך גיט :
 ולא

(ע) [לא יא] שלא לאכול חמץ
 ב'הן האלמיין דעם כבור ביו ער געקוקט אפע'דער . נאכדעם
 צעקט דאס בייא ויך אין דערהיים אונ עקט אים וויא
 מען עקט פראקטע פלייש . אונ אויב דער יוד האט גע'שפולת
 אבקה מיט א עכרים . אדער דער עכרים איז אשוקף צו
 דיא ערשט גע'בארענע קא'ב . דארף מען ניט געבין דאס
 קע'ל' צום ב'תן אונ סיי ריא ב'הקה גיהער צו אכאנס' .
 עקע'אן . אונ סאי ניא גיהער צו אאשה . סו מען ארץ

לְמוֹעֲדֵהּ מִיָּמִים יְמִימָהּ: פ יא וְהָיָה
 כִּי־יבִאֲךָ יְהוָה אֶל־אֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי
 כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּע לָךְ וּלְאַבְתֶּיךָ וּנְתַתָּהּ
 לָךְ: יב וְהֵעֲבַרְתָּ כָּל־פֶּטֶר רְחֵם
 לַיהוָה וְכָל־פֶּטֶר אֲשֶׁר בְּהֵמָה אֲשֶׁר
 יִהְיֶה לָּךְ הַזֹּכְרִים לַיהוָה: יג וְכָל־

הַיָּמָה תְּרִין בְּזַמְנֵיהּ מִזְמַן
 לְזַמְנֵי: יא וְיִהְיֶה אֲרִי יַעֲלֶינָךְ
 יי לְאַרְעֵי כְּנַעַנָא כַּמָּא דִּי
 קְרִיִים קָדִי: יג וְלְאַבְתְּךָ
 וְנִתְּנָתְךָ קָדִי: יב וְהֵעֲבַרְתָּ
 קָדִי פֶתַח וְלָדָא קָדִים יי
 וְכָל פֶּתַח וְלָדָא בְּעִירָא דִּי
 יִהְיוּ לָךְ דִּיכְרִין פִּקְדִישׁ
 קָדִים יי: יג וְכָל פֶּתַח

תורא מומים ימימה: נטר ס: ו: וסס ס
 זכאים ק: פטר עג: כבורות כ: יסוס ל: פירודין לו: הזכרים לה: כבורות ח: אשר יום ל: כבורות מ:

רשבים

(יב) והעברת. הפירושה מכהמותיך ותנהו רבוח ויקריבו: בעל המזורים
 שגר. לי שילוח מן הבטן:

כמסורה הכל ואידך מיימיה ימימה הלכנה וגו' גבי בת יפתח. חל לה' כשה מיימיה ימימה. וכל מה שכתבנו חייב בתפילין
 ימימה גבי חלקנה. והעלתה לו מומים ימימה גבי שמואל. חש"ד מיימיה ימימה ולא כל ימימה ימימה ולא כל ימימה ימימה
 דכתיב ימימה גבי חל. וכן גבי חלקנה ושמואל שמו שולן לרגל וכן מיימיה ימימה דכתיב גבי בת יפתח דנשים נמי פטורות מן
 התפילין: (יא) ונתנה לך. ג' תנין על הה"א לומר לך אם תשומר ה' חומשי תורה יתננה לך: (יג) וכל פטר. כ' במס' דין
 ואידך וכל פטר חומר כדליתא בכבורות פרה שילדה כמין חומר וחומר כמין פטורין מן הכבורה שנאמר פטר חומר פטר
 עג כ"ס עד שיבא פולד וכוונל חומר:

שפתי חכמים

זר"ק כ"ל: פ' ט"ו ל' חושך עיר ימינו תשוכה יתר משמאלו:
 כ' (נח"ל) דכפרתה הקורמת כתיב אשר נשבע לאבותיך וכלן
 כתיב כאשר נשבע לך במשע דב' פטמים נשבע פטס א' לאבותיך
 ופטס א' לך והיכן נשבע לך ובכחתי אחסם אל הארץ אשר
 נשאתי וגו' וזוהי שכופה היתה לך דהא כדלש הפרשה הזכיר
 שכופה הכחות ועלה מסיים לכן חומר לכני ישראל וגו' ופי' הרב
 לכן ע"פ זוהי שכופה ופי' א"כ לזה הולך היתה לומר אל הארץ
 אשר נשאתי ופי' עכ"ל דזוהי שכופה היתה להם. ומתקיים
 פי' נשבע בעבודך וזוהי שכופה היתה עם אבותיך ופטס תקרא
 שכופה הכנים מרז שהיתה כבורות: ג' דק"ל לל"ל ונתנה לך
 דודא' אם יביאם לארץ ככר היתה נחווה להם ל"פ היתה כענין
 ופי': ופי' ופי' וזוהי שכופה שגר דהא היינו שאינו נכל כנו שגר
 דהתם וה' דלמרו הרי ככר כתיב כל פטר רחם דלמא שגר

בכבורה לפטור את הבא אחריה ואף שאינו נכל קרוי שגר
 שהרי ככר כתב כל פטר רחם. ואם תאמר חף ככור

ענין קידוש הבכורות

והיה כי יביאך וגו'. ופדיון ככור אדט ופטר חומר נוסב חף
 בח"ל כפי כבלת חו"ל. וכדי שלא ישבח עטם המולה הזאת
 וענינה אמר והיה כי ישלך ככר חמר לאמר מה זזה. ר"ל מה

פירוש לתורת אלהים
 ואנך נואם ויצט דארמ הַכְּנַעֲנִי אוזי נוי גאמ האמ
 גישווארין צו דיר אונ צו דייגע עֲרֻשְׁתֶּרֶן ער זאל
 ריך בריינגען צו דעם לאנד ונתנה לך אונ ער נועט
 דאם לאנד געבין צו דיר: (יב) והעברת אונ דו
 ואלקם אפשיידן כי אלע בכורים נואם ווערין
 צום ערשטין גיבארין זיי צו גאמ ופי אונ אלע
 בכורים פון אבהקה אשר נואם נועט ויין צו דיר
 הזכרים די בכורים נואם זיי נועלין ויין זכרים זאל
 ויין צו גאמ: (יג) וכי אונ אלע בכורים פון

מצות השם
 (ככ) [טעם] ל' לפדות פטר חומר ולתן פדיונו לכהן שנאמר וכל פטר חומר תפדה כסה:
 (יג) וכל פטר חומר תפדה כשה וגו'. עם איו אמנות עשה ונאם דער אייזיל האמ גיבארין. אויב דאם איו זאכר.
 נעדרע יוד ונאם האמ אמיני'. דאם ערשטע דארף ער דעם וינגען אייזיל אויספארשין אויף אפשעם אונ
 דעם שעקם געבין צום בהן:

פטר חמל תפדה בשה ואסלא
 תפדה וערפתו וכל בכור אדם
 בבניך תפדה: מפמיר יד והיה כי
 ישאלך בנך מחר לאמר מה זאת
 ואמרת אליו בחזק יד הוציאנו יהוה
 ממצרים מבית עבדים: מו והיה כי
 הקשה פרעה לשלחנו ויהרג יהוה

בוכרא דחמרא תפרוק
 באמרא ואם לא תפרוק
 ותנקפיה וכל בוכרא
 דאנשא בבניך תפרוק:
 י יהו ארי ישאלך בנך
 מחר למימר מא דא
 ותימר ליה בתקופה ידא
 אפקנא יי ממצרים מבית
 עבדותא: מו והיה כד
 אקשי פרעה לשלחנותא

חומא ופטר חמור תפדה בשה יומא
 מט: ולא חמל תפדה: עס י: ג:
 וטרפמו: עס י: ט:

בעל המורים

(טו) הקשה ב' גמולו הכא ואיך מי הקשה אליו ושלם עדושה
 במדעס זה הפסוק על פרעה:

לגלגולת וכתיב ופרויו מבן חורש תפדה בערכך וגו' : (מו) ויהו כי הקשה . כל זה תאמר לבנך וכן מוכיח

רשב"ם

מרכה חף בכור וכו' : ע ר"ל ולפי זה שגר היינו שאינו נכל :
 פ (מח"י) כפ"ק דכורות והרב הוסיף ביאור מדעתו לפי שמשלו
 וכו' : צ לא שפשה אסור כהנאה במקום פטר חמור רק הוא

שפתי חכמים
 מלרים לחמורים . ועוד שסיפוי את ישראל כליחתן ממלרים (שאיין לך אחד מישראל שלא נכל הרבה חמורים) עשויים
 מכספס ומזרעם של מלרים : תפדה בשה . ויתן מה לכהן ופטר חמור מותר כהנאה והשה חולין צ' ביד כהן : וערפתו .
 עורפו בקופין מחמוריו והורגו . הוא הפסיד ממונו של כהן לסיכך יפסיד ממונו (מכילתא) : וכל בכור אדם
 בבניך תפדה . חמס סלעים פדיוני קלוב במקום אחר : (יד) כי ישאלך בנך מחר . יש מחר שהוא
 עכשו ויש מחר שהוא לאחר זמן כגון זה וכגון (יהושע כב) מחר יאמרו בניכם לבנינו לפני גד וכני ראונו :
 מה זאת . זה חנוק טעם שאינו יודע להעמיק שאלתו וסותרם שאלתו מה זאת ובמקום אחר הוא אומר (דברים

ענין קירוש הבורות

הסכה עריפת החמור והקרכת השה לכסן . תהיה הסוכסה אליו
 שחנקה יד הולאתו ב' ממלרים שהיא היתה לנו בית עבדים
 ומלס פרעה הקשה לשלחו כי לא האמין בה' ויהרגו ה' כל
 בכורי מלרים מאלס ועד כהמה ע"כ חני זוכה לכל על פטר רחם

פירוש לתורת אלהים

א אייזיל תפדה ואלקטמו אויסקליונין מיט אלעמעל .
 פלוקר קען ואל געביין דעם פהן אלעמעל אונ
 דער בכור און שוין מותר בהנאה צו דעם ושראל
 ואם אונ אז רז ועקמט אים גיט אויסקליונין געקפיו
 ואלקטמו אים אפ האקן דעם האלקו אין אקון
 וכל בכור אונ אלע בכורים פון מענטשין גבינד אין
 דייעק ויהן תפדה ואלקטמו אויסקליונין : (יד) והיה
 אונ עם נועם זיין כי אז דיין וזהו נועם דיה פּרעגין
 קארנין . ורשי שרייבט מחר מיניגט מען אפילו

מצות השם

(פג) (עשה יח) לערוף פטר חמור אם לא
 ויטהו שנאמר ואם לא תפדה וערפתו :
 אונ דארף גיט אפקהאקין דעם קאפ פון אייזיל . אונ אויב
 אפלו אדער אדני האם אפקוד פון קינדער אדער אפקוד
 פון בהמות אדער אפקוד פון אייזיל . גיהער דער בכור
 צו אים . זיין קינד דעם בכור דארף ער גיט אויסקליונין
 פאר פינג רופל . אונ זיין אייזיל דעם בכור דארף ער גיט
 אויסקטאשין אויף אשעפס צו געבין דעם פהן אונ דארף
 אים גיט אפקהאקין דעם קאפ . אונ דעם בכור פון קשרה
 בהמות האלקט ער פאר יוד :

וְקָמִיל יי פֿר בּוֹכְרָא
 בְּאֶרְעָא דְמַצְרַיִם
 מִבּוֹכְרָא דְאַנְשָׁא וְעַד
 בּוֹכְרָא דְבַעֲרִיא עַל כֵּן
 אֲנָא רַבָּח קָדָם יי פֿר
 פֿתַח וְלֵד דְבָרִיא וְכַל
 בּוֹכְרָא דְכֵנִי אֲפָרוֹק :
 מו וְיֵהִי לְאֵת עַל יַדָּךְ
 וְלִתְפִלּוֹתַי בְּיַד עֵינֶיךָ אֲרִי
 בְּתַקְוָה יְד אֲפָקֵא יי
 מִמַּצְרַיִם ס ס ס

כָּל־בְּכוֹר בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּכֹר
 אָדָם וְעַד־בְּכוֹר בְּהֵמָה עַל־כֵּן אֲנִי
 זָבַח לַיהוָה כָּל־פֶּטֶר רֶחֶם הַזְּכָרִים
 וְכָל־בְּכוֹר בְּנֵי אִפְרָה : מו וְהָיָה
 לְאֹת עַל־יְדֹכָה וְלְטוֹטְפַת בֵּין
 עֵינֶיךָ בִּי בְּחֹזֶק יָד הוֹצִיאָנוּ יְהוָה
 מִמִּצְרַיִם : ס ס ס

ת"א וְלִטוֹטְפַת . סטכ"ד ד :

ק"ה ימנה סימן . ומקטירין הדבר אשר דבר ה' בירמיה סימן מו : רשבים

בעל המורים
 (טו) וסיה לאות על ידכס : ה' תנין על ה"ה"ה כנגד ה' פרקס
 עד הפרק שמימין בו תפילין וולוטופת בין עיניך . גנימעריל
 אלו ארבעה כתיב :
 כחוק יד הוציאנו וגו' אלא האב אומר לבנו כך :

כרתיב הוציאנו ה' ממצרים . כי הקרוש ברוך הוא
 אמר למשה כל פרשה זו . וישראל אומר לבנו הוציאנו
 ה' וגו' כי משה לא אמר לישראל סמוך זה מעצמו
 שיאמר משה לישראל והיה לאות על ירכה כי

רש"י
 (ו) מה העדות והחקים והמשפטים וגו' הרי זאת שאלת
 כן חכם . דברה תורה כנגד ארבעה כתיב חס רשע
 ושאינו יודע לשאול והשאל דרך חכמה : (טו) ולטוטפות
 בין עיניך . תפילין ועל שם שהם ארבעה כתיב קרויין
 טוטפות עט ככתבי שמים ק פת בלפיקי שמים
 (סנהדרין ד) ומנחם חכרו עם (יחזקאל כא) והטף אל
 דרום (מיכה ב) אל תטיטו לשון דבור כמו ולזכרון בין
 עיניך האמורה בפרשה ראשונה שהזוהר אותם קשורים
 בין החלת פרשת בא

שפתי חכמים
 חולין כלזונו : ק ככתבי שם מקום שקורין לשנים טע . וכן
 אפריקי שם מקום שקורין לשנים פת [נח"ל] וטוין כתוספות
 דסנהדרין דף ל' ולפי שהוקשה השינוי ל' דכאן כתיב ולטוטפת
 וכת' קדש כתיב וזכרון לך הניח זה הדרוש . ו"ה לפ"ו הו"ל
 לטעות י"ג פרשיות דג"פ כתיב טטפת וי"ל דמד אלוטרוין לגופו
 ו"ה משמע ככתבי כ' ובאפריקי כ' ואחד מלמד ככתבי לרוך ד'
 כתיב ובאפריקי לרוך ד' ו"ה לא כתיב אלא כ' לא היו אלה כ' .
 וע"ל דמה דכתיב ג"פ טטפת לא לזווי הוא אלא כפרש' שאלמנה
 וחורה ונשנית וכן הרבה פרשיות וק"ל : חסלת פרשת בא

בין העינים יזכור הנס וידבר בו :
 פירוש לתורת אלהים
 בבורים אין מצרים מבכור פון דיא בבורים פון
 מענטשין ביו די בבורים פון בהמות על כן דרום
 אזוי אני יזכר בני מזה איה שעקבין אונ בקריב ויין
 אלע בבורים פון די בהמות נואם ונענע זקרים
 צו נאם וקי אונ אלע בבורים פון מיניע זיהן מזה
 איה אויסקלייזין : (טו) ויהי אונ יציאת מצרים זאל
 זיין גאית צו אצייכען על ידקה אויף ריין האנט . אין
 תפילין של יד זאל ויין געשריבען דיא פרשה
 פון יציאת מצרים יקסופות אונ צו תפילין ביו עיניך

נבואת ירמיה

הפמרת בא בירמיה סימן מ"ו

הגידו במצרים והשמיעו במגדול וגו'
 ואגם אין מצרים אונ מאכס
 תשרין אין דער שטאט מגדול . ואגם
 צו ספרים זיין זאלין ויד אן גרייסין
 צו זיין קענין אפלקסה . דען דאס

א תדבר אשר דבר יהוה אלי ירמיה הנביא לבוא
 נבוכדנאצר מלך בבל לתבות את־ארץ
 מצרים : ב הגידו במצרים והשמיעו במגדול

פירוש ע"מ

(א) הדבר אשר דאס איז דאס נביאות נואם נאם
 האט גירעט אי צו ירקנהו הנביא נבא
 שלאגין דאס לאנד מצרים : (ב) הגידו זאגט אין
 מצרים

והשמיעו בנף ובתהפנתם אמרו התיצב והכן
 לך כפי אכלה חרב סביבך : מדוע נסתח
 אביריך לא עמד כי יהיה חרפו : הרבה פושל
 גס-נפל איש אל-דעהו ויאמרו קומה ונשבה
 אל-עמנו ואל-ארץ מולדתנו מפני חרב היונה :
 ה קראו שם פרעה מלך-מצרים שאון העביר
 המועד : חיי-אני נאם-המלך יהוה צבאות
 שמו כי פתבור בהרים וכרמל בים יבוא :
 ו בלי גולה עשי לך ישיבת בת-מצרים כפי-נחל-שמה
 תהיה ונצתה מאין יושב : ה עגלה יפה-פיה מצרים
 קרץ מצפון בא בא : ג גס-שכריה בקרבה פענלי
 מרפק כפי-גם-המה הפנו נסו יחדיו לא עמדו כי יום
 איתם בא עליהם עת פקדתם : י קולה פנתש ילך

מירוש עים

שמיים כפיא דעם ים אזוי איז דאס געוויס אקט
 יבא אז דאס נביאות וועט אויף קומען אויף מצרים
 (א) כפי גולה כלים פון גלות עשי קה מאך צו דיר
 ישיבת רי ויצערו בתי די שטאט מצרים אזוי וויא
 איינער גייט אין וועג געקט ער מיט זיך אלאל
 אקריגעל צו סריגעקען אזוי אויף איר מצרים איד
 וועט גיין אין גלות גרייט זיך אויף אן די כלים פו
 ווארום גוף די שטאט נוף קשפה צו וויקט תהיה
 וועט יא זיין ונצחה אונ זיא וועט פאר וויקט
 ווערין פאז יאש קיינער וועט דרינען גיט ויצען :
 (ב) עגלה אשיון קריגרייך איז היינט אין מצרים
 אבער קרץ אסאר אפאר געניירונג פאפון זייט
 דאס סיינען קען פון בכל בא כיי וועט קומען אויף
 די מצריים דער קלף בכל וועט ויי פאר גאנידיין :
 (ג) גם אויף שכריה אירע געדרונגען מענטשין וואס
 זענען צווישען די מצריים כעני ונענען אזוי וויא
 די גישקאפטע אונ פעטע קעלבער פו דען זיא
 אויף היט האבין זיך אנוועק גיקערט מיט דעם
 אקין צום שונא נס ויי זענען אקמלאפין גינארין
 פון דער מלקחה יא וויא האבין גיט געקאנט
 בשמיין פו ווארום דער טאג פון נייער פקעקעניש
 בא איז גיקומען אויף זיי עת די צייט פקדתם פון
 נייער פסעדרונג פון די יוגד : (ד) קולה איר קול פון
 די מצריים וועט זיין נחש אזוי וויא נחש קול פון
 דעם נחש : וז וועט עס גיין ווארום ווען דאס ביה
 האט דעם נחש גישאלטן ער נאל גיין אויף דעם
 ריקען אונ האט אים אפ געהאקט די פיס האט
 ער געשריגען איז זיין קול גיהערט גינארין פון
 איין עק וועלט צו דער אנדערער עק וועלט דיא

מצרים והשמיעו אונ מאכט הערין גמורו אין דער
 שטאט מגדול והשמיעו אונ מאכט הערין גמורו אין
 שטאט נוף אונ אין תהפנתם אפרי וואנט צו מצרים
 התיצב שטעט דיה אונ גרייט דיה אן צו גיין קענין
 דער מלקחה פו אקלה חרב ווארום די שווערד פון
 דעם שונא האט פאר דארפין פריידי ארום דיר :
 (ג) פרוץ ווארום נסתח איז גינארין פאר פלייצט
 אונ אויס געקליקשט אפריד דייע שטארקע יא
 קער דער שטארקער האט גיט געקאנט בשמיין
 אקענין דעם שונא פו ווארום : (ד) הכני האט האט
 אים פאר שמויען אונ דער גאט וואס האט דעם
 שטארקין פאר שמויען : (ה) הנה האט ער אים
 גיסערט נויש אשטרויכלונג גם אויף נפי איש אי
 נצחי איין קענקש איז צו געפאלן צום אנדערין :
 (ו) ויאסרי אונ וייה האבין גינאנט קיפה שמי אויף
 אונ סיר וועלן ויך ווירער קערין יא מיט צו אונזער
 פאלק ויך אונ צו דעם לאנד פון אונזער נעבירט
 פאפון ווענין די שווערד פון דעם שונא וואס
 זיא מאכט שיפור אזוי ווי טיין קרא שרייט אויס
 שם דארטן אין דער מלקחה אקשל אויף פרעה
 דער קלף פון מצרים שאו ער פלעגט פרוקען אין
 זיין הסיד אין דער מלקחה צו לויבן אונ היינט
 תהי י האט ער גיטאון איזער סארין דרא צייט
 ווא זיי האבין אפ גישטעלט מלקחה צו האלטיין :
 (ז) יא אזוי ווי אויך לעב נאס ח' זבאות גאט ביה
 ונאט איר שווער ביי מיין לעבין פו אזוי ווי דאס
 איז זאקת אז דער בארג תבור שמיים צווישען די
 גערט ויפנטל גיט אונ אזוי וויא דער פארט פוקל

כי בחיל ילכו ובקדמות באו לה פחמבי עצים :
 יא כרתו יערה נאם יהוה פי לא יחקר פי רבו
 מארבה ואין להם מספר : י הכישה בת-מצרים
 נתנה ביד עם צפון : י אמר יהוה צבאות אלהי
 ישראל הנני פוקד אל-אמון מנא ועל-פרעה
 ועל מצרים ועל-אלהיה ועל-מלכיה ועל-פרעה
 ועל הפמחים פו : י ונתתים ביד מבקשי נפשם
 וידד נבוכדראצר מלך-בבל וביד עבדיו ואחר-
 כן תשכן פימי-קדם נאם יהוה : פו ואתה
 אל-תירא עבדי יעקב ואל-תחת ישראל
 פי הנני מושעה מרחוק ואת-זרעה מארץ
 שנים ושב יעקב ושקט ושאנן ואין מחריד :
 מו אתה אל-תירא עבדי יעקב נאם-יהוה כי אתה
 אני פי אעשה כלה בכל-הגוים אשר החרתה
 ישיבה ואתה לא-אעשה כלה ויסרתה למשפט
 ונקה לא-אנקף :

ויקעו קרי או גם וועם דער נאך
 קיפער דאס שלעכטס ואל יערער וויסען
 אז דאס איז פון גאט, דען ער האט
 נאך צום ערשטס ייפאכט געווען אז
 דאס שלעכטס וועט קומען, אבער
 דעם האט העש' תיבה קינאט
 הנידו בכפרים, זאגט צום ערשט
 צו מצרים אז איה וועל אויף זיך
 בריינגען שלעכטס, זיין ואלין זיך
 אונטערן צו זיין קענין אסלחתה :
 פי אעשה כלה בכל הגוים וגו' .
 למשל עם אז אפארל גינען
 אפארען אין אשכנז און עם זינען
 פיל הייער פארברענט געווארן, דא
 גיבירט פון די עשכנז וואס זענען גיט
 אפגיבענט געווארן, האבן אלע צו
 זאפען גיגעבן אריינס גיבה, און
 דאס געלט האבן זיין גיגעבן צו
 אייניגם ער זאל דאס געלט צו טיילן
 צו דיא בעלי בתים וואס זענען אפ-
 געברענט געווארן, צו יעדערן נאך
 זיין שארין, איין געקומען א צוועט
 פאן אז דעם גבאי ער זאל אים אויך
 געבן א גיבה פון דעם געלט, זאגט
 דער גבאי צו אים סדר האט מען
 גיגעבן דאס געלט איה זאל צו טיילן
 צו די סענשען וואס האבן געמאכט

ועקוב מלא ו
 הייער און דיא הייער זענען אפגעברענט געווארן, זאלן זיין פון דעם געלט קענען אויפבאוען נאך אפארל הייער,
 אבער דו האסט קיין פארל קיין דווי געהאט און דו האסט פון די שרשח קיין שארין געמאכט, פאר וואס זאל איה דיר העלפן פון
 דעם געלט, די בעלי בתים וואס זענען גינען גיבירט דארפן ווייסער בלייבן גיבירט, דו ביסט פריער גינען ארעם, דארשט א צו
 ווייסער בלייבן ארעם, פיר ווייסן דיא געלט איז בשאפן געווארן נאר ווענין דיא סענשען וואס גלייבן אין גאט,
 דריבער זאגט גאט אמיז איה וועל אפארלעדין אלע וואס גלייבן גיט אין פיר, אבער דיא יידין וועלן גיט פארלענדט ווערן :

פירוש עים

כי פיו אזוי ווי די טעג פון פריער בלוקר וועלן זיי
 ארויס גיין פון דעם גלות נאום זיי אזוי זאגט גאט :
 (סו) ואתה זאגט דער גבאי און דו אל תירא דו זאלקסט
 דיה גיט פארקומן גיבירט מיין קנעכט יעקב ואל און
 זאלקסט גיט אונטערן פי ווארעם איה גאט וועל דיר
 העלפן פון ווייסען ואת און די גינע קינדער וועל
 איה העלפן פארן דעם פאנד פון זייער גינען-
 קעניש ושב וועט זיך ווידער קערן יעקב צו זיין
 פאנד ושקט און ער וועט זיין גישמילט זאן און
 וועט גיט זיין קיין דער שרעקער : (סו) ואתה דו
 אל תירא דו זאלקסט דיה גיט פארקומן גיבירט יעקב
 מיין קנעכט יעקב נאום זיי זאגט גאט פי ווארעם
 איה אזי איה גאט בין מיט דיר פי ווארעם אעשה
 איה וועל סאכין אפארלענדונג אין אלע פעלקער
 אשר וואס איה האב דיה פאר שמויטין דארטן
 ואתה און דיה יעקב לא וועל איה גיט מאכין קיין
 פאר לענדונג וסרתיה און איה וועל דיה שאראפין
 גששט מיט ביסלעך ווייסן יסורים אבער זענען און
 און אויס ביינענען און אויס קערן צו פאר
 טילענען דיה אין נאנצן זי וועל איה גיט אויס
 קערן און גיט פאר טילענען :

מצרים וועלן אויך זייער שרייען פי ווארעם גיבירט
 מיט גרויס חיל וועלן די שונאים צו אים זיין
 מיינט מען צו די מצרים ויבקרובות און מיט העק
 באו לה וועלן זיי קומען צו איר בחובבי אזוי ווי די
 האלץ העקיר : (יא) כרתו זיין זאלן פאר שניידן
 נאר איר וואלד בלוקר נאר איר חיל גאט זיי גאט
 זאגט פי ווארעם עם וועט גיט זיין קיין פארשט צו
 דער צאל פון דעם חיל פי ווארעם זיין וועלן זיין
 קער פון דער היישעריק וזו און עם וועט נאר
 צו זיי קיין צאל גיט זיין : (יב) ותיבשה זיא אזי פאר
 שעמט געווארן דיא שקאט מצרים נתנה זיא אזי
 גינעבין געווארן ביר אין די הענט פון דעם בלף
 פון צפון : (יג) אשר זאגט זיי גאט דער גאט פון
 ישראל הנני איה וועל גידענקן דיא וינד זיא און
 אויף די הארין פנוא פון דער שקאט נוא זיא און
 אויף פרעה און אויף מצרים זיי און אויף אירע
 געבער וכל מלכה און אויף אירע מלכים וגי אלע
 וואס האבין אבסחון אויף פרעה : (יד) ונתתים און
 איה וועל זיי געבן אין די הענט ווס בנערוין זייער
 זייבער יבד אין די הענט פון זינע קנעכט ויתברכו
 און נאך פערציג יאהר תשכון וועט זיא דיען

אחר קריאת פרשת השבוע שנים מקרא ואחד תרגום והפמרה ומזמור ה' מלך גאות לבש או מזמור שיר
ליום השבת וה' מלך יל"ח זכרו משנה והלכה מסדר שהרות שהיא נגד היסוד כתיבת היום :

[6] טובל וזן . וכל ואח"כ טבל אפי' הניח שומר כשהלך לנטול
פלגי בתוספתא ה"ט : (א) ה"ט וק' ההחיל בין ושמן
וסיים כשרפת פרה ונאמנות למטאת . וי"ל בין דשרפת ט"מ
יתלין כפר פרה שלא נאמנות על שפרת יין ושמן כשם שיכנה
לשמן כפר ויכ"ה ע"ה יין ושמן כך יעשה פרה לשמן כדי
שפחה שהרה בידו ושאר שהרות
כבר הם כדו בעיניה וה"ל מותר
בזכרים ומ"מ וי"ל להניח מן
המטה ששניו בדה"ל כ"ה פ"ה
דאשה"ל שהכל נאמנין על השפחה
וכ"כ ה"מ : (ב) כדרך ששמים
בשפתותי הנזר . מה"מ :
(ג) והף על גב דת"ק גמ' לא
אמר אלא שפחה כו' אלא
הואיל ותי"ק לאו כהני נזירי י"ל
דאין הלכך כמותו דהא ל"ל דל"ד
פוחת כ"ה דל"ד פוחת כ"ה
גמ' שרי ובתוספתא מוכח דה"ס

פרק ה א המביא כלי חרס לחטאת . [6] טובל
היוצר לקנות ממנו כלי חרס להניח אפר
הטאת או מי הטאת : מובל וזן על הכבשן . מתחיל
לשומרן כשהרה שלא יגע בהן עם הארץ מקודם שילטרו
בכבשן דהוה גמר מלאכתו
לקבל טומאה : רי"א אף מן
הבית הוא מביא וכשר .
דמהמנין ליה לע"ה א"ס
אומר ששמרו על טהר' הטאת
כדלמרי' בפ' חומר בקדש
דע"ה נאמנין על שפרת יין
לנפיש ושמן למחול' שלא
יהא כל א' וא' כוזה ט"ה
לשמן ושורף פרה אדומה
לשמן (6) והלכה כר"י :

זבתרומה . א"ס מביא כלי חרס להניח על תרומה : פותח את הכבשן ונומל . אף על פי שגמר זרסון ולא
שמרו לכיין לעדיין לא נפתח ונולא אכב ע"ג (ב) לא חייטין שמה נענו ע"ה דלא החמירו בתרומה : ר'
שמעון אומר במסדר השני . א"ס פתח עם הארץ את הכבשן ונטל ממנו כלים ארץ נוטל מסדר הראשון
ידיד הכל ממשמשין בו אבל מסדר השני שפחה שחתה הראשון שרי ורבי יוסי מהמיר והסרי אף בסדר השני .
ואין הלכה לא כר' שמעון ולא כר' יוסי (ג) אלא אף על פי שמהל הכבשן פוחת ארץ הכל בחזקת טהרה
ולוקח אף מסדר ראשון : ב' המטביל כלי לחטאת . כלי שצף שהטבילו כדי למלואתו מים ולקדשה כאפר א"ס
הטבילו כניסם שאין ראויין לקדש כגון כניי מקוה שאינן מים חיים : צריך לנגב . הכלי שמהל יתערבו שניסם ראויין
בראויין אבל אם הטבילו כניסם חיים הראויין לקדש אין לרדך לנגב : ואם לאסוף לתוכו מים מקודשים . ואם
הטבילו להכניס לתוכו מים שכבר נתן עליהם את האפר אפילו הטבילו כניסם חיים : צריך לנגב . שלא יתערבו

פרק ה א המביא גלי חרס חטאת או איינער גייט
צו אנטפער קויפין אנטרדענע
גלי אריין צו שייטען אין איר די אש פון די פרה
אדוקה . אדער אן צו שפעיין אין איר נואסקער
אריין צו שייטען אין איר דיא אש פון די פרה
אדוקה סיבוי ון צו הכבשן ואל ער זיך טובל זיין
אונ ואל נעקמייגען ביי דעם קאלף אויבין אונ
ואל היטען אז איין עם הארץ אדער איין אנטרע
טומאה ואל גיט אן ריקען די פלי פון די צייט
וואס זיא נועט פערטיג ווערין רבי יהודה אומר רבי
יהודה ואגם אף פן הבית היא מביא וקשר אפילו דער
עם הארץ בריינגט אפלי פון זיין שטוב . אונ
ער אין אגם זיא איז קהור צו די אש אונ די נואסקער
פון די פרה אדוקה גלויבט מען אים . אונ דיא
פלי איז קשר צו די פרה אדוקה שהפלי נאגטין על
החטאת אלע זענען בעקלויבט אויף די פליים וואס
גיהערין צו די פרה אדוקה צו אגין אז זיי זענען
קהור וקריחה או מען דארף אפלי מען נאל אין
איר אריין לייגן תרומה פוחת את הכבשן ונפלי
עפינט ער דעם קאלף אויבין פון דעם עם הארץ
אונ נעמט ארויס אפלי רבי שמעון אומר רבי שמעון
ואגם אויב דער עם הארץ האט גיעפינט דעם
קאלף אויבין . ואל מען גיט נעמען דיא פליים
פון ערשטין פראנד . טייל די פליים פון ערשטין
פראנד האלט זענער אין האגם . טאקער האט
זיי גיהאלטן אטמא האט ער קטמא גינען דיא

פליים . גאר פן הפרד השני ער זאל נעמען די פליים
פון אנטערין פראנד רבי יוסי אומר רבי יוסי ואגם
די פליים פון אנטערין פראנד ואל מען אויף גיט
נעמען פן הפרד השני ער זאל נאר נעמען דיא
פליים פון ריקען פראנד : ואל הספדי גלי חטאת
או איינער וייר אנטשעפין וואסקער אין אפלי ער
נאל אין זיי אריין שייטען דיא אש פון דיא פרה
אדוקה אונ מען דארף די פלי טובל זיין אונ ער
האט זיא טובל גינען גמים שאינן דאיים נקדש אין
אזעלכע וואסקער וואס מען קאר זייא גיט גינען
צו דיא פרה אדוקה צירי זינג דארף מען אפ
טריקענען די פלי נאך דער טבילה . נאכדעם וועט
ער אין איר אנטשעפין די נואסקער צו די אש פון
די פרה אדוקה . אקער אז ער האט טובל גינען
דיא פלי גמים שהם ראיים נקדש אין אזעלכע נואסקער
וואס זענען קשר צו די פרה אדוקה אינו צירי זינג
דארף מען גיט אפ טריקענען די פלי נאך דער
טבילה ואם אונ אויב ער איז טובל די פלי נאגטין
להובו מים מקודשים ער נאל אין איר אריין גישען
נואסקער וואס אין די נואסקער איז שוין דא אש פון
דיא פרה אדוקה פון פד ויזן פד סאיי ער איז טובל
דיא פלי אין אזעלכע נואסקער וואס איז גיט קשר
צו די פרה אדוקה . אונ סאיי ער איז טובל די פלי
אין אזעלכע נואסקער וואס איז קשר צו דיא פרה
אדוקה צירי זינג דארף מען אפ טריקענען די פלי
נאך דער טבילה . נאכדעם אז די פלי וועט שוין

זיין

גמרא : (ט) ליל איסורא טוה ולא פשט סבור ולא קטן ליתא ביזתא דמ"ג דכל ספרדא כלל משמע מקרא וזו מוזל מיד משמע ממקרא שלמיו. רש"י זלכני דרשין להכשיר כור להוליל חטמ' שלמיו דדוקא כן. (י) אבל חרס וקוסא לא אהו לכ"י ית חספסות וע' תוי"ט : (יא) וף דכל החרס בלשון זכר לאורה ואפי' לא ממשטין אהס שא"ה מדשיי כדכורי' ולקחו והדר ונתן ל' ימירי' של' כ' וחי' : (יב) ובאגדורוניגוס : (יג) ח"ק סופל דקפס עלט הול זשיר נמי עלט וטמא' ועמתי' : (יד) שביה כדון ללמדו בנס מילנו מסוסה שאינו אלא ככ"ח ת"ל כ' : (טו) ספרי : (טז) ובספרי כ"ו : (יז) ח"ף דליה כלי יקבל טומאה ח"ף א"ף דקאמר לקמן פ"ט מ"ז מ"ח מ"ח כ"ו לא יעבידים כדכר ובספריה. מהר"ם : (יח) וכו' ל' דמסרן סריד מלישנא דל"ח דכלי מ"ז פ"ט : (יט) אלא כלים. כלומר ולא שכרי

להכשיר את הור. סבור ואפי' אשה (ט). והנהי מן שיש בו דעת להניח פרט לחרס שטות וקטן שאין בהם דעת להניח וכתר (חסופת אפרה) כתיבה הך עבודה דקדוש ואין עבודה מפקדת בתיים למדנו שכל הכשר לחסופת הפרה כשר לקדוש : ר"י מבשיר בכשר ופוסל באשה. דלס איתא דכל הכשר בחסופ' כשר בקדוש לכתוב ולקח ל' יחיד בקדוש כי היכי דכתיב וחספ' ל' יחיד בחסופה מאי ולקחו דאפילו הך דפסוליס התם כשרים הכא כגון קטן (י). אבל אשה לא דכתיב ונתן ולא ונתנה (יא) : ה' בכל הכלים מקדשים. בין הכלים מבישיר

של עץ בין של עשב בין של זכוכית ואפי' בכלי גללים ללא חשיבו כלי לענין טומאה לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים דכתיב מים חיים אל כלי ולא כתיב אל הכלי (יב) : פחץ. כלי גדול של חרס שקורין בערבי אל מחג"ר ונקלע אחד ממנו עשוי כדמות בית יד והוא שולי המחץ. ק' פירש הרמב"ם : ואין מוזין אלא בכלי. כלומר שריד שיהיו המים בכלי כשעת ההזאה : אין מצילין. כל מה שכתובה מעוממת אלה המה על ידי למיד פתול אלא כלים : שחאין מצילין. מחויר כלי חרס : אלא כלים. שאס יסול שרץ באויר כלי חרס טמא כל מה שכתוב חף על פי שלא נגע בהן. מון מכלים שאין מיטמאין מחויר כלי חרס דכתיב כל אשר כתובו יטמא מכל האוכל אשר יאכל אוכלים ומסקין מיטמאין מחויר כלי חרס ואין כלים מיטמאין מחויר כלי חרס : שאין מצילין. כמו ואין מילינין ולגומתו כפ"ק דבילה שאמר כירה מוכן הוא ואמר רבה בגמרא ה"ק ואמר מוכן הוא (ג) : ו' ביצת היוצרים. כל כלי שמתמיל היוצר חרס לעשות טעשה

לחך מחרש שוטא וקטן. רבי יהודה מבישיר בקטן ופוסל באשה [ג] ובאגדורוניגוס : ה' בכל הכלים מקדשים אפי' בכלי גללים ככרי אבנים. ובכלי ארמה. [ד] ובספרינה מקדשין בה. אין מקדשין לא ברפנות הכלים. ולא בשולי המחץ. ולא במגופת החכית. ולא בחפניו. מפני שאין ממלאין ואין מקדשין ואין מוזין מי חמאת אלא בבלי. אין מצילין בצמיד פתול אלא כלים. שאין מצילים מיד כלי חרס [ה] אלא כלים : ו' ביצת היוצרים בשרים. כלומר ולא שכרי

המשניות עם עץ החיים) ויא בגיטת החכית אויב אין רי שפונר פון אפאס אין רא אלאך אריין צו גיסען. קאר קען גיט אין רי שפונר אריין גיסען רי נואקער אונ ארויף שייקען רי אש פון רי פרה ארוקה ויא דהפניו קען קאר גיט אריין גיסען נואקער אין האנגט אונ ארויף שייקען רי אש פון רי פרה ארוקה פניו שאין ספלאין טייל קען קאר גיט אן שעפיין רי נואקער צו רי פרה ארוקה קאר מיט אנאנצע פלי ויין מקליש אונ קען קאר גיט ארויף שייקען רי אש אויף רי נואקער. סיידין רי נואקער איז אין אנאנצע פלי ויין פון מי חסאת אלא בגלי קען קאר גיט שפריצען רי נואקער מיט רי אש פון רי פרה ארוקה אויף אסקא. סיידין רי נואקער איז אין אנאנצע פלי אין מצילין דבמיד פתיי אלא פליס אז א גרדענע פלי שטייט אין אשטוב וואס אינטייניג איז דא אמת. אונ אויף רי פלי איז רא אדעק גומ צו גימאקט. אלץ וואס אין ריא פלי איז סהור. אקער אנאנצע זאך אצונעמאקעט. גיט אפלי. אונ יא שטייט אין אשטוב וואס אין איר איז דא אמת. אלץ וואס לייגט אין ריא זאך אין קטא שאו מצילין סיד גני תרס אלא פליס דער דין אין אז אשרץ איז אין א גרדענע פלי אינטייניג. אפילו גר רירט מיין זאך גיט אן. גר איינגט אין דער לופטין. אלץ וואס עס איז יא אין ריא פלי אפילו זיין רירען גיט אן רעם שרץ וענען זיין קטא. ואנט די משנה אויב אין רי גרדענע פלי לייגט פליס אונ זיי רירען גיט אן רעם שרץ נוערין זיין גיט קטא : ו' ביצת היוצרים גשרת

שיקען רי אש פון רי פרה ארוקה אין רי נואקער חין מחרש שוטא וקטן נאר אמויקער אדער אקשווענער אדער אקירד קאריין גיט ארויף שייקען ריא אש פון ריא פרה ארוקה אויף ריא נואקער בני יהודה פכשיר גקסו רכי יהודה ואנט אקירד קעג ארויף שייקען רי אש פון ריא פרה ארוקה אויף ריא נואקער יופלי גאשט ובאגדורוניגוס נאר אהשה אדער אנעלכער וואס עס איז אסקט צו גר איז אהשה. קארין גיט ארויף שייקען ריא אש פון רי פרה ארוקה אויף רי נואקער : ה' בגי פליס מקדשים אין אלע גרללי פליס קעג קען אריין גיסען רי נואקער מיט רי אש פון רי פרה ארוקה אפילו בגי גללים אפילו אין פליס וואס וענען גימאקט פון מיסט בגלי אבנים אין שטיינערנע פליס יבגלי אדקא אין גרדענע פליס וואס וענען גיט געטריקונט גינארין אין אויבין ובספריה מקדשים בה אונ אין אשויף קעג קען אריין גיסען ריא נואקער אונ רי אש פון רי פרה ארוקה אין מקדשין יא כפונת פליס אפלי וואס איז צו גראבין גינארין אונ עס איז געבריקען רי נואנט פון רי פלי. אונ ריא נואנט איז אויס גיבויגין קען פון רי אין איר אריין גיסען. קאר קען גיט אריין גיסען רי נואקער אונ ארויף שייקען רי אש פון רי פרה ארוקה ויא גשניי תפסח אפלי וואס רער אנקער-שקער דעק איז אריין גיבויגין אין ריא פלי אזוי זיי אנקערע בוטעלקעס אין רעם רעק קאר קען גיט אריין גיסען ריא נואקער אונ ארויף שייקען ריא אש פון ריא פרה ארוקה ועיין בפירוש שר

עשה לה עמרה. שוקת תלושה שחכרה כסיד שהיא חסונה כלי ועשה ספה של מיטע לסיה כסבי ונתמלא השוקת מיס עד שנתמלאת גם הספה. המיס פסולים לקדם לפי שאין החוסם נחשבת כלי: ואם היה בריא. כלומר אם הספה הולת חזקה ומהולקת בשוקת עד שאלו תנטל הנוקת תנטל גם הספה עמה כשרים: ה' ב' שקבות שבאבן. האל מיירי כחבן המעולטלת (יד) שאינה פלע מחובר וכו' שקמות הללו תורת כלי יס להן: קדש אחת

מהן. שנתן חסר פרה כתיבם שכלתת מהן: כשופרות הגוד. כמין קנה שנתין על קו הגוד שבו מרוקס היין או המיס כחוד הגוד. ושיעורו כדי שיהיו כ' אלכעות הראשונות של פס היד הוזה' בו כריוח לא הגדל חלה האלכעות הסמוכה לו: או שהיו המיס צפון על גביהן. כגון שנתל על הממליה המספיק בין כ' השקמות נמוך משאר הכתלים: כקליפת השום. כשנתמלאו שתייהן לפי המיס על שביניהן. שניו שתי עריבות ושניו סלק של שוקת. חבל שאר המיס מקודש' חלה לזכותן כשסלק לא נכנס בהן הקדוש (ע): גפסים. מין סיד הוא ולכן כיותר וקורין לו בלש"ו ייס"ו:

עשו לה עמרה של מיטע והלכו המיס לשם פסולין. אם היה בריא כדרי שינצל עמה כשרים: ה' שתי שקמות שבאבן אחת. קידש אחת מהם המיס שבשניה אינן מקודשין. היו נקובות זו לזו כשופרות הגוד. או שהיו המיס צפון על גביהן אפי' בקליפת השום. קידש את אחת מהן. המיס ששבשניה מקודשין: ה' שתי אבנים שהקיפן זו לזו ועשאו שוקת וכן שתי עריבות. וכן השוקת שנחלק' המיס שביניהם אינן מקודשין. עשאו בסיד או בגפסים. והן יכולות להנצל כאחת.

ר"מ ועתי"ט: (יד) וזה הפירוש בין אבן ובין סלע מיהו נראה דכתי נמי אפי' חכרה כסיד: (טו) וקשה בין סוסדק לא הו כלי כלל ולמד לומר דהכ"ע שאין מיס נוליס מהסדק מפני שחכרה כטיט והו"ל כלי לענין זה חל לא לענין מה סוסדק:

צום דעק איז דאך די פלי ארום די וואסער עשי גת עקרה של מיס אז קען האט געמאכט ביי אפלי אנגענוקס פון ליים אויבין אויף דעם ברעג פלי. איז די פלי מיטער גינארין וקלבו המיס זעס פסולין אונ קען האט אן גענאקסין די וואסער אין די פלי פיל ביו איבער די ליים. איז דיא וואסער פסול אס קיה בריא פרי שניט עקת אויב די ליים וואס אויבין איז געזונד. שפארק צו גיקלעבט צו די פלי. אז קען נעמט אן געקען דיא ליים נעמט זיך די פלי מיט פשרים וענען די וואסער פשר: ה' שתי שקמות שגבן אחת צוויי קארעטעס אין איין שטייגן. אונ דער שטיין איז גימ בקלעבט צו די ערד. אונ אין ביידע קארעטעס איז דיא וואסער וואס וענען פשר צו דיא פרה ארוקת קדש אחת פון האט ארויף געשאטין אש אויף די וואסער וואס אין איין קארעטע פנים שגשגה אינן מקודש'ס די וואסער וואס אין דיא אנדערע קארעטע וענען גימ געהייליגט גינארין וקלבו המיס שגשגה פון ווי אקארעטע וכו' שתי עריבות אדער ער האט גיננוקען צוויי מולטערס. אונ האט ווי גישטעלט איינס ביי דאס אנדערע. אונ האט געמאכט פון ווי אקארעטע וכו' שתי עריבות אדער אקארעטע איז צו מיילט גינארין אין צוויי מייר. אונ קען האט צו ואקען גישטעלט דיא צוויי האלבע קארעטעס איינס ביי דאס אנדערע. אונ קען האט אריין גענאקסין וואסער אין דיא קארעטע פון די שטייגער. אדער קען האט אריין גענאקסין וואסער אין די קארעטע פון די מולטערס. אדער קען האט אריין גענאקסין וואסער אין דיא צוויי האלבע קארעטעס. אונ אויף די וואסער האט ער ארויף גישאטין אש פון די פרה ארוקת (עיין תוי"ט) פנים שגשגה די וואסער וואס צווישען די שטייגער. אונ וואס צווישען די מולטערס. אונ וואס צווישען דיא האלבע קארעטעס אינן מקודש'ת וענען גימ געהייליגט גינארין. אונ דיא וואסער וואס אין די פליס וענען הייליג גינארין גשאס כסיד אז ער האט די שטייגער אדער דיא מולטערס אדער דיא צוויי האלבע קארעטעס בקלעבט מיט וואקע או בגפסים אדער ער האט ווי בקלעבט מיט גיפס והן יכולות להנצל כאחת אונ

די מיטעלקטע וואנט איז דין ווי אשאלאק פון אקנאביז וענען אויף דיא וואסער פון ביידע קארעטעס ווי איינס וקדש את אחת פון אויב דיא וואסער פון איין קארעטע איז געהייליגט גינארין. ער האט ארויף גישאטין דיא אש פון דיא פרה ארוקת אויף די וואסער פון איין קארעטע פנים שגשגה מקודש'ת איז דיא וואסער פון די קארעטע פנים שגשגה אויף הייליג: ה' שתי אבנים שגשגה ווי גימ וקדש'ת שוקת ער האט געלייגט צוויי שטייגער אונ האט געמאכט פון ווי אקארעטע וכו' שתי עריבות אדער ער האט גיננוקען צוויי מולטערס. אונ האט ווי גישטעלט איינס ביי דאס אנדערע. אונ האט געמאכט פון ווי אקארעטע וכו' שתי עריבות אדער אקארעטע איז צו מיילט גינארין אין צוויי מייר. אונ קען האט צו ואקען גישטעלט דיא צוויי האלבע קארעטעס איינס ביי דאס אנדערע. אונ קען האט אריין גענאקסין וואסער אין דיא קארעטע פון די שטייגער. אדער קען האט אריין גענאקסין וואסער אין די קארעטע פון די מולטערס. אדער קען האט אריין גענאקסין וואסער אין דיא צוויי האלבע קארעטעס. אונ אויף די וואסער האט ער ארויף גישאטין אש פון די פרה ארוקת (עיין תוי"ט) פנים שגשגה די וואסער וואס צווישען די שטייגער. אונ וואס צווישען די מולטערס. אונ וואס צווישען דיא האלבע קארעטעס אינן מקודש'ת וענען גימ געהייליגט גינארין. אונ דיא וואסער וואס אין די פליס וענען הייליג גינארין גשאס כסיד אז ער האט די שטייגער אדער דיא מולטערס אדער דיא צוויי האלבע קארעטעס בקלעבט מיט וואקע או בגפסים אדער ער האט ווי בקלעבט מיט גיפס והן יכולות להנצל כאחת אונ

המים שביניהם מקורשין :

וי נוערין גינתקען צו זאקען. אז קען נעקט אן אנועק היים שפיניקן מקדשים דיא נואסער וואס איין שטיין. אָדער קען נעקט אן איין מולקטער. איז צווישען דיא שטיינער און צווישען דיא אָדער קען נעקט אן איין האַלבע קארעטע. מולקטערס און צווישען רי צוויי האַלבע קארעטעס נעקט זיך דאס אַנקרעע מיט און פאקט ניט

רש"י

גמרא נדה דף י"ז ע"ב

רש"י

מקרקש וכו'. פעמונים א"ר שמעון בן יוחאי ארבעה רברים הקב"ה משס: כאלו יודבי. התלוים ככילה שונאן ואני איני אוהבן הנכנס לביתו מגרש הזכוכים שלא לשמש סמכי ומטו מוקשקש כעת פתאום ואצל לבית חבירו. והאוחז באמה מעמו כפני כל מי: תשמיס לסור כני ביתו ומשתין מים ערום לפני ממתו והמשמש קמתו כפני כל חי א"ל רב יהורה לשמואל ואפי' לפני עכברים אמר ליה שינא לא אלא כנון של בית פלוני שמשמשין ממותיהם כפני עכריהם ואינהו מאי רריש שבו לכם פה עם החמור עם הרומה לחמור רבה ב"ר הונא מקרקש וגי רבולתא אבוי כאלו ירבי רבא כאלו פרוחי:

אמר רבי שבעין בן יוחאי ארבעה דברים הקרוש ב"ה שונאן רבי שקעון בן יוחאי זאנאס פיר זאכין האמ נאט פיינט נאני איני אוהבן און איה האב זיי אויה גיט ליב הנקב לביתו פתאום אז ער גייט אריין פלוצלונג צו זיך אין שטוב ונאר פריער זאס ער אַנגלאפין אָדער אַנגלוינגען. אז קען נועט אים אַפּעגען אָדער קען נועט אים הייסן אריין גיין נועט ער אריין גיין וזין צדיק פטר גיט אריין צו זיין חבר אין שטוב טאר ער געוויס רב אריין גיין פלוצלונג. און אז ער גייט אריין פלוצלונג צו זיך אין שטוב אָדער צו זיין חבר אין שטוב. האט אים נאט פיינט והאיתו באטה ופשתין אז ער האלט דעם גליר אין האנט און איז קושתין ופשתין מים ערום זיני קשה און אז ער שטייט נאקעט פאר זיין בעט און איז קושתין והשמש קשה כפני כל חי אז ער איז קושמש הקמה פאר דיא לעבעדיגע זאכין ופאר קענטשין וואס זענען דא אין שטוב. פאר די אלע פיר זאכין נאט פיינט פיר קענטש. אפילו ער מוקש דאס איינס פון די פיר זאכין אטר גיט רב יהודה ששנאא נאפיו זיני עבדים רב יהודה האט גיזאנט צו שמואל אפילו כיוון גייען ארום אין שטוב טאר קען אויה גיט קושמש הקמה זיין אפר זי שפיניא האט שמואל גיזאנט צו רב יהודה. גיין. אז כיוון גייען ארום אין שטוב קען קען

זוהר יתרו דף פ"ה ע"ב

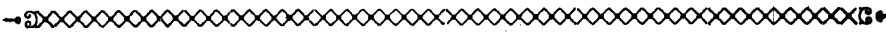
אמר רבי אלעזר לאכזי חלין סודתי היך מתקנין. אמר ליה לילא דשכתא כתיב והרכבתיך על כמתי ארץ ביה בלילא מתברכא מטרוניתא וכוהו חקל תפוחין ומתברכא פתוריה דבר נש ונשמתא אתוספת והוא ליליא הדוה דמטרוניתא הוי. וכע בר נש למחדי כדוותא ומליכל סודותא דמטרוניתא. כימא דשכתא כסודותא תיניא כתיב אז חתנא על ה'. על ה' ודאי דהויא שעתא אתגליא עתיקא קדישא וכלהו עלמין כדוותא ושלמו ומדוותא דעתיקא עבדין וסודותא דיליה הוא ודאי. כסודותא תליתאה דשכתא כתיב והאכלתיך נחלת יעקב אביך. דא היא סודותא דוער אפסין דהוי כסודותא וכלהו שותא יומין מההוא שלמו מתברכן. וכע בר נש למחדי כסודותיה ולאשלתא חלין סודותי דאינון סודותי מהינוטתא שלימתא דרעא קדישא דישראל די מהינותא עלאה דהא דילאון נהא ולא דעמין עש"ס וכניתי כך אמר בני וכוין בני ישראל:

ומהר לאחז כסדרו תאונה ככל אשר יסית עליו וסי' הטוב
 סתם בתוכה פסטים יתורו על דבר כבוד שמו ויובט שמים
 כפזרו כסלו נרו :
 מצויה ומניחין הגר של שבת ע"ג

מפני שהוא מכבדו אלא יתיר בשעה שמותה ובשעה
 שנועל ואסור למרות את הדלת כנגד המורה בשבת כדי
 שתהא הרוח מנשבת בה ואע"פ שאינו שם אלא רוח
 אילן המחובר לקרקע ואינו חושש

קען נים עפענען די מיר אונ נים פארמאבן דיא
 מיר ווי דער שטיינער איז קפני שהוא מכבדו ווייר
 די מיר פארלעשט דעם לאמפ אלא יתיר בשעה
 שפיתתה וישער שטייג נאר ווען ער עפינט די מיר אונ
 ווען ער פארמאכט די מיר זאל ער זיין געהיט די
 מיר זאל נים פארלעשין דעם לאמפ ואסר לפחות
 את הדלת לנגד המדרגה בשבת קען טאר נים עפענען
 אמיר אום שבת ענגין אפלאם פיינער כדי שתהא
 הרוח מנשבת בה ווייל דער ווינט פון די מיר וועט
 אויפקלאזן דעם פלאם דאך על פי שאין שם אלא רוח
 מצויה אפילו דיא מיר מאכט נאר אנגעוויינליכען
 ווינט פון דעםמוענגין טאר קען נים ופליחין חרש של
 שבת על גבי אילן המחובר לקרקע ואינו חושש קעג
 שטעלן פרייטאג פארין נאכט אאנגעצונדענעם
 לאמפ אויף אבויים וואס נואקסט פון דער נערד אונ
 דער לאמפ ברענגט אום שבת , אונ קען האמ
 נים מורא טאקער וועט ער גיזען פון די בוימאיל אונ נים
 פאר איין אנדער איסור :

סירען אין די נירעכטיגע וועגן ויסהר גאחיו בקברי
 השובה אונ ער וועט איילין אן צו עפענען דעם סדר
 ווי אזוי צו טאהן תשובה ככל אשר יסית עליו וז"ל
 דער צדיק וועט טאהן אויף אים , ווי דער צדיק
 וועט אים זאגן וחי' חסיד החפץ בתשובת השמים אונ
 הקדוש ברוך הוא וואס ער איז גוט אונ ער וויל
 די רשעים זאלין טאהן תשובה ועודו על דבר כבוד
 שמו וועט ער אים העלפין וועגן דעם קבור פון
 זיין נאקען רובב שמים בעזרו דהיינו גר דער וואס היינט
 וער וואהנט אין הימלעל וועט זיין אין זיין הילף
 אונ ער וועט מאכין לייבטזין זיין ליבטיגקייט אויף
 זיין תשובה אונ ער וועט אים מוחל זיין
 זיינע עבירות) :

עניני אמונה ובטחון

ווארום הקב"ה ווייס אלע טראכטונג וואס דער
 מענטש טראכט אין הארצין , ווי עס שטייט אין
 פסוק פי אפי' ה' חוקר לב , ווארום אויך גאט
 פארשט דאס הארץ פון מענטש , גאך שטייט
 אין פסוק ובוטחן בלות ה' , הקב"ה פרוקט דיא
 הארצער פון דיא מענטשין , וועלכע הארץ איז
 פרום מיט אמונה אונ בטחון צו הקב"ה אונ
 וועלכע הארץ איז גיט פרום , ווארום אז די הארץ
 איז גוט שוהט ער אלע זאכין גוט אונ אז די הארץ
 איז שלעכט שוהט ער אלע זאכין שלעכט , אפילו
 הקב"ה ווייס אלע הארצער פון מענטשין , פון
 דעסמוענגין פרוקט ער דעם מענטש , גיט פאר
 זיך , נאר פאר אלע אנדערע מענטשין , דהיינו
 הקב"ה האט ליב דע האמט אברהם אבינו ווייל ער
 האט געוואקסט זיין פרומע הארץ , אונ ער האט
 גינוואלט אברהם אבינו גרויס מאבין אויף דער
 וועלט , אונ אלע מענטשין זאלין וויסען ווי גרויס
 עס איז זיין אמונה אין הקב"ה , האט הקב"ה
 אנגערייזט אויף אים נמרוד , אונ אברהם אבינו
 איז בעשאנען מיט זיין גוטען ווילען קען זאל
 אים פארברענען נאר גיט פארלייקענען דיא
 אמונה אין הקב"ה , אונ נמרוד האט אזוי גיטאהן
 קען האט אריין גינווארפן אברהם אבינו אין
 פייער אונ הקב"ה האט גיבאמט דעם פייער ער
 זאל נים ברענען , איז דורך דעם געהייליגט אונ
 גרויס

שלמה המלך האט גיזאגט מכל משמר געזור
 לקח פי מכנו תוצאות חיים ,
 מער פון אלע היטונג וואס דער מענטש היט
 זיין גוף זאל ער היטען זיין הארץ , ווארום דאס
 גאנצע לעבן זיינע גייט ארויס פון הארץ , אין
 דעם מענטש זענען דא דריי הונדערט מיט פינג
 אונ זעכציג אדערין אונ די בלוט פון אלע אדערין
 לויפן צום הארץ , אונ דער לופט וואס דער
 מענטש שעפט אין זיך קומט אריין אין הארצין
 אונ ער טרייבט די בלוט צוריק אין די אדערין ,
 אונ אזוי זיינען די בלוטזין טאג אונ נאכט פון דער
 צייט וואס דער קינד ווערט באשאפט ביי ער
 שטארבט , דריבער איז דיא הארץ דער עיקר פון
 אלע גלידער , אונ דאס הארץ גינעלטיגט אויף
 אלע גלידער , אונ אלע גלידער זענען אונטער-
 טעניג אינקער דאס הארץ , די הארץ אין דעם
 מענטש איז אזוי וויא אפלה אין אפריגה , וואס
 ער גיט אכטונג אויף אלע מענטשין פון זיין
 קדינה אונ ער געביט זיי וואס זייא זאלין טאהן ,
 דאס הארץ געביט אויך דעם צונג ער זאל ריידן ,
 די הענט זאלין טאהן די פיס זאלין גיין , אונ אזוי
 צו אלע גלידער , אונ דער עיקר פון דיא גאנצע
 הנהגה גיהער נאר צו דיא הארץ , דריבער זאגט
 שלמה המלך אין דעם נאמען פון הקב"ה הנה
 בני לקח לי , מיין וויהן גיב דיין הארץ צו מיר ,

בעתק מספה"ק עבודה הקודש ח"א למרן החיד"א זלל"ה

אחר תפנית ישחלל ללמוד סדר כיום בסדר הק לישראל כי הוא
סדר נאה דרך קצרה וכשרה וזוכה במעט זמן לקרות חגיג
ולשנות משנה וגמרא חבר ובאיש הירא ח"ק נתן ולא יעבור כי
הוא תועלת עלום לנפשו קרי"ה נאמנה הזאת נעמי וגם ילמוד
חגיג בתרגום כמ"ש באר"י ז"ל וכן ימלא הכל מובן אמנם
יש בו עשויות הרבה ולריך להבין ולהרגיש בעשויות ובנציחיים וכתובים
ילמוד פעם אחת מקרא ופעם תרגום ולא יבין בכוונת הכתובים
שם כי הם מלאי כשייחא גם לא יאמר התפלות שבראש הס'
(ועתה נדפס חק לישראל בסדר יפה ונחמד):

בעתק מספה"ק שארית ישראל המיוחדת
שבתלמידי הגה"ק מוהר"ר ר' מרדכי
מטשארנאביל וצוק"ל .

שער השוכנים דרוש א

והנה הרוחה יראה בספר הקדוש שנקרא חק לישראל
שהוא תיקון לפגם הנרית. ככה קבלתי מרבותי
שתיקון האמיתי הוא ע"י התחזרות תורה שכתב עם
תורה שזע"פ ע"י חק לישראל. ורמז לזה וחוק בשאר
שם וכו'. ע"כ בעקבות משיחא חלו ילא לאור ספר
"יוסף לחק" מהנדיק הגדול רבי חיד"א תלמידו של
ר' חיים חנו עטר זעל האור החיים שיש בו שני
אורות תרין משיחין משיח זן דוד ומשיח זן יוסף בסוד
נדיק הכולל המתקן פגם של כל ישראל. הרוחה יראה
כי צימים האלו צימי שונני"ס ת"ת תיקונים גדולים לפגם
נרית המעור והלשון כנ"ל ויש בהם רזין עילאין רזין
דרזין כו'.